

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C OSA - TOM. 327
SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

SEURA TEKEE KALTAISEKSEEN
Poliittinen sosialisatio varsinaissuomalaisissa
työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta
1920-luvun alkuun

Lauri Keskinen

TURUN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF TURKU
Turku 2011

Kulttuurihistoria
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
20014 Turku

Ohjaajat

Professori Hannu Salmi
Kulttuurihistoria
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto

Professori Seppo Hentilä
Poliittinen historia
Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto

Esitarkastajat

Professori Hannu Itkonen
Liikuntasosiologia
Liikuntatieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Dosentti Arto Nevala
Suomen historia
Historia- ja maantieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto

Vastaväittäjä

Dosentti Arto Nevala
Suomen historia
Historia- ja maantieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto

ISBN 978-951-29-4842-0 (Painettu/Print)
ISBN 978-951-29-4843-7 (Sähköinen/Pdf)
ISSN 0082-6995
Uniprint - Turku, Finland 2011

Esipuhe

Yksi asia johtaa toiseen, pro gradu väitöskirjaan. Näin kävi minullekin; Maarian Pyrkivää käsittelevä graduni herätti palavan kiinnostuksen urheilu- ja aatehistoriaan, ja samoja liekkejä syötin uppoutumalla myöhemmin väitöskirjatutkimukseeni. Enpä silloin jatko-opintoja aloittaessani, syksyllä 2007, osannut aavistaa, minkälaiselle tielle olin lähtenyt tai keitä tulisin sen päätteeksi kiittämään. Silloin olo oli kuin pitkänmatkanjuoksijalla, joka ei ole suunnitellut maaliin asti kantavaa taktiikkaa. Jälkikäteen ajateltuna tutkimukseen käytetyt vuodet vierähtivät niin nopeasti, että nyt olo on kuin hyvän ajan kellottaneella sprintterillä. Ja maalissahan perinteisesti kiitellään tiimin panosta ja todetaan kotiasioiden olevan kunnossa.

Työni ohjaaja, professori Hannu Salmi suhtautui ensimetreiltä lähtien kannustavasti ja kiinnostuneesti aiheeseeni. Tunsin itseni aina tervetulleeksi hänen työhuoneeseensa, oli kyse sitten allekirjoituksen hakemisesta apurahahakemukseen tai työni metodologisista valinnoista. Avoin ovi ja kiireetön asenne eivät nimittäin ole itsestäänselvyksiä akateemisessakaan maailmassa. Työni toinen ohjaaja, Helsingin yliopiston poliittisen historian professori Seppo Hentilä luki läpi lähes lopullisen työni ja antoi asiantuntevat kommenttinsa sen parantamiseksi. Hänen kommenttiansa perusteella saatoin todeta itselleni, että olin tosiaan löytänyt ainutlaatuisen ilmiön tutkittavakseni.

VTT Erkki Vasara oli korvaamaton apu tutkimusalueen ja -aiheen rajaamisessa. Hänen neuvonsa säästivät minut varmasti useammalta unettomalta yöltä. Ilman hänen apuaan olisin haukannut liian suuren tutkimuksellisen palan, jonka pureskeluun olisi kulunut useampi ylimääräinen vuosi.

Työni esitarkastivat vaivojaan säästämättä professori Hannu Itkonen ja dosentti Arto Nevala. Heidän kommenttinsa saivat minut uudestaan miettimään työni tärkeintä sanomaa ja käyttämiäni metodeja. Onneksi, sillä nyt sanoma on selkeämpi ja menetit esillä.

Kulttuurihistorian oppiaine Turun yliopistossa tarjosi mukavan työympäristön ja toisinaan haastaviakin väittelyitä väitöskirjani luonteesta. Tutkijaseminaari osoittautui oivalliseksi paikaksi harjoitella väitöskirjan puolustamista.

Tutkimustyön täysipainoisen aloittamisen mahdollisti Turun yliopistosäätiön keväällä 2009 myöntämä apuraha. Sen avulla keräsin aineistoa ja kiersin varsinaissuomalaisia työväenurheiluseuroja kesän ja syksyn ajan. Tapaamiset seura-aktiivien kanssa sekä sata vuotta vanhojen kokouspöytäkirjojen selailu milloin ullakolla, milloin kellarissa ovat jääneet lähtemättömästi mieleeni. Urheiluopistosäätiön myöntämä apuraha puolestaan mahdollisti väitöskirjan viimeistelyn pitkäksi venähtäneessä esitarkastusvaiheessa. Aivan tutkimukseni viimeisillä metreillä, maaliviivan jo häämöttäessä, työtäni tukivat stipendeillään Suomen urheiluhistoriallinen seura, Turun Pyrkivä ja TUL:n Varsinais-Suomen piiri. Lämpimät

kiitokset kaikille taloudellisen tuen myöntäjille! Silkkä innostuneisuus omasta tutkimusaiheesta ei nimittäin maksa vuokraa tai tuo leipää pöytään.

Alussa mainitut kotiasiat ovat kunnossa, ja sainkin tukea aina kun sitä tajusin pyytää. Onneksi tukea annettiin joskus myös pyytämättä. Kiitollisuudella ajattelen vanhempiani, psykologian professori emeritus Esko Keskistä ja kasvatustieteen professori Soili Keskistä heidän asiantuntevista näkemyksistään koskien työtäni. Monella perhepäiväyksellä on tarjottu hyvän ruuan lisäksi hyviä kommentteja. Usein jälkiruokaan mennessä olen saanut jonkin kiinnostavan johtolangan, jota seurata tutkimuksessani. Vaimoni Annan vanhemmat Leena ja Jorma, akateemikkoja hekin, ovat suhtautuneet hankkeeseeni suurella mielenkiinnolla ja kannustavalla asenteella. Leena piti mieleni virkeänä ja kehoni kunnossa tarjoamalla Isokarin marjoja. Jorma puolestaan auttoi Varsinais-Suomen historiallisten karttojen hankinnassa. Erityiskiitokset kuuluvat rakkaalle vaimolleni Annalle hänen jatkuvasta tuestaan sekä ymmärryksestä silloin, kun tutkimus vei miestä eikä mies tutkimusta. Kahta kissamme kiitän sylini lämmittämisestä pitkien kirjoitussessioiden aikana.

Turussa marraskuun viimeisenä päivänä 2011

Lauri Keskinen

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	8
1.1	TUTKITTAVANA POLIITTINEN SOSIALISAATIO.....	8
1.1.1	Tutkimuksen rakenne.....	11
1.2	EUROOPPALAINEN TYÖVÄENURHEILU.....	12
1.2.1	Kilpaurheilun eetoksen juuret	13
1.2.2	Työväenurheilun järjestäytyminen ja ideologia.....	15
1.3	KOTIMAISEN TYÖVÄENURHEILUKULTTUURIN RAKENTUMINEN JA POLITISOITUMINEN 24	
1.3.1	Modernin liikuntakulttuurin synty Suomessa.....	24
1.3.2	Varhaisen työväenurheilun ja kilpaurheilun ristiriitainen suhde.....	27
1.3.3	Kotimaisen työväenurheilun järjestäytyminen	32
1.4	TYÖVÄENLIKE VARSINAIS-SUOMESSA	37
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	43
2.1	OPPIMINEN JA SEN PAIKANTAMINEN SEURATOIMINNASSA	43
2.1.1	Sosiologian näkemys urheiluseurasta ja jäsenistön sosialisatiosta.....	43
2.1.2	Urheiluseura informaalina oppimisympäristönä	48
2.1.3	Urheiluseura vapaaehtoisorganisaationa.....	53
2.1.4	Terminologia.....	58
2.2	TUTKIMUSTILANTEESTA TUTKIMUSONGELMAAN.....	59
2.2.1	Poliittisen sosialisatiion tutkimusperinne.....	60
2.2.2	Työväenkulttuurin tutkimus.....	66
2.2.3	Urheiluhistorian ja -seurojen tutkimus	70
3	TUTKIMUSASETELMA.....	76
3.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET KOOTUSTI.....	76
3.2	TUTKIMUKSEN RAJAUS	77
3.3	TUTKIMUSPROSESSI.....	80
3.4	KULTTUURIHISTORIA JA MAHDOLLISEN TUTKIMINEN.....	82
4	TUTKIMUSAINIESTOT JA ARTIKKELIEN KUVAUS.....	89
4.1	SEURA-, JÄRJESTÖ- JA PUOLUEARKISTOT	90
4.1.1	Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset	93
4.2	MUISTITIETO	94
4.2.1	Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset	96
4.3	JULKAISUT.....	99
4.3.1	Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset	100
4.4	ARTIKKELIEN KUVAUS	103
5	TULOKSET.....	107
5.1	OPETUS- JA OPPIMISTOIMINTAA LAAJALLA SKAALALLA	107
5.2	TYÖVÄENURHEILUN POLIITTISTA SOSIALISAATIOTA MÄÄRITTÄVÄT PIIRTEET.....	121

5.2.1	Kilpaurheilu vastaan liikunta.....	121
5.2.2	Sosialistinen ruumis ja urheilulla saavutettava tulevaisuus.....	127
5.2.3	Kommunistisen urheilukulttuurin esiinmarssi.....	130
5.3	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	136
6	LÄHTEET.....	141
7	LIITTEET.....	155
8	OSAJULKAISUT.....	165

Tämä väitöskirja koostuu koosteosasta ja viidestä uusintajulkaistusta artikkelista. Artikkeleiden uusintajulkaisu tapahtuu julkaisujen myöntämällä luvalla. Poikkeuksellisesti artikkelin V uusintajulkaisun myönsi Taylor & Francis Group.

Artikkeli I

”Suomalaisten työväenaatteiden suhde urheiluun vuosina 1903–1923.” (Ref.) *Liikunta & Tiede*, Vol. 48, 1/2011, 56–62.

Artikkeli II

”Seura tekee kaltaisekseen – Poliittinen sosialisatio urheiluseuroissa.” (Ref.) Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Esa Sironen: *Selkäpuolelta. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2009*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009, 87–103.

Artikkeli III

”Urheiluseura Turun Veikot työväenaatteen levittäjänä – Malli urheiluseurassa tapahtuvan poliittisen sosialisatian tutkimukselle.” (Ref.) *Kasvatus & Aika*, Vol. 4, 2/2010, 9–25. <www.kasvatus-ja-aika.fi>.

Artikkeli IV

”The Study of Social Control in the Context of Cultural History: An Interdisciplinary Approach.” (Ref.) *Cultural History – Journal for the International Society for Cultural History*, Vol. 1, 1/2012, 419–428.

Artikkeli V

”Working-class Sports Clubs as Agents of Political Socialization in Finland, 1903–1923.” (Ref.) *The International Journal of the History of Sport*, Vol. 28, 6/2011, 853–875.

1 Johdanto

1.1 Tutkittavana poliittinen sosialisaatio

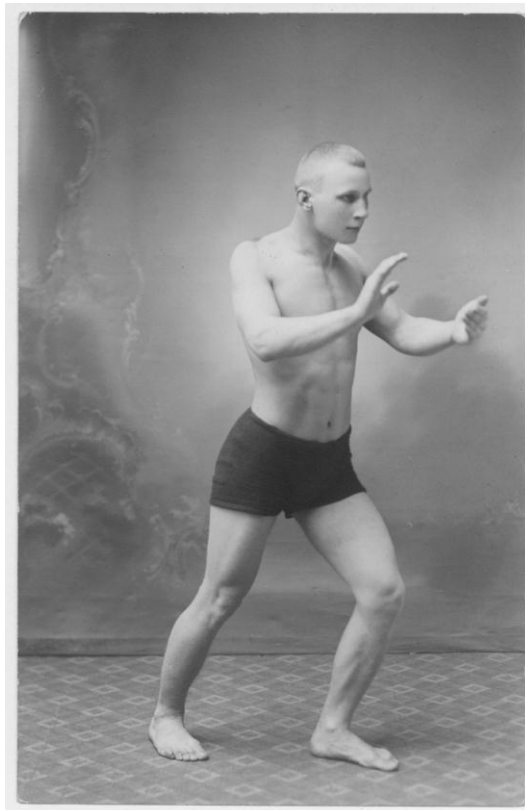
Itse istuin ne päivät monen lukon takana yksinäisessä sellissä, kaikki vanhat teeskennelleet tositoverit [entisen porvarillisen urheiluseuran jäsenet] olivat kääntäneet minulle selkensä, ja toivoi moni heistä entisten ylistelijöitteni kanssa minua maan rakohon asti. – Siinä oli palkka tasan yhdeksästä vuodesta porvarilliseen urheiluseuraan kuulumisesta, maineen niittämisestä kotimaassa seuralleni ja ulkomaalla ”rakkaalle isänmaalleni”. [...] Ymmärsin niin hyvin, että porvarillinen urheiluseura ei voi muuta tarjota entiselle työläisjäsenellen, joka on tullut huomaamaan olleensa väärässä seurassa.¹

Näin muisteli kreikkalais-roomalaisen painin kolminkertainen Suomen mestari Robert Oksa vuotta 1919, jolloin hän istui vankilassa syytettynä poliisin murhasta ja kansalaissotaan osallistumisesta. Teksti kuvaa hyvin turkulaisen Oksan kokemaa katkeruutta sekä siihen liittynyttä henkilökohtaisten asenteiden merkittävää ja yhtäkkistä muutosta. Muuttuneilla asenteilla ei ollut vaikutusta yksistään tulevaisuuden toimintaan, sillä Oksa tuli tarkastelleeksi niiden avulla myös menneisyyttään. Aiempi toiminta ja päätökset näyttäytyivät siten uudessa, karussa valossa ja entiset seuratoverit petollisina. Subjektiiviset asenteet harvoin muuttuvat näin nopeasti ja perusteellisesti, ja edellisestä lainauksesta voidaankin todeta, että tilanteesta tekivät hyvin poikkeuksellisen juuri sota-aika ja vankeudessa vietetty aika. Silti herää kysymys, eikö asenteiden muuttumista ja uusien omaksumista kuitenkin tapahdu myös arkipäiväisessä toiminnassa, ja jos tapahtuu, niin missä määrin voi näitä tilanteita tavoittaa historiallisesta aineistosta? Entä miltä osin ovat subjektiiviset asenteet yleisiä ja jaettuja, siis kulttuuria? Muun muassa nämä kysymykset johdattivat minua tämän väitöskirjan kirjoittamiseen.

Työväenurheilua on mielekästä analysoida juuri Suomessa, jossa se kansainvälisestäikin vertailtaessa liitettiin poikkeuksellisen tiiviisti poliittisen työväenliikkeen yhteyteen aivan 1900-luvun alussa. Tuolloin, ensimmäisen sortokauden aikana, urheiluseura oli helpompi perustaa työväenyhdistyksen alaiseksi kuin itsenäiseksi toimijaksi. Koska Suomen Sosialidemokraattinen puolue oli hyväksynyt sosialistisen ohjelman ja näin tehnyt pesäeron wrightiläisen työväenliikkeen kannattajiin vuonna 1903, työväenurheiluseurat tulivat kiinteään yhteyteen sosialismin kanssa. Työväenyhdistysten ja niiden alaisten urheiluseurojen yhteyttä vahvisti se, että

¹ Työväen Urheilulehti nro. 1/1920.

niillä oli usein yhteisiä jäseniä, ja joissain seuroissa tämä määrättiin säännöissä. Seuratoiminnan laajeneminen, myös muiden kuin työväenurheiluseurojen osalta, liittyi 1880-luvulla syntyneeseen järjestökulttuuriin kokouksineen, seurataloineen ja iltamineen.² 1910-luvun aikana ja kulminoituen vuoden 1918 kansalaissotaan ja sen seuraamuksiin, työväenurheilulle kehitettiin poliittinen aate ja sitä edustamaan Suomen Työväen Urheiluliitto vuonna 1919. Työväenurheilun aate asetti sen porvarillista urheiluliikettä vastaan. Siinä missä jälkimmäinen kasvatti jäseniään isänmaallisuuteen, militarismiin ja uskonnollisuuteen, edellinen näki urheilun tehtävinä henkisesti ja fyysisesti voimakkaiden luokkataistelijoiden kasvattamisen työväenliikkeen riveihin. Teoreettinen näkemys työväenurheilusta erosi huomattavasti urheiluseurojen arjessa näkyneestä poliittisesta toiminnasta. Ennen kuin voidaan kysyä, kuinka poliittista aatetta opetettiin, on selvitettävä, minkälaisena se näyttäytyi seuroissa.

21-vuotias turkulaispainija Robert Oksa poseeraa valokuvaajalle painin pystyasennossa vuonna 1914. Tällöin Oksa oli Turun Urheiluliiton jäsen. Seuraavaksi kahdeksi vuodeksi Oksa liittyi Turun Rientoon ja sieltä vuonna 1917 Turun Veikkoihin. Kansalaissodan jälkeen Oksa muutti pysyvästi Ruotsiin. Lähde: Turun museokeskus.

² Kurkela 1989, 23; Itkonen 1996, 218–219.

Työväenaate perustui ennen kaikkea työväenkulttuuriin, ei puoluepolitiikkaan. Se oli laajan sosiaaliryhmän, työväestön, yhteisesti jaettu näkemys siitä, mikä oli työläisen paikka yhteiskunnassa, kuinka hänen tuli käyttäytyä vertaistensa ja herrojen joukossa, minkälaisessa seurassa oli soveliasta liikkua, kuinka suhtautua hintakeinotteluun ja niin edelleen. Sanalla sanoen, kyseessä oli yhden luokan näkemys paikastaan yhteiskunnassa ja kaikilla elämänaloilla. Vaaliurnilla tämä tietoisuus näyttäytyi vasemmistopuolueiden kannattamisena. Vaikka termi ”poliittinen mielipide” sopiikin kuvaamaan sitä henkilökohtaista näkemystä joka konkretisoituu äänestettäessä, on se huono kuvaamaan arkipäivään sijoittuvia, poliittisiksikin miellettyjä arvovalintoja. Selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa käytetään sanaa politiikka käsiteltäessä muun muassa aatteita ja aatteellista toimintaa, vaikka työväenaate nähdäänkin enemmän moraalisiin ja eettisiin valintoihin liittyvänä, yhden sosiaaliryhmän jaettuna näkemyksenä oikeasta ja väärästä. Arkipäivän poliittisuus tuli esille esimerkiksi kulutusvalinnoissa ja näennäisen epäpoliittisissa mielipiteissä. Työläiset saattoivat, tiedostaen tai tiedostamattaan, tilata työväenlehtiä kuten *Sosialisti* tai *Suomen Työmies* tai keskittää ostoksensa osuuskauppaan, ja mielipiteissä saatettiin tuomita paikallisen tehtaanomistajan toimet tai porvarillinen urheiluseura, joka ei suostunut antamaan tilojaan työväenurheiluseuran käyttöön. Kyse oli solidaarisuudesta vertaisia kohtaan, luokkasidonnaisuudesta ja ryhmäpaineesta, joka kannusti tiettyihin toiminta- ja ajattelutapoihin. Tietyn kulttuurin yhteistä ja jaettua tietoa on käsitellyt myös Eija Stark artikkelissaan köyhyyden kokemisesta ja kokemuksesta. Stark kiteyttää hienosti näkemyksensä, joka on myös tämän tutkimuksen keskiössä:

Kulttuurinen tieto ilmenee ajatteluna ja toimintoina, joita esitetään verbaalisesti. Kansanomainen köyhyyteen liittyvä ajattelu ilmenee hajanaisina tiedonantoina, käsityksinä, erilaisina strategioina ja tulkintakehyksinä. Köyhyyteen liitetään spontaaneja oletuksia, uskomuksia ja tiedollisia skeemoja. Yksilön tapa valikoida maailmankuvansa aineksia ja käyttää kansanomaista tietoa perustuu hänen omaan minäkuvaansa suhteessa ympäristöön. Ihminen omaksuu käsityksiä, joiden valossa hänen asemansa ja toimintansa näyttävät mielekkäiltä. Myös sosiaaliset tekijät vaikuttavat mielipiteiden muodostamiseen: ihminen uskoo usein sitä, mitä uskoo muidenkin uskovan.³

Koska työväenliikkeen ja erityisesti urheiluseurojen piirissä muotoutunut aate oli pikemminkin kulttuurillinen ja kokonaisvaltainen kuin yksinomaan (puolue)-poliittinen, on sitä myös tarkasteltava usean eri näkökulman kautta.

³ Stark 2008, 40.

Työväenurheiluseurat olivat osa työväenkulttuuriin sosiaalistavaa ketjua, joka tutustutti työväestön sen omaan historiaan, perinteisiin, tavoitteisiin, tapoihin ja niin edelleen. Seurat olivat siis sosiaalistavia agentteja.⁴ Koska sosialisointia tutkimus keskittyy lähinnä sosiaalistamisen keinoihin eli pääosin tiedostamattomaan toimintaan, on ohella tarkasteltava myös tavoitteellista toimintaa, opetustoimintaa. Sen lopputuloksia voidaan tarkastella yksiselitteisesti opittujen (tai oppimatta jääneiden) sisältöjen perusteella, kun taas sosialisointi pitkäaikaisena toimintana on vailla selkeitä yhteyksiä sosiaalistamistilanteen ja lopputuloksen välillä. Näiden kahden ääripään välille asettuu näkemys, jonka mukaan sosialisointi on joukko toisiaan seuraavia oppimiskokemuksia, joiden yhdistetty lopputulos nähdään vasta vuosien tai vuosikymmenien kuluttua.

1.1.1 Tutkimuksen rakenne

Johdantoluvussa tarkastelen kotimaisen työväenurheiluseuran ja työväenliikuntakulttuurin historiallista taustaa Euroopassa ja Suomessa. Samalla hahmotelen modernin kilpaurheilukulttuurin syntyä ja sen kytkeytymistä työväenliikuntakulttuuriin. Toinen alaluku, Eurooppalainen työväenurheilu, kuvaa työväenurheilun ideologista rakentumista, järjestäytymistä ja yhteyksiä työväenliikkeeseen. Kolmas alaluku käsittelee vastaavia seikkoja Suomessa, ja samalla tulen hahmotelleeksi kotimaisen liikuntakulttuurin syntyä ja politisoitumista. Neljäs alaluku kuvaa tutkimuksen maantieteellisen alueen eli historiallisen Varsinais-Suomen poliittista historiaa 1800-luvun lopulta 1920-luvun alkupuolelle.

Toisessa luvussa (Tutkimuksen lähtökohdat) määritän tutkimukseni kontekstin tarkastelemalla oppimisen erilaisia tutkimustapoja niin liikuntasosiologian kuin kasvatustieteidenkin parissa. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen hyödyntämäni tutkimuskirjallisuuden näkemyksiä koskien urheiluseuran käsitteellistämistä ja jäsenistön sosialisointia, urheiluseuraa informaalina oppimisympäristönä ja lopulta urheiluseuraa vapaaehtoisorganisaationa. Alaluvun päätteeksi määrittelen vielä käyttämäni oppimiseen liittyvät termit. Toisessa alaluvussa tarkastelen aiempien tutkimusten jättämää tutkimuksellista aukkoa, jonka avulla suuntaan oman tutkimukseni. Olen jaotellut aiemman tutkimuskirjallisuuden kolmeen osaan: poliittinen sosialisointi, työväenkulttuuri ja urheiluhistoria. Jaottelu paljastaa samalla, minkälaisen näkökulmien kautta olen tutkimusaiheeni tarkastellut.

Kolmannessa luvussa (Tutkimusasetelma) paneudun tutkimuskysymyksiini ja -aiheeni yksityiskohtaiseen määrittelyyn. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen kaksiosaisen

⁴ Sosiologi Anthony Giddensin mukaan sosiaalistavat agentit ovat ryhmiä tai konteksteja, joiden piirissä tapahtuu merkittävää sosialisointia. Perhe on kaikissa kulttuureissa varhaislapsuuden merkittävin sosiaalistava agentti. Muita ovat vertaisryhmät, koulu ja media. Giddens 2006, 199. Ks. myös Macionis 2007, 127–133. Urheiluseurojen asemasta yhteiskunnallisina ruumiinsosiaalistajina katso Itkonen 1996, 144.

tutkimusaiheeni ja tarkentavat tutkimuskysymykset. Kysymykset esittelen suhteessa kirjoittamiini artikkeleihin eli kerron missä artikkelissa vastataan mihinkin kysymykseen. Toisessa alaluvussa käsitelen tutkimukseni ajallista, maantieteellistä ja hieman temaattistakin rajausta. Kolmannessa alaluvussa (Tutkimusprosessin kuvaus) kerron tutkimusprosessin etenemisestä jaoteltuna artikkeleittain. Käyn lyhyesti läpi aineistonkeruuta, tutkimusaiheen kehittymistä ja artikkeleiden yhteennivoutumista. Viimeisessä alaluvussa Kulttuurihistoria ja mahdollisen tutkiminen käyn läpi kulttuurihistorian oppiaineen tutkimustehtävää ja -metodeja eri aikoina sekä perustelen tekemiäni metodologisia ratkaisuja. Luku pyrkii tarjoamaan vahvan näytön sille, miksi kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa voidaan tarvittaessa, siis tarkemman historiallisen kuvan saamiseksi, hyödyntää muiden tieteenalojen metodeja ja tutkimustuloksia.

Neljännän luvun painopiste on aineistojen ja artikkelien esittelyssä. Ensin esittelen hyödyntämäni aineiston, sitten käyn läpi sen rajoituksia ja antia tutkimukselle sekä pohtimiani lähdekritiikkiin liittyviä kysymyksiä. Lopuksi käyn läpi kirjoittamani artikkelit ja niiden osuuden tutkimuksen kokonaisuudessa.

Luvussa Tulokset esittelen kootusti artikkeleiden tärkeimmät tulokset sekä niiden pohjalta tekemäni johtopäätökset. Tulokset on jaettu – tutkimuskysymyksiä mukailleen – kahteen osaan niin, että ensimmäinen alaluku käsittelee sitä, minkälaisin keinoin työväenurheiluseuroissa opetettiin poliittisia sisältöjä. Yksilö- ja ryhmätason opetuskeinojen tulkinnasta laajennan tarkastelukulmaa niin, että opetuksen voi nähdä myös kulttuurin uusintamisena ja uusien jäsenten sosiaalistamisena. Tähän näkökulmaan vaikuttivat vahvasti Norbert Eliaksen ja Michel Foucaultin tutkimukset sosiaalisesta kontrollista ja itsekontrollista. Välittävänä tekijänä yksittäisen oppimiskokemuksen ja kulttuurin uusintamisen välillä toimii kasvatustieteilijä Roger Säljön sosiokulttuurinen oppimisteoria. Toinen alaluku käsittelee opetettuja ja opittuja sisältöjä.

Lähteitä ja liitteitä seuraavat näköispainoksina kirjoittamani viisi artikkelia. Ne ovat kaikki vertaisarvioituja. Ensimmäinen niistä julkaistiin vuonna 2009 ja viimeinen julkaistaan todennäköisesti vuonna 2012. Viittaaan artikkeleihin sulkeissa olevalla järjestysnumerolla I-V.

1.2 Eurooppalainen työväenurheilu

Ennen kotimaisen työväenurheilun tarkastelua on syytä tutustua työväenurheilun juuriin Euroopassa ja erityisesti Keski-Euroopassa, josta valtaosa vaikutteista tuli. Koska tutkimuksen kohteena on myös se, miksi kotimainen työväenurheilu omaksui kansainvälisessäkin vertailussa nopeasti kilpaurheilun, ja lisäksi se, kuinka tämä vaikutti työväenurheilun perinteiden rakentumiseen ja niiden levittämiseen, on tarkasteltava myös kilpaurheilun perinteitä Euroopassa. Kilpaurheilu ja työväenurheilu ovat molemmat osa modernia urheilukulttuuria, joka teki läpimurron 1900-luvun alussa ja

joka huipentui muun muassa modernissa olympialiikkeessä. Työväenurheilun oman ideologian rakentumisen voidaan katsoa alkaneen 1860- ja 1870-lukujen aikana Karl Marxin luokkataisteluteorian pohjalta. Työväenurheilun, tai ylipäätään sosialistisen ideologian, johon työväenurheilukin perustui, juuria voidaan seurata aina utopiasosialismiin ja sen edustajiin, kuten Thomas More, Tommaso Campanella, Henri de Saint-Simon ja Robert Owen, asti.⁵ Mielekkäintä on kuitenkin ottaa lähtökohdaksi marxilainen tieteellinen sosialismi sen saaman maailmanlaajuisen suosion ja seuraajakunnan takia.

1.2.1 Kilpaurheilun eetoksen juuret

Länsimaiseen ja anglosaksiseen kasvatuskäsitykseen vaikutti voimakkaasti Jean Jacques Rousseau kirjallaan *Émile eli kasvatuksesta*, joka ilmestyi vuonna 1762. Siinä Rousseau toteaa, että kasvatuksen tehtävä on antaa kaikki se, mitä emme ole saaneet synnyinlahjana, mutta tarvitsemme aikuisina ihmisinä. Rousseau myötä avainkäsitteeksi muodostui usko edistyksen kaikkivoipaisuuteen. Tästä ei ole pitkäkkään ideologista siirtymää 1800-lukua määrittäneisiin nationalismiin, evoluution ja sosiaalidarvinismin aatteisiin, jotka osaltaan mahdollistivat kilpaurheilun eetoksen synnyn. Näistä ainoastaan sosiaalidarvinismi on syytä esitellä tarkemmin, sillä siinä evoluutioteoria yhdistyi rousseaulaiseen kehitysajatukseen, ja se tarjoaa selityksen nationalismille ja sen myötä syntyneelle urheiluliikkeelle.

Charles Darwinin evoluutioteorian sosiaalinen ja maailmanselitystä tarjoava muoto oli sosiaalidarvinismi, jonka muotoili brittiläinen sosiologi ja filosofi Herbert Spencer 1860-luvulla. Teorian mukaan maailman tilaa selittää yksilöiden, heimojen, kansakuntien ja rotujen välillä käyty kehitystaistelu, jonka ansiosta johtavaan asemaan ovat jääneet kyvykkäimmät eli kyseisen aseman eniten ansaitsevat. Luonnon tai yhteiskunnan evoluutioon ei pitänyt puuttua millään tavalla, sillä evoluutio ja kehitys olivat automaattisia ja jokainen organismi taisteli ylläpitääkseen tasapainotilaa itsensä ja ympäristönsä välillä. Sosiaalidarvinismi voidaan nähdä vuosisataisen kehityksen eräänlaisena huipentumana, kun anglosaksinen ihminen julistautui kilpailuun perustuvan evoluution senhetkiseksi huipuksi. Paikka huipulla oikeutti alempien rotujen ja kansakuntien hallinnan.

Sosiaalidarvinismi tarjosi vankan ideologisen perustan kilpaurheilun eetokselle. Ruumis ei ollut enää kristillisellä tavalla likainen ja sieluun nähden toisarvoinen, vaan väline, jolla osoittaa oma ylemmyys muihin nähden. Kun tämän teki kansallisvaltion lipun alla, osoittivat voitot myös kyseisen kansakunnan ylemmyyttä muihin nähden. Sosiaalidarvinismi oikeutti myös silkan ruumiiseen keskittymisen, kun tavoitteena oli

⁵ Tämän mahdollisuuden esittelee esimerkiksi James Riordan kirjassaan *Sport, politics, and communism*. Riordan 1991, 17.

nopeampi kierrosaika, korkeampi hyppy tai pidentynyt heitto. Tällöin, kisakentillä kilpailtaessa, ei älyllä tai niin sanotulla sielulla ollut merkitystä, sillä se ei ollut kilpailun kohteena.⁶ Tämä, kasvatuksellisen tekijän puuttuminen, oli monelle kotimaisellekin kansanliikkeelle syy vieroksua uutta tulokasta. Yllättävintä oli kuitenkin se, kuinka nopeasti työväenliike, lähinnä ruohonjuuritasolla hyväksyi kilpaurheilun periaatteet. Hyväksymistä edesauttamassa oli kuitenkin pitkät perinteet omaava kansanomaisen kisailu kuten erilaiset voimainkoitokset ja paini.⁷ Työn tekemisen erilaisia muotoja, kuten metsästystä, kalastusta, ampumista ja hiihtoa voidaan pitää ensimmäisinä suomalaisina urheilulajeina. Esimerkiksi hiihto muotoutui kilpaurheilulajiksi jo 1880-luvun aikana.⁸

Turun urheilupuistossa vuonna 1905 vietettyihin laulu-, soitto- ja urheilujuhliin kuului myös kreikkalaisen mytologian hahmoja esittelevä paraati. Paraatin kärjessä kulkee Hermes, jumalten sanansaattaja ja urheilijoiden suojeleja. Lähde: Turun museokeskus.

Moderni liikuntakulttuuri syntyi 1860-luvun Englannissa ensimmäisten urheiluseurojen myötä. Eräs syy urheiluseurojen synnylle 1700- ja 1800-lukujen Englannissa oli se, että urheilulajeille piti sopia yhteiset säännöt – urheiluseurat muotoutuivat niiden ympärille ja niitä valvomaan.⁹ Liikunta levisi tehokkaasti 1830-luvulta lähtien englantilaisten sisäoppilaitosten kautta, joissa se yhdistettiin kristilliseen kasvatukseen. Oppilaiden uskottiin kasvavan moraaliseksi ihmisiksi sitouttamalla heidät

⁶ Salimäki 2000, 68–74.

⁷ Itkonen 1996, 215.

⁸ Kärkkäinen 1992, 37–41.

⁹ Elias 1986, 38–39.

urheilumisen ja kilpailemisen sääntöihin. Samaa perua oli lihaskristillisuus (*muscular christianity*), joka perustui uskomukseen, että urheilun kautta pojat saavuttavat hyveitä, joita ei voi oppia kirjoista. Samalla korostettiin miehisyyttä ja gentleman-kasvatusta. Yhdistämällä kristillisuus, darvinismi ja imperialismi Englannin pojista kasvatettiin brittiläisen imperiumin uusia toivoja, joiden odotettiin edelleen laajentavan sen rajoja.

Siinä missä urheilu liittyi Englannissa nationalismiin ja imperialismiin kirkon ja kasvatuksen kautta, liittyi se voimistelun mahtimaassa Saksassa samoihin päämääriin, mutta politiikan kautta. Ensimmäisessä saksalaisessa voimistelu- ja nuorisouhlassa Coburgissa vuonna 1860 päätettiin, että ”voimistelu yhdistysten ensimmäisenä päämääränä on toimia välineenä eli kasvattaa isänmaalle kokonaisia ja kunnollisia miehiä”. Voimistelusta tuli muun muassa pakollinen oppiaine Preussin kouluissa ja armeijan päällystö harjoitteli sitä. Saksassa katsottiin, että ihmisruumiin hankitussa voimassa näkyi kansanruumiin (*volkskörper*) kunto. Viimeistään 1900-luvun alussa tähän alettiin liittää käsitys ylivertaisesta saksalaisesta arjalaisrodusta.¹⁰ Kolmas kilpaurheilun mahtimaa oli Yhdysvallat, jossa sosiaalidarvinistinen maailmankatsomus sai vahvan jalansijan.

1.2.2 Työväenurheilun järjestäytyminen ja ideologia

Modernin kilpaurheilun alkuperämaa on Englanti, mutta työväenurheilun kohdalla kilpailevia tulkintoja on kaksi. Laajemmalle levinneen näkemyksen mukaan alkuperämaa oli Saksa, jossa työväenurheiluliikkeen edelläkävijä oli 1840-luvun lopulla muodostunut demokraattisia arvoja kannattanut voimistelujärjestö *Demokratische Turnerbund*.¹¹ Liikkeestä ei tullut pitkäikäistä, ja varsinainen työväen voimisteluliitto *Arbeiter Turner-Bund* (ATB) ja pyöräilyliitto *Solidarität* perustettiin vuonna 1893.¹² Saksasta teki työväenurheilun mahtimaan sen urheiluliikkeen laajuus: työväenurheilujärjestöillä oli jo ennen ensimmäistä maailmansotaa yli 180 000 jäsentä. Englantia puolestaan pitää työväenurheilun kehtona Robert Wheeler vuonna 1978 ilmestyneessä artikkelissaan. Wheelerin mukaan työväestön organisointi urheilun pariin alkoi Englannissa 1800-luvun toisella puoliskolla. Organisoivana tahona toimi papisto, joka huolestui työväestön paheellisista elämäntavoista. Kun teollistumisen myötä työtätekevien oli alistuttava noudattamaan tarkkoja työaikoja, kasvoi myös paine siitä, mitä tehdä (vaatimattomalla) vapaa-ajalla. Papisto katsoi, että työväestölle oli tarjottava tervehenkisempiä ajanviettotapoja, kuten urheilua, jotteivät nämä kuluttaisi vapaa-aikaansa juottoloissa. Useita jalkapallojoukkueita perustettiin ensin seurakuntien yhteyteen, mutta pian nämä siirtyivät pubien ja työpaikkojen alaisuuteen. Toinen

¹⁰ Salimäki 2000, 86–90.

¹¹ Esimerkiksi Riordan 1999, 107; Steinberg 1978, 234; Kolehmainen 1972, 20.

¹² Krüger 1996, 6–7.

työväenurheilun järjestäytymistapa olivat jo edellä mainitut lihaskristityt, jotka perustivat muun muassa NMKY:n ja NNKY:n 1880-luvulla. Wheelerin mukaan kolmas järjestäytymistapa alkoi työnantajien toiveesta; urheilumahdollisuuksia tarjoamalla työnantajat toivoivat työntekijöidensä fyysisen kunnan paranevan. Tavoitteena oli myös solidaarisuuden kasvattaminen työnantajien ja työntekijöiden välillä.¹³ Tässä mielessä kyseessä ei siis ollut työväestön omaehtoinen liikuntaharrastus, vaan ylhäältä päin organisoitu toiminta, jonka tavoitteena oli estää haitallisena pidetyn sosialismin leviäminen työläisten pariin. Saman tavoitteen saavuttamiseksi perustettiin Suomessa wrightiläinen työväenliike.

Työväenurheilu syntyi ympäri Eurooppaa pitkälti samoista lähtökohdista. Välttämätön ehto työväenurheilun syntymiselle oli työväestön olemassaolo. Edellä jo mainittiin, että teollistumisen ja palkkatyösuhteen myötä oli ensimmäistä kertaa syntynyt selkeästi erotettavissa oleva vapaa-aika. Tarkemmin ottaen syynä oli se, etteivät työläiset enää omistaneet tuotantovälineitä, ja heidän oli tehtävä työtä työnantajan määräämässä päivärytmisessä. Urheilun mahdollisti päivittäisen työajan lyhentyminen 1900-luvun alussa ensin kymmeneen tuntiin ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen kahdeksaan. Urheilu vetosi työväenluokkaan neljästä syystä: se oli nautintoa tuottavaa toimintaa, muttei kuitenkaan muiden paheksumaa; se tarjosi yhteisön, joka oli hajonnut maalta muutettaessa ja uskonnollisen yhteisön menetettyä arvonsa¹⁴; se oli pakopaikka monotonisesta työstä ja se tarjosi kilpailun muodossa jännitystä harrastajille.¹⁵

Minkälainen sitten oli työväenurheilun ideologinen tausta? Minkälaiselle maailmankatsomukselle perustettiin se kulttuuriliike, jonka tuli olla vastavoimana kapitalistiseen yhteiskuntaan niin tiiviisti kiinnittyneelle porvarilliselle kilpaurheilulle? Kilpaurheilun nousun mahdollistava ajattelutapa, jonka juuret olivat voimainkoetuksia, notkeus- ja taitotemppeja sekä juoksu- ja hyppykisoja sisältävässä kansanomaisessa liikunnassa¹⁶, kehittyi satojen vuosien aikana ja voidaankin olettaa, että sen vaikutus tuntui myös työväenluokaksi muotoutuvan kansanosan piirissä – siitäkkin huolimatta, että urheilua levitettiin ensin sivistyneistön ja porvariston parissa, esimerkiksi sisäoppilaitoksissa ja eksklusiivisissa urheiluseuroissa, ja se liitettiin arvoiltaan gentleman-perinteisiin. Useimmissa maissa urheiluharrastus liitettiin ensin nationalismiin ja se valjastettiin armeijan palvelukseen. Tässä mielessä on luonnollista, että rauhaa ja työläisten kansainvälistä solidaarisuutta korostanut työväenliike otti kantaa myös liikuntakysymyksen ja sitä kautta vallitsevaan tilanteeseen. Marxin on useassa lähteessä todettu kannustaneen työläisiä liikuntaan¹⁷ ja jopa sotilasliikuntaan¹⁸.

¹³ Wheeler 1978, 191–194.

¹⁴ Soikkanen 1961, 17.

¹⁵ Wheeler 1978, 193.

¹⁶ Itkonen 1996, 215.

¹⁷ Esim. Riordan 1977, 59; Riordan 1991, 22; Jarvie 2008, 70.

¹⁸ Riordan 1977, 65.

Molemmat ovat kuitenkin väärinymmärryksiä. Lähteessä, jossa Marxin katsotaan kannustavan liikuntaan, käsitellään tosiasiaa lapsityövoiman täyskieltoa poikkeuksena tapaukset, joissa työnantaja tarjoaa lapsille koulutusta työn ohessa. Marx jatkaa toteamalla, että koulutuksen pitäisi sisältää henkistä, ruumiillista ja polyteknistä opetusta.¹⁹ Toinen kirjoitus, jonka myös katsotaan kannustaneen liikuntaan, käsittelee Marxin näkemystä tulevaisuuden työpaikasta, jossa liikunnallinen kasvatus yhdistyy työntekoon täten kasvattaen työn tehoa sekä ohessa ”kokonaisvaltaisesti kehittyneitä ihmisiä”.²⁰ Kumpikaan teksti ei siis varsinaisesti kannusta liikuntaan, eivätkä ne myöskään muodosta itsenäistä liikuntaideologiaa – *marxilaisen* liikuntaideologian rakennuspalikoiksi ne luonnollisesti kelpaavat, ja siihen niitä on myös hyödynnetty.²¹

Myös Lenin katsoi, että kokonaisvaltaisesti kehittyneiden ihmisten kasvattamisessa oli liikunnalla osansa.²² Leninille ja muille kommunistiteoreetikoille liikunta näyttäytyi lähes kaikki paheet poistavana monipuolisena toimintana: sillä voitiin selättää tupakointi, alkoholismi ja prostituutio, se edisti naisten emansipaatiota, se liitettiin hygieniakasvatukseen ja sillä voitiin levittää kommunistisen puolueen sanomaa.²³ Lenin käsitteli fyysistä kasvatusta ensimmäistä kertaa julkisessa puheessaan lokakuussa vuonna 1920:

Nuoremman sukupolven fyysinen kasvatus on olennainen osa nuorison kommunistista koulutusta, joka tähtää kokonaisvaltaisesti kehittyneiden, luovien kansalaisten tuottamiseen kommunistiselle yhteiskunnalle. Nykyään fyysisellä kasvatuksella on myös käytännöllisiä tavoitteita: (1) se valmistaa nuoria työhön ja (2) sotilaspalvelukseen Neuvosto-liiton puolustamiseksi.²⁴

Leninin puhetta tulkitessa on syytä huomioida sen taustalla vaikuttanut Venäjän tila. Lokakuussa maan sisällissota oli loppumaisillaan mutta kuitenkin edelleen käynnissä. Lisäksi ensimmäinen maailmansota oli juuri loppunut, ja tulevaisuus näytti epävarmalta. Tässä yhteydessä oli luonnollista korostaa sotilaskoulutuksen tärkeyttä. Samaten oli tärkeää korostaa työn merkitystä, sillä sisällissodan jälkeen maa kaipasi jälleenrakennusta.

1900-luvun alkuun mennessä eurooppalainen työväenurheilu oli järjestäytynyt jo useissa maissa; kansallisia työväenurheilujärjestöjä oli Saksassa, Iso-Britanniassa ja Itävallassa (sekä Yhdysvalloissa). Näiden lisäksi vuosisadan ensimmäisen

¹⁹ Marx 1974, 88–91.

²⁰ Marx 2007(1867), 529–530.

²¹ Ks. esim. Riordan 1977, 59.

²² Lenin 1972, 472.

²³ Leninin näkemyksistä ks. Riordan 1996a, 48–49; Riordan 1977, 62–64.

²⁴ Tekijän käänös; Riordan 1977, 64 viittaa Chudinov 1959, 189.

vuosikymmenen aikana työväenurheilu vakiinnutti paikkansa muun muassa Pohjoismaissa, Ranskassa, Belgiassa, Sveitsissä ja Tšekkoslovakiassa.²⁵ Osuvimmin työväenurheilua ennen ensimmäistä maailmansotaa on kuvannut Riordan:

Työväenurheilun tuli erota porvarillisesta urheilusta siinä, että se olisi avointa kaikille työläisille, niin naisille ja miehille kuin valkoisille ja mustillekin. Lisäksi sen tuli tarjota sosialistinen vaihtoehto porvarilliselle kilpaurheilulle, kaupallisuudelle, sovinismille ja palkinto- ja ennätysintoilulle. Sen tuli korvata kapitalistiset arvot sosialistisilla, yhteisöllisillä arvoilla ja näin ollen tehdä pohjatyötä työväenluokan kulttuurin hyväksi. Siksi alkuvaiheessa korostettiin vähemmän kilpailullisia lajeja, kuten voimistelua, akrobatiaa, pyramideja, joukkonäytöksiä, patikointia, uintia ja pyöräilyä.²⁶

Sosialistisessa työväenurheiluideologiassa korostuivat urheiluliikkeen kasvatukselliset, sivistykselliset ja kulttuuriset tavoitteet. Erityisesti Keski-Euroopassa oli urheiluliike kytkeytynyt tiiviisti myös sosialistisen työväenliikkeen vallankumouksellisiin tavoitteisiin. Urheiluliikkeen päätavoitteeksi asetettiin sosialistisen liikuntakulttuurin rakentaminen, mutta tämä katsottiin voitavan saavuttaa vasta sosialistisessa järjestelmässä. Siksi työväenliikkeen tavoitteet muodostuivat myös työväenurheiluliikkeen tavoitteiksi.²⁷ Työväenurheilua myös vastustettiin työväenliikkeen sisällä, esimerkiksi seuraavista syistä: urheilu nähtiin turhanpäiväisenä ja se houkutteli työläisnuorison pois poliittisista liikkeistä ja poliittisten kysymysten parista; kuten Ruotsissa todettiin 1800-luvun lopulla, urheilu oli porvarillinen, ”anglosaksisen ylemmän luokan keksintö”; urheiluun liitettiin alkoholinkäyttö, mikä ei sopinut raittiusliikkeelle; urheilu vei tärkeitä resursseja esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeeltä.²⁸ Lisäksi Reinhard Krammer toteaa Itävallan työväenurheilua koskien, että Itävallan sos.dem. puolue suhtautui halveksivasti urheiluun kahdesta syystä: urheilu ei edistänyt kasvatustavoitteita, joita puolueella oli, eivätkä työväenurheilijat onnistuneet muodostamaan aitoa työväenkulttuuria. Heidän muodostamansa nähtiin liian likeiseksi porvarilliselle Turner-liikkeelle.²⁹ Työväenurheilun kritiikin voi kiteyttää kahteen huomioon: urheiluliike ei ollut tarpeeksi poliittinen, ja urheilu oli perustaltaan porvarillista, joten työväestön ei sopinut sitä harrastaa. Pelkän urheilemisen ei nähty edesauttavan työväestöä poliittisessa

²⁵ Hentilä 1982, 35; Wheeler 1978, 196.

²⁶ Tekijän käännös; Riordan 1999, 106.

²⁷ Hentilä 1982, 36.

²⁸ Wheeler 1978, 195–196.

²⁹ Krammer 1996, 84.

taistelussa, kuten teki esimerkiksi ammattiyhdistysliike. Urheilumisen arvoa kulttuuriliikkeenä pitkäkestoisessa luokkataistelussa ei siis nähty, vaikka nimenomaan tämänkaltaisen toiminta olisi ollut sen vahvinta aluetta. Vaikka teoreetikot korostivat juuri liikkeen kulttuurisia piirteitä ja sen roolia työläisten kansainvälisessä yhteistyössä, kriitikot vaativat näyttöjä myös politiikan saralla – näitä ei urheilutoiminnalla kuitenkaan voitu tuottaa. Kun tunnetaan kilpaurheilun historia, on kriitikkojen kanta helposti ymmärrettävissä. Urheilu moderneimmassa muodossaan 1900-luvun alussa edusti kaikkea sitä, mitä vastaan työväenliike taisteli. Soraäänistä huolimatta ennen ensimmäistä maailmansotaa kansainvälinen työväenurheiluliike oli edennyt tilanteeseen, jossa yhteisen liiton perustaminen tuli mahdolliseksi.

Belgian Gentissä perustettiin vuonna 1913 ensimmäinen kansainvälinen työväenurheiluliitto. Sen perustajamaita olivat Saksa, Englanti, Belgia ja Ranska. Myös sveitsiläiset ja itävaltalaiset päättivät osallistua liiton toimintaan. Yhteensä maissa laskettiin olevan noin 220 000 järjestäytyntä työläisurheilijaa. Perustavassa kokouksessa ei hyväksytty periaateohjelmaa, mutta koska liitto kuului Toiseen internationaaliin, sen katsottiin edistävän maailmanrauhaa ja kansainvälistä solidaarisuutta sekä kasvattavan työläisnuorisoa näihin tavoitteisiin urheilun avulla.³⁰ Järjestöstä ei tullut pitkäikäistä ensimmäisen maailmansodan syttymisen vuoksi. Suomen Työväen Urheiluliitto oli mukana perustamassa liiton seuraajaa Luzernin urheiluinternationaalia (LUI) syyskuussa 1920. Muita perustajamaita olivat Englanti, Ranska, Saksa, Sveitsi, Tšekkoslovakia ja Belgia. Internationaalinen tarkoituksena määriteltiin työväen ruumiillisen kasvatuksen, voimistelun, urheilun ja retkeilyn edistäminen. Työväenurheilun tuli olla vallankumouksellista ja yhtä olennainen osa työväen kulttuuriliikettä kuin muutkin liikkeet. Todettiin myös, että nationalistinen ja militaristinen porvarillinen urheiluliike ”korruptoi” työläisnuoria, joille oli tästä syystä perustettava työväenurheiluseuroja. Porvarillinen urheiluliike oli synnyttänyt epäsovua eri maiden työläisten välille; työväenurheilu taas pyrki muovaamaan liikunnasta kansainvälisen kielen, jolla yhdistää eri maiden työläiset rauhan ja solidaarisuuden hengessä.³¹ Koska kapitalistinen tuotantotapa ei suonut työväestölle riittävästi aikaa ruumiinkulttuurin harjoittamiseen, katsottiin päämäärän toteutuvan vasta sosialistisessa yhteiskunnassa.³² Tavoitteistaan LUI totesi seuraavasti:

[M]e tahdomme käyttää voimistelua ja urheilua keinona työläisten henkisen ja siveellisen tason kohottamisessa ja täydellistämässä ja siten olla mukana uuden ihmisen luomisessa. Täten tulevat köyhälistöjoukot pikemmin kykeneviksi saavuttamaan päämääränsä...³³

³⁰ Hentilä 1982, 35–36.

³¹ Steinberg 1978, 235–236.

³² Hentilä 1982, 136–139.

³³ Nygrén 1969, 18.

Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä kansainvälinen työväenurheiluliike joutui ottamaan kantaa sekä kilpaurheilukysymykseen että kommunistien ja sosialidemokraattien välille muotoutuneisiin suuntakiistoihin. Vaikka jälkimmäinen vaikutti koko työväenliikkeeseen ja tuli tutuksi monille aikalaisille, edeltävää pidetään näistä kahdesta merkittävämpänä.³⁴ Kilpaurheilu ei ollut perinteisesti ollut osa työväenurheilua, mutta ruohonjuuritason toimijat vaativat äänekkäästi sen ottamista LUI:n ohjelmaan.³⁵ Lisäksi sen katsottiin vetävän työläisnuorisoa mukaan tehokkaasti. Kilpaurheilun mukaantulo näkyi myös järjestötasolla: esimerkiksi Saksan ATB ja kansainvälinen LUI lisäsivät nimiinsä sanan ”*sport*”.³⁶ Vaikka työväenurheiluliike hyväksyi kilpaurheilun, se ei voinut hyväksyä olympialaisia. Työväenurheiluliike vastusti olympialaisia seuraavista syistä: siinä missä olympialaiset korostivat nationalismia, työväenurheilu korosti internationalismia, solidaarisuutta ja rauhaa; työväenurheilun piirissä haluttiin, että mahdollisimman moni osallistuisi sen kisoihin – se halusi massakisoja; työväenurheilukisat olivat myös naisille, köyhille ja mustille, kun taas olympialaisten katsottiin suosivan rikkaiden lapsia; työväenurheiluliikkeessä ei uskottu, että olympialaiset voisivat oikeasti saavuttaa aitoa amatöörihenkeä tai kansainvälistä ymmärrystä, kun sen johdossa oli aristokraatteja.³⁷

Edellä mainituista syistä johtuen LUI järjesti omia työläisolympialaisiaan vuodesta 1925 lähtien, alkaen Schreiberhaun talviolympialaisista ja päättyen vuonna 1937 Antwerpenin kesäolympialaisiin. Kommunistien ja sosialidemokraattien suuntakiistat kärjistyivät, kun LUI:lle perustettiin kommunistinen kilpailija. Kesällä 1921 Kommunistinen internationaali aloitti yhteisrintamataktiikan, jolla pyrittiin yhteistoimintaan sosialidemokraattien kanssa joukkojen tasolla. Kominternin alaosastoksi perustettiin heinäkuussa 1921 Punainen urheiluinternationaali (PUI).³⁸ Luokkajärjestöksi tunnustautunut PUI julisti haluavansa kasvattaa kaikista työväenurheilijoista ”proletariaatin luokkataisteluun kapitalismia vastaan karaistuneita, psyykkisesti voimakkaita, puolustuskykyisiä, urhoollisia ja päättäväisiä taistelijoita”.³⁹ Myös Kommunistisessa Nuorisointernationaalissa (KNI) katsottiin, että työväen urheilujärjestöillä voidaan houkutella uusia jäseniä ”vallankumouksellisen työväenliikkeen riveihin”.⁴⁰ Riordan kiteyttää kilpailevien työväenurheilujärjestöjen erot seuraavasti:

Totta, sosialistit [LUI] eivät pyrkineet tekemään urheiluliikkeestään vallankumouksellista joukkoa. Sen sijaan

³⁴ Ks. esim. Hentilä 1982, 160.

³⁵ Wheeler 1978, 197.

³⁶ Riordan 1999, 107.

³⁷ Riordan 1999, 109.

³⁸ Hentilä 1982, 141.

³⁹ Nygrén 1969, 18.

⁴⁰ Hentilä 1982, 142.

he halusivat voimakkaan ja itsenäisen liikkeen kapitalistisen yhteiskunnan sisälle, josta käsin, vallankumouksen alkaessa, liike saattoi aloittaa täysinkehittyneen fyysisen kulttuurin levittämisen. PUI kuitenkin pyrki rakentamaan urheiluinternationaalia, joka ottaisi osaa myös poliittiseen luokkataisteluun. Se ei halunnut yksinomaan rakentaa parempaa urheilujärjestelmää kapitalististen maiden työläisille.⁴¹

Osa LUI:n jäsenjärjestöistä erosi ja liittyi PUI:hin, mikä tietysti aiheutti välittömästi eripuraa järjestöjen välille. LUI myös syytti kilpailevaa järjestöä, todistusaineiston tukemana, urheiluseuraverkoston käyttämisestä maailmankommunismien solutusverkostona.⁴²

Kominternissä ja Kommunistisessa Nuorisointernationaalissa urheilu nähtiin kahdesta syystä hyödylliseksi kommunistiselle liikkeelle: ensinnäkin työväenurheilujärjestöjä voitiin käyttää työväestön houkuttelemiseksi politiikan pariin, ja toiseksi urheiluseuratoiminnan piirissä oleville työläisille voitiin osoittaa porvarillisen urheiluliikkeen puolueettomuuden valheellisuus ja ”todellinen luonne”.⁴³ LUI:n ja PUI:n välisessä yhteistyössä onnistuttiin vasta vuonna 1925, kun sovittiin liittojen välisen kilpailutoiminnan aloittamisesta.⁴⁴ PUI aloitti oman kansainvälisen kilpaurheilutoimintansa eli Spartakiadit⁴⁵ vuonna 1928. Kisojen tunnuslause oli ”Porvarien olympialaisia vastaan, työläisurheilun yhtenäisyyden puolesta!” Yhtenäisyyden luomisessa järjestöjen välille ei kuitenkaan onnistuttu, sillä LUI katsoi Spartakiadien olevan kommunistista puolue toimintaa, eikä niihin näin ollen voitu soveltaa vuonna 1925 tehtyä yhteistyösopimusta.⁴⁶

Neuvosto-Venäjän ja Neuvostoliiton työväenurheilua on syytä tarkastella erikseen, sillä siellä urheiluliikkeellä oli mahdollisuus kehittyä proletaarisen järjestelmän suojissa. Venäläinen urheilu kehittyi pääasiassa porvarillisissa käsissä ennen helmikuun vallankumousta 1917; urheiluseuroja perustivat maassa asuvat ulkomaalaiset, lähinnä brittiläiset, saksalaiset, skotlantilaiset, belgialaiset ja ranskalaiset. Nämä urheiluseurat toimivat verkostona ulkomaalaisten välillä, Venäjän työtätekeville ne olivat liian kalliita. Työväestön mahdollisuudet urheiluharrastukseen olivat muutenkin olemattomat, sillä tehdastyö oli fyysisesti raskasta ja työpäivät saattoivat venyä jopa 13- tai 14-tuntiseksi. Japanille hävityn sodan ja vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen keisarikunta uskoi,

⁴¹ Tekijän käännös; Riordan 1999a, 108–109.

⁴² Nygrén 1969, 19.

⁴³ Steinberg 1978, 238–239

⁴⁴ Nygrén 1969, 19.

⁴⁵ Nimi tulee traakialaiselta orjalta Spartacukselta, joka sai surmansa johtamassaan orjakapinassa vuonna 71 eaa. Nygrén 1969, 48.

⁴⁶ Nygrén 1969, 49.

että levittämällä liikuntaharrastusta yhä useampien ulottuville olisi mahdollista kohottaa kansakunnan moraalialia ja estää tulevat, erityisesti opiskelijoiden aiheuttamat levottomuudet. Sisään pääsyä olemassa oleviin urheiluseuroihin helpotettiin valtiovallan toimesta, ja nyt jäseniksi otettiin myös toimistotyöläisiä ja ammattitaitoisia tehdastyöläisiä. Lisäksi urheiluseuroja perustettiin armeijan ja laivaston osastoihin ja jopa maaseudulle. Näillä uudistuksilla pyrittiin vähentämään epävirallisten urheiluseurojen saamaa suosiota. Näissä seuroissa, joista osa oli työläisille, harjoiteltiin sotilastaitoja, käsikranaatin heittoa, painia, miekkailua ja niin edelleen, urheilun varjolla.⁴⁷

Kesäkuussa 1927 Helsingissä vietettiin TUL:n ensimmäisiä liittojuhlia, joihin osallistui mm. neuvostoliittolaisia urheilijoita. Kaikkiaan juhlille osallistui yli 20 000 henkeä, ja juhlien järjestämiseen osallistui vähintään 6 000 henkeä, joka oli noin viidennes liiton koko jäsenkunnasta. Kuvassa Marusha Shamanova ja Uuraan Vilppaasta Olga Novikov. Lähde: Kansan Arkisto.

⁴⁷ Riordan 1996a, 45–46; Riordan 1977, 32–41.

Välittömästi vallankumouksen jälkeen kommunistihallinto otti seuroja hallintaansa ja perusti uusia antamaan sotilaskoulutusta kaikille 16–40-vuotiaille henkilöille. Toimintaa johti yleisen sotilaskoulutuksen keskuslautakunta, *Vsevobuts*⁴⁸. Vuoden 1918 loppuun mennessä *Vsevobuts* oli kouluttanut yli kaksi miljoonaa henkilöä ja perustanut 350 uutta urheiluseuraa. 1920-luvun alku oli Neuvosto-Venäjällä hallinnollisen sekasorron ja rajujen uudistusten aikaa. Myöskään urheiluliikkeen suunnasta ei päästy yksimielisyyteen ja kilpailevia teorioita oli useita. Suurimmat ongelmat näiden toteuttamisessa johtuivat teoreetikkojen halusta toteuttaa sosialistiseen järjestelmään soveltuvia korkealentoisia ja futuristisia suunnitelmiaan, vaikka maa oli edelleen sisällissodassa, nälänhätä yleistä ja väestö valtaosin lukutaidotonta. Suunnitelmiaan pyrkivät toteuttamaan *Komsomol*, Neuvostoliiton kommunistinen puolue (NKP), Hygienistit ja *Proletkult*-liike.⁴⁹

Komsomol eli Yleisliittolainen Leninin kommunistinen nuorisoliitto oli vuodesta 1918 lähtien toiminut nuorisoliitto, joka vastasi 7–28-vuotiaiden lasten ja nuorten harrastetoiminnasta ja poliittisesta koulutuksesta, tärkeässä osassa oli myös liikunta. Jo *Vsevobutsin* alaisuudessa se oli perustanut uusia seuroja, avustanut urheilutoiminnan aloittamisessa ja, mikä tärkeintä, avustanut vanhoja porvarillisia urheiluseuroja vastustavassa kampanjassa. Liike korosti liikunnan merkitystä sekä luovan ja harmonisen kommunistisen ihmisen kokonaisvaltaisessa kasvatuksessa että työhön ja sotilaskoulutukseen liittyen. *Komsomolin* suurin saavutus oli nuorten poliittiselle kehitykselle vaarallisena pidetyn partioliikkeen lopettaminen Neuvosto-Venäjällä. NKP otti kantaa liikuntakasvatukseen ensimmäisen kerran vasta vuonna 1923. Silloin päätettiin, että kaikki urheiluseurat tuli siirtää työpaikkojen tai koulujen alaisuuteen niiden toiminnan ja poliittisen valvonnan helpottamiseksi. Toisessa päätöslauselmassaan vuonna 1925 puolue totesi muun muassa seuraavasti: kaikkien urheiluseurojen tuli olla puolueen poliittisessa hallinnassa ja niiden tuli yhdistää poliittinen opetus urheiluun; kaikki vallankumousta edeltävät urheiluseurat tuli lopettaa; urheiluliikkeen tuli olla massaliike – sen tuli ottaa huomioon niin maatyöläiset kuin tehdastyöläisetkin, vanhat ja nuoret, miehet ja naiset sekä kaikki etniset ryhmät.

Hygienisteiksi itseään kutsuvat olivat pääosin lääketieteen ammattilaisista koostunut ryhmä, joka käytti valtaansa niin urheilulehdistön kuin liikuntaan liittyvien puolue-elintenkin kautta. Hygienistit pyrkivät parantamaan hygieniatietoutta ja nostamaan hälyttävän alhaista elinajanodotetta, joka 1920-luvun alussa oli vain 28 vuotta. Asiansa edistämiseksi ryhmä hyödynsi muun muassa liikuntaharrastusta. Valtaosin ryhmä vastusti kilpaurheilua ja lajeja kuten painonnosto, nyrkkeily, paini ja voimistelu, joiden koettiin kannustavan pikemminkin yksilökeskeisyyteen kuin kollektiivisuuteen. Proletkultistit puolestaan suunnittelivat kilpaurheilun tilalle uusia lajeja, kuten ”Uusien jäsenten houkuttelu lasten kommunistisiin ryhmiin”.

⁴⁸ Lisätietoa *Vsevobutsista* ks. Itkonen ja Stranius 2002, 18–20.

⁴⁹ Riordan 1996a, 46–52.

”Pelastautuminen kapitalisteilta”, ”Agitaattorit”, ”Proletaarin auttaminen” ja ”Vallankumouksellisen kirjallisuuden salakuljettaminen rajan yli”. Liike ei kuitenkaan saanut Leninin eikä Stalinin suosiota. Hygienistit onnistuivat kieltämään useita urheilulajeja 1920-luvun alussa, mutta Stalinin tultua puolueen johtoon Leninin kuoltua vuonna 1924, ryhmän merkitys väheni Stalinin suhtautuessa myönteisesti kilpaurheiluun. Painopisteen muutos kollektiivisesta, proletaarisesta liikunnasta kansainväliseen kilpaurheiluun alkoi vasta 1930-luvun alussa.⁵⁰

1.3 Kotimaisen työväenurheilukulttuurin rakentuminen ja politisoituminen

Kotimaista työväenurheilukulttuuria on mahdotonta ymmärtää, ellei tunne 1800-luvun lopulla syntynyttä modernia liikuntakulttuuria tai siihen vaikuttaneita teoreetikkoja. Sinänsä tilanne on helposti hahmotettavissa, sillä erilaiset liikuntateoreettiset näkemykset henkilöityivät selkeästi Viktor Heikeliin, Viktor Dammiin ja Ivar Wilskmaniin. Suomessa ja myös maailmanlaajuisesti oltiin täysin uudenlaisessa tilanteessa, jossa urheilu näyttäytyi vakavana, jopa ammattimaisena, harjoitusta vaativana ja yhä enemmän vapaa-aikaa kuluttavana toimintana. Silti urheilun kehityssuunta oli vielä täysin avoin. Suomessa tilannetta sekoittivat vielä kielikiistojen, Venäjä-suhteen ja luokkapolitiikan liittyminen urheilukeskusteluun. Modernin liikuntakulttuurin propagoimisen aloitti Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen yliopettajana elämäntyönsä tehnyt Viktor Heikel 1870-luvulla.⁵¹

1.3.1 Modernin liikuntakulttuurin synty Suomessa

1830–1860-luvuilla kotimainen liikunta koostui lähinnä voimistelusta lingiläisellä järjestelmällä, kansanomaisista voimainkoetuksista ja promenadeista. Myös ratsastus ja purjehdus olivat suosittuja. Ruotsalainen lingiläinen järjestelmä korosti, että voimistelun tuli olla liikkeiltään kaunista ja sen tuli kehittää tasapuolisesti koko kehoa. Kilpaileminen oli sille täysin vierasta, ja lingiläinen järjestelmä olikin tarkoitettu lähinnä terveydenhoitoon.⁵² Leena Laineen mukaan vuodet 1856–1878 muodostavat siirtymävaiheen, jonka aikana ruumiinharjoitukset kotiutuivat Suomeen ensimmäisten seurojen välityksellä. Ensimmäiset voimisteluseurat perustettiinkin vuonna 1875. Olennaisin muutos tapahtui kuitenkin 1880-luvulla, kun brittiläinen gentlemanniurheilu levisi Suomeen. Se toi muassaan säännöt ja fair play -käsitteen, jotka estivät

⁵⁰ Riordan 1996a, 52–60. Stalinin suhtautumisesta urheiluun ks. Keys 2003, 415–419.

⁵¹ Meinander 1992, 88.

⁵² Kärkkäinen 1992, 19 – 41; Heikkinen 1992a, 43–61; Heikkinen 1992b, 65–79.

osanottajien fyysisen loukkaamisen. Mukaan kuuluivat myös palkinnot, mutta niiden voittamista tuli vähätellä, ja voitto tuli esittää pikemminkin iloisena sattumana kuin tavoiteltuna lopputuloksena. Kotimaassaan gentlemanni-urheiluun kuului olennaisena osana palkintorahojen lahjoittaminen hyväntekeväisyyteen.⁵³

Edellä mainitussa kontekstissa Heikel, joka pyrki muokkaamaan suomalaisille oman voimistelujärjestelmän, toi esille oman näkemyksensä liikunnan, tässä vaiheessa lähinnä voimistelun, merkityksestä. Heikelin liikunnalle antama merkitys kiteytyi uskomukseen, että fyysisesti kehittynyt ihminen on vain korkealle kehittynyt eläin, mutta sydämen sivistys, humanisuus, on se, joka nostaa ihmisen eläimen yläpuolelle. Siksi voimistelulla tuli kehittää sekä ruumista että mieltä. Heikelin mukaan ruumiin kehittäminen vaikutti positiivisesti myös älykkyyteen, ja lisäksi voimistelun myötä saavutetut ominaisuudet olivat periytyviä. Heikel edustikin voimakasta valistuksellista edistysuskoa, sillä hänen mukaansa ruumiinharjoitukset mahdollistivat ihmisen täydellistämisen – ei kuitenkaan suomalaisten, vaan koko ihmiskunnan vuoksi.⁵⁴ Harri Salimäki ja Leena Laine ovat yhtä mieltä siitä, että Heikel edusti vasta muotoutumassa olevaa suomalaista liikuntakulttuuria, johon Laine viittaa vanhana suomalaisena järjestelmänä.⁵⁵ Sen ominaisuudet olivat: ruumiinharjoitusten kasvatuksellisten vaikutusten korostaminen⁵⁶; ruumiinharjoitusten merkitys ”kansanrodun” jalostuksessa⁵⁷; ”pehmeä” kilpailu eli lopputuloksen lisäksi arvosteltiin myös suoritusta ja sen kauneutta⁵⁸; harjoitusten monipuolisuus, voimistelun ensisijaisuus ja liikkeitten molemminpuolisuus⁵⁹

Siinä missä Salimäki kytkee liikuntakulttuurin synnyn yksittäisiin teoreetikoihin ja heidän kieltämättä laajalti vaikuttaneisiin näkemyksiinsä, Laine korostaa modernin liikuntakulttuurin syntyneen asevelvollisuusarmeijan myötä ja kansan puolustuskyvyn parantamiseksi. Näiltä osin liikunta liittyi Suomessakin aiemmin mainittuun nationalismiin. Vuoden 1881 kutsunnoissa todettiin, että yli puolet asevelvollisista oli palvelukseen kelpaamattomia.⁶⁰ Uskottavan puolustuksen aikaansaamiseksi ja hyväkuntoisen suomalaissotilaan kasvattamiseksi liikuntaa alettiin propagoida voimakkaasti lehdissä. Sotilaskuntoisuuteen liittyvä liikunta ja gentlemanni-urheilu joutuivat väistymään 1890-luvulla massaurheilun tieltä.⁶¹ Vuosisadan vaihteessa Suomessa olikin jo noin 300 voimistelu- ja urheiluseuraa, ja kilpaurheilu valloitti

⁵³ Laine 1984, 23, 28,277.

⁵⁴ Salimäki 2000, 94–107.

⁵⁵ Laine 1984, 284

⁵⁶ Laine 1984, 284.

⁵⁷ Salimäki 2000, 106.

⁵⁸ Salimäki 2000, 109.

⁵⁹ Laine 1984, 297. Kootusti Heikelin liikuntakulttuurista ks. Laakso 2007, 76–77.

⁶⁰ Laine 1984, 30–38.

⁶¹ Laine 1984, 277–278, 47. Ks. myös Syrjäläinen 2008, 22.

voimakkaasti alaa.⁶² Massaurheilun yleistymistä edistivät kansanliikkeiden yhteyteen perustetut voimisteluseurat ja niiden juhlatomintaan tiiviisti liittyneet urheiluharrastukset. Liikuntaa harrastettiin raittiusseuroissa, nuorisoseuroissa, kansanvalistusseuroissa ja vapaapalokunnissa sekä työväenliikkeen piirissä. Urheiluun kannustivat myös ensimmäisten nykyaikaisten olympialaisten järjestäminen Ateenassa 1896 ja *Suomen Urheilulehden* perustaminen 1898.⁶³

Liikuntakulttuuriin kohdistunut kiinnostus huipentui vuosisadan vaihteessa, kun Viktor Damm yritti vuonna 1897 perustaa työväen urheiluliiton ja Ivar Wilskman vuonna 1899 yleisen kaksikielisen urheiluliiton. Nämä kuitenkin epäonnistuiivat, ja vasta vuonna 1900 Wilskmanin johdolla perustetusta Suomalaisesta Voimistelu- ja Urheiluliitosta tuli pitkäikäisempi. Sekin tosin lakkautettiin ja korvattiin vuonna 1906 aidosti kaksikielisellä, laajemman suosion saaneella Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitolla.⁶⁴

Kuvan miehiltä on sidottu yhteen vain nilkat, vaikka yleensä kolmijalkajuoksussa jalat kiinnitettiin yhteen myös polven yläpuolelta. Pussi-juoksun ja kolmijalkajuoksun kaltaiset lajit edustivat 1900-luvun alussa kisakentiltä syrjäytettyä kansanomaista kisailukulttuuria. Syrjäyttäjäksi oli kansainvälisiin sääntöihin perustuva kilpaurheilukulttuuri. Lähde: Turun museokeskus.

⁶² Syrjäläinen 2008, 22

⁶³ Laine 1984, 210, 245–271.

⁶⁴ Laine 1984, 207–209, 217–227, 321–328.

Vuonna 1854 syntynyt Ivar Wilskman kuului Heikelin oppilaisiin. Oppilas ja opettaja olivat samaa mieltä voimistelun tärkeydestä ja saavutettujen ominaisuuksien periytyvyydestä. Siinä missä Heikel pyrki edistämään suomalaista ”kansanrotua” koko ihmiskunnan hyväksi, oli Wilskmanille kansanrodun kehittäminen itsetarkoitus. Heikelista poiketen Wilskman katsoi, että voimistelun lisäksi urheilulla saatiin aikaan kehitystä yksilöissä ja täten suomalaisissa rotuna. Wilskman kannatti kilpaurheilua, koska sen avulla voitiin testata ja todistaa suomalaisten yliverisuus muihin kansoihin nähden.⁶⁵ Kilpaurheilu, vuosisadan vaihteen tuote, tarkoitti tuolloin ”rekordaurheilua” eli ennätysten tavoittelua, määrätietoista harjoittelua (erityisesti lajiharjoittelua ilman oheisliikuntaa kuten voimistelua), kansainvälisiä sääntöjä ja palkintoja. Salimäen mukaan Heikel edusti pehmeää urheilua, Wilskman puolikovaa ja lopulta Lauri ”Tahko” Pihkala kovaa urheilua. Heikelille jokainen voimisteluharjoitus oli jumalanpalvelus, jonka tarkoituksena oli siveellisen maailmanjärjestyksen ja -kehityksen edistäminen.⁶⁶ Harjoitukset tapahtuivat opettajan johdolla, ja ne saivat aikaan kehitystä niin fyysisellä, henkisellä kuin moraaliselakin tasolla. Wilskmanillekin voimistelu oli kaiken urheilun perusta, mutta vasta aito kilpaurheilu innosti nuoria mukaan. Lopulta nykyaikaista kilpaurheilua edusti Pihkala näkemyksellään, jonka mukaan urheilun tavoitteena oli ennätysten ja voittojen saavuttaminen, ei hyvinvointi. Lajiharjoittelu oli ainoa keino huipputuloksiin; useita lajeja harrastamalla henkilö vain hidasti kehitystään. Kansainvälisten voittojen avulla suomalaiset osoittaisivat ylemmyytensä urheilurotuna.⁶⁷ Uusi liikuntakulttuuri koostui siis seuraavista olennaisista piirteistä: harrastus vapautui ohjaajavetoisuudesta vapaaksi urheiluksi, jota saattoi harjoittaa yksinään; terveydenhoidon ja kasvatuksellisuuden sivuuttaminen; ennätysten ja voiton tavoittelu; urheiluseurojen tuli olla kaikille avoimia, jotta jokainen halukas pääsee näyttämään kykynsä⁶⁸

1.3.2 Varhaisen työväenurheilun ja kilpaurheilun ristiriitainen suhde

Vuosisadan vaihteeseen tultaessa kilpaurheilu herätti kiinnostusta myös työväenurheiluseuroissa. Liikuntakulttuuri oli muuttunut huomattavasti niistä periaatteista, joille Viktor Damm oli perustanut Helsingin Ponnistuksen ja varhaisen työväenurheiluliikkeen vuonna 1887. Dammin ajatusmaailmaan olivat vaikuttaneet

⁶⁵ Salimäki 2000, 108. Ks. myös Laakso 2007, 77–78.

⁶⁶ Heikelin urheilun ja uskonnollisen kokemuksen yhdistävästä näkemyksestä ks. Vettenniemi 2006, 256–257.

⁶⁷ Salimäki 2000, 101, 109–112.

⁶⁸ Laakso 2007, 79–82; Laine 1984, 284–285; Salimäki 2000, 108–112.

niin valistusajan filosofit, fennomania ja wrightiläisen työväenliikkeen sosiaaliliberalismi kuin Heikelin liikuntakäsityksetkin. Se, että Damm oli voimakkaan wrightiläinen, eikä koskaan lähtenyt mukaan sosialistiseen työväenliikkeeseen, herättää kysymyksen hänen roolistaan ”työväenurheilun isänä”, kuten häntä on tavattu kutsua. Hänen työväenurheiluun liittyvät aatteensa olivatkin selkeästi luotu ajalla ennen SDP:n sosialistisen ohjelman omaksumista ja suurlakon jälkeistä radikalisoitumista; voimistelun tuli vetreyttää raskaan ruumiillisen työn tekijöitä sekä toisaalta istumatyössä päivänsä viettäviä. Damm ilmaisi ajatuksensa seuraavasti vuonna 1898 julkaistussa kirjassa *Työväen voimistelukirja seuroja varten*:

Jos meillä voitaisiin yhteisvoimin raittiudella ja ruumiinharjoittelulla koko kansan nuorisosaada käännetyksi pois nykyään vielä laajalla vallitsevista huonoista huvituksista, kortinpeluusta ja juomisesta, yöjuoksusta ja kaikenlaisista törkeyksistä, niin kansamme olisi jo sukupolven perästä maailman kunnollisin, reippain ja voimakkain kansa.⁶⁹

Heikelilaisittain Damm näki voimistelun muokkaavan sekä ruumista että sielua. Yhteiskunnallisiin seikkoihin kuten työläisten 12-tuntisiin työpäiviin, huonoihin asunto-oloihin tai puutteelliseen ravintoon Damm ei ottanut kantaa.⁷⁰

Ponnistus sai alkunsa raittiusliikkeestä, vaikka seura myöhemmin itsenäistyi. Raittiuden ja säännöllisen elämän vaatimukset näkyivät itsenäistymisestä huolimatta seuran ohjelmassa sekä tulevien työväenurheiluseurojen periaatteissa. Kuten muukin työväenliike, myös työväenurheiluliike kiinnittyi tiiviisti raittiusliikkeeseen 1890-luvulta lähtien.⁷¹ Vaikka raittiusliikkeen varsinaisia voimisteluseuroja perustettiin vain muutama 1800-luvun puolella, saattoi työväki harrastaa liikuntaa osana tavallisten raittiusseurojen ohjelmaa sekä erilaisissa kansanjuhliissa. Työväen omia urheiluseuroja perustettiin 1800-luvulla 12 kappaletta.⁷² Työväestö osallistui liikuntaan myös työväenyhdistyksissä, vapaapalokunnissa ja niin sanotuissa sekaseuroissa. Työväenurheilun tärkeimpiä edelläkävijöitä – samoin kuin työläisten ammatillisenkin järjestäytymisen alalla – olivat kuitenkin kirjapainotyöläiset. Työväestön liikuntaharrastus alkoi eriytyä muusta kotimaisesta liikuntakulttuurista vasta 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, erityisesti suurlakon jälkeisen radikalisoitumisen myötä ja luokkaristiriitojen noustua merkittäväksi tekijäksi.

⁶⁹ Tammiputtonen 1898, 29. Huom. Viktor Damm julkaisi kyseisen teoksen kirjailijanimellä Tammiputtonen, V.

⁷⁰ Kolehmainen 1972, 30.

⁷¹ Mikko Metsämäki ja Petteri Nisula selittävät raittiusliikkeen suosiota sillä, että se oli omiaan korvaamaan uskontokeskeisen maailmankuvan. Metsämäki & Nisula 2006, 40.

⁷² Laine 1984, 179.

Työväestöä kannusti liikuntaan niin Dammin kirjallinen tuotanto kuin vuodesta 1895 lähtien ilmestynyt Työmies-lehti. Liikunta oli lähinnä voimistelua ja spontaaneja kilpailuja esimerkiksi kansanjuhilla, mutta 1890-luvun aikana syntyi kiinnostus vakavampaan urheiluun ja painiin. Yksi uuden suunnan edustajista oli seura Helsingin Reipas, joka perustettiin vuonna 1897 tarjoamaan liikuntapalveluita pääkaupungin ”alemmalle luokalle”. Sen nähtiin olevan läheisessä suhteessa Ponnistukseen, sillä monet Reippaan jäsenistä olivat siirtyneet sinne Ponnistuksesta. Suhteessaan urheiluun seurat kuitenkin erosivat toisistaan. Reippaan ohjelmaan kuului voimistelun lisäksi paini, painonnosto, pyramidirakennus, pyöräily, hiihto ja soutu. Seuran erityisalueeksi kehittyi kuitenkin yleisurheilu.⁷³ Reippaan kehitys kilpaurheiluseuraksi kuvaa hyvin ajan liikuntakulttuurin muutosta: ilman ohjausta harrastettavissa olevan urheilun ja sen myötä kilpailutilanteiden koettiin houkuttelevan uusia jäseniä seuroihin. Reippaan tapaus avasi ajan liikuntakulttuuria myös siten, että Damm alkoi 1890-luvulla aktiivisesti vastustaa mitali- ja kilpailuvillitystä, jota myös Reipas edusti.⁷⁴ Todelliset yhteentörmäykset vanhan ja uuden liikuntakulttuurin välillä ajoittuivat kuitenkin 1900-luvun alkuun.

Antiikin Kreikan ihannointi näkyi esimerkiksi urheilijoiden tavassa poseerata alasti. Poseeraaminen sai järjestelmällisen muotonsa miesten kauneuskilpailuissa, joissa kisattiin ”plastillisessa kauneudessa”. Kilpailijat esiintyivät täysin alastomina lääkäreistä, taiteilijoista ja voimistelunopettajista koostuvan miesyleisön edessä. Kuvassa Kaarinan Jyryn jäsen Lauri Ojanen. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

⁷³ Laine 1984, 181.

⁷⁴ Laine 1984, 201.

Laineen mukaan työväenurheilun synnyn mahdollisti Suomessa kolme yhteiskunnallista tekijää. Ensinnäkin, teollisuusyhdyskuntia oli syntynyt niin kaupunkeihin kuin maaseudullekin 1800-luvun loppupuolella.⁷⁵ Voimakkaasti kasvava teollisuustyöväestö muodostui verraten yhtenäiseksi ja aktiiviseksi pitkäikäisissä lakkotaisteluissa. Lisäksi se oli helpommin organisoitavissa kuin maataloudessa työskentelevät ja hajallaan asuvat torpparit, tilattomat ja maanviljelytyöläiset.⁷⁶ Toiseksi, työaika lyheni 10-tuntiseksi 1900-luvun alussa.⁷⁷ Teuvo Kolehmainen katsoo, että vasta tämän jälkeen on mahdollista puhua ”työväen omaehtoisesta toiminnasta niin poliittisen työväenliikkeen kuin työläisseurojenkin osalta.”⁷⁸ Kolmanneksi, työväestö pääsi irti säätyläistön holhouksesta ja uskalsi perustaa omia seurojaan ja yhdistyksiään.⁷⁹ Tämä oli myös merkki oman sosiaalisen tietoisuuden synnystä; tunne siitä, että yksilöä sitoi suurempaan työväestöryhmään esimerkiksi ammatti, taloudellinen tilanne, yhteiskunnalliset tavoitteet⁸⁰ ja paikka luokkayhteiskunnassa.

Vuonna 1897 Ponnistus vietti 10-vuotisjuhliiaan ja järjesti tapahtuman yhteydessä keskustelukokouksen, jossa pohdittiin ”työkansan voimisteluseurojen” yhdysiteen tarpeellisuutta. Kaksi vuotta myöhemmin seura teki aloitteen liiton perustamiseksi, mutta hanke epäonnistui kolmesta syystä: työväestön omien seurojen voimavarat olivat riittämättömät, järjestäytymisen ehkäisi kesällä voimaantullut järjestöasetus ja porvarillisten seurojen johtomiehet suhtautuivat työväestön hankkeisiin epäluuloisesti.⁸¹ Wilskman kuitenkin suhtautui hankkeeseen lämpimästi ja kutsui sitä ”jaloksi ja isänmaalliseksi”.⁸² Liittohanke karkasi Dammin käsistä ja päättyi Wilskmanin vedettäväksi. Hänen johdolla perustettiin kesällä 1900 Suomalainen Voimistelu- ja Urheiluliitto, jolla ei ollut enää yhteyttä Dammin ideoimaan ”työkansalle” tarkoitettuun liittoon. Ensimmäisen sortokauden takia liitto ei saanut sääntöjään vahvistetuiksi, mutta se jatkoi toimintaansa epävirallisena. Vuonna 1906 alettiin perustaa uutta liittoa, jonka tuli olla kaksikielinen ja näin ollen kaiken kotimaisen urheilun kattava. Kiista syntyi kuitenkin siitä, oltiinko perustamassa täysin uutta liittoa vai jatkettiin entisen toimintaa. Jälkimmäisen kannalla oli Damm, joka jäi näkemyksineen vähemmistöön. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) perustettiin vuonna 1906, eikä sen johtoon valittu yhtään työväenurheiluseuran edustajaa. Damm katkeroitui tästä ja vetäytyi syrjään kaikesta urheilutoiminnasta.⁸³

⁷⁵ Laine 1984, 484–490.

⁷⁶ Kolehmainen 1972, 35.

⁷⁷ Laine 1984, 487–490.

⁷⁸ Kolehmainen 1972, 35.

⁷⁹ Laine 1984, 490; Kolehmainen 1972, 35.

⁸⁰ Tässä vaiheessa ei ole vielä syytä puhua poliittisista tavoitteista.

⁸¹ Hentilä 1982, 43.

⁸² Laine 1984, 217.

⁸³ Hentilä 1982, 43.

Suomalainen liikuntajärjestelmä törmäsi uuteen, kansainväliseen järjestelmään erityisesti vuosina 1903–1904. Vuonna 1903 Ponnistus ajautui riitoihin Helsingin voimistelu- ja urheiluseurojen keskushallituksen kanssa. Jälkimmäinen vaati, että Ponnistus sen jäsenenä noudattaisi kisoissaan kansainvälisiä kilpaurheilusääntöjä. Ponnistus ja Damm sen etunenässä puolusti kuitenkin oikeuttaan noudattaa vanhoja sääntöjä, joissa vaadittiin muun muassa molemminpuolisia suorituksia. Ponnistus erosi keskushallituksesta jatkaakseen molemminpuolisten suoritusten käyttöä kilpailuissaan ja ylipäättään pysytteläkseen erossa kansainvälisistä säännöistä. Keskushallitus edusti linjaa, jolle SVUL tultiin perustamaan vuonna 1906. Vuoden 1904 kiista syntyi Heikelin ja hänen oppilaansa Wilskmanin välille koskien promootiokilpailuja. Heikel oli vuonna 1902 esittänyt ennätysurheilun korvaajaksi promootiokilpailuja, jotka olisivat luonteeltaan moniotteluita ja joissa kilpailijat voisivat suorittaa kandidaatin ja maisterin arvot. Määrittävänä tekijänä tuli olemaan gymnastinen arvostelu eli suorituksen tuloksen lisäksi arvioitaisiin myös suorituksen tekniikkaa. Kisoissa tuli palkita ”kaunis, ihmisarvoinen, vapaa ja täydellistä itsehallintaa osoittava suoritus, ei vain ulkoinen mekaaninen tulos”.⁸⁴ Lisäksi kilpailtavina lajeina tuli olla laajalti voimistelua sekä lajeja kuten kaunoluistelu, ratsastus, purjehdus ja kansantanssi. SVUL otti promootiokilpailut ohjelmaansa, mutta muokatulla ohjelmalla. Niistä muun muassa karsittiin lajit, jotka eivät Wilskmanin mukaan olleet urheilua lainkaan: purjehdus, urheilukalastus, tanssi, ratsastus ja ammunta. Lisäksi gymnastisesta arvostelusta luovuttiin kokonaan. Heikelin promootiokilpailut olivat muuttuneet hänen kammoksumaansa ”hiekkakenttäurheiluun”. Hän kyselikin, miksi ”urheilumaisteria pidettiin voimakoneena, miksi hänen harjoituksiaan ei arvioida myös voimistelullisin perustein.”⁸⁵

Liikuntakulttuurit olivat eronneet lopullisesti kahteen eri leiriin, joista suomalainen, lingiläiseen molemminpuolisuuteen, kasvatuksellisuuteen ja henkisten arvojen korostamiseen perustunut edusti väistyvää ja kansainvälinen, sääntöihin, yksipuolisuuteen ja voitontavoitteluun perustuva traditio nousevaa kulttuuria. Viimeistään SVUL:n perustaminen vakiinnutti suomalaisen urheiluelämän kansainvälisten sääntöjen ja niiden mukanaan tuoman ideologian mukaiseksi. SVUL:n tärkein tavoite oli yhdistää kansalaisten rivit urheilun avulla, ja tässä se onnistui ainakin siinä mielessä, että uuteen liittoon tulivat mukaan myös ruotsinkieliset seurat. Lisäksi kaikkien jäsenseurojen oli noudatettava amatööri- ja kilpailusäädöksiä, joten kiistoja suoritustavoista ei enää voinut syntyä. Amatöörisäännöissä määriteltiin amatöörin ja ammattilaisen ero, sillä nämä eivät saaneet kilpailla keskenään. Amatööri oli henkilö, joka ei osallistunut rahapalkintoja tarjoaviin kilpailuihin. Jäsenseuroille tarjotuista mallisäännöistä myös poistettiin aatteelliset ja kasvatukselliset tavoitteet, jotka olivat aiemmin olleet olennainen osa urheiluseuratoimintaa – tai pikemminkin

⁸⁴ Laine 1984, 294.

⁸⁵ Laine 1984, 301.

kansanliikkeen ja urheilutoiminnan yhdistelmää.⁸⁶ Urheilun kasvatuksellisista tavoitteista tultiin keskustelemaan vielä pitkään 1900-luvun aikana, ja suhtautuminen kiistakysymykseen tuli olemaan eräs porvaristoa ja työväestöä olennaisesti erottava tekijä.

Urheilun kasvatuksellisuuden ohella työväenurheiluliikkeen parissa keskusteltiin kilpaurheilun asemasta. Hentilän mukaan tämä keskustelu oli jopa tärkeämpi kuin kommunistien ja sosialidemokraattien välinen ideologinen kiista.⁸⁷ Siitä oltiin yksimielisiä, että porvaristo oli turmellut urheilun korostamalla liikaa kilpailua, yksilösaavutuksia ja palkintoja. Vielä vuonna 1927 todettiin, että TUL pitäisi puhdistaa työväenliikkeelle vieraista porvarillisista menettelytavoista, joita olivat ”palkintojärjestelmä, sala-ammattilaisuus ja tähtipalvonta.”⁸⁸ Joukkourheilu katsottiin yksilöurheilua ylevämmäksi, mutta myös kilpaurheilussa nähtiin puolensa. Sen rooli oli houkuttella urheiluseuroihin uusia jäseniä, osoittaa sosialidemokratian voima ja jalostaa joukkoja kilpailun avulla.⁸⁹ TUL:n päätavoitteena pidettiin kuitenkin mahdollisimman laajojen joukkojen houkuttelua liikuntaharrastusten pariin. Kotimainen työväenurheilu oli ajautunut ideologiansa kannalta erikoiseen tilanteeseen, jossa se – toisin kuin keskieuropallaiset työväenurheilujärjestöt – hyväksyi kilpaurheilun, vaikka juuri tämä seikka oli pitkään erottanut toisistaan porvarillista ja työväenurheiluaatetta. Esimerkiksi Varsinais-Suomen piirin toiminnan pääpaino oli 1920-luvulla kilpaurheilussa.⁹⁰ TUL suhtautui lämpimästi kilpaurheiluun, mutta sen europallaiset sisarjärjestöt kokivat kysymyksen ongelmallisemmaksi. 1920-luvun aikana työväenurheilujärjestöjen oli hyväksyttävä kilpaurheilu osaksi niiden ohjelmaa, lähinnä harrastajien toiveesta.⁹¹

1.3.3 Kotimaisen työväenurheilun järjestäytyminen

Vuonna 1902 työväenurheilun järjestäytymismuoto muuttui oleellisesti. Silloin perustettiin Helsingin Jyry, joka edellytti kaikkien jäsenten kuuluvan Helsingin työväenyhdistykseen. Samaa käytäntöä tulivat noudattamaan useimmat myöhemmin perustetut seurat. Työväenurheilu oli siirtynyt kulttuurillisesta ja luokkavastakohtia korostavasta fennomaaniselle perinteelle rakentuneesta järjestäytymismuodosta kohti poliittista. Politisoituminen sai jatkoa suurlakon lopussa, kun työväenliike radikalisoitui ja muodosti punakaarteja – nämä innoittivat myös työväenurheiluseurojen perustamiseen ja niiden alaisuudessa harrastettiin ahkerasti liikuntaa.⁹² SDP:n

⁸⁶ Laine 1984, 324.

⁸⁷ Hentilä 1982, 160.

⁸⁸ Julkaisematon käsikirjoitus: ”Käsikirjoitus: Työväen urheiluliiton perustaminen.” TUL. SUA.

⁸⁹ Hentilä 1982, 160; Laine 1984, 137.

⁹⁰ Peltonen 1991, 32.

⁹¹ Wheeler 1978, 206.

⁹² Laine 1984, 340–341.

räjähdysmäinen kasvu näkyi myös työväenurheiluseurojen määrässä; vuonna 1906 seuroja oli 48 ja vuonna 1910 jo 129. Seuroja perustettiin erityisesti työväenyhdistysten alaosastoiksi, ja Hentilä katsookin, että juuri kyseisten alaosastojen puitteissa tapahtui omaehtoisen työväenurheiluliikkeen läpimurto.⁹³

Työläisurheilu oli parhaastaan kilpaurheilua, toteaa Laine.⁹⁴ Kilpailuinnostus oli syntynyt jo 1890-luvulla muun urheilumaailman tavoin, ja se kasvoi entisestään Ateenan ns. välikisoissa vuonna 1906 Werner ”Isä” Järvisen voitettua Suomen ensimmäisen olympiakullan, vuoden 1908 Lontoon olympialaisissa ja lopulta vuonna 1912 Tukholmassa suomalaisten tehdessä lopullisen läpimurtonsa kansainvälisen kilpaurheilun parissa. Kuten raittius- ja nuorisoseuraliikkeessä 1900-luvun alussa, työväenliikkeenkin parissa esiintyi soraääniä liittyen urheilun – eikä pelkästään kilpaurheilun – saamaan suosioon. Useimmiten koettiin, että urheilu ja aatteelliset kansanliikkeet kilpailevat samoista jäsenistä.⁹⁵ Työväenurheilua kritisoi näkyvimmin Sosialidemokraattisen työläisnuorisoliiton sihteeri Väinö Vankkoja, joka totesi vuonna 1909, että ”työväenliike menettää jokaisen jäsenensä, joka yhtyy urheiluseuraan”, sillä ”urheiluhullujen” parista ei löydy ”kunnollisia sosialidemokraatteja”.⁹⁶ Vankkoja muutti käsitystään pari vuotta myöhemmin, jolloin urheilupoliittiset vastakohtat olivat alkaneet kärjistyä SVUL:ssa ja työväenurheiluliike oli Saksan esikuvan mukaan ryhtynyt pohtimaan oman urheiluliiton perustamista.⁹⁷ Ennen 1910-luvun alkua työväenliikkeen johtohenkilöt pitivät urheilua lähinnä raskaan työn vastapainona ja työväestön kasvattajana. Uuden vuosikymmenen alussa työväenurheilu alkoi saada yhä enemmän poliittisia merkityksiä. Useimmat ongelmista juonsivat juurensa 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, jolloin luokkavastakohtaisuudet nousivat esille, eivätkä porvaristo ja työväestö enää tuntuneet mahtuvan samoihin seuroihin. Näin Pentti Lahti erästä kuvaa tilannetta:

Herrasväen voimistuvan luokkatietoisuuden ilmauksia saatiin nähdä myös eräissä julkisissa tilaisuuksissa. Niin kertoo Työmies herraspoikien järjestäneen syyskuussa 1905 pidetyissä Suomen painimestaruuskilpailuissa vihellyskonsertin, jonka syyksi lehti mainitsee sen, että painimestarin arvon sai ”pelkkä palokuntalainen” Iivari Tuomisto, vaikka hänen kilpailijansa oli säätyläisiin kuuluva mies, ylioppilas Verner Weckman.⁹⁸

⁹³ Hentilä 1982, 54–56.

⁹⁴ Laine 1984, 343.

⁹⁵ Laine 1984, 288, 290; Hentilä 1992, 146–148; Kolehmainen 1972, 27. Ks. myös Railo & Saarinen 1974, 9.

⁹⁶ Työmies 7.7.1909.

⁹⁷ Hentilä 1982, 58.

⁹⁸ Lahti 1948, 131. Julkaisematon käsikirjoitus. TUL. SUA.

1910-luvun alun poliittisiksi kiistakysymyksiksi nousivat partioliikkeen saapuminen Suomeen ja SVUL:n muuttuneen arvoperustan esille tulo Tukholman olympialaisten yhteydessä. SDP:n kansanedustaja Evert Eloranta totesi lehtiartikkelissa, että partioliike oli porvariston juoni, jonka tarkoituksena oli tehdä ”pikkupojista porvariä käskyjä tottelevia sotilaita”.⁹⁹ Olympialaisten aikana SVUL alkoi tuoda yhä voimakkaammin esille nationalistista eetostaan, joka korosti jokaisen suomalaisen urheilijan velvollisuutta edustaa isänmaata sen kutsuessa.¹⁰⁰

Jussi Hellman oli yksi Kaarinan Jyryn tunnetuimmista urheilijoista. Näin hänestä kirjoitettiin 21.9.1945 Sosialisti-lehdessä: ”[...] Siihen aikaan, jolloin urheilu astui ensimmäisiä askeleitaan maassamme ja jolloin sen harrastus vielä oli verraten suppeata, alkoi Turun esikaupungeissakin syntyä innostusta sitä kohtaan. Tällöin muutamat yksilöt esimerkillisellä käyttäytymisellään ja miehekkyydellään toimivat urheiluasian uranuurtajina. Näistä oli Jussi Hellman -vainaja yksi.” Hellmannista kirjoitettaessa mainitaan usein hänen kykynsä ylläpitää kuria – ruumiillista kuritusta kaihtamatta. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

Luokkarajojen selvenemisen ja SVUL:n arvoperustan muuttumisen lisäksi Laine näkee syynä työväenurheiluliikkeen politisoitumiselle sen, että työväenliikkeen parissa huomattiin, kuinka vaatimattomia uudistuksia eduskuntatyöllä ja lakkotoiminnalla saatiin aikaan.¹⁰¹ Ruotsinkielisten seurojen eroaminen SVUL:sta vuonna 1912 epäilemättä kannusti työväenurheiluseuroja perustamaan oman liittonsa. Keskustelut

⁹⁹ Lahti 1948, 189. Julkaisematon käsikirjoitus. TUL. SUA.

¹⁰⁰ Karvala 1999, 29–40. Ks. myös Laine 1996, 70.

¹⁰¹ Laine 1984, 493–495, 498–499.

aloitettiin heti, mutta ensimmäisen maailmansodan syttymisen vuoksi liiton perustaminen siirtyi sodanjälkeiseen aikaan. Hanketta ajanut Helsingin Jyry perusteli liittoa sillä, että kaikki ”työväen edistystoiminta saataisiin omiin itsenäisiin työväenjärjestöihin”.¹⁰² Perustelu viittaa Karl Kautskyn ja Toisen internationaalisen sosialistiseen ideologiaan, jonka mukaan työväenliikkeen tuli pyrkiä massoja kerääväksi joukkoliikkeeksi ja kulttuuritoiminnallaan tarjota vastine kapitalistiselle järjestelmälle.¹⁰³

Kesällä 1917 olivat olemassa työväen urheiluliiton perustamisen perusedellytykset; työväenurheiluliikkeellä oli kesäkuun alusta lähtien ilmestynyt äänenkannattaja, *Työväen Urheilulehti*, seuroissaan parikymmentä tuhatta jäsentä ja poliittis-ideologiset päämäärät, jotka kytkeytyivät selkeästi sosialistisen työväenliikkeen tavoitteisiin.¹⁰⁴ *Työväen Urheilulehdessä* esiteltiin laajasti liikkeen senhetkistä urheiluaatetta sekä vallalla olleita keskustelunaiheita. 1800-luvun loppupuolen fennomaanisesta ja voimistelun terveydellistä merkitystä korostaneesta urheiluaatteesta oltiin edetty aatteeseen, jossa urheilun nähtiin ajavan työväenliikkeen etuja siinä missä muutkin kulttuuriliikkeet. Lehdessä muun muassa edistettiin 8 tunnin työaikaa, sillä kasvaneella vapaa-ajalla työväestön oli mahdollista kehittää itseään urheilun avulla.¹⁰⁵ Liikunnan katsottiin vetävän nuoria mukaan työväenliikkeeseen, jolloin vuorostaan syntyivät aatetoveruus ja tietoisuus omasta asiasta.¹⁰⁶ Olennaisimmilta osiltaan urheiluaate esiteltiin kaksiosaisessa artikkelissa ”Sos.-dem. Urheiluliitto ja siitä johtuvat kysymykset”. Artikkelin ensimmäisessä osassa todettiin seuraavasti: työväen urheiluliiton tarkoitus on työläisten sivistäminen heidän omissa järjestöissään, poissa ”vastapuolen holhouksen” vaikutuksesta; urheilun tarkoitus on parantaa työstä johtuvia ruumiinvaivoja ja kykyä ”työskennellä olemassaolomme [työläisten] puolesta” sekä kehittää sielua.¹⁰⁷ Artikkelin toisessa osassa näkyi 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun usko urheilun kasvatuksellisuuteen ja ruumiinharjoitusten välityksellä saatuun sielun kehittämiseen. Lisäksi toisessa osassa todettiin seuraavasti: urheilu ei voi olla puolueetonta ennen kuin sitä hallitsee ”yhteiskunnallinen ryhmä, joka omistaa itselleen tasapuolisuuteen perustuvan yhteiskuntajärjestelmän saavuttamisen päämäärän”; ”Mitä kehittyneemmät ovat yksilöt, sitä kehittyneempää on puolueemme niin yhteiskunnallinen kuin taloudellinen toiminta, joka taasen määrää asemamme yhteiskunnassa.”¹⁰⁸

Kansalaissotaan osallistui lukuisia työläisurheilijoita ja joistain seuroista, esimerkiksi Helsingin Jyrystä, muodostettiin kokonaisia komppanioita. Sodan päätyttyä SVUL julkaisi syksyllä 1918 kapinallispäätöksensä, jonka perusteella liitosta erotettiin

¹⁰² Laine 1984, 503.

¹⁰³ Kautsky 2010(1907), 219–228, elektroninen dokumentti.

¹⁰⁴ Hentilä 1982, 65.

¹⁰⁵ Työväen Urheilulehti näytenumero 2/1917.

¹⁰⁶ Työväen Urheilulehti nro. 17/1917.

¹⁰⁷ Työväen Urheilulehti nro. 16/1917.

¹⁰⁸ Työväen Urheilulehti nro. 19/1917.

punaisella puolella sotaan osallistuneita työläisurheilijoita.¹⁰⁹ TUL perustettiin tammikuussa 1919, ja se alkoi kasvaa nopeasti; ensimmäisen toimintavuoden päättyessä sillä oli hieman yli 11 000 jäsentä. Vuonna 1923 jäseniä oli jo yli 28 000.¹¹⁰

Kuten muuallakin työväenliikkeessä, myös työväenurheilun alalla alkoivat kiistat menettelytapakysymyksistä 1910- ja 1920-lukujen vaihteessa. Suomen Kommunistinen puolue perustettiin Moskovassa syksyllä 1918, ja SDP:stä erotetut vasemmistoradikaalit perustivat kesällä 1920 Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen. SSTP oli lähes koko olemassaolonsa ajan tiiviissä yhteistyössä SKP:n kanssa ja laajalti sen ohjailtavissa.¹¹¹ Suuntakiistat näkyivät TUL:n johdossa vasta 1920-luvun puolivälin jälkeen, sillä TUL pysytteli tietoisesti puoluepolitiikan ulkopuolella. Myöskään SDP:llä ei ollut syytä sitä lähestyä.¹¹² TUL:lla oli kuitenkin muita yhteistyökumppaneita: se liittyi Työväen Sivistysliittoon vuonna 1919 sekä Työväen Raittiusliittoon ja Työväen Järjestönuorten Liittoon vuonna 1921. Ajatuksena oli, että ”[n]äin voidaan työväenluokan lapsista kasvattaa älykkäitä, elämää ymmärtäviä proletaareja eikä yksipuolisia intoilijoita, joista yksi ymmärtää politiikan, toinen raittiuden ja kolmas ruumiillisen voiman merkityksen.”¹¹³ Kansainvälisistä järjestöistä TUL kuului LUI:hin, eli Toiseen internationaalisiin kuuluvaan kansainväliseen työläisurheilujärjestöön. Sen tavoitteissa, jotka tähtäsivät ”työläisten henkisen ja siveellisen tason kohottamiseen” ja ”uuden ihmisen luomiseen”, oli nähtävissä selkeitä heikelilaisia ja dammilaisia sävyjä.¹¹⁴

Suomessa kommunistit pyrkivät ujuttamaan miehensä sekä TUL:n johtopaikoille että seuroihin sisälle, siinä kuitenkin onnistumatta.¹¹⁵ Hankkeella ei ollut näkyvää vaikutusta, ja vaikutusmahdollisuudet huononivat entisestään vuonna 1923, kun SSTP lakkautettiin ja 189 sen aktiivia tuomittiin eripituisiin vankeusrangaistuksiin. Kommunistien julkinen ja maanalainen toiminta Suomessa oli kärsinyt kovan takaiskun. Hentilä kiteyttää sosialidemokraattisen ja kommunistisen urheiluaatteen erot osuvasti: ”sosialidemokraatit korostivat TUL:n kasvattavaa ja kulttuuria luovaa roolia, kommunistit taas työläisnuorison rekrytoimista välittömästi vallankumouksellisiin tehtäviin.”¹¹⁶

¹⁰⁹ Hentilä 1982, 68.

¹¹⁰ Hentilä 1982, 94.

¹¹¹ Saarela 1996, 195–196.

¹¹² Hentilä 1982, 154–157.

¹¹³ Hentilä 1982, 151–154.

¹¹⁴ Ks. esim. Nygrén 1969, 18.

¹¹⁵ Pöytäkirja SSTP:n puolueuuvoston kokouksesta 6.-8.1922. SKP:n päätöksiä I. KansA; Kommunismi työväen urheiluliikkeessä -kansio. 2659. AMP. EK-Valpo I. KA.

¹¹⁶ Hentilä 1982, 159.

1.4 Työväenliike Varsinais-Suomessa

Marxilainen luokkataisteluteoria syntyi alun perin ajamaan nimenomaan teollisuustyöväestön asiaa. Teoria pohjautui valtaosin Iso-Britannian pitkälle teollistuneeseen yhteiskuntaan, eikä se juuri huomionut tilannetta Suomen kaltaisissa maissa, joissa maanviljelys toi elannon valtaosalle kansasta. Tämä ei silti estänyt sosialistisia oppeja saamasta kaikupohjaa Varsinais-Suomessa, ja Turku onkin Helsingin ja Tampereen ohella yksi radikaalin työväenliikkeen kotimaisista syntyisijoista.¹¹⁷ Pertti Laulajainen on todennut maakuntakeskusten, kuten Turun, poliittisen säteilyvaikutuksen (kommunismien ollessa kyseessä) olleen voimakas¹¹⁸, mutta tämä ei silti taannut sosialismin kannatusta Varsinais-Suomen kaikissa kolkissa. Aluetta on silti syytä pitää hedelmällisenä alustana poliittisille aatteille ja näistä juontuvalle kansalaistoiminnalle. Esimerkiksi vuosien 1907–17 eduskuntavaaleissa äänioikeutta käytettiin selvästi ahkerammin Turun ja Porin läänin eteläisessä vaalipiirissä, eli Varsinais-Suomessa ja Ahvenanmaalla, kuin muualla maassa. Vuosina 1907–16 suhteellinen äänestysaktiivisuus oli jopa 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin muualla maassa. Lars Westerlund esittää kirjassaan *Suomen portti* kolme syytä varsinaissuomalaisen äänestäjien aktiivisuudelle 1900-luvun alussa. Ensinnäkin Turun seudulla oli pitkät historialliset perinteet poliittisen toiminnan saralla; toiseksi alueen sosiaalinen rakenne muokkasi puoluejakaumasta heterogeenisen ja tämän myötä poliittiset voimat olivat joutuneet mobilisoitumaan maakunnassa tavallista tehokkaammin; kolmanneksi poliittinen valistustyö oli helpompaa suuremman suhteellisen väestötiheyden ja liikenneyhteyksien tehokkuuden vuoksi.¹¹⁹ Edellä olevat vaikuttivat positiivisesti koko äänestäjäkuntaan, työväenliikkeen leviämisen taustalla oli edellytyksenä teollisuustyöväen, torpparien ja tilattomien olemassaolo ja heidän mobilisoimisensa SDP:n riveihin. Rivijäsenen poliittista toimintaa määrittivät paikallinen työväenyhdistys ja työväentalolla järjestetyt kulttuuri- ja poliittispainotteiset riennot sekä työväenlehdet. Työväentalot liittyivät kiinteästi sosialismin leviämiseen siten, että niihin saavuttiin kuulemaan etenkin vaalien alla kiihtyvää agitaatiota ja niistä tehtiin puolueen sanomaa levittäviä kävelyretkiä syrjäkylille.

Vuonna 1887 perustettu Turun Työväenyhdistys on Suomen kolmanneksi vanhin, ja sitä edelsivät vain Helsingin ja Vaasan työväenyhdistykset. Sosialististen aatteiden levittäminen kiihtyi 1890-luvun lopulla muun muassa ahkeran lakkotoiminnan ja vastaperustettujen työväenlehtien myötä. Vähitellen säätyläisten rooli työväenliikkeen kärkipaikoilla väheni ja esiin astuivat avoimesti sosialismia kannattavat henkilöt kuten turkulainen Nils Robert af Ursin, Taavi Tainio ja Eetu

¹¹⁷ Soikkanen 1961, 186.

¹¹⁸ Uusitalo 1982, 286 lainaa Laulajainen 1979, 36, 38, 69, 88, 91, 98–100, 106, 111, 115–122.

¹¹⁹ Westerlund 2001, 316–317.

Salin. Uusien yhdistysten perustaminen oli kuitenkin hidasta; Varsinais-Suomeen perustettiin vuosina 1887–1900 kymmenen uutta yhdistystä ja vuosina 1901–1905 kaksitoista. Suurlakon ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myötä työväenliike kasvoi räjähdysmäisesti. Suurlakkoa seuranneena kahdeksana kuukautena Varsinais-Suomeen perustettiin 54 uutta yhdistystä ja seuraavien seitsemän kuukauden aikana vielä 36. Vuoden 1907 lopussa olikin lähes kaikissa Varsinais-Suomen 61 kunnassa ainakin yksi työväenyhdistys.¹²⁰ Samalla SDP:n jäsenmäärä kasvoi erityisesti maaseudulla; vuonna 1905 Turun ja Porin läänin maaseudulla oli 7,9 % SDP:n koko maan maaseutujäsenistä, seuraavana vuonna prosenttiluku oli jo 15,7.¹²¹ Myös eduskuntavaaleissa maaseudun äänestäjät, tässä tapauksessa torpparit, mahdollistivat SDP:n vuosina 1907–17 jatkuvasti kasvaneen kannatuksen Varsinais-Suomen alueella.¹²² Turku ja erityisesti sen esikaupungit pysyivät kuitenkin varsinaissuomalaisen työväenliikkeen henkisenä keskuksena. Siellä, teollisuustyöväestön keskuudessa, sosialistiset aatteet levisivät nopeasti liikkeen paikalliselta kärkiryhmältä suoraan rivijäsenille. Kaupunkiympäristössä myös lakko- ja mielenosoitustoiminta oli vilkkaampaa ja näkyvämpää. Näin työväenliikkeen tavoitteet ja toimintatavat pysyivät konkreettisesti esillä.

1800-luvun lopulla alkanut teollistuminen kasvatti teollisuustyöväestön määrää Varsinais-Suomessa niin kaupungeissa kuin maaseudun teollisuuspaikkakunnillakin. Turun esikaupunkialueet, jotka sijaitsivat esimerkiksi Maarian ja Kaarinan kunnissa, houkuttelivat juuri tämänkaltaista työvoimaa. Vuonna 1870 teollisuus työllisti 29,9 prosenttia Turun työtätekevästä, vuonna 1920 vastaava prosenttiluku oli jo 44,8. Vuoden 1920 elinkeinorakenne paljastaa myös, että yläluokkaan kuului 12,2 % työtätekevästä, keskiluokkaan 24,5 % ja työväenluokkaan 62,3 %. Teollisuustyöväestö kasvoi vuoteen 1920 tultaessa niillä henkilöillä, joita ei vuonna 1870 voitu määrittää mihinkään elinkeinoryhmään kuuluvaksi, pääosin joukko oli siis kurjalistoa. Eino Jutikkala korostaa kirjassaan *Turun kaupungin historia*, että teollisuustyö tarkoitti ”säätykiertoa ylöspäin, kohoamista ’vaivaisista’ itsensä elättäviin kansalaisiin.”¹²³ Jutikkala mainitsi seikasta ilmeisesti siksi, että kyseinen kehitys oli täysin päinvastainen Marxin teorioille, joiden mukaan työväenluokka tulisi jatkuvasti kurjistumaan osana kapitalistista yhteiskuntaa. On kiinnostavaa huomata, että vaikka elinkeinorakenne muuttui merkittävästi teollisuustyöväestön osalta, luokkajako ei juuri muuttunut vuosien 1870 ja 1920 välillä. Jutikkala selittää sen sillä, että Turkuun muutti kyseisenä aikana lähinnä työväenluokkaan kuuluvia joukkoja, mutta samalla vastaavansuuruinen osa kaupungin sisällä siirtyi työväenluokasta keskiluokkaan.¹²⁴

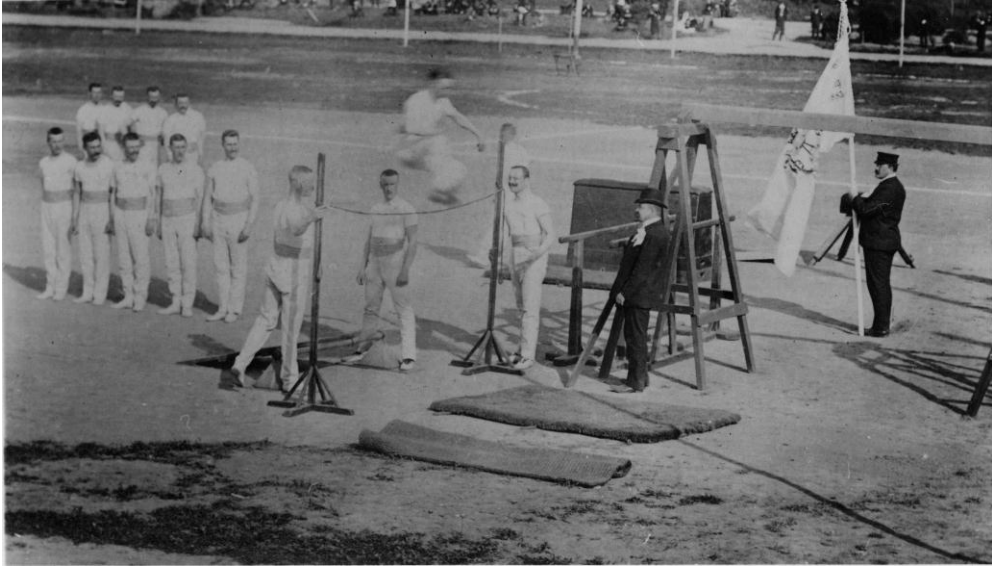
¹²⁰ Westerlund 2001, 407.

¹²¹ Soikkanen 1961, 343.

¹²² Westerlund 2001, 412.

¹²³ Jutikkala 1957, 410–415.

¹²⁴ Jutikkala 1957, 421.

Miehet kisaavat korkeushypyssä Turun urheilupuistossa vuonna 1905 järjestetyissä laulu-, soitto- ja urheilujuhliissa. Lähde: Turun museokeskus.

Jo ensimmäiset, vuonna 1907 käydyt eduskuntavaalit tarjoavat tarkan kuvan varsinaissuomalaisesta äänestäjäkunnasta, ja tehdyillä arvioilla voidaan tulkita vaalituloksia koko tämän tutkimuksen ajanjakson ajan eli 1920-luvun alkuun asti. Eniten ääniä Turun ja Porin läänin eteläisessä vaalipiirissä – siis Varsinais-Suomessa ja Ahvenanmaalla – sai Suomalainen puolue (31 %), toisena tuli Ruotsalainen Kansanpuolue (26 %) ja kolmantena SDP (23 %). Käy siis ilmi, että eteläisessä vaalipiirissä sosialidemokraattien kannatus oli lähes yhtä alhainen kuin Vaasan läänissä, jossa puolue sai valtakunnan huonoimman tuloksensa. Jos Turun ja Porin läänistä lasketaan mukaan myös läänin pohjoisosa, nousi SDP:n kannatus 38,8 prosenttiin. Tällöin puolueen kannatus oli hieman suurempi kuin koko maan keskiarvo, joka oli 37 prosenttia. Sosialidemokraattien kannatusta eteläisessä vaalipiirissä laski selvästi ruotsinkielinen väestönosa, joka kansoitti erityisesti Ahvenanmaata, saaristoa ja rannikkoalueita. Hannu Soikkanen toteaaakin, että ruotsinkielinen väestö osoittautui ”varsin immuuniksi sosialismiin liittyville aatteille”.¹²⁵ Varsinais-Suomen alueella SDP:n kannatus jäi säännöllisesti alle 50 prosentin, useimmissa kunnissa alle 40 prosentin. Varsinais-Suomen Satakuntaa huonompi tulos selittyy Soikkasen mukaan itsenäisten maanviljelijöiden suuremmalla määrällä. SDP:lle Varsinais-Suomen vahvoja alueita olivat Turun ympäristö eli Kaarina, Kuusisto ja Maaria, joissa teollisuustyöväestöä oli enemmän kuin maatalousväestöä. Toinen punainen alue sijaitsi maakunnan eteläosassa; Angeliemellä, Kiskossa, Kiikalassa ja Perniössä, joissa

¹²⁵ Soikkanen 1961, 366.

maanomistajaruokakuntien osuus oli vähäinen, sosialidemokraattien kannatusluvut liikkuivat välillä 45–61 %.¹²⁶

Vaali vaalilta sosialidemokraattien kannatus kasvoi Turun ja Porin läänin eteläisessä vaalipiirissä. Kasvua tapahtui keskimäärin kaksi prosenttiyksikköä per vaalit, joten vuoteen 1917 mennessä kannatus oli kasvanut jo 39 prosenttiin. Suurin häviöjä oli Suomalainen puolue, vaikkei se menettänytkään yhtä monta äänestäjää kuin SDP keräsi.¹²⁷ SDP:n jatkuvan äänestäjäkunnan kasvattamisen mahdollisti köyhälistön olemassaolo – olihan kyseessä juuri väestönosa, jonka asemaa sosialismi pyrki helpottamaan. Jopa 71,4 % Turun ja Porin läänin asukkaista oli köyhälistöä. Tämä ylitti reilusti esimerkiksi koko maan prosentuaalisen keskiarvon, joka oli 62,4 %. Köyhälistöön luettiin torpparit, lampuodit, teollisuustyöväestö ja työttömät.¹²⁸ Näiden mobilisoimiseksi SDP:n Turun piiri aloitti tehokkaan agitaatiotoiminnan vuonna 1906. Esimerkiksi vuoden 1908 aikana piirin alueella kierteli 22 puhujaa, jotka pitivät yhteensä 1046 esitelmää tai puhetta.¹²⁹

Perustasolla puolueen toiminta järjestäytyi työväenyhdistysten ja työväentalojen kautta. Vuosien 1906–17 aikana maakuntaan perustettiin kaikkiaan 162 työväenyhdistystä. Nämä eivät kuitenkaan onnistuneet houkuttelemaan puolueeseen uusia jäseniä, sillä suurlakon yhteydessä koetun räjähdysmäisen kasvun jälkeen jäsenmäärä väheni tasaisesti vuosittain. Vuonna 1906 jäseniä oli 8772, mutta alhaisimmillaan jäsenmäärä kävi vuonna 1913 ollen 2492. Uusi nousu alkoi ensimmäisen maailmansodan myötä ja lopulta jäsenmäärä päättyi noin 16 000:een vuonna 1917. Kyseisenä vuonna jäsenmäärä kaksinkertaistui koko maassa, mutta Turun piirissä kasvu oli vieläkin nopeampaa: jäsenmäärä oli 2,8-kertainen edeltävään vuoteen verrattuna.¹³⁰ Räjähdysmäisen kasvun mahdollisti sotatila-asetusten lakkauttaminen ja täten poliittisen toiminnan vapautuminen. Työväestön järjestäytymishalukkuudessa oli nähtävissä myös sodan vaikutukset: sodan aiheuttama elintarvikepula ja kohonneet hinnat koskivat vaikeimmin juuri huonoimmassa asemassa olevia. Tämä lavensi juopaa porvariston ja työväestön välillä ja oli osaltaan vaikuttamassa kansalaissodan syttymiseen.

Se, että Varsinais-Suomi oli poliittisesti aktiivista aluetta, ainakin äänestysaktiivisuuden perusteella, ei näkynyt kansalaissotaan valmistauduttaessa. Alueen miehiä osallistui jääkäriliikkeeseen vähemmän kuin maakunnan väestöpohja olisi saattanut edellyttää, erityisen huomattavaa tämä oli päällystön osalta. Suojeluskuntiakin perustettiin kesäkuusta 1917 tammikuuhun 1918 jatkuvasti vähemmän kuin maassa keskimäärin, elokuussa 1917 jopa 17 prosenttiyksikköä alle maan keskiarvon. Niin Varsinais-Suomessa kuin muuallakin maassa työväenkaartit perustettiin usein vasta

¹²⁶ Soikkanen 1961, 374–376; SVT eduskuntavaalitulokset 1907.

¹²⁷ Westerlund 2001, 319–320.

¹²⁸ Soikkanen 1961, 364–365.

¹²⁹ Laakso 2006, 28, 32.

¹³⁰ Westerlund 2001, 409–410.

suojeluskunnan jälkeen. Vain vajaaseen viidesosaan varsinaissuomalaisista kunnista perustettiin joko yksinomaan työväenkaarti tai työväenkaarti ennen suojeluskuntaa. Maaliskuusta syyskuuhun 1917 Varsinais-Suomessa perustettiin kutakuinkin saman verran työväenkaarteja kuin muualla Suomessa. Lokakuussa kaartien perustaminen kiihtyi, ja syyskuusta marraskuuhun kaartien määrä nousi viidestä kolmeenkymmeneen. Perustamistahti oli kuitenkin selvästi hitaampi kuin muualla Suomessa. Esimerkiksi tammikuussa 1918 Varsinais-Suomeen perustettiin 22 prosenttiyksikköä vähemmän työväenkaarteja kuin muualle Suomeen. Tämän perusteella Westerlund toteaa, että ”maakunta ei siten ollutkaan merkittävimpiä työväenkaartin syntyalueita”.¹³¹

Turun maine punaisena ja levottomana kaupunkina¹³² perustuu elokuun alun 1917 ns. voimellakoihin ja niitä seuranneeseen miliisilakkoon joulukuussa, jonka aikana väkijoukot särkivät kaupungin keskustan näyteikkunoita ja anastivat liikkeistä tavaroita. Turun 1500 miehen punakaartin lisäksi kaartit koottiin myös Maariassa (1000 -1500 miestä) ja Kaarinassa (500 miestä). Sotaa seuranneen ajan punainen maine taas on peräisin kommunistien voimakkaasta vaikutuksesta erityisesti Turun esikaupunkialueilla. SKP muodosti Turkuun piirikomiteansa eli pik:n ja paikalliskomitean eli pak:n jo vuonna 1919. Niiden tehtävänä oli laajentaa kommunistista organisaatiota niin kaupungissa kuin ympäröivällä maaseudullakin. Komiteoiden toimintaa auttoi huomattavasti Tukholman byroon läheisyys. Kommunistien kannatusta on ylipäättään selitetty paikkakunnan suurteollisuudella, Tukholman läheisyydellä ja SDP:n omaksuman oikeistososialidemokratian avulla, joka karkotti äänestäjiä SSTP:n kannattajiksi.¹³³ Työväenliikkeen suuntariitojen myötä kommunistit saivat haltuunsa useimmat ammattiyhdistykset, osuusliike Tarmolan, urheiluseura Turun Veikot ja Turun Työväenyhdistyksen vuonna 1922. Lisäksi useat esikaupunkialueiden työväenyhdistykset, kuten työväenyhdistys Tarmo, jonka alaisuudessa toimi urheiluseura Maarian Kisa-Toverit, erosivat SDP:stä vuonna 1920. Kommunistien julkinen toiminta hoidettiin SSTP:n Turun sosialistiyhdistyksen kautta, joka perustettiin helmikuun alussa 1920. Yhdistyksessä perustettiin SSTP:n kunnallis- ja piirijärjestöt, jotka saivat välittömästi suuren suosion Turun alueella. Vuonna 1922 kunnallisjärjestöllä oli Turussa 27 osastoa ja 1538 jäsentä verrattuna sosialidemokraattien neljään puolueosastoon ja 160 jäseneseen. Ympäri maakuntaa SSTP:llä oli hallussaan lähes 30 työväentaloa.¹³⁴

Suomen poliittisia alueita tutkinut Onni Rantala vahvistaa Turun ja sen lähialueiden voimakkaan vasemmistokannatuksen. Vuosien 1907–1962 eduskuntavaalituloksien perusteella Rantala toteaa, että Turku ja sen lähialueet Maaria, Kaarina, Raisio ja Piikkiö, olivat SSTP:n/SKDL:n ydinaluetta ja samalla ainoa

¹³¹ Westerlund 2001, 262–275.

¹³² Uusitalo 1982, 249.

¹³³ Uusitalo 1982, 285–286.

¹³⁴ Jalonen 2006, 65–66.

teollisuus-Suomessa sijaitseva radikaalin vasemmiston ydinalue.¹³⁵ Vuoden 1922 eduskuntavaaleissa, joissa SSTP esiintyi ensimmäistä kertaa, puolue sai Turun ja Porin läänin eteläisessä vaalipiirissä enemmän ääniä kuin mikään muu puolue. Muutamalla sadalla äänellä toiseksi jäi Kokoomus. SDP oli vasta neljännellä sijalla RKP:n jälkeen.¹³⁶ SSTP:n vahvoja kannatusalueita vuoden 1922 vaaleissa olivat muun muassa Maaria ja Kaarina, joista ensimmäisessä kommunistit saivat 51 % äänistä ja jälkimmäisessä 54 %. Soikkanen esimerkiksi näkee sosialidemokraattien huonon vaalituloksen johtuneen 1920-luvun alun voimattomasta toiminnasta ja vastaavasti kommunistien vahva kannatus on osaksi selitettävissä merkittäville paikallisjohtajilla kuten Emanuel Ramstedtilla Mynämäeltä ja Antti Kaarnella Piikkiöstä.¹³⁷ SSTP:n lakkauttamisen jälkeen vuonna 1923 toimintaa jatkoi Sosialistinen työväen ja pienviljelijöiden vaalijärjestö, joka ei kuitenkaan saavuttanut edeltäjänsä menestystä.¹³⁸

¹³⁵ Uusitalo 1982, 285–286.

¹³⁶ SVT eduskuntavaalitulokset 1922.

¹³⁷ Soikkanen 1975, 417.

¹³⁸ Jalonen 2006, 68.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Poikkitieteellisessä tutkimuksessa, joksi tämäkin väitöskirja on syytä lukea, tutkimuskirjallisuuden esittely tieteenaloittain on selkeyttävä lähestymistapa ja lisäksi se antaa kattavan kuvan tutkimuksessa hyödynnetyistä eri näkökulmista. Eri tieteenalat puolestaan tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia tutkimuskohteen käsitteellistämiseksi. Poikkitieteellisyyden edut tulivat tässä tutkimuksessa hyvin esille, kun kotimainen työväenurheiluseura ei näyttänyt vain kulttuurihistoriallisesti rakentuneena, vaan sosiologian silmin vapaaehtoisena organisaationa ja kasvatustieteen silmin oppimista tuottavana instituutiona. Näitä käsiteltyäni tarkastelen tutkimukseni rajoja ja kysymyksenasettelua määrittävää tutkimuksellista aukkoa.

2.1 Oppiminen ja sen paikantaminen seuratoiminnassa

2.1.1 Sosiologian näkemys urheiluseurasta ja jäsenistön sosialisaatiosta

Kotimaista urheiluseuraa on kaikkina aikoina kuvannut käsitejoukko ”vapaaehtoinen sosiaalinen organisaatio”. Klaus Heinemannin ja Heinz-Dieter Horchin mukaan vapaaehtoisyhdistyksellä on seuraavat tunnuspiirteet:

1. Jäsenyys perustuu vapaaehtoisuuteen,
2. toiminta suuntautuu jäsenten intressin mukaan,
3. ne ovat riippumattomia,
4. niissä on luottamushenkilöhallinto ja
5. demokraattinen päätöksentekojärjestelmä.¹³⁹

Käytän sosiaalinen organisaatio -käsitettä tässä tutkimuksessa samoin kuin Heinilä. Urheiluseura on sosiaalinen järjestelmä, jonka sisäisessä toiminnassa olennaista on ihmisten välinen vuorovaikutus, jota järjestelmän roolit, esimerkiksi seurajohtajan, valmentajan tai muun luottamushenkilön, säätelevät. Sosiaalisen organisaation tunnusmerkit täyttyvät, kun edellä mainitut vuorovaikutussuhteet ovat vakiintuneet ja virallistuneet säännöissä määritellyin tavoin. Lisäksi järjestelmä on kokoelma komponentteja – urheiluseuran tapauksessa esimerkiksi seuran ideologia, jäsenistö, ohjelma, voimavarat ja niin edelleen – jotka kaikki vaikuttavat toisiinsa ja joilla näin ollen on ominaispainonsa järjestelmän toimivuudessa (ks. Kuvio 1 sivulla 45).¹⁴⁰

¹³⁹ Koski 1994, 16 lainaa Heinemann ja Horch 1988, 108–122.

¹⁴⁰ Heinilä 1986, 3.

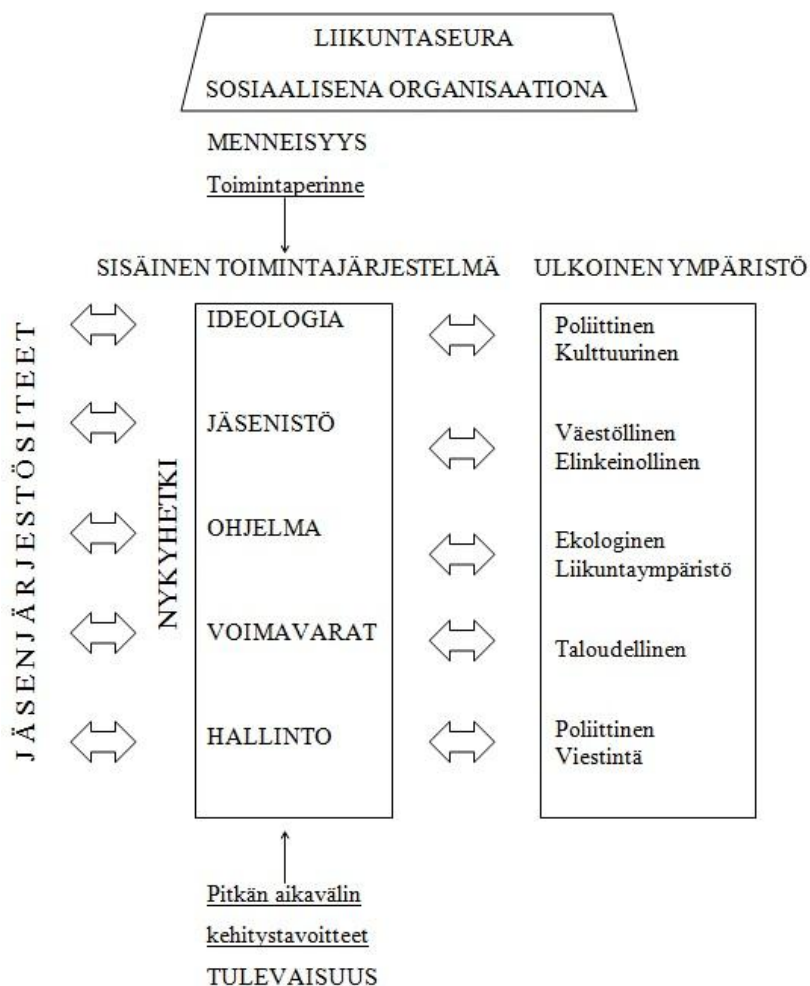
Heinilän luoman viitekehyksen¹⁴¹ olennaisin piirre piilee siinä, että seura käy jatkuvaa vuoropuhelua ulkoisen ympäristön, oman menneisyytensä, jäsenjärjestönsä ja kehitystavoitteidensa kanssa. Jäsenistön keskeinen rooli on tälle tutkimukselle erityisen olennainen seikka; Heinilän mukaan jäsenistö onkin seuratoiminnan objekti ja subjekti. Objekti sen takia, että syy seuran olemassaololle on urheilupalvelujen tarjoaminen seuran jäsenistölle. Subjekti taas sen takia, että jäsenet ovat seuratoiminnan pääasiallinen ylläpitäjä.¹⁴² Jäsenet valitsevat demokraattisin keinoin keskuudestaan luottamushenkilöt, jotka edustavat koko jäsenistöä seuran hallituksessa ja erilaisissa toimikunnissa. Samoja keinoja käyttäen jäsenistö voi päättää olla äänestämättä henkilöä, joka ei toteuttanut jäsenistön tahtoa. Tämä demokraattisuus ja jäsenistön kaksitahoinen rooli vastaa kysymykseen siitä, kenen ja minkälaista aatetta urheiluseurat edustavat. Valta saattoi urheiluseurassa helposti keskittyä harvojen käsiin, kuten usein käy vapaaehtoisissa organisaatioissa¹⁴³, mutta jäsenistöllä oli aina oikeus kyseenalaistaa luottamustoimen jatko. Näin ollen seurojen aatteen takana oli aina jäsenistö, vaikkakin välillisesti.

¹⁴¹ Heinilä 1986, 127. Ks. myös Heinilä 1989, 230. Huomionarvoista Heinilän viitekehityksessä on tapa, jolla hän määrittelee kulttuurin samanarvoiseksi muun muassa ekologisten, taloudellisten ja väestöllisten vaikuttimien kanssa. Näin kapea-alainen määrittely poikkeaa huomattavasti tavasta, jolla kulttuuri määritellään kulttuurihistorian tutkimuksessa ja sen myötä tässä väitöskirjassa: ”Olemme siis kaikki kulttuurisesti – ja historiallisesti – muovautuneita. Kaikki toimintamme ja koko elämismailmamme on kulttuurihistorian tarkoittamassa mielessä kulttuurista. [...] Tästä näkökulmasta kulttuurihistoria kohtaa elämismailman kaikessa rikkaudessaan, ilman hierarkista arvottamista. Se ei tee eroa arjen ja juhlan, eliitin ja populaarin, korkean ja matalan tai tavallisen ihmisen ja valtaapitävien välillä.” Immonen 2002, 21, 25. Heinilän tapa määritellä kulttuuri ei kuitenkaan laske viitekehyksen arvoa tai hankaloita sen hyödyntämistä tässä tutkimuksessa, sillä viitekehyksen suurin anti piilee sen tavassa sijoittaa urheiluseura – ja sen myötä sen sisäinen toiminta – vuorovaikutusyhteyteen ympäröivän yhteiskunnan ja historian kanssa.

¹⁴² Heinilä 1986, 28-31.

¹⁴³ Sosiologi Robert Michels kehitti vuonna 1911 tätä kuvaavan ”Oligarkian rautaisen lain”. Sen mukaan kaikki organisaatiot, varta vasten demokraatioiksikin perustetut, päätyvät oligarkioiksi. Michels päätyi tähän päätelmään tutkittuaan Saksan sosialidemokraattista puoluetta SPD:tä. Michelsin mukaan SPD, jonka todellisenä tarkoituksena oli työväen asian ajaminen, katsoi tärkeämmäksi oman organisaationsa ylläpitämisen ja laajentamisen. Oligarkian Michels katsoo johtuvan valtaväestön poliittisesta välinpitämättömyydestä ja tästä johtuvasta johtamistoiminnan välttämättömyydestä. Rucht 2007, 3258.

KUVIO 1. LIIKUNTASEURAN VIITEKEHYS KALEVI HEINILÄN MUKAAN.

Seuran hallituksen oli puolestaan otettava toiminnassaan huomioon sekä jäsenistön pitäminen tyytyväisenä että jäsenjärjestön aatteelliset kannanotot. Nämä ovat olennaisimmat puolet seuran hallinnosta, mutta kuten Heinilän viitekehuksesta käy ilmi, oli lukuisia muitakin vaikuttajia. Heinilä jatkaa Charles Perrowia lainaten toteamalla, että

Liikuntaseuran ”materiaalina” on siten ihminen, seuran jäsenistö, jota seura toiminnassaan prosessoii tarkoituksensa ja toimintaideologiansa suunnassa. Tämän prosessoinnin tuotoksena voivat olla juuri jäsenten liikunnalliset

saavutukset, harrastuneisuus, ”ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen kunnon kehittyminen”¹⁴⁴

Näin jäsenistöstä voidaan helposti päätellä, kuinka seura onnistui toiminnassaan: jos seura täyttää jäsenistön liikunnalliset tarpeet, on seura onnistunut; jos ei, on seura epäonnistunut kyseisellä osa-alueella. Heinilän viitekehysten mukaan jäsenistön muokkausta tapahtui myös muilla kuin liikuntapalvelujen saralla. Jos seura oli aatteellinen tai poliittinen, saattoi sillä olla virallisia tavoitteita liittyen jäsenistönsä aatteellisuuteen. Ja vaikkei virallisia tavoitteita olisikaan ollut, saattoi jäsenistön muokkausta silti tapahtua. Vapaaehtoisissa organisaatioissa tapahtuu poliittista sosialisatiota, vaikka seuran johto on asiasta täysin tietämätön.¹⁴⁵ Voidaankin olettaa, että kaikissa urheiluseuroissa tapahtui sekä poliittista että muuhun toimintaan liittyvää oppimista. Tämä tutkimus käsittelee vain urheiluseuratoiminnan yhteydessä ilmennyt poliittista oppimista ja opettamista, ei esimerkiksi sen kautta opittuja asenteita, taitoja tai moraalialia.¹⁴⁶ Näin ollen käsite sosiaalinen kontrolli, vaikka onkin omiaan kuvaamaan

¹⁴⁴ Heinilä 1986, 29. Ks. myös Perrow 1967, 195.

¹⁴⁵ Esim. Mündel ja Schugurensky 2008; Hanks 1981; Smith 1975.

¹⁴⁶ Esimerkiksi Daniel Perkins ja Suzanne Le Menestrel toteavat seuraavasti: ”For example, participating in sports can foster in children and youth responsible social behaviors, greater academic success, and an appreciation of personal health and fitness. Participating on a team can also give children and youth the sense of belonging that they need to thrive. Moreover, children and youth who participate in sports are three and eight times, respectively, more likely to be engaged in some form of physical activity at age twenty-four than youth who were not engaged in sports.” Perkins ja Le Menestrel 2007a, 1. Toisaalla samassa julkaisussa he toteavat myös seuraavasti: ”For example, Hansen, Larson and Dworkin found that youth in sports activities reported higher rates of self-knowledge, managing emotions, and physical skills experiences compared to youth in academic and leadership activities. Bartko and Eccles found that youth who reported being highly involved in sports described being more ”psychologically resilient,” or able to bounce back from problems. Others have found that sports participation protects student athletes against social isolation, with longer-term participation in sports serving to promote attachment to the school community.” Le Menestrel ja Perkins 2007, 16. Coatsworth ja Conroy summaavat aiempia tutkimuksia koskien urheilutoiminnan vaikutuksia seuraavasti: ”Physical activity and participation in sport have been linked to a variety of physical and psychological health outcomes for youth, including antidepressant and anxiolytic (anxiety-reducing) effects; increased levels of self-esteem; enhanced future occupational outcomes and reduced social isolation; broad social benefits such as making new friends, enhancing social skills, and gaining confidence in relating to peers; and learning about positive and negative emotions and strategies for regulating them.” Coatsworth ja Conroy 2007, 59–60. Ruumiinharjoitusten yhteydestä moraalin kehittämiseen kirjoittaa Sheryle Bergmann Drewe. Hän toteaa lopuksi, että ruumiinharjoitukset, lähinnä urheilu, tarjoaa hedelmällisen tilanteen oppilaiden moraaliselle koulutukselle, koska niissä joutuu jatkuvasti ottamaan toiset huomioon ja sääntöjen noudattaminen tuo oikean ja väärän käsitteet selkeästi esille. Drewe 2000, 571.

kaiken kattavaa käytöksen ja mielipiteiden muokkausta, on liian laaja tässä tutkimuksessa hyödynnettäväksi.

Hannu Itkonen listaa väitöskirjassaan *Kenttien kutsu – Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta* kontrollin tai sosiaalistamisen muotoja ruumiin tuhoamisesta ja vahingoittamisesta aina itsekontrolliin asti (ks. Taulukko 1 seuraavalla sivulla). Kontrollin muodot on listattu niin, että ylimpänä on ruumiiseen välittömästi kohdistuva kontrolli ja alimpana ruumiiseen välillisesti kohdistuva. Samalla muodot on jaoteltu intensiteetin mukaan alkaen intensiivisimmästä ja päättyen vähiten intensiiviseen, henkilön itsensä suorittamaan kontrolliin eli itsekontrolliin. Itkonen antaa esimerkkejä sosiaalistamisen muodoista; esimerkkinä ruumiin manipuloimisesta ovat kirurgiset toimenpiteet ja lääkehoito – kyseessä on siis selkeästi ruumiiseen liittyvä kontrollin muoto. Siirryttäessä kohti itsekontrollia on seuraavaksi vuorossa ruumiin tarkkailu, josta Itkonen tarjoaa esimerkkeinä terveystarkastukset ja neuvolan seurannan. Tällä kontrollin muodolla ei ole suoranaista vaikutusta ruumiiseen. Tästä ruumiin manipuloimisen ja tarkkailun välimaastosta alkaa tutkimuskenttäni – poliittisen sosialisoinnin muodot ja sisältö –, joka päättyy itsekontrolliin.¹⁴⁷

Itkosta mukailen olen koonnut tutkimuksessani esiin tulevat poliittisen sosialisoinnin muodot (suurpiirteiseen) järjestykseen intensiivisestä ja ruumiiseen välittömästi kohdistuvasta intensiteetiltään matalaan ja ruumiiseen välillisesti kohdistuvaan (ks. Taulukko 1 seuraavalla sivulla). Tarkkaan järjestykseen ei historiallisilla lähteillä päästä, eikä se myöskään ole tarkoituksenmukaista intensiteettikokemuksen vaihdellessa yksilöittäin. En käsittele tässä myöskään sitä, onko ruumiiseen välittömästi kohdistuva kontrolli poikkeuksesta intensiivisempää kuin itsekontrolli. Luomani luettelo kontrollin muodoista alkaa rangaistustoimenpiteistä, kuten seurasta erottamisesta, ja päättyy sisäistettyyn, moraalisiin verrattavissa olevaan näkemykseen työväenluokasta. Verrattaessa luetteloani Itkosen vastaavaan käy välittömästi ilmi se laajuus, jolla käsittän poliittisen sosialisoinnin, mutta toisaalta myös se rajaus, jolla suljen tarkastelun ulkopuolelle välittömästi ruumiiseen kohdistuvat kontrollin muodot. Esimerkkinä ruumiiseen välittömästi kohdistuneesta intensiivisestä kontrollista toimikoon urheilijoiden loikkaustapauksiin liittynyt väkivalta, jota Antti Syrjäläinen käsittelee väitöskirjassaan.¹⁴⁸

Koulu-urheilun vaikutuksista oppilaiden arvosanoihin ja arvoihin on kattavasti kirjoittanut Bailey et al. 2009.

¹⁴⁷ Itkonen 1996, 107–111.

¹⁴⁸ Syrjäläinen 2008, 111–112.

TAULUKKO 1. POLIITTISEN SOSIALISAATION OSUUS SOSIAALISESTA KONTROLLISTA.

KONTROLLIN TAI SOSIAALISTAMISEN MUOTO		POLIITTINEN SOSIALISAATIO	Seurasta erottaminen ja muut rangaistustoimenpiteet
	Ruumiin tuhoaminen ja vahingoittaminen		Pukeutumisen ja käytöksen (esim. alkoholinkäyttö, siveys ja kilpailusuhteet) määrittely
	Ruumiin eristäminen		Agitaatio
	Ruumiin manipulointi		Opintopiiritoiminta
	Ruumiin tarkkailu		Poliittiset kannanotot: lakkoilu, julkilausumat yms.
	Ruumiin valvonta		Aatteellisesti latautuneet kokoukset ja julkaisut
	Ruumiintoimintojen normittaminen		Urheilujuhlat
	Ruumiiseen liittyvä valistus		Symbolit ja värit: työväentalo, lippu yms.
	Itsekontrolli		Sisäistetty, moraaliin verrattavissa oleva näkemys työväenaatteesta

2.1.2 Urheiluseura informaalina oppimisympäristönä

Heinilä, Itkosen ohella, totesi urheiluseurojen muokkaavan jäsenistöjään, mutta minkälaisia keinoja käyttäen tämä tapahtui? Sitä ei Heinilä käsittele, eikä siihen aukottomasti pystyisikään, sillä opetusmenetelmät vaihtelivat seurasta toiseen ja seuran sisälläkin. On kuitenkin mahdollista luonnehtia seuroja sen perusteella, minkälaisia ne olivat koulutusympäristöinä. Koulutus ja sen johdosta oppiminen on perinteisesti jaettu kolmeen osaan, formaaliin, nonformaaliin ja informaaliiin, sen perusteella kuinka päämäärätietoista, suunniteltua ja virallista se on.¹⁴⁹ Formaali koulutus tarkoittaa kouluissa ja korkeakouluissa annettavaa koulutusta, johon kuuluvat kokeet, arvosanat ja tutkinnot. Nonformaali koulutus on koulujen ulkopuolella annettavaa koulutusta,

¹⁴⁹ Näistä tarkemmin kirjoittaa esimerkiksi Mündel ja Schugurenky 2008, 50–51; La Belle 1982, 161–164; Overwien 2000, 622–625; Schugurenky ja Mündel 2005, 999–1000.

johon ei vaadita aiempia tietoja ja taitoja, kuten koululuokilla edetessä. Nonformaaliin koulutukseen kuuluvat esimerkiksi autokoulu, työväenopiston kurssit, tenniskurssi, kielikurssit ja niin edelleen. Informaali oppiminen¹⁵⁰ on formaalin ja nonformaalin koulutuksen ulkopuolella tapahtuvaa eli näin ollen se muodostetaan negaation avulla. Informaalia oppimista on kuvattu muun muassa seuraavasti: ”Oppimisprosessit ovat informaaleja, kun niitä ei ole ammattimaisesti suunniteltu opettavaisiksi.”¹⁵¹ Tunnetumman ja laajalti hyväksytyin määritelmän mukaan informaali oppiminen tapahtuu usein yhteyksissä, joita ei pidetä opettavaisina, tai joissa yritetään opettaa jotain muuta kuin oppittua asiaa. Esimerkiksi koululuokassa oppilas saattaa oppia koulukiusaajaa seuraamalla, että väkivallan avulla voi hallita muita. On olennaista huomata, että informaalia oppimista voi tapahtua myös formaalin ja nonformaalin koulutuksen piirissä. Esimerkiksi kouluympäristössä käsite piilo-opetussuunnitelma viittaa informaaliin oppimiseen. Pojat voivat esimerkiksi oppia, että opettaja käsittelee heitä tietyllä tavalla heidän sukupuolensa takia. Pojille riehakkuus, äänekkyyys ja väkivaltaisuus ovat sallitumpia kuin tytöille. Tietämättä kouluympäristö on siis opettanut oppilaille sukupuolisidonnaisia rooleja.¹⁵²

Vaikka informaalia oppimista tapahtuu kaikkialla ja se kattaa ihmisen koko elämänkaaren, pidetään sitä edelleen vähemmän merkittävänä kuin esimerkiksi institutionalisoitunutta koulutusta. Tämä on yllättävää informaalin oppimisen suuren määrän vuoksi; vuonna 1973 julkaistu UNESCO:n koulutusta käsittelevä raportti totesi informaalin oppimisen kattavan noin 70 prosenttia henkilön kaikesta oppimisesta.¹⁵³ Informaalin oppimisen katsotaan entisestään kasvaneen sitten 1970-luvun. Allen Toughin tutkimukset 1970-luvun alussa totesivat kanadalaisten ottaneen osaa informaaliin oppimiseen noin 10 tuntina viikossa, 1990-luvun lopussa uusitussa tutkimuksessa tulos oli 15 tuntia.¹⁵⁴ Sen lisäksi että informaalia oppimista tapahtuu määrällisesti paljon, esiintyy sitä myös eri muodoissa. Daniel Schugurensky jakaa informaalin oppimisen kolmeen osaan eli itseohjautuvaan, sattumanvaraiseen ja sosialisointiin sen perusteella, onko oppiminen tarkoituksellista ja tiedostettua.

¹⁵⁰ Tässä yhteydessä ei ole mielekäästä käyttää termiä ”koulutus”, sillä se viittaa suunniteltuun ja päämäärätietoiseen opettamiseen. Oppimista tapahtuu myös ilman koulutusta. Tästä kirjoittaa muun muassa Overwien 2000, 623.

¹⁵¹ Overwien 2000, 625.

¹⁵² Antikainen, Rinne & Koski 2000, 235–238. Piilo-opetussuunnitelmasta yleisesti ks. Antikainen, Rinne & Koski 2000, 224–230.

¹⁵³ Overwien 2000, 624.

¹⁵⁴ Schugurensky ja Mündel 2005, 998.

TAULUKKO 2. OPPIMISEN MUODOT DANIEL SCHUGURENSKYN MUKAAN.¹⁵⁵

Muoto	Tarkoituksellisuus	Tietoisuus (oppimiskokemuksen hetkellä)
Itseohjautuva	Kyllä	Kyllä
Sattumanvarainen	Ei	Kyllä
Sosialisaatio	Ei	Ei

Tämä selvittää entisestään informaalin oppimisen luonnetta, ja ottaen huomioon edellä esitellyn kolmijaon formaaliin, nonformaaliin ja informaaliin, voidaan todeta urheiluseurojen toimineen yksinomaan informaalina oppimisympäristönä. Sitä ei siis mielletty opetusta järjestäväksi tai tutkintoja myöntäväksi organisaatioksi eikä siellä järjestetty koetilaisuuksia jäsenten oppimisen testaamiseksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sinne olisi sijoittunut myös formaalia tai nonformaalia koulutusta. Esimerkiksi voimisteluryhmän päämäärätietoista ja pitkäjänteistä valmennusta kilpailuja varten voidaan pitää nonformaalina koulutuksena. Urheilutoiminta, ainakaan valmennuksen osalta, ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Yllä olevan taulukon alimmaista oppimismuotoa eli sosialisaatiota tarkastellaan seuraavassa luvussa. Tämä luku käsittelee oppimista nimenomaan erotettuna sosialisaatiosta. Olennaisin sosialisaatiota ja oppimista erottava seikka on se, että sosiaalistettava ei ole tietoinen häneen kohdistuneesta sosialisaatiosta, eikä hän näin ollen pysty kyseenalaistamaan sen sisältöä tai muokkaamaan sitä paremmin omaan ajatteluunsa sopivaksi.¹⁵⁶

Yllä olevan taulukon erilaisia oppimismuotoja voidaan helposti havainnollistaa esimerkeillä työväenurheiluseuroista. Se, että seuran jäsen halusi oppia vaikkapa jalkapallon säännöt tai keihäänheiton tekniikan hienoudet, on esimerkki itseohjautuvasta oppimisesta, joka on siis tarkoitushakuista ja tietoisista. Sattumanvaraista oppimista, joka oli tietoisista muttei tarkoitushakuista, oli vaikkapa jäsenen liittyminen johtokuntaan ja hänen ensimmäinen kokouksensa. Hänelle selvisivät nopeasti muiden jäsenten roolit, esimerkiksi puheenjohtaja ja sihteeri, ja hän saattoi huomata, että kyseisessä organisaatiossa puheenvuoroa on pyydettyä jäykästi ja protokollan mukaan, eikä vapaalle keskustelulle annettu sijaa. Todennäköisesti jäsen ei ollut valmistautunut oppimaan näitä seikkoja, etenkin jos kyseessä oli hänen ensimmäinen kokouksensa, mutta hän tajusi nopeasti oppivansa paljon kokouksen käytännöstä ja ihmisten rooleista. Tämänkaltaista oppitua sisältöä kutsutaan hiljaiseksi

¹⁵⁵ Schugurensky 2000, elektroninen dokumentti.

¹⁵⁶ Tapio Puolimatka on todennut tästä asiasta seuraavasti: ”Sosialisaationäkökulmassa yksilö pakotetaan yhteiskunnan tarjoamien arvokäsitysten rajoihin; yksilöllä ei oleteta olevan itsenäistä valmiutta saada tietoa arvoista, joiden pohjalta hän voisi oikeutetusti kyseenalaistaa yhteiskunnan hänelle itsestään selvyytenä välittämän arvomaailman.” Puolimatka 1995, 117.

tiedoksi (*tacit knowledge*). Polanyi on kuvannut hiljaista tietoa toteamalla, että se on jotain mitä tiedämme, mutta emme osaa kertoa muille.¹⁵⁷ Sosialisatiosta on vaikea antaa yhtä yksittäistä esimerkkiä, sillä se mielletään yleensä pitkäaikaiseksi prosessiksi. Sosialisatio kuitenkin kuvastuu hyvin Turun Toverien 1930-luvun toimintaa muistelevan henkilön kertomuksesta:

Kun rupeaa arvailemaan menneiden ihmisten merkitystä ja heidän jättämää perintöä omassa itsessään, niin huomaa olevansa melkoisesti esikuvaihmissen antamien vihjeiden mukainen. Tällä jutulla tarkoitan sitä, että ainakin entisinä aikoina, jolloin meillä tavallisilla ihmisillä oli koulutuksen, siis varsinaisen koulun antamaa oppia vain nimeksi, että juuri järjestöjen merkitys oman itsensä kehittämisessä on yllättävän suuri.¹⁵⁸

Muistelusta huomaa, kuinka ”menneiden ihmisten” vaikutus tulee esiin vasta jälkikäteen ja erikseen pohdittaessa. Sosialisatiion hetkellä vaikutusta olisikin ollut mahdotonta todeta tai ylipäättään todeta milloin hetki oli. Tietämättään muistelija kuvaa myös informaalia oppimista.

Valtaosa työväenurheiluseuroihin sijoittuneista opettamis- ja oppimistilanteista oli puhetilanteita, niin virallisia kuin epävirallisiakin. Päivikki Suojanen on käsitellyt suomalaista suostuttelevaa puhetta poliittisen ja uskonnollisen puheen saralla. Suojanen keräsi puhetilaisuuksien aineiston Lounais-Suomesta 1960-luvun lopun ja 1970-luvun aikana. Tarkoitukseltaan suostutteleva puhe on lähempänä agitaatiota kuin varsinaista opettavaa puhetta, eli se pyrki indoktrinaatioon¹⁵⁹ keinoin vaikuttamaan kuulijoihinsa antamatta heille mahdollisuutta kyseenalaistaa tietoa. Luonnollisesti suostutteleva puhe oli tehokkaampi opettamisen keino kuin puhe, jonka tavoitteena ei ollut kuulijoiden opettaminen. Suojasen mukaan suomalaisessa uskonnollisessa ja poliittisessa puheessa oli useimmiten läsnä kolme erilaista todellisuutta: objektiivisen maailman todellisuus, verbaalinen todellisuus ja havaintomaailman todellisuus. Ensimmäistä todellisuutta voidaan kuvata tilanteen historialliseksi kontekstiksi siinä mielessä kuin historiantutkijat sen ymmärtävät. Verbaalinen todellisuus taas muodostuu itse puheesta ja sen synnyttämästä todellisuudesta. Suojasen mukaan verbaalinen todellisuus ”tuskin koskaan yhtenee objektiivisen maailman todellisuuden kanssa, sillä poliittinen ja uskonnollinen kieli parhaimmillaan on epätasallista, monimerkityksistä, empaattista”.

¹⁵⁷ Schugurensky ja Mündel 2005, 999 lainaa Polanyi 1966.

¹⁵⁸ Ahola. Kansio 1-36. Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

¹⁵⁹ Yksi termin yleistynyt määrittely on seuraavanlainen: ”Indoktrinaatio saa kasvatettavat omaksumaan uskomuksen tai näkemyksen ilman, että he ymmärtävät niitä perusteita, joiden pohjalta tätä uskomusta voidaan pitää päteväenä.” Puolimatka 1995, 138. Indoktrinaation suhteesta kasvatukseen katso Granbom-Herranen 2008, 29–32.

Yhdessä marssiminen yhteisen lipun alla oli omiaan kasvattamaan me-henkeä ja tietoisuutta jaetusta aatteesta. Samalla marssijat erottautuivat yleisöstä ja ennen kaikkea poliittisen kentän toiselta laidalta olevista urheiluseuroista. Tämä selittää osaltaan sitä suurta vaivannäköä, joka liittyi lipun, seuratunnuksen ja urheilupukujen suunnitteluun. Kuvassa Kaarinan Jyryn joukkue marssii Turun urheilupuistoon 1920-luvulla, mahdollisesti vuonna 1927. Lähde: Kansan Arkisto.

Kolmas todellisuus kuvaa havainnoijan todellisuutta eli sitä, kuinka yksittäinen kuulija ymmärtää esitetyt asiat ja niiden yhteyden objektiiviseen todellisuuteen.¹⁶⁰ Puhetilanteen todellisuusanalyysi esiteltiin tässä siksi, jotta jatkotarkastelujen kohde voidaan määritellä tarkemmin. Jos tavoitteena olisi työväenurheiluseurojen jäsenten oppiman poliittisen sisällön tarkastelu, olisi tutkimuksen kohteeksi otettava yksinomaan havaintomaailman todellisuus. Tämä on kuitenkin täysin mahdotonta, sillä yksittäisen henkilön havaintomaailmaa ei ole mahdollista tutkia nykypäivänä saatikka historiallisista lähteistä. Siksi tarkastelu on kohdistettava objektiiviseen todellisuuteen eli historialliseen kontekstiin ja verbaaliseen todellisuuteen eli puheen sisältöön. Puheen sisältö on säilynyt täydellisenä vain harvoin, joko juhlapuheina, jotka julkaistiin myöhemmin sanomalehdessä, tai vuosikertomusten muodossa, jotka perinteisesti luettiin jäsenistölle vuosikokouksen yhteydessä.

Suojasen tapaan puhetta kasvatuksellisenä toimintana käsittelee Liisa Granbom-Herranen kasvatustieteen väitöskirjassaan *Sananlaskut kasvatuspuheessa – perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota?* Granbom-Herranen tutkii rahvaan

¹⁶⁰ Suojanen 1985, 114.

suhtautumista sananlaskuihin 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle, keskittyen erityisesti siihen, oliko sananlaskuja käyttävä kasvatustieteellinen indoktrinaatiota, kasvatusta vai perinteen siirtoa. Tutkimus on sekä aiheeltaan että metodeiltaan erittäin lähellä omaani. Se tutkii ei-institutionaalista kasvatusta, tarkemmin sanoen puhetahtumia yksilöiden näkökulmasta ja muisteluiden kautta. Erityisen painoarvon Granbom-Herrasen tutkimus antaa sille, minkälaisissa kulttuurisissa konteksteissa sananlaskujen tulkinta tapahtui ja kuinka kyseiset kontekstit vaikuttivat opittuun sisältöön. Tutkimus on suunnattu aikaan ennen oppivelvollisuuslakia. Samalla kyse on puhutun sanan valtakaudesta ennen luetun sanan aikaa. Näin ollen tutkimusta voidaan hyvin hyödyntää urheiluseuramaailmassa, joka yhä nykyäänkin, mutta ennen kaikkea 1900-luvun alussa voidaan nähdä puhuttua sanaa korostaneena yhteisönä. Urheiluseuroihin liittyvää kasvatuksellista sisältöä levitettiin myös sanomalehdissä, mutta monesti nämäkin tekstit olivat tallenteita kokous- tai puhetilanteista. Siihen, mikä oli sananlaskujen kasvatuksellinen arvo, ei Granbom-Herranen yksiselitteisesti ota kantaa, mutta hän toteaa sananlaskujen käsitelleen muun muassa työtä, elatusta, kristinoppia ja oman elämän hallintaa ja niiden tulkinta vaihteli yksilöittäin. Samaan tapaan kuin tässä väitöskirjassa nähdään työväenliikkeen koostuvan sekä kognitiivisesta että affektiivisesta sisällöstä, myös Granbom-Herranen katsoo sananlaskujen käytön tuovan käyttäjän mieleen tunteita ja tuntemuksia ajalta, jolloin hän ensimmäistä kertaa kuuli sananlaskua käytettävän.¹⁶¹

2.1.3 Urheiluseura vapaaehtoisorganisaationa

Vapaaehtoiset ryhmät jaetaan yleisesti välinearvoiseen ja itseisarvoiseen ryhmään.¹⁶² Välinearvoinen ryhmä yrittää saavuttaa asettamia tavoitteita kokoamallaan joukkovoimalla, ja se on poliittisesti latautuneempi kuin itseisarvoinen ryhmä.¹⁶³ Ammattiliitot ovat hyvä esimerkki välinearvoisesta ja vapaaehtoisesta ryhmästä. Itseisarvoinen ryhmä taas keskittyy enemmän jäsentensä toiminnanhalun ja välittömien tarpeiden tyydyttämiseen.¹⁶⁴ Suomalaisia työväenurheiluseuroja voidaan pitää välinearvoisten ja itseisarvoisten tavoitteiden yhdistäjänä, sillä yleisellä tasolla seurat edustivat sosialismia ja tämän nojalla osallistuivat kamppailuun työpäivän lyhentämiseksi ja työläisten olojen parantamiseksi. Toisaalta paikallisella tasolla seurat huolehtivat urheilupalveluiden järjestämisestä, iltamista, kisamatkoista sekä muista arkipäiväisistä asioista.

¹⁶¹ Granbom-Herranen 2008, 264, 274.

¹⁶² Hanks 1981, 213; Gordon ja Babchuk 1959, 25–26.

¹⁶³ Hanks 1981, passim.

¹⁶⁴ Gordon ja Babchuk 1959, 25–26.

Välinearvoisilla ja itseisarvoisilla ryhmillä on lukuisia eroja, mutta tässä yhteydessä keskitytään vain poliittisiin eroihin ja todetaan, sosiologi Michael Hanksin 1970-luvulla tekemään tutkimukseen viitaten, välinearvoisen olevan sisällöltään poliittisempi. Tutkimuksessa tarkasteltiin vapaaehtoiisiin ryhmiin osallistumista ja poliittista aktiivisuutta. Kävi ilmi, että nuoruudessaan välinearvoisiin ryhmiin osallistuneet henkilöt osallistuivat aikuisiässään kaksi kertaa todennäköisemmin poliittiseen toimintaan ja poliittisiin kampanjoihin kuin ne, jotka osallistuivat itseisarvoiseen ryhmään. Tulokset osoittivat, että nuoruudessa ryhmän kautta saatu kosketus politiikkaan vaikutti myönteisesti poliittiseen toimintaan osallistumiseen aikuisiässä.¹⁶⁵ On syytä huomioida, että tutkimus otti tarkasteltavakseen kaksi poliittisen osallistumisen ääripäätä – edellä mainittua välinearvoisen ja itseisarvoisen ryhmän yhdistelmää ei siis tutkittu. Tutkimustulos viittaa siihen, että työväenurheiluseuralla – siis väline- ja itseisarvoisen ryhmän yhdistelmällä – oli poliittiseen toimintaan herättelevä vaikutus. Tulosta on kuitenkin vaikea hyödyntää jatkossa, ellei selvitetä, mikä urheiluseuratoiminnassa herätti kiinnostuksen politiikkaan.

Politiikan tutkijoiden Nicholas Valentinon ja David Searsin tutkimus vuodelta 1998 käsittelee nuorten ja aikuisten tapoja omaksua poliittista informaatiota. Valentino ja Sears totesivat henkilöiden välisen kommunikaation olevan tärkein poliittisten tietojen välittämiskanava koskien ainakin presidentinvaalikampanjoita. Lisäksi he katsoivat henkilöiden välisen keskustelun stimuloivan yksilöitä niin, että näitä alkaa kiinnostaa poliittisen tiedon hankinta myös omalla ajalla. Näin ollen poliittispainotteiset keskustelut toimivat tehokkaana sosiaalistajana keskustelun aikana sekä sen jälkeen lisätiedon haun parissa. Luokkahuonekeskustelukin, joka muistuttaa läheisesti urheiluseurojen yleistä kokousta, on Valentinon ja Searsin mukaan merkittävä keskustelun muoto. Tutkimustuloksista olennaisin oli kuitenkin se, että henkilökohtainen kommunikaatio osoittautui merkittäväksi nuoren poliittiselle sosialisoitumiselle; eniten politiikasta keskustelleet nuoret myös sosiaalistuivat politiikkaan eniten. Vanhempien vaikutus lasten sosiaalistumiseen oli myös tutkimuksen kohteena. Vanhemmilla todettiin olevan hyvin samankaltainen rooli kuin koululuokissa käydyillä keskusteluilla: vanhemmat välittivät aktiivisesti tietoa ehdokkaista lapsilleen ja he kannustivat heitä keskustelemaan poliittisista aiheista myös ystäviensä kanssa.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Hanks 1981, passim.

¹⁶⁶ Valentino & Sears 1998, 131–147. Tässä lainattu tutkimus koskee amerikkalaisia, mutta uskon että myös Suomessa, erityisesti 1900-luvun alkupuolella, taloudet olivat sangen varmoja poliittisesta kannastaan, eikä tätä pelätty tuoda esille perhepiirissä. Tätä aihetta on sivunnut muun muassa valtio-opin emeritusprofessori Jaakko Nousiainen: ”Aina 1960-luvulle saakka – kauemmin kuin esim. muut pohjoismaalaiset – suomalainen oli luokkaaänestäjä. Suomalainen sai puoluekantansa syntymässään, hänen käyttäytymistään lohkoutuneessa yhteiskunnassa valvoi homogeeninen sosiaalinen ympäristö, hänen tyytymättömyytensä ilmeni vahvasti ideologisina

Edellä totesin muun muassa välinearvoisiin organisaatioihin osallistumisen ja kommunikaation lisäävän kiinnostusta poliittiseen toimintaan ja täten siitä oppimiseen. Se siis *lisää mahdollisuutta*, että myös työväenurheiluseuroissa olisi vaikuttanut henkilöitä, jotka olivat aidosti kiinnostuneita politiikasta eivätkä pelkästään urheilusta. Tätä väitettä tukee myös se, että usein työväenurheiluseurojen jäsenet olivat jäsenenä myös paikallisessa työväenyhdistyksessä tai muissa poliittisissa elimissä. Toisaalta ei voida ohittaa sitä seikkaa, että työväenurheiluseurojen tärkein funktio oli tarjota nimenomaan urheilua jäsenilleen, ei siis poliittisia sisältöjä. Tämän perusteella voidaan todeta, että seurojen jäsenissä sangen suurella todennäköisyydellä oli myös niitä, joita politiikka ei kiinnostanut lainkaan. Oppiminen tehostui, jos jäsenistö oli politiikasta kiinnostunut, mutta kuten informaalia oppimista käsiteltäessä todettiin, ei kiinnostus ole oppimisen välttämätön ehto. Esimerkiksi sosialisatio ei vaadi kiinnostusta. Jos politiikasta piittaamattomat jäsenet jättäytyivät kokonaan pois kokouksista ja juhlatilaisuuksista, muuttui heidän (urheiluseuroihin sijoittuva) oppimisensa tietysti mahdottomaksi.

Suomessa ei ole tehty tutkimuksia, jotka kohdistuisivat nimenomaan vapaaehtoiseen seuratoimintaan ja siihen sisältyvään monipuoliseen oppimiseen. Yksi laajimmista tämänkaltaisista tutkimuksista toteutettiin Iso-Britanniassa 1990-luvun alussa. Konrad Elsdonin tiimeineen tekemään tutkimukseen valittiin 31 brittiläistä yhdistystä ja seuraa yhdistyskentän eri laidoilta. Niiden historiaan ja toimintatapoihin tutustuttiin sekä niissä teetettiin yhteensä 1104 haastattelua.¹⁶⁷ Vapaaehtoisyhdistyksissä opitut taidot jaettiin tutkimuksessa viiteen kategoriaan: Sosiaaliset, seurakohtaiset, ammattiin liittyvät, poliittiset ja henkilökohtaiset taidot.¹⁶⁸ Tässä yhteydessä tärkeimpiä ovat politiikkaan liittyvät taidot. Ne Elsdon kumppaneineen määrittelee jonnekin puoluepolitiikan ja yhteisöllisen toiminnan välille. Tietyn aatteen oppimisen sijaan he käsittelevät länsimaiseen politiikkaan ja demokratiaan liitettyjä taitoja, kuten konsensuksen rakentamista, erimielisyyksien sietämistä ja väittelytaitoja. Varsinainen tiedollinen puoli muotoutui kokouksiin osallistumisen kautta sekä paikallisiin (ja joissain tapauksissa valtakunnallisiin) poliittisiin vaikutustapoihin tutustumalla. Seuratoiminnalla oli huomattavia vaikutuksia osallistujiin: 76 prosenttia koki tullessa tietoisemmaksi julkisista poliittisista kysymyksistä; 49 prosenttia tuli poliittisesti tiedostavimmiksi ja neljäsosa vastaajista alkoi toteuttaa käytännössä hankkimiaan poliittisia tietoja ja taitoja. Lisäksi on syytä mainita, että naisvastaajat oppivat enemmän politiikan saralla kuin miesvastaajat. Muut muuttujat ovat seuran koko ja palkatun henkilökunnan määrä;

reaktioina, ja hän seurasi johtajiaan, milloin innostuneesti, milloin muristen mutta kapinoimatta ja leiriä vaihtamatta.” Nousiainen 1990.

¹⁶⁷ Elsdon, Reynolds & Stewart 2003[1995], 11.

¹⁶⁸ Alkuperäiskielellä taidot olivat: ”Social and Group, Content, Occupational, Political, Personal”. Käännöksiä muokattiin termin *Content* tai ”seurakohtaiset taidot” osalta paremman ymmärrettävyyden takaamiseksi.

mitä pienempi seura ja mitä vähemmän palkattua henkilökuntaa, sitä enemmän poliittista oppimista tapahtui. Elsdonin mukaan tämä johtuu tilanteesta, jossa seuran jäsenten on ensin itse päätettävä poliittisista yhteyksistään ja sitten toimeenpantava ne.¹⁶⁹

Elsdonin kuvailema tilanne liittyen seuran kokoon ja poliittiseen itseohjautuvuuteen vastaa pitkälti sitä, joka vallitsi Suomessa 1900-luvun alussa. Työväenurheiluseuroilla ei ollut juurikaan saatavilla neuvonta-apua eikä paikallisia yhteistyöelimiä, poislukien piirihallinto. Maaseudulla yhteydet olivat vielä huonommin järjestettävissä. TUL piti kyllä huolta, että seurat tiesivät minkälaiset yhteistyökumppanit olivat niille soveliaita. Seurat jäivät päivittäisessä toiminnassaan varsin yksin, erityisesti poliittisia kannanottoja muotoillessaan. Tärkeimpiä tiedonlähteitä tähän liittyvään päätöksentekoon olivat lehdet, kiertokirjeet ja TUL:n päätöslauselmat.

Tämä luku päättyy siihen, mistä alkoikin, eli organisaation sisäisten ryhmien ja niiden välisen dynamiikan tarkasteluun. Pelkästään yksilöt eivät opi, myös organisaatiot oppivat. Tätä korostavat oppivaa organisaatiota tutkivat tutkijat sekä edellä mainittu Elsdon ja kollektiivista oppimista tutkinut Deborah Kilgore. Elsdon toteaa seuraavasti: ”Organisaation panostaminen oppimiseen ja sosiaalisiin tai kehitystavoitteisiin korreloi positiivisesti voimakkaan henkilökohtaisen oppimisen ja kehittymisen, sekä ryhmän oppimisen ja kehittymisen, kanssa.”¹⁷⁰ Työväenurheiluseurat ottivat harvoin tavoitteekseen oppimisen tai jäsentensä opettamisen, vaikka sitä niiltä odotettiin. Työväenurheiluliikkeen johdolla oli nimittäin suuria toiveita jäsentensä kasvattamisesta sosialisteiksi. Tämän työn ideojat olivat liiton ja kansainvälisen työväenurheiluliikkeen johdossa, ja itse opetustyö jätettiin ensisijaisesti seuroille ja toissijaisesti kierteleville puhujille ja sanomalehdille. Työväenurheiluseura Turun Veikot hyväksyi kasvattajan roolinsa vastaanpanematta. Seuran 10. toimintavuoden kunniaksi julkaistussa lehdessä todettiin, että ”Valistus- ja kasvatustyö seuran jäsenten keskuudessa on saatava entistä suuremmaksi, niin että jokainen seuraan liittyvä yksilö tietää, että hän seuran jäsenenä on myöskin osa työväen luokkataisteluarmeijasta ja velvollinen toimimaan sen mukaan.”¹⁷¹ Tähän lainaukseen liittyy myös Kilgoren kiinnostava ja tähän tutkimukseen hyvin soveltuva näkemys vapaaehtoisyhdistyksistä oman asiansa voimakkaina ajajina. Kilgore tarkastelee vapaaehtoisyhdistyksiä, jotka ovat muotoutuneet edistämänsä asian, yhteiskunnallisen oikeuden (*social justice*) ympärille. Kilgoren mukaan ryhmää yhdistää ja motivoi näkemys yhteiskunnallisen oikeuden saavuttamisesta eli vääryyden korjaamisesta. Juuri näin voitaisiin kuvailla kansainvälistä ja suomalaista työväenliikettä, joka oli ryhmittäytynyt työväenyhdistyksiin ajaakseen sekä paikallisia että valtakunnallisia asioita, jälkimmäisiä lähinnä joukkovoimallaan.

¹⁶⁹ Elsdon 2000, 256–257; Elsdon, Reynolds & Stewart 2003[1995], 70–78. Elsdonin tutkimuksesta tarkemmin artikkelissa III.

¹⁷⁰ Tekijän käännös; Elsdon, Reynolds & Stewart 2003[1995], 120.

¹⁷¹ Kymmenen vuotta, 1912–1922 -lehti. I U Julkaisut. VUV. TMA.

Työväentalon pihalla järjestetään urheilupäiväkulkuetta 1920-luvulla. Lakkipäinen mies keskellä on kuvailutietojen mukaan "urheiluteoretikko tavanomaisessa neuvontatyössään". Kuvan aihe on poikkeuksellinen, sillä sen sijaan, että se kuvaisi marssoitettuja suorita rivejä ja vakavia kasvoja sekä ympärille kerääntyneitä yleisöä, kohdistuu se hymyileviin urheilijoihin, joista osa ei edes tiedä olevansa kuvattavana. Lähde: Kansan Arkisto.

Työväenurheiluseurat taas liittyivät olennaisesti tähän työväenliikkeen taisteluun, mutta lisäksi ne pyrkivät edistämään sosialistisen urheilukulttuurin kasvua porvarillisen kustannuksella. Kilgore toteaa, että olennaista ryhmäoppimiselle ja ryhmässä oppimiselle on juuri konflikti. Konfliktin muodostama solidaarisuus ryhmän muita jäseniä ja yhteistä asiaa kohtaan puolestaan motivoi oppimaan.¹⁷² Kilgore näkee Heinilän tapaan sosiaalisen organisaation toimivan ulkoisille vaikutteille alttiina toimijana, jonka oli otettava huomioon niin seuran ulkopuoliset kuin sisäisetkin seikat. Seuran ulkopuoliset olosuhteet, ainakin ne jotka koettiin uhaksi, vaikuttivat seuran sisäisiin tavalla, joka synnytti solidaarisuutta omaa asiaa kohtaan. Tämä taas edisti oppimista ja uusien jäsenten nopeaa sosiaalistamista seuran tavoitteisiin. Yhteiseksi koettu asia ja sen merkitys tulevat hyvin esille seuraavasta muistelusta:

Weikoissa on haastatellun mukaan tuotu esille työväenlaatetta ja muistutettu työväenliikkeestä. Vaikka seuraa on sanottu kommunistiseksi, ei siellä hänen [muistelijan] mukaansa ole puhuttu siinä mielessä politiikkaa, vain yleensä työväenliikkeen aatteista. On

¹⁷² Kilgore 1999, 191–202.

esimerkiksi muistutettu muille: "Kuis sää sinne SVUL:oon menit, ku sää oot työläinen, eks sää TUL:oon kuulu", eli valistettiin, että työläinen kuuluu työläisseuraan. Vähän puheissakin tuli aate esiin.¹⁷³

Edeltävä lainaus on merkittävä kahdestakin syystä. Ensinnäkin se osoittaa miten yli 60 vuoden takaiset sanonnat, anekdootit ja opit saattavat palata muistelijan mieleen oikean kysymyksen laukaisemana. Jotkut sanonnat tietysti jäävät aktiiviseen käyttöön, jolloin niitä ei tarvitse edes erikseen muistella. Toiseksi lainaus kertoo elävästi siitä, miten seuran jäsenet kommentoivat toistensa käytöstä ja täten pyrkivät suuntaamaan sitä enemmistön käytöksen mukaiseksi. Lainaus osoittaa myös, miten toisia ”valistettiin” sujuvasti muun puheen yhteydessä ja epävirallisissakin tilanteissa. Valistus ei siis jäänyt yksinomaan seuran johdon tehtäväksi, eikä sitä tuotu esille vain virallisissa puheissa.

2.1.4 Terminologia

Oppimisen lukuisia erilaisia merkityksiä ja tulkintoja ei ole tässä syytä käydä tarkemmin läpi, sillä tämä tutkimus pääsee historiallisen aineistonsa avulla käsiksi vain opettamisen keinoihin ja oppimisen tuloksiin, ei oppimisen yksilöllisiin ja hyvin subjektiivisiin prosesseihin. Seuraava määrittely on sikäli onnistunut, sillä se ei ota kantaa opettamiseen eikä yksilön aktiivisuuteen/passiivisuuteen oppijana: “Oppiminen voidaan yleisesti määrittää *prosesiksi, joka elävissä organismeissa johtaa pysyvään kyvykkyyden muutokseen ja joka ei ole yksinomaan biologisen aikuistumisen tai ikääntymisen seurausta.*”¹⁷⁴

Termi (**potentiaalinen**) **oppimistilanne** tulee englannin kielen sanasta “learning situation”¹⁷⁵, jolla viitataan esimerkiksi koululuokassa tapahtuvaan, usein hyvin formaaliin opetustapahtumaan. Termi soveltuu kuitenkin laaja-alaisuudessaan kaikkien, formaalien, nonformaalien ja informaalien, oppimistilanteiden kuvaamiseen. Tässä tutkimuksessa käsitellään pääosin potentiaalisia oppimistilanteita, sillä oppimisen tapahtumista jollain tietyllä ajan hetkellä on mahdotonta tutkia historiallisen aineiston pohjalta, kuten yllä todettiin. Eikä se ole tarpeellistakaan, koska tämä tutkimus tarkastelee sitä pitkän ajan kuluessa muotoutuvaa poliittista ideologiaa, jonka omaksumista kuvaa paremmin sana poliittinen sosialisatio. Sosialisatian ja oppimisen suhde on selitetty toisaalla tässä tutkimuksessa. Potentiaalinen oppimistilanne on lukijaystävällisyyden vuoksi lyhennetty oppimistilanteeksi. Lyhennetyllä termillä ei siis viitata oppimistilanteisiin aina oppimista – tai ainakaan haluttua oppimista – tuottavina. (Potentiaalinen)

¹⁷³ Kk/1595:10. Informantti s. 1905. TYKL.

¹⁷⁴ Illeris 2009, 7. Kursivointi alkuperäisestä tekstistä.

¹⁷⁵ Ks. esim. Illeris 2007, 1.

oppimistilanne ja (**potentiaalinen**) **oppimiskokemus** ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa. Jälkimmäinen viittaa siihen kokemukseen, jonka yksilö saa osallistuessaan oppimistilanteeseen. Tutkiessani oppimistilanteita, tutkin siis myös -kokemuksia.

Laajasti ymmärrettyinä **oppimistoiminnalla** on sama sisältö kuin edellä esitellyllä oppimisella. Oppimistoiminta-termiä tarvitaan kuitenkin kuvaamaan pitkäkestoista, useista oppimistilanteista koostuvaa toimintaa eli käytännössä oppimistilanteisiin osallistumista. Termi eroaa sosialisatiosta siinä, että se keskittyy yksinomaan tunnistettavissa oleviin oppimistilanteisiin, ei siis sosialisatiion tavoin laaja-alaiseen ja vaikeasti paikannettavaan arvojen, uskomusten, tapojen ja perinteiden omaksumiseen. Eroa havainnollistaa se, että oppimistoimintaa (ja opettamista) voi tutkia sen parhaillaan tapahtuessa, kun taas sosialisatiota voidaan tutkia vain jälkikäteen ja yksilön omaksumia tietoja tarkastelemalla. Oppimistoiminta-termi ei ole itse kehittämäni, mutta sen merkityksellä tässä tutkimuksessa ei ole yhteyksiä sen aiempiin käyttötarkoituksiin. Aikuiskasvatustieteen professori Yrjö Engeström kirjoitti – marxilaisista lähtökodista – vuonna 1983 julkaistussa *Oppimistoiminta ja opetustyö* -kirjassa, että oppimistoiminta on aktiivista ja yksilön säädeltävissä olevaa toimintaa oppimisen saavuttamiseksi.¹⁷⁶ Omassa tutkimuksessani oppimistoiminta puolestaan sisältää valtaosin tiedostamatonta ja passiivista oppimista – jo siitäkin syystä, että urheiluseuraa ei pidetty opetusta tarjoavana yhteisönä, eivätkä seuran jäsenet kokeneet ainakaan ulkoista pakkoa poliittisen sisällön oppimiselle.

Pääosin muistitietoaineiston perusteella voidaan tehdä päätelmiä siitä, onko oppimista tapahtunut vai ei. **Oppimistulos** viittaa siihen, että oppiminen on tapahtunut, ja opitun sisällön tarkastelu lähdeaineiston perusteella on mahdollista. Toisinaan myös oppimistilanteen tarkastelu on mahdollista, jos tutkimuskohteena oleva yksilö tuo sen esille. Oppimistuloksen syntymisen välttämättömiä ehtoja ovat oppimisen tapahtuminen ja oppimistilanteeseen osallistuminen. Erilaisten oppimisen keinojen ja opittujen sisältöjen määrä on valtava. Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain poliittisen alan oppimiseen, jonka katsotaan tapahtuneen, kun yksilö tulee (käytännössä toistamalla) osoittaneeksi kyseisen alan oppineisuutensa eli muuttuneen kyvykkyytensä.

2.2 Tutkimustilanteesta tutkimusongelmaan

Vuosien 2003–2006 aikana kirjoitin urheiluseura Turun Pyrkivän myöntämän apurahan turvin seuran 100-vuotishistorian.¹⁷⁷ Samasta aiheesta valmistui myös pro gradu -työni, jossa tarkastelin tämän perinteisen työväenurheiluseuran muovaamaa puolueettomuuden ilmapiiriä ja keinoja, joilla se toi tätä esille niinkin kuohuvina

¹⁷⁶ Engeström 1983, 126–134.

¹⁷⁷ Keskinen 2005b.

aikoina kuin juuri ennen ja jälkeen kansalaissodan.¹⁷⁸ Pro graduissa aloittamani aatteellisuuden synnyn ja levittämisen tarkastelu toimi lähtökohtana tälle väitöskirjalle. Jo lukiessani tutkimuskirjallisuutta pro graduani varten, huomasin, miten 1900-luvun alkupuolen työväenurheiluseurojen todella uskottiin tekevän osansa jäsenistönsä sosiaalistamisessa työväenluokkaan ja joissain tapauksissa varsinaiseen luokkataisteluun. Kukaan ei kuitenkaan tullut tutkineeksi sosiaalistamisen keinoja saatikka vastaanottoa. Työväenurheilun aikalaisteoreetikot¹⁷⁹ sälyttivät urheiluseuroille poliittisen opettamisen tehtävän, mutta sen lopputulosta tai prosessia ei ole tarkasteltu tieteellisen tutkimuksen keinoin.

2.2.1 Poliittisen sosialisoinnin tutkimusperinne

Laajalle levinneen määritelmän mukaan poliittinen sosialisointi on yksinkertaisesti yhtä kuin oppiminen, tällöin se kattaa henkilön politiikkaan liittyvät tiedot ja ymmärryksen. Toisen määritelmän mukaan olennaista eivät ole henkilön tiedot, vaan kehityskulku, jonka myötä kyseiset tiedot ja ymmärrys saavutetaan. Toiset taas keskittyvät tietojen ja arvojen jatkuvuuden tutkimukseen. Vielä eräät määrittelevät poliittisen sosialisoinnin prosessiksi, jonka myötä henkilöt kohtaavat ja sisäistävät tietyn yhteiskunnan normit ja käyttäytymistavat.¹⁸⁰

Näin Roberta Sigel kuvaa artikkelissaan poliittisen sosialisoinnin tutkimuksen kohteita eri aikoina. Kattavasta kuvauksesta saa nopeasti käsityksen tutkimuksen kohteista sekä siitä, kuinka eri tavoin termiä on käytetty aikojen kuluessa. Käyttötavat vaihtelevat äärimmäisen kapeasta, jonka mukaan poliittinen sosialisointi tarkoittaa kouluissa opetettavaa yhteiskuntaoppia, äärimmäisen laajaan merkitykseen, jonka mukaan

¹⁷⁸ Keskinen 2005a.

¹⁷⁹ Teoreetikoilla viitataan henkilöihin, jotka vaikuttivat kirjoittelullaan tai puheillaan työväenurheiluliikkeen parissa käytyyn keskusteluun. Henkilöiden taustalla ei ollut väliä, kunhan heidän näkemyksensä levisivät ympäri Suomea esimerkiksi sanomalehtien välityksellä tai juhlapuheissa. Kyseessä olivat siis toimittajat, TUL:n ja työväenurheiluliikkeen vaikuttajat, urheilusta kiinnostuneet henkilöt ja sosialistista teoriaa tuntevat kirjoittajat. Joskus poliitikotkin ottivat kantaa urheilun ja sosialismin yhtymäkohtiin. Myös julkisuudelta piilossa, esimerkiksi SKP:n kokouksissa, käytiin urheiluideologiaan liittyvää keskustelua. Määrittelemällä teoreetikot näin laajasti, pyrin kokonaisvaltaiseen kuvaukseen, jossa keskustelun aiheiden ja vaikutusten selvittäminen on olennaista kuin teoreetikkojen henkilöllisyyden selvittäminen tai jopa tarkastelun rajaaminen yksinomaan intellektuelleihin.

¹⁸⁰ Tekijän käännös; Sigel 1995, 17.

poliittinen sosialisatio on verrattavissa perinteiseen socialisaatioon eli siihen oppimisprosessiin, jonka johdosta yksilöstä tulee jonkin ryhmän jäsen.¹⁸¹ Yksi tuoreimmista tulkinnoista tulee Virginia Sapiroelta vuodelta 2004: Makrotasolla poliittinen sosialisatio käsittelee normeja ja käytäntöjä, joita valtiot, poliittiset järjestöt ja järjestelmät istuttavat kansalaisiinsa ja jäseniinsä. Mikrotasolla alan tutkimuskohteena on yksilöiden poliittinen kehittyminen ja oppiminen.¹⁸²

Poliittisen socialisaation tutkimuksen katsotaan syntyneen vuonna 1959, kun Herbert Hyman esitteli käsitteen kirjassa *Political Socialization*.¹⁸³ Tutkimusalalla oli hyvät lähtökohdat, sillä se käsittelee ikivanhaa ongelmaa jota jo Platon ja Aristoteles olivat aikoinaan tutkineet: Miten yksilö muodostaa oman näkemyksensä vallitsevasta poliittisesta maailmasta?¹⁸⁴ Poliitiikan tutkimukseen lukeutunut ala kasvoi vauhdikkaasti 1960- ja 1970-luvuilla, kun uutta tutkimusta tekivät tunnetuksi muun muassa tutkijat Kent M. Jennings, Richard G. Niemi, Fred Greenstein ja Robert Hess. Tosin jo 1980-luvun alussa poliittista socialisaatiota käsittelevien artikkeleiden määrä alkoi laskea 1970-luvun huippulukemista.¹⁸⁵ Lasku ei ollut huima, mutta se koettiin alalla merkittäväksi. Alan nähtiin olevan tekehengityksen tarpeessa, ja 1990-luvun puolivälissä julkaistuissa artikkeleissa käsiteltiin jo uudestisyntymistä¹⁸⁶ ja mahdollisia uusia suuntia tutkimukselle.¹⁸⁷ Sitten tutkimusala on palannut uudestaan 1960- ja 1970-lukujen urauurtaviin tutkimuksiin, joita on tarkasteltu aiempaa kriittisemmin.¹⁸⁸ Monet alan kulmakivinä toimineista teeseistä, esimerkiksi lapsena saadun poliittisen socialisaation vahva vaikutus aikuisiällä, todettiin kiistanalaisiksi tai vähintään varauksella hyväksyttäväiksi.¹⁸⁹ Tällä hetkellä tutkimusalaa vahvistaa oman menneisyyden kriittinen tarkastelu ja erityisesti psykologian suuntaan lisääntyvä poikkitieteellinen tutkimus.

Vaikka edellä mainittua Hymania on monessa yhteydessä kutsuttu poliittisen socialisaation tutkimuksen ”keksijäksi” tai ainakin termin luojaiksi, on todellisuus paljon monisyisempi. Häntä edelsi lukuisia tutkijoita ja jopa antiikin filosofeja, jotka käsittelevät samaa aihetta. Richard Dawson ja Kenneth Prewitt jakavat varsinaista tutkimusalaa edeltävät poliittiseen socialisaatioon liittyvät tutkimukset kolmeen kategoriaan: poliittisen teorian klassinen kirjallisuus, muut käyttäytymistieteet ja ajankohtaiset poliittiset tapahtumat. Ensimmäisessä kategoriassa he käsittelevät muun muassa Platonin *Valtiota*, jossa esitellään tarkka kasvatusohjelma poliiksen eri

¹⁸¹ Sigel 1995, 17. Ks. myös Niemi & Sobieszek 1977, 209.

¹⁸² Sapiro 2004, 2-3.

¹⁸³ Hyman 1959, passim. Ks. myös McDevitt & Chaffee 2002, 282; Sapiro 2004, 3.

¹⁸⁴ Ks. esim. Dawson & Prewitt 1969, 6-7; Tala 1980, 1; McDevitt & Chaffee 2002, 281.

¹⁸⁵ Sapiro 2004, 4.

¹⁸⁶ Niemi & Hepburn 1995, passim.

¹⁸⁷ Sigel 1995, passim.

¹⁸⁸ Niemi & Hepburn 1995, passim.

¹⁸⁹ Niemi & Hepburn 1995, passim.

kansanluokille ja erilaisissa toimissa työskenteleville kansalaisille. Toisessa kategoriassa käsitellään käyttäytymistieteitä, joilla on annettavaa keskusteluun sosialisatiosta: kansatiede, psykologia ja sosiaalipsykologia. Kansatieteestä Dawson ja Prewitt nostavat esille 1920–1940 -lukujen aikana tehtyjä tutkimuksia, jotka käsittelevät yhteiskuntien tapaa välittää perinteitä seuraavalla sukupolvelle. Kansatieteilijöiden merkittävänä löytönä esitellään muun muassa se, miten jokainen sukupolvi kopioi lähes täydellisesti sitä edeltävän arvot. Kyseistä ja muita sen suuntaisia löytöjä tultiin myöhemmin käyttämään priesseinä poliittisen sosialisatiion tutkimuksessa tavalla, joka osaltaan johti tutkimusalan tieteelliseen kestättömyyteen.¹⁹⁰ Psykiatrian ja sosiaalipsykologian antina taas nähdään yksilön kehittymistä koskevat teorit, erityisesti freudilaiset teorit, jotka käsittelevät persoonan ja arvomaailman järjestelmällistä kehitystä. Näillä teorioilla oli erityisen paljon annettavanaan, sillä lapsuusajan kokemusten – myös muiden kuin poliittisten – katsottiin vaikuttavan vahvasti myöhempään poliittiseen suuntautumiseen.¹⁹¹ Kolmas eli ajankohtaisten poliittisten tapahtumien kategoria käsittelee 1920-luvulla alkaneita politiikan alan tutkimuksia, jotka koskivat äänestyskäyttäytymistä, puolueeseen samaistumista, arvoja, mielipiteitä ja niin edelleen. Myös Niemi ja Sobieszek näkevät tutkimusalan juuret lähinnä kasvatuksen ja koulutuksen tutkimuksessa.¹⁹² Hyman oli ensimmäinen, joka esitteli tämänkaltaisia tutkimuksia kokoavasti, vaikkakin lähes samanaikaisesti esimerkiksi Greenstein, Easton ja Hess julkaisivat aiheesta omat esityksensä.¹⁹³

Poliittisen sosialisatiion tutkimusperinteen alkupään tutkimuksia ei ole syytä esitellä laajemmin, sillä ne joutuivat myöhemmin ankaran kritiikin kohteeksi. Sigel esimerkiksi kritisoi seuraavia seikkoja: termi ”poliittinen sosialisatio” määriteltiin epätarkasti, tutkimukset kohdistuivat lähinnä lapsiin, historiallista ja kulttuurillista kontekstia ei huomioitu riittävästi, postmoderni maailma on arvojen jatkuvuuden kannalta hyvin erilainen kuin 1950-luvun maailma, eivätkä tutkimusmenetit sopineet yhteen tutkimuskohteen kanssa (esimerkiksi kyselylomakkeet pienille lapsille).¹⁹⁴ Viimeiseen kohtaan tarttui myös Shawn Rosenberg vuonna 1985 todetessaan lähes kaikkien poliittisen sosialisatiion tutkimusten lähestyneen aiheitaan yksinomaan sosiologian kautta, vaikka mukaan olisi pitänyt ottaa psykologia. Psykologian avulla olisi mahdollista vastata kysymykseen, mitä politiikka tai jokin tietty ideologia merkitsee yksilölle tai mihin suuntaan hänen poliittinen ideologiansa on kehittymässä.¹⁹⁵ Nyt, 25 vuotta Rosenbergin jälkeen, psykologian omaksuminen osaksi poliittisen sosialisatiion tutkimusta on muuttunut muotoon, jossa tutkimuksen osaksi hyväksytään mikä tahansa poliittisen sisällön ja ideologian henkilökohtaista ymmärrystä

¹⁹⁰ Niemi & Hepburn 1995, passim.

¹⁹¹ Niemi & Hepburn 1995, 8.

¹⁹² Niemi & Sobieszek 1977, 209.

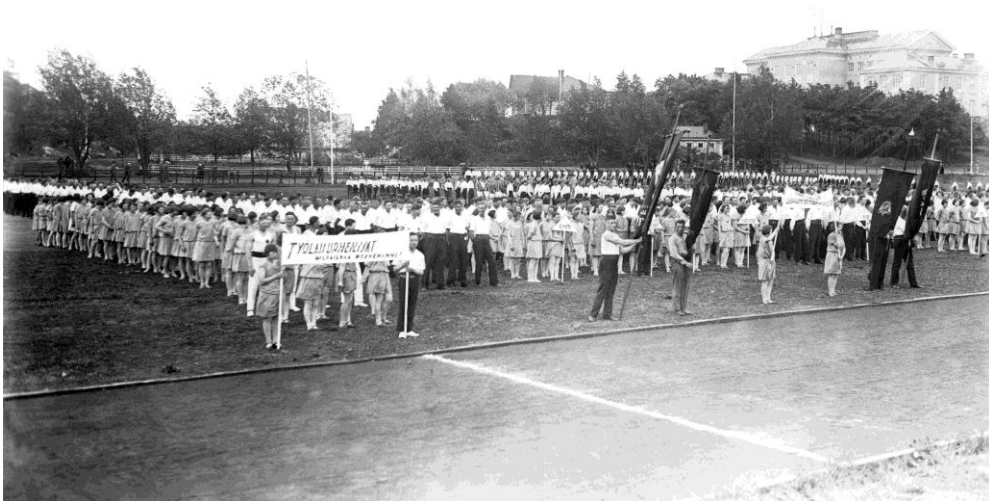
¹⁹³ Dawson & Prewitt 1969, 6-12.

¹⁹⁴ Sigel 1995, passim.

¹⁹⁵ Rosenberg 1985.

lisäävä tutkimuksen ala. Niemi ja Hepburn totesivatkin vuonna 1995, että sellaisena kuin poliittisen sosialisoin tutkimus syntyi 1970-luvulla, ansaitsi se painua unholaan.¹⁹⁶ Alan artikkeleita ilmestyy edelleen tasaisin väliajoin, mutta ne ovat poikkeuksellisia, eivätkä ne enää aihealueestaan huolimatta tunnustaudu poliittisen sosialisoin tutkimuksiksi. Sigel huomasi tämän jo vuonna 1995; tutkimukset kulkivat nimillä kuten *“consciousness development”*, *“group identification”* ja *“coping behaviors”*.¹⁹⁷ Ala onkin laajentunut huomattavasti, eikä poliittinen sosialisoin enää viittaa yksinomaan tutkimusmetodiin, vaan kohteeseen laaja-alaisesti. Tällä perusteella tämäkin tutkimus lukeutuu poliittisen sosialisoin tutkimuksen piiriin; metodit ovat historiasta, kasvatustieteestä ja sosiologiasta, mutta tutkimuksen kohteen ja yleisen näkökulman määrittää poliittinen sosialisoin.

Koska poliittinen sosialisoin on ennen kaikkea tutkimuksen kohde, eikä joukko metodeja, on sen rajat tärkeää määritellä tarkasti tämän tutkimuksen osalta. Urheilu – ymmärrettynä yksinomaan fyysisenä toimintana – rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä tarkasteluni kohteena ei ole siihen liittyvä sosialisoin tai poliittinen sosialisoin.

TUL:n urheiluseurojen jäsenet ovat järjestäytyneet seuroittain Turun urheilupuiston kentälle 1920-luvulla. Etualalla olevassa banderollissa lukee ”Työläisurheilijat – kilpailkaa keskenänne!” Lähde: Kansan Arkisto.

¹⁹⁶ Niemi & Hepburn 1995.

¹⁹⁷ Sigel 1995, viite 1.

Ns. urheilusosialisaatiota (*sport socialization*) on tutkittu pääasiassa kahdesta näkökulmasta: miten *urheiluun* sosiaalistutaan (*socialization into sport*)¹⁹⁸ ja mihin urheilun *kautta* voidaan sosiaalistua (*socialization via/through sport*)¹⁹⁹. Urheilun sijaan tutkimukseni kohteena on urheiluseuroihin, siis vapaaehtoisorganisaatioihin sijoittunut poliittinen osialisaatio sisältöineen ja ilmenemismuotoineen. Hyvin harvat tutkimukset ovat käsitelleet urheiluseuroihin sijoittunutta osialisaatiota, vielä harvemmat poliittista osialisaatiota. Yksi harvoista urheiluseurojen sosiaalistavaa vaikutusta käsittelevistä tutkimuksista on Paavo Seppäsen vuonna 1982 kirjoittama artikkeli *Sport Clubs and Parents as Socializing Agents in Sport*. Seppäsen mukaan urheiluseurojen lapsia sosiaalistava rooli on suurempi kuin minkään muun vapaaehtoisorganisaation. Tähän yksinkertaistukseen hän päätyy sen johdosta, että tutkittavana ajankohtana 45 prosenttia pojista ja 29 prosenttia tytöistä oli jonkin urheiluseuran jäseniä. Seppänen viittaa myös poliittiseen osialisaatioon todettaessaan, että ideologista urheiluseuraa valitessaan lapset seuraavat vanhempiensa esimerkkiä.²⁰⁰ Tässäkään ei siis ole kyse varsinaisesti urheiluseuraan sijoittuneesta poliittisesta osialisaatiosta, sillä seuran valinta tehtiin kotona.

Organisaatioiden sisälle sijoittuvaa poliittista osialisaatiota tai laajemmin sosiaalista kontrollia ovat edellä mainitun Itkosen lisäksi tutkineet historiallisesti Michelle Mouton ja Lauri Kempainen. Mouton tarkastelee artikkelissaan nuoriin naisiin kohdistettua sosiaalista kontrollia ja poliittista indoktrinaatiota kansallissosialistisen Saksan *Bund Deutcher Mädel* -tyttöjärjestössä (BDM) alkaen vuodesta 1933. BDM:n piirissä muun muassa järjestettiin marsseja, laulettiin lauluja, harrastettiin urheilua ja kuunneltiin luentoja Saksan historiasta ja politiikasta. Yksi tärkeimmistä nuorille naisille välitetyistä opeista oli aviollisen äitiyden velvollisuus. Moutonin mukaan järjestö onnistui luomaan ”poliittisen nuorison”, mutta naisten pitkäaikaisiin arvoihin se ei vaikuttanut. Naiset eivät omaksuneet kansallissosialistista propagandaa, eikä heille tarjottua äidin roolia.²⁰¹ Kempainen puolestaan tutkii sosiaalista kontrollia ja moraalijärjestystä Rauman opettajaseminaarissa 1930-luvulla. Hän lähestyy aihetta yhden seminaarilaisen kautta ja kuvailee moraalijärjestyksen ylläpidon keinoja kuten kiusaamista, pilkkaamista ja ryhmästä poissulkemista. Kempainen mukaan toiminta johtui muun muassa seminaarilaisen iästä (henkilö oli seitsemän vuotta vanhempi kuin luokan nuorimmat oppilaat), muita alemmasta sosiaalisesta luokasta ja haluttomuudesta osallistua yhteiseen kerhotoimintaan. Koska

¹⁹⁸ Esim. Yamaguchi 1984; Macphail & Kirk 2006; Macphail, Gorely & Kirk 2003; Greendorfer, Blinde & Pellegrini 1986; Sage 1980.

¹⁹⁹ Esim. Holt, Tink, Mandigo & Fox 2008; Perkins & Menestrel 2007c; McFarland & Thomas 2006; Bailey et al. 2009; Helanko 1959; Drewe 2000; Nixon 1982.

²⁰⁰ Seppänen 1982, 79.

²⁰¹ Mouton 2005, 62–65, 78–79.

seminaarilainen kaatui talvisodassa, sosiaalisen kontrollin onnistumisesta ei voida todeta mitään.²⁰²

Tutkimuskohteeni käsitteellistäminen sellaiseen muotoon, että sitä tutkittaessa voidaan hyödyntää useita aiempia tutkimuksia, tarkoittaa urheiluseuran käsitteellistämistä vapaaehtoisorganisaatioksi ja poliittisen sosialisoinnin prosessin käsitteellistämistä oppimiseksi.²⁰³ Perustelut käsitteellistämisen tekemiseksi löytyvät luvusta Oppiminen ja sen paikantaminen seuratoiminnassa. Tutkiessani oppimista olen vahvasti Daniel Bar-Talin ja Leonard Saxen vuonna 1990 viitoittamalla tiellä. Heidän mukaansa poliittisen sosialisoinnin tutkimuksen, joka on aiemmin keskittynyt yhtäältä henkilöiden poliittisten tietojen ja toisaalta sosiaalisten agenttien tutkimukseen, tulisi ottaa kohteekseen myös ne kognitiiviset prosessit, joilla henkilöt omaksuvat poliittista sisältöä. Poliittisen sisällön, tarkoittaen puoluekantaa sekä tietoja poliittisesta järjestelmästä ja päätöksenteosta, omaksuminen ei Bar-Talin ja Saxen mukaan eroa muiden tietojen omaksumisesta, joten sen tutkimukseen voidaan soveltaa sosiaalipsykologiaa. Sosiaalipsykologiaan pohjautuen Bar-Tal ja Saxe ovat kehittäneet viidestä kysymyksestä muodostuvan viitekehysten, jolla voi yhtäältä tarkastella poliittisen tiedon oppimista ja toisaalta suunnata poliittisen sosialisoinnin tutkimusta uusille urille. Viitekehys, jota tekijöiden mukaan ”voidaan soveltaa jokaiseen yksilöön ja historialliseen aikaan”²⁰⁴, koostuu seuraavista kysymyksistä ja niiden perusteluista:

1. Minkälaista poliittista tietoa on yksilölle tarjolla? Entä miltä osin se on keskeistä ryhmälle, jossa yksilö soviaalistuu?
 - a. Poliittisen tiedon omaksumisen todennäköisyys kasvaa sitä korkeammaksi, mitä paremmin tieto on saatavilla ja mitä merkityksellisemmällä sijalla se on ryhmässä.
2. Onko poliittinen tieto relevanttia lapsille ja nuorille? [Huom! Tässä Bar-Tal ja Saxe käsittelevät ainoastaan lapsia koskevaa tutkimusta.]
 - a. Yksilöt omaksuvat tietoa siinä määrin kuin sanelee heidän kiinnostuksensa taso.
3. Missä määrin kognitiiviset taidot (riippuen esimerkiksi iästä, koulutuksesta jne.) vaikuttavat yksilön kykyyn omaksua poliittista tietoa?
 - a. [Huom! Tässä Bar-Tal ja Saxe käsittelevät ainoastaan lapsia koskevaa tutkimusta.] Lapset käsittävät poliittisen tiedon eri tavoin sen mukaan, millä kehitysasteella heidän kognitiiviset taitonsa ovat.
4. Miten motivaatio vaikuttaa yksilön kykyyn omaksua poliittista tietoa?

²⁰² Kemppinen 2011.

²⁰³ Käsitteellistämisen myötä voidaan hyödyntää esimerkiksi seuraavia tutkimuksia: Mündel & Schugurensky 2008; Kilgore 1999; Elsdon, Reynolds & Stewart 2003[1995]; Elsdon 2000; Westholm & Niemi 1992.

²⁰⁴ Bar-Tal & Saxe 1990, 117.

- a. Motivaatio voi ohjata yksilöä joko uusien poliittisten tietojen äärelle tai sivuuttamaan tarjotut tiedot. Tämä tarkoittaa myös sitä, että poliittinen tieto voidaan omaksua usealla eri tavalla riippuen yksilön motivaatiosta sekä hänen aiemmin omaksumistaan tiedoista.
5. Mikä poliittisen tiedon lähde on yksilön silmissä auktoriteetin asemassa?
- a. Yksilön ikä antaa viitteitä siitä, mitkä tahot ovat hänelle auktoriteettiasemassa. Auktoriteettiaseman kokeminen puolestaan vaikuttaa siihen, miten yksilö vastaanottaa tietoa. Mitä korkeampi asema, sitä todennäköisemmin tieto omaksutaan. Esimerkiksi vanhempien aseman laskiessa, opettajien nousee. Vertaiset taas koetaan olevan asemaltaan alhaisimpia.²⁰⁵

Kysymyksien 2. ja 3. kohdalla on syytä huomioida, että vaikka Bar-Tal ja Saxe käsittelevät yksinomaan lapsia ja nuoria, ovat kysymykset yleistettävissä koskemaan kaikenikäisiä. Sen lisäksi että yllä esiteltyt kysymykset oikeuttivat poliittisen sosialisointin käsittelyn oppimisena, ne tarjosivat näkökulmia siihen, minkälaisia seikkoja tutkimuksessa voidaan käsitellä.

2.2.2 Työväenkulttuurin tutkimus

Työväenkulttuuri ja sen määrittely ovat olennaisessa osassa tätä tutkimusta. Vaikka työväenliikkeen tutkimus alkoi jo 1900-luvun alussa, kun työväenliikkeessä wrightiläinen vaikutus alkoi korvautua sosialistisella, ilmestyivät ensimmäiset työväenkulttuuria käsittelevät tutkimukset vasta sotien jälkeen. Antero Rinne kirjoitti vuonna 1945, että työväenkulttuuri on osa suomalaisten kulttuurien kirjoa – itsenäinen, mutta kuitenkin osa laajempaa kokonaisuutta.²⁰⁶ Rinteen näkemys oli läheinen Urpo Harvan vuonna 1954 esittämälle tulkinnalle, jonka mukaan työväenkulttuuria ei ole mahdollista erottaa muusta suomalaisesta kulttuurista, vaan on syytä tutkia, missä se eroaa muusta yhteiskunnasta sivistyselämältään. Harvan mukaan työväestön sivistysharrastusten tyypillisiä piirteitä olivat vahva järjestösidonnaisuus, yhteiskunnallinen luonne ja uskonnollisten harrastusten heikkous.²⁰⁷ Vuonna 1969 Harva oli jo valmis myöntämään, että työväenkulttuuri on tunnusmerkeiltään alakulttuuri.²⁰⁸ Täysin toisenlaista näkemystä edusti Raoul Palmgren, joka piti työväenkulttuurin syntyä mahdollisena ainoastaan aidossa sosialistisessa yhteiskunnassa. Työväenluokan ”nimekkäitä ja tasokkaita edustajia voi syntyä jo kapitalismin

²⁰⁵ Bar-Tal & Saxe 1990.

²⁰⁶ Rinne 1945, 60–65.

²⁰⁷ Harva 1954, 375–377.

²⁰⁸ Stenvall & Holmalahti 1987, 16 lainaa Harva 1969, 4–5.

vallitessa”, Palmgren jatkoi, mutta kapitalismin hallitessa kulttuurielämää, jää suurten työläismassojen kulttuurielämä ”harrastelujen ja jäljittelyn tasolle.”²⁰⁹ Mahdollisesti ajallisen läheisyyden takia työväenkulttuuria ei mielletty omaksi, erityispiirteitä omaavaksi kulttuuriksi. Myös kulttuurin edustajien määrittäminen koettiin vaikeaksi: Edustivatko työväenkulttuuria koko työväestöksi laskettava ihmisryhmä vaiko ainoastaan tehdastyöläiset? Entä kuuluivatko maaseudun työväestöä vastaavat sosioekonomiset ryhmät kulttuurin piiriin?²¹⁰ Työväen iltama- ja musiikkiperinnettä tutkinut Vesa Kurkela esimerkiksi erotti työväenjohtajien ja työväenliikkeen kulttuurin. Ensimmäinen oli valistushenkistä ”omine normeineen, arvoineen ja asenteineen.” Toinen taas oli ”työläisnuorten järjestötoimintaa ja taideharrastuksia”, joiden sisältöön kansanvalistajat pyrkivät erityisesti vaikuttamaan.²¹¹ Vaikka Kurkela mainitsee sekä arvot että erilaiset toimintamuodot kulttuurin sisältönä, on selvää, että hän näkee kulttuurin varsin kapeasti. Työväenkulttuuri tulisikin nähdä kokonaisvaltaisena arvojärjestelmänä, joka vaikutti siihen sosiaalistuneiden henkilöiden jokapäiväisiin ratkaisuihin tilanteissa, joihin työväenaatteella oli kanta. Vaikka kulttuurin sanotaan olleen kokonaisvaltainen ja arkipäivässä vaikuttava, ei pidä erehtyä pitämään sitä niin voimakkaana, että se olisi yksistään ohjannut yksilön käyttäytymistä. Esimerkiksi Suomessa kristilliset arvot vaikuttivat voimakkaasti työväenkulttuurinkin parissa, vaikka työväenliike oli virallisesti sanoutunut irti uskonnollisuudesta. Työväenkulttuuria onkin pidettävä osakulttuurina, kuten totesi Elina Väätäinen vuonna 1978 ilmestyneessä Kymin Tiutisen saaren työväentoimintaa kuvanneessa tutkimuksessa.²¹² Sen lisäksi, että työväenkulttuuri on osakulttuuri, koostuu se itsekin kahdesta, tietyssä mielessä toisilleen vastakkaisesta kulttuuriperinnöstä: maaseutu- ja kaupunkikulttuurista. Ennen Väätäistä tähän tulokseen päätyi Ilmar Talve vuonna 1969.²¹³

Työväenkulttuurin osakulttuuriluonteeseen viittaavat tutkimuksillaan myös Kurkela ja Jorma Kalela. Kurkelan mukaan työväenkulttuuri on vastakulttuuri ja se on peräisin työväenliikkeestä.²¹⁴ Itse en erottaisi työväenliikettä työväenkulttuurista edes tuon vertaa – niin riippuvaisia ne olivat toisistaan. Tässä asiassa jaan Olavi Hurrin

²⁰⁹ Palmgren 1945, 525.

²¹⁰ Työväestön määrittelyn vaikeudesta nykypäivänä on kirjoittanut muun muassa Erkki Vasara. Esimerkkinä Vasara nostaa esille toimihenkilöt, jotka ovat perinteisesti samaistuneet yhteiskunnan ylempiin luokkiin, mutta jotka 2000-luvun alussa havaitsivat, että ”ero sinikauluspuolen väkeen on vain hiuksenhieno ellei olematon”. Vasara näkeekin työväestön laajentuneen merkityksen sekä haasteena että rikastuttavana tekijänä työväentutkimukselle. Vasara 2008, 220–222.

²¹¹ Kurkela 1986, 12–14, 46.

²¹² Väätäinen 1978, 4–5.

²¹³ Väätäinen 1978, 4; Talve 1969, 20. Ks. myös Kurkelan käsitys työväenliikkeen osakulttuuri-luonteesta. Kurkela 1983, 28–30.

²¹⁴ Kurkela 1983, 29.

näkemyksen eli työväenkulttuurin laajimpana ja keskeisimpänä ilmenemismuotona oli työväenliike kokonaisuudessaan.²¹⁵ Työväenliike oli se poliittis-kulttuurinen liike, joka toiminnallaan toteutti pääsanomaansa: työväestö, vaikka onkin monipuolinen ja vaikeasti määriteltävä joukko, on yhtenäinen ihmisryhmä, jolle poliittisia tavoitteita antavat työväenliikkeen välityksellä sellaiset teoreetikot kuin Marx, Lenin, Kautsky, O.V. Kuusinen ja niin edelleen. Ellei työväestölle olisi osoitettu ryhmäluonnetta, olisi pikemminkin syntynyt hajanainen *työväestön kulttuuri* kuin työväenkulttuuri. Edellinen olisi ollut ylhäältäpäin ohjailmaton kulttuuriliike, kun taas jälkimmäinen osoittautui vahvasti ohjailuksi ja yhteiset perinteet omaavaksi. Ohjailu tapahtui kuitenkin sen luontaisen kulttuuriperinteen lisäksi, jonka työväestö oli saanut perintönä maaseudulta. Jaan siis vahvasti Jukka Eenilän huomion siitä, että työväenkulttuuri syntyi uuden yhteiskuntaluokan mukana 1800-luvun lopulla, mutta vasta myöhemmin se sai uusia, koko luokalle tyypillisiä piirteitä.²¹⁶ Kalela taas näkee työväen yhteisöllisen eriytyneisyyden ”monessa suhteessa eriarvoisuuden ilmauksena” – tietynlainen vastakulttuurin ilmaus siis sekin.²¹⁷

Kirsti Stenvall ja Timo Holmalahdi totesivat vuonna 1987 ilmestyneessä kirjassa *Tutkimus ja työväenkulttuuri*, että työväenliikettä käsittelevä tutkimuskirjallisuus on kohdistunut lähinnä järjestöihin.²¹⁸ Ilmiöstä antaa viitteitä muun muassa se, että vuonna 1994 julkaistun *Työväen bibliografia IV:n* kulttuuria, harrastuksia ja työväenperinnettä käsittelevän osion ensimmäisellä sivulla luetelluista 11 julkaisusta kahdeksan käsittelee jotakin järjestöä, useimmiten merkkipäivän merkeissä.²¹⁹ Seikka johtuu luonnollisesti siitä, että järjestöt haluavat juhlistaa tasavuosiaan tietyin väliajoin, eikä kirjoittajankaan löytyminen aktiivien sankasta joukosta yleensä tuota ongelmia. Työväenliikkeen järjestötoiminnan merkitystä ei kuitenkaan pidä aliarvioida, ja uskonkin tutkimuskirjallisuuden suuren määrän kertovan sille annetusta merkityksestä. Työväenjärjestöt edustivat työväenkulttuuria virallistetussa ja julkisessa muodossa. Ne antoivat toiminnalle oikeutuksen, vaikka valkoinen Suomi edustajineen olisikin niitä vastustanut. Tämä taas viittaa jo edellä mainittuun vastakulttuurin käsitteeseen.

Työväenliikkeen vastakulttuurin muotona oli tarjota työväestölle kaikki samat järjestö- ja kulttuurikontaktit kuin valkoisessakin Suomessa. Työväenliikkeen käsissä nämä muuttuivat työväenteatteriksi, osuuskaupoiksi, työväenurheiluseuroiksi ja niin edelleen. Stenvallin ja Holmalahden omana aikanaan perusteltu huomio ei kuitenkaan enää pidä paikkaansa.

Työväenliikkeen, -kulttuurin ja työväestön tutkimus on levinnyt lukuisiin eri suuntiin ja useisiin oppiaineisiin, järjestötutkimuksen edelleen jatkuessa voimakkaana.

²¹⁵ Hurri 1971.

²¹⁶ Eenilä 1969, 11.

²¹⁷ Kalela 1981, 353.

²¹⁸ Stenvall & Holmalahdi 1987, 74.

²¹⁹ Kaarninen & Liikanen 1994, 212.

Työväestöä on esimerkiksi tutkittu huumori-²²⁰, kokemus-²²¹, tunne-²²², sukupuoli-²²³ ja verkosto-käsitteiden²²⁴ avulla, eivätkä opiskelijatkaan aihealuetta karta, josta kertoo runsas määrä tuoreita työväenaiheisia pro graduja.²²⁵ Silti Marjatta Rahikainen totesi niinkin myöhään kuin vuonna 2008, että työväentutkimuksen kulta-aika sijoittui Suomessa 1960–80 -luvulle, ja että 2000-luvun alussa ”työväki ei enää ole muodikas tutkimusaihe”.²²⁶ Rahikainen kuoppaa turhan hanakasti tutkimusaiheen, joka jatkuvasti tuottaa uutta tutkimusta ja jonka piirissä käydään aktiivista keskustelua tutkimuksen suunnista. Lisäksi työväentutkimuksen tulokset ja uusimmat julkaisut kootaan vuosittain kahteen julkaisuun, Työväentutkimus-vuosikirjaan ja Väki Voimakas -sarjaan. Myöskään ideoijia tai tutkimuksen uudistajia ei puutu; artikkelissaan työväentutkimuksen haasteista 2010-luvun kynnyksellä Erkki Vasara hahmottelee lukuisia uusia tutkimuksen kohteita, kuten työläisen nykyinen identiteetti ja asema yhteiskunnassa, ammattiyhdistysliiketoiminnan vähäinen kiinnostus työntekijöiden joukossa ja työntekijöiden suhde työhön koneellistumisen ja tietokoneistumisen myötä.²²⁷

Edellä mainitsin, että työväenkulttuuri on syytä nähdä osakulttuurina ja että kyseinen kulttuuri koostui maaseudun ja kaupungin perinteiden fuusiosta. Samalla työväenkulttuuri oli myös vahvasti paikallista kulttuuria, johon vaikuttivat paikalliset erityispiirteet. Tässä mielessä työväenkulttuuri onkin syytä määrittellä vain niiltä osin, jotka olivat samankaltaisia maantieteellisestä sijainnista huolimatta: tärkeimmät poliittiset opit, oppi-isät, luokkasidonnaisuus ja niin edelleen. Tässä tutkimuksessa työväenkulttuuri nähdään myös vastakulttuurina, sillä eräs työväenliikkeen määrittävimpiä tekijöitä oli nimenomaan sen vastustaja, porvarillinen yhteiskunta arvoineen. Työväenkulttuurin rajojen määrittämistä ei pidä nähdä sen aktiivisena eristäytymisenä, vaan vaihtoehtoisen ja itseriittoisen kulttuuripiirin määrittämisenä. Merkittävin työväenkulttuurin piirre lienee kuitenkin sen toimiminen kahdella eri aikatasolla: pitkällä ja hitaalla maaseudun kulttuurin tasolla sekä nopeatempoisemmalla, kansainvälistä perua olevalla sosialismin tasolla. Ensimmäisen perintöä olivat ne arvot ja tavat, jotka yhdistivät valtaosaa suomalaisista, puoluekannasta huolimatta. Jälkimmäinen taas oli tuontikulttuuria, vaikka se sovitettiin Suomeen paikalliset olot huomioiden. Koska perinteet liikkuvat kahdella tasolla sekä ajallisen pituuden että alkuperän osalta, erotti niitä myös leviämistapa. Kotimaiseen kulttuuriin soviaistuttiin

²²⁰ Krekola, Salmi-Niklander & Valenius 2000.

²²¹ Launis & Tikka 2009.

²²² Katainen & Kotila 2002.

²²³ Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran (THPTS) kesäseminaarin aihe oli vuonna 2010 työ ja sukupuoli. Ks. esim. seuran kotisivut osoitteessa <www.pageflakes.com/thpts>

²²⁴ Saaritsa & Teräs 2003.

²²⁵ Vasara 2009a, 5; Vasara 2009b, 87.

²²⁶ Rahikainen 2008, 20–21.

²²⁷ Vasara 2008, passim.

kotona ja se nähtiin tavallisena, perinteisenä ja luotettavana – sitä ei kyseenalaistettu kuin tapauksissa, joissa vieraat perinteet esiintyivät toisenlaisena vaihtoehtona tehdä ja nähdä asioita. Sosialismi, kattaen kaikki työväenasteiden aste-erot ja kansainvälisen työväen kulttuurin, oli uusi ilmiö Suomessa. Sen vaikutuksen voidaan katsoa alkaneen 1800-luvun loppupuolella, erityisesti 1890-luvulla.²²⁸ Sen leviämiseksi väestöön työväenliikkeen johdon ja teoreetikkojen oli tehtävä määrätietoista opetus- ja valistustyötä. Kuitenkin siinä vaiheessa, kun työväenjärjestöt edustivat puhtaasti sosialistista maailmankuvaa, eivätkä siis yksinään vanhaa kotimaista työväestön kulttuuria, alkoi sosialismi näyttäytyä yhä voimakkaammin oikeutettuna, perusteltuna ja jopa arkipäiväisenä.

2.2.3 Urheiluhistorian ja -seurojen tutkimus

Työväenurheilun julkaistun tutkimuksen voidaan katsoa Suomessa alkaneen Helge Nygrénin teoksesta *Punainen olympia* vuonna 1969.²²⁹ Kirjassa ei ole viiteapparaattia, mutta sen aikaisen tutkimuskirjallisuuden huomioiden teokseen on koottu sängen kattava lähdeluettelo. Nygrén kuvailee kansainvälisen työväenurheilun järjestäytymistä ja työväenurheilun arvopohjaa pääpiirteittäin varsinaisen tarkastelukohteen ollessa työläisolympialaisissa. Kisojen tulokset kuvataan tarkasti, ja lisäksi Nygrén tarkastelee kisojen historiaa ja niiden ympärillä käytyä keskustelua. Seuraavaksi työväenurheilun tutkimus kohdistui TUL:oon. Pentti Lahti kirjoitti käsikirjoituksen TUL:n historiasta jo vuonna 1948, mutta sitä ei koskaan julkaistu, mahdollisesti sen poliittisesti kanta-aottavan tyylin vuoksi.²³⁰ Teos antaakin värikkään kuvan työväenurheilun synnystä ja aatteellisesta taustasta ennen kansalaissotaa. Teuvo Kolehmainen teos *Työläisurheilu Suomessa 1 – Tie Koiton talolle* käsittelee samaa aikakautta kuin Lahti, mutta vähemmän värittyneesti.²³¹ Viitteiden puuttumisesta huolimatta kirja tarjoaa vertailua kestävän kuvan työväenurheilun varhaisista vaiheista, urheilun politisoitumisesta, luokkavastakohtaisuuksien vaikutuksesta ja urheilutuloksista. Kolehmainen lähestyy aihetta samanlaisella kulttuurihistoriallisella otteella kuin Lahti. TUL:n historian ensimmäisen yleisesityksen ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1982, seuraavat vuonna 1984 ja 1987. Seppo Hentilän *Suomen työläisurheilun historia* on yksityiskohtainen kuvaus työväenurheilun kytkeytymisestä suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen arvoihin.²³² Kirjasarjan ensimmäinen, vuoteen 1944 asti ulottuva osa on tärkeässä roolissa tässä väitöskirjassa. Se tarjosi korvaamatonta apua työväenurheilun valtakunnallisen tilanteen hahmottamisessa sekä toisinaan mutkikkaina

²²⁸ Alapuro 1980, 60.

²²⁹ Nygrén 1969.

²³⁰ Lahti 1948. Julkaisematon käsikirjoitus. TUL. SUA.

²³¹ Kolehmainen 1972.

²³² Hentilä 1982; Hentilä 1984; Hentilä 1987a.

järjestöpoliittisissa kysymyksissä. Samana vuonna *Suomen työläisurheilun historian* viimeisen osan kanssa julkaistiin myös Hentilän artikkeli *Kansa liikkeessä* -kokoomateoksessa. Artikkelinä käsittelee työväenurheilun lisäksi laaja-alaisesti kotimaisen liikuntakulttuurin järjestäytymistä ja liittymistä kansakunnan rakentamiseen.²³³ TUL:a käsittelevistä tutkimuksista on vielä syytä mainita Raimo Railon ja Paavo Saarisen TUL:n aatteellista kasvatustyötä koskeva opinnäytetyö, joka julkaistiin vuonna 1974. Aiheeltaan se on hyvin lähellä artikkelia I eli käsittelee sitä arvoperustaa, jolle kotimainen työväenurheilu perustettiin. Suppeutensa ja aihealueensa – nimenomaan TUL:n aikainen historia, ei sitä edeltävä järjestäytymättömän työväenurheilun aika – vuoksi teos etenee nopeasti käsittelemään aikaa, jota tässä tutkimuksessa ei enää kateta. Suppeudestaan huolimatta teos tarjoaa kiinnostavan näkemyksen harvoin tutkittuun aiheeseen eli siihen, mitä työväenurheilun aate tosiasiansa sisälsi ja kuinka sitä sovellettiin käytännössä.

Tuoreimmasta TUL:a käsittelevästä väitöskirjasta vastaa Antti Syrjäläinen vuonna 2007 ilmestyneellä kirjallaan *Miksi siksi loikkariksi?*²³⁴ Teos käsittelee aikanaan puhuttanutta ja tunteita kuumentanutta kysymystä liittojen välisistä loikkareista. Se nostaa esiin tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavan kysymyksen: Mikä rooli oli työväenaatteella ja uskolla sosialistiseen urheiluun, jos urheilija saattoi luopua niistä siirtyäkseen porvarilliseen liittoon? Syrjäläisen mukaan loikkaustapauksissa rooli ei ollut merkittävä, sillä tärkeämmäksi osoittautuivat tarjotut työpaikat ja mahdollisuus edustaa Suomea olympialaisissa.²³⁵

Varsinais-Suomen tilannetta työväenurheilun saralla on tutkittu lähinnä pro graduissa. Urheiluseurahistoriikit valottavat tietysti tätä aihepiiriä, niistä tärkeimpänä viite- ja lähdeapparaatilla varustettu Turun Veikkoja käsittelevä Ilkka Järvisen *Vuosisadan työvoitto*.²³⁶ Oma, vuonna 2005 valmistunut pro graduni *Työväen ja porvariston kiristyvät suhteet ennen kansalaisotaa – Tutkimus urheiluseura Maarian Pyrkivän aatteellisuudesta v. 1906–1920* on tämän väitöskirjan edeltäjä niin kysymyksenasettelussaan kuin käsittelytavassaan.²³⁷ Vaikka sen käsittelytapa on ennen kaikkea teoreettinen, tarjoaa se myös yhden näkökulman varsinaissuomalaiseen työväenurheiluun. Lähes samanaikaisesti sen kanssa valmistui kirjoittamani tilaushistoria *Turun Pyrkivä 1906–2006 – Vätin pelloilta kansainvälisille kentille*.²³⁸ Kyseinen teos on ensisijaisesti seurahistoria ja toissijaisesti tutkimus urheiluseuran toimintamahdollisuuksista muuttuvissa poliittis-yhteiskunnallisissa oloissa. Opinnäytteistä kattavin on Raimo Peltosen *TUL:n Varsinais-Suomen piiri 1920- ja*

²³³ Hentilä 1987b.

²³⁴ Syrjäläinen 2007.

²³⁵ Syrjäläinen 2007, 132–134.

²³⁶ Järvinen 1999.

²³⁷ Keskinen 2005a.

²³⁸ Keskinen 2005b.

1930-luvuilla.²³⁹ Sen kohteena ovat TUL:n senaikaiset kiistakysymykset, kuten kilpaurheilu versus joukkourheilu, puolueettomuus, suhde porvarillisiin seuroihin ja niin edelleen. Samalla se toimii piirin historiana. Tuoreinta tutkimusta edustaa Timo Laakson vuonna 2007 valmistunut kulttuurihistorian pro gradu, joka käsittelee Vähä-Heikkilässä harrastettua työväenurheilua 1900-luvun alusta 1930-luvun lopulle.²⁴⁰ Varsinainen piirin historia valmistui vuonna 1994 Jouni Kallioniemen tekemänä.²⁴¹ Kuvakirjamainen teos onnistuu sekä suurien linjojen kuvaamisessa että kiinnostavien yksityiskohtien esiin nostamisessa – urheilutulokset on kuitenkin päätetty jättää vähemmälle huomiolle. Kirjan tutkimuksellista arvoa vähentää viitteiden puuttuminen. Vastaavasti Tampereen työväenurheilusta on kirjoittanut Kari Tallavaara Suomen historian pro gradussaan *Rahvaanleikeistä järjestäytyneeseen työläisurheiluun*.²⁴² Otin työn läheiseen tarkasteluun sen aikarajauksen takia, joka alkaa 1800-luvun lopulta ja päättyy 1920-luvun alkuun. Vuonna 1976 valmistuneen työn ansiot ovat sen yksityiskohtaisessa tavassa käsitellä alkavaa urheilutoimintaa ja näkökulman laajuudessa, joka tosiasiallisesti ulottaa työn monet näkökulmat kauas Tampereen ulkopuolelle. Esimerkiksi käytännön urheilutoimintaa ja urheilulajien alkuaikoja käsitellään kattavasti. Työn heikkous piilee siinä, että se näkee työväen urheiluseuratoiminnan kuten minkä tahansa muunkin yhtä asiaa ajavan organisaation toiminnan. Tallavaara nimittäin kerää seuroista tarkkaa tilastotietoa esimerkiksi pidetyistä kokouksista ja iltamista, mutta sitä, että seuroilla saattoi olla myös poliittista toimintaa, ei käsitellä. Työtä voisikin kuvailla sekä urheilu- että organisaatiotutkimukseksi, josta poliittinen toiminta on rajattu pois.

Työväenurheilun piiritasoa on käsitelty useissa eri teoksissa. Viimeisin lienee vuonna 2000 ilmestynyt Hannu Itkosen toimittama Karjalan piiriä käsittelevä *Toimintaa, urheilua ja liikettä*.²⁴³ Edellä mainittu Teuvo Kolehmainen on kirjoittanut pro gradunsa Keski-Suomen piirin historiasta.²⁴⁴ Pohjanmaa²⁴⁵, Satakunta²⁴⁶ ja Uusimaa²⁴⁷ ovat kaikki saaneet piirihistoriansa, ja epäilemättä TUL:n täyttäminen sata vuotta vuonna 2019 tulee innoittamaan yhä uusia historiateoksia.

Työväenurheilua on käsitelty myös kotimaisen urheilun yleisteoksissa, kuten *Suomi uskoi urheiluun*²⁴⁸ ja *Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella*

²³⁹ Peltonen 1991.

²⁴⁰ Laakso 2007.

²⁴¹ Kallioniemi 1994.

²⁴² Tallavaara 1976.

²⁴³ Itkonen 2000.

²⁴⁴ Kolehmainen 1969.

²⁴⁵ Öhman 1979.

²⁴⁶ Pohjalainen 1989; Rantanen 1944.

²⁴⁷ Hietanen 1955. Huom! Kyseessä on opinnäytetyö.

²⁴⁸ Pyykkönen 1992.

*Suomessa v. 1856–1917*²⁴⁹. Jälkimmäisen kirjoittanut Leena Laine on käsitellyt työväenurheilua ja naisurheilijoita useissa teoksissa²⁵⁰, mutta tälle tutkimukselle erityisen hyödylliseksi osoittautui TUL:a käsittelevä artikkeli *TUL: The Finnish Worker Sport Movement*²⁵¹ kokoomateoksessa *The Story of Worker Sport*. Kirja käsittelee eurooppalaisia työväenurheilujärjestöjä ja niiden yksilöllistä kulttuuris-poliittista antia lähes koko maanosan kattaneelle liikkeelle. Kirjan artikkelissa brittiläistä työväenurheilua käsitteeltä Stephen Jonesilta hyödynnetään tässä tutkimuksessa myös hänen samanaiheista monografiaansa, *Sport, politics and the working class*.²⁵² Yllä mainitun vuonna 1996 julkaistun kokoomateoksen takakannessa kerrotaan sen olevan ensimmäinen englanninkielinen teos, joka kattaa koko työväenurheilun historian. Ainakaan tämän tutkijan tietoon ei ole tullut sen jälkeen ilmestynyttä samanaiheista tutkimusta. Teoksen toimittajat ovat tuttuja kaikille kansainvälistä työväenurheilututkimusta – ja urheiluhistorian tutkimusta ylipäättään – tunteville: Arnd Krüger ja James Riordan. Jälkimmäisen teoksilla *Sport in Soviet Society*²⁵³ ja *Sport under communism*²⁵⁴ taustoitetaan tässä tutkimuksessa kommunistista urheilua. Samanaikaisesti Riordanin 1970-luvun tutkimusten kanssa ilmestyi kaksi kansainvälistä²⁵⁵ ja yksi kotimainen artikkeli²⁵⁶, jotka käsitelivät työväenurheilua. Kansainväliset artikkelit kuvaavat työväenurheilun syntyä ja kotimainen sosialistista liikuntakulttuuria.

Yleisesti kotimaista urheilua käsittelevistä teoksista mainittiin yllä kokoomateos *Suomi uskoi urheiluun*, johon teoksen toimittaneen Teijo Pyykkösen lisäksi kirjoittivat Antero Heikkinen, Seppo Hentilä, Pekka Kärkkäinen, Leena Laine, Henrik Meinander, Martti Silvennoinen ja Erkki Vasara. Sen ohella hyödynsin teosta *Suomi urheilun suurvaltana*, jonka kirjoittivat Reijo Häyrinen, Leena Laine ja Erkki Vasara. Se käsittelee Suomen kilpaurheilumenestyksen ohella myös urheilun laajempaa historiaa ja urheilua suhteessa muuhun yhteiskuntaan.²⁵⁷ Vasaran muita töitä, vuonna 1997 ilmestynyttä väitöskirjaa²⁵⁸ ja artikkelia²⁵⁹, käytin työväenliikkeen vastakulttuurin, ”valkoisen Suomen”, liikuntakulttuurin tutkimisessa. En katsonut tarpeelliseksi tutkia vastakulttuuria tämän laajemmin, vaikka työväenliikkeessä usein käytetyn termin ”porvaristo” tai ”herrat” sisältö ei aina käynytkään selväksi – kuten ei käynyt

²⁴⁹ Laine 1984.

²⁵⁰ Laine 2000; Laine 1978; Laine ja Markkola 1989; Laine 2004.

²⁵¹ Laine 1996.

²⁵² Jones 1988. Ks. myös Jonesin artikkeli Jones 1988a.

²⁵³ Riordan 1977.

²⁵⁴ Riordan 1978.

²⁵⁵ Steinberg 1978; Wheeler 1978.

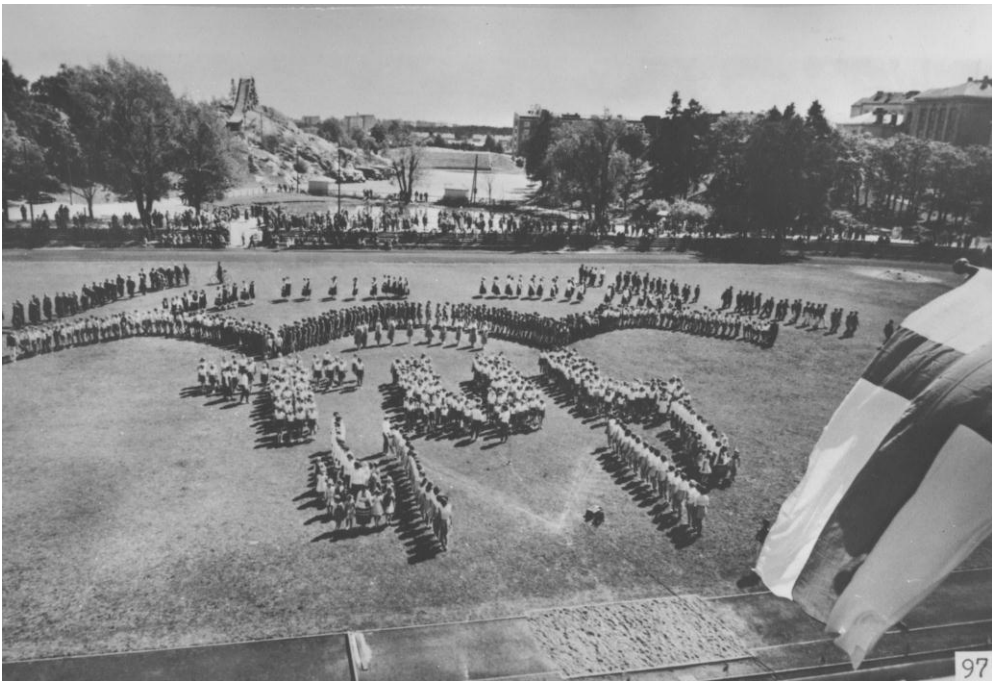
²⁵⁶ Kempas 1977.

²⁵⁷ Häyrinen 1989.

²⁵⁸ Vasara 1997.

²⁵⁹ Vasara 1997a.

työväenliikkeelle itselleenkään. Päätöstä jättää porvarillisen urheilun tutkimus näin pienelle huomiolle voidaan perustella sillä, että olennaisempaa kuin itse porvarillisen urheilun sisältö oli se, että työväenliikkeellä oli kollektiivinen käsitys vastustajasta, ja että tämän vastustajan olemassaolo oikeutti toisaalta työväenliikkeen radikaalinkin toiminnan ja dialogin. Vaikka säätyläiset ja porvaristo olivat ryhminä määriteltävissä sosioekonomisin perustein, ainakin selkeimmiltä osin, oli koko työväenkulttuuri luotu vastustamaan sen itse määrittämiä, todellisuudessa määrittelemättömiä ”herroja” ja omistavan luokan edustajia. Vasara käsittelee edellä mainituissa töissään suojeluskuntaurheilua – suojeluskuntien voidaan nähdä edustavan äärimmäisessä muodossa sitä, mitä työväenliike voimakkaimmin vastusti.

TUL:n piirijuhlat olivat monelle urheilijalle tärkeä näytön paikka sekä yleisölle hyvää viihdettä. Piirin kevätjuhlaa vuonna 1921 kuvattiin Sosialisti-lehdessä (nro. 11) näin: ”Valtavan vaikutuksen teki 400-lukuinen voimistelupukuinen työläisvoimistelijajoukkue marssiessaan reippaasti Veikkojen punalipun hulmutessa T.T.Y:n soittokunnan tahdissa Linnankatua alisillan yli ja siitä Rantakatua Urheilupuistoon, tuhansien henkilöiden katuvierillä katsellessa. (Se oli kaikinpuolin vaikuttavampi näky kuin se aseellisten joukkojen näyttely, mitä esitettiin klo 12 seuduissa torilla mannerheimiläisen ’vapauden’ muistoksi.” Kuva on ajoitettu 1920-luvun piirijuhlille Turkuun. Lähde: Turun Pyrkivän kokoelmat.

Valkoisen Suomen urheilumaailmaan liittyy vahvasti myös Lauri ”Tahko” Pihkala. SVUL:n urheiluneuvojanakin tunnettu Pihkala kiersi Suomea syksyllä 1917

perustaen palokuntia, joista myöhemmin muodostui aseistettuja suojeluskuntia. Vuodesta 1920 lähtien Pihkala toimi suojeluskuntien urheilutarkastajana.²⁶⁰ Pihkalaa ja hänen urheiluideologiaansa on poliittisen historian väitöskirjassaan tutkinut Harri Salimäki vuonna 2000.²⁶¹

Urheiluseuroja ja niissä järjestettyä toimintaa on tutkittu Suomessa yhteiskuntatieteidenkin parissa, mutta vain muutaman tutkijan toimesta. Urheiluseuroja sosiaalisina organisaatioina ovat tutkineet Kalevi Heinilä ja hänen jälkeensä samassa projektissa Pasi Koski. Heinilän tutkimuksista hyödynnän vuonna 1986 ilmestynyttä teosta *Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa*²⁶², vuonna 1989 ilmestynyttä englanninkielistä artikkelia²⁶³ ja vuonna 1991 ilmestynyttä teosta *Suomalainen liikuntaseura*²⁶⁴, jossa Koski oli avustajana. Kosken tutkimuksista osoittautui tälle väitöskirjalle hyödyllisiksi vuonna 1987 ilmestynyt teos *Suomalainen liikuntaseura: mitä seuroistamme tiedetään?*²⁶⁵ ja vuonna 1994 ilmestynyt väitöskirja *Liikuntaseura toimintaympäristössään*²⁶⁶. Heinilän ja Kosken tutkimukset siirtävät urheiluseuratutkimuksen käsitteelliselle tasolle, jolloin sitä on mahdollista hyödyntää myös 1900-luvun alun seuroja tutkittaessa. Heinilän olennaisin anti on jo edellä esitelty teoreettinen viitekehys, jolla tarkastellaan seurojen toimintaan vaikuttaneita ulkoisia ja sisäisiä edellytyksiä.²⁶⁷ Nämä kaikki vaikuttivat siihen, minkälaisen kokemuksen seuratoiminnasta jäsenet saivat. Tämä taas on osaltaan suorassa yhteydessä siihen, mihin jäsenet sosiaalistuivat. Sosiaalistumiskokemuksesta kotimaisessa työväenurheiluseurassa on kirjoittanut Hannu Itkonen.²⁶⁸ Hyödynnän Itkosen tutkimusta sosiaalisen kontrollin käsitteen ja urheiluseuran sosiaalisen ympäristön hahmottamisen osalta.

²⁶⁰ Hentilä 1982, 65, 99.

²⁶¹ Salimäki 2000.

²⁶² Heinilä 1986.

²⁶³ Heinilä 1989.

²⁶⁴ Heinilä 1991.

²⁶⁵ Koski 1987.

²⁶⁶ Koski 1994.

²⁶⁷ Heinilä 1986, 127.

²⁶⁸ Itkonen 1996.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimuskysymykset kootusti

Tarkastelen väitöskirjassani työväenurheiluseuroihin sijoittunutta poliittista sosialisaatiota sekä tiedostettuna että tiedostamattomana oppimistoimintana. Tutkimuksellani on kaksi laajempaa tarkastelukohdetta, joihin sisältyy useampia tarkentavia tutkimuskysymyksiä. Tarkastelukohteet ovat: (1) poliittisen opettamisen keinot ja oppimisen mahdollisuudet sekä (2) opetuksen sisältö koskien poliittista aatetta ja työväenurheiluaatetta. Seuraavissa tutkimuskysymyslistoissa on kysymyksen perässä ilmoitettu sulkeissa artikkeli, jossa kysymykseen vastataan. Ensimmäisen tarkastelukohteen pääkysymys ja tarkentavat alakysymykset ovat:

1. Minkälaisin keinoin työväenurheiluliikkeen piirissä opetettiin poliittista sisältöä? (II, III, V)
 - 1.1. Minkälaisena poliittisen sisällön opettaminen näyttäytyi yksilö- ja ryhmätasolla? (III, V)
 - 1.2. Missä määrin opettaminen oli nähtävissä urheilukulttuurin ja toisaalta laajemman työväenkulttuurin uusintamisena ja uusien jäsenten sosiaalistamisena haluttuihin arvoihin? (IV)
 - 1.3. Missä määrin opettaminen oli sosiaalista kontrollia, jolla ylläpidettiin totuttua sosiaalista järjestystä ja perinteiden muovaamaa todellisuutta? (IV)
 - 1.4. Missä määrin oppiminen oli symbolien, kuten punalippu ja työväentalo, hallintaa? (II)

Toiseksi tarkastelen opetuksen sisältöä sekä sitä, miten sisältöön vaikutti opetuksesta vastaava taho, esimerkiksi urheiluseurat tai TUL:n teoreetikot. Toisen tarkastelukohteen pääkysymys ja tarkentavat alakysymykset ovat:

2. Minkälaista työväen- ja urheiluaatetta työväenurheiluseuroissa ja toisaalta työväenurheiluliikkeessä laajemmin opetettiin? (I)
 - 2.1. Jos seurat erosivat toisistaan akselilla sosialidemokraattinen-kommunistinen, oliko ero nähtävissä myös opetustoiminnassa? (V)
 - 2.2. Miten sosialidemokraattien ja kommunistien urheiluaatteet erosivat toisistaan? (I)
 - 2.3. Mikä oli työväenurheilun suhde kapitalistiseen urheiluun? (I)
 - 2.4. Miten sosialistinen teoria näkyi ja toteutui kotimaisessa työväenurheilussa? (I)

Edellä mainitut kysymykset kohdistettiin työväenurheiluseurojen osalta Varsinais-Suomeen ja työväenaaatetta koskien koko Suomeen. Tarkasteltava ajanjakso on vuodet 1903–1923 eli SDP:n sosialistisen ohjelman hyväksymisestä ns. Kallion leikkaukseen ja

kommunistien toimintamahdollisuuksien merkittävään heikkenemiseen. Puolueen johtajat saaticka jäsenet eivät muuttuneet sosialisteiksi vuonna 1903, mutta puolueen ohjelma kylläkin. Tarkastelen siis työväenurheiluseurojen osalta sitä vähittäistä poliittisten aatteiden levittämistä ja muutosta, jolle perustan tarjosi kyseisenä vuonna omaksuttu sosialistinen ohjelma. Ajanjakson valintaan vaikutti myös näkemys kyseisistä vuosista merkittävänä kautena kotimaisessa sosialistisessa kansanliikkeessä. Työväenliikkeen jäsenmäärä alkoi vuonna 1903 kasvaa niin voimakkaasti, että jo kolmen vuoden kuluttua sitä voitiin pitää joukkoliikkeenä.²⁶⁹ Ennen kaikkea aikarajauksen aloitusvuodella halusin rajata pois wrightiläisen työväenliikkeen vaikutusajan. Samaten tarvitsin tarkan aikarajauksen aineistonkeruun aloitus- ja lopetusvuosien määrittelemiseksi.

3.2 Tutkimuksen rajaus

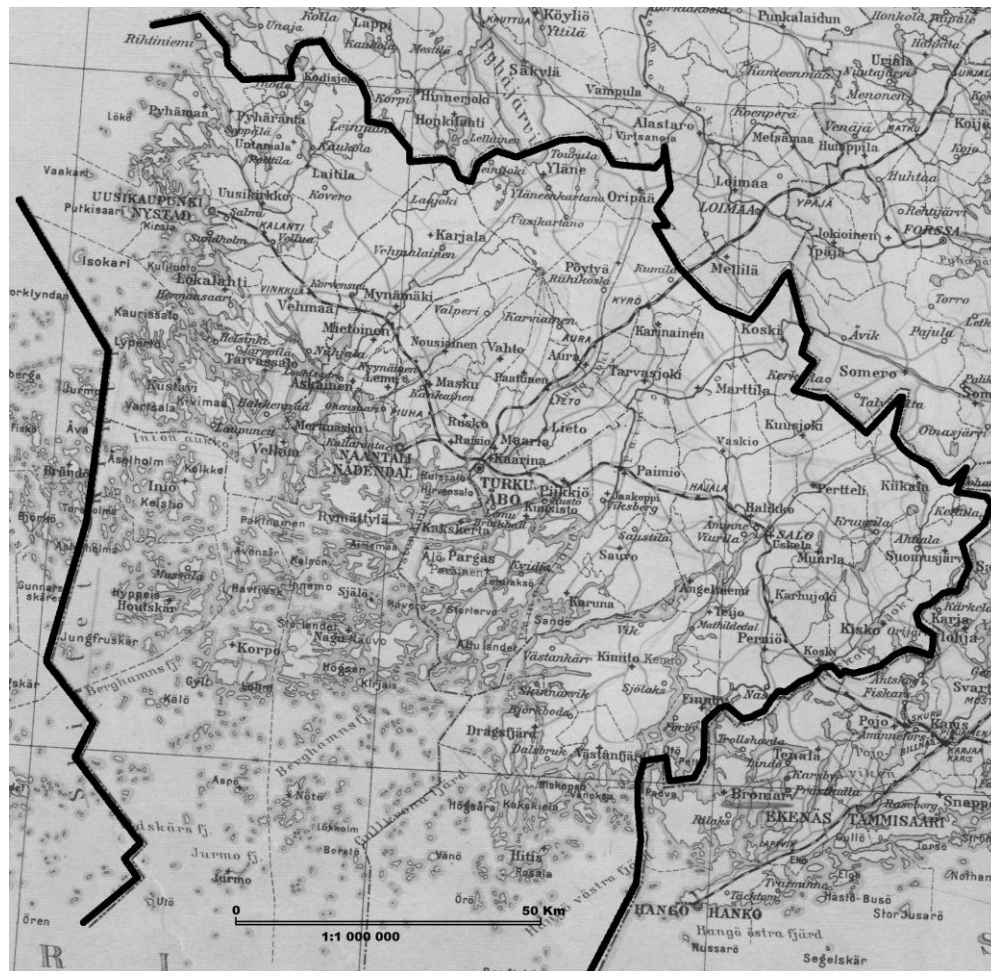
Valitsin tutkimuskohteeksi työväenurheiluseurat, ja tutkin niitä toimintaympäristönä, johon ei tavanomaisesti ole sijoitettu poliittisten aatteiden opettamista ja oppimista. Valintaan vaikutti myös tieto kotimaisten työväenurheiluseurojen voimakkaastakin poliittisuudesta. Koska tarkastelen ihmisryhmiä, organisaatioita, vapaaehtoista toimintaa ja poliittista sosialisaatiota, on kulttuurihistoriallisen tutkimukseni näkökulma tässä mielessä saanut huomattavasti vaikutteita sosiologiasta. Urheiluhistorialliset julkaisut sekä muille aloille sijoittuneet urheiluun keskittyneet erikoisnumerot osoittautuivat kuitenkin oikeaksi foorumiksi käsitellä tämän väitöskirjan artikkeleita. Tämä kertonee tutkimuksen sijainnista tieteidenvälisellä kentällä.

Rajasin tutkimukseni työväenurheiluseurojen osalta Varsinais-Suomeen. Rajauksia pohtiessani, ja nyt tutkimuksen valmistuttua, pidin tärkeänä rajatun alueen urheiluseurojen monimuotoisuuden kuvaamista ja tähän olennaisesti liittyvää vahvaa paikallistuntemusta. Tällä tavoin sain tarkan kuvan kyseisen alueen työväenurheiluseuroista ja tietyin varauksin myös muista kotimaisista työväenurheiluseuroista. Tarkasteltavaksi alueeksi valikoitui vuoden 1919 mukainen Varsinais-Suomen maakunta. Sen työväenurheiluseurojen ei voida sanoa edustaneen poliittiselta kannaltaan tai kannattajakunnaltaan kaikkia muita suomalaisia vastaavia seuroja, mutta johtuen siitä, että Varsinais-Suomestakin löytyi urheiluseuroja koko vasemmistolaiselta poliittiselta spektriltä, sen seurojen voidaan sanoa kuvaavan luotettavasti sitä seurojen kirjoa, joka löytyi muualta Suomesta. Erityisesti vielä sen takia, että tutkimuskohteena on nimenomaan urheiluseuran toimintaympäristö ja sen mahdollistama poliittinen sosialisaatio, ei esimerkiksi yksittäisten henkilöiden tekemä tietoinen työ poliittisen sosialisaation edistämiseksi. Kuvaavuutta muihin kotimaisiin

²⁶⁹ Haataja et al. 1976, 62.

seuroihin lisää myös se, että kaikilla virallisilla yhdistyksillä oli samantyyppinen demokraattinen hallintojärjestelmä, jossa päätösvalta kuului jäsenistölle ja sitä edusti valtuutettujen henkilöiden joukko. Varsinais-Suomen (historiallisen) maakunnan valintaa tutkimusalueeksi puolsi myös se, että maakunnan alueelta löytyi sekä vasemmistolle että oikeistolle uskollisia alueita. Vasemmisto sai kannatuksensa perinteisesti kaupungeista, kuten Turusta ja sen lähialueilta, kun taas oikeistolle vahvoja alueita olivat saaristo- ja rannikkokunnat kuten Korppoo, Nauvo ja Parainen.

KARTTA 1. VARSINAIS-SUOMEN MAAKUNTA VUONNA 1910²⁷⁰

Varsinais-Suomen historiallinen maakunta eroaa vain vähän vuoden 1994 aluehallintouudistuksen yhteydessä muodostetusta Varsinais-Suomen

²⁷⁰ Karttapohja on vuoden 1925 kartasta. Witting et al. 1928, kartta 5. Maakunnan raja on tekijän lisäämä vuoden 1910 tietojen perusteella. Alftan 1911, kartta 47. Myös mittakaava ja kilometrijana ovat tekijän lisäämiä.

nykymaakunnasta; nykymaakuntaan kuuluvat historiallisen alueen lisäksi Someron ja Loimaan kaupungit.²⁷¹ Historiallinen maakunta koostui viidestä Lounais-Suomen kihlakunnasta: Vehmaasta, Mynämäestä, Piikkiöstä, Halikosta ja Maskusta.²⁷² Tutkittavan ajanjakson ainoa kuntamuutos tapahtui vuonna 1912, kun Kodisjoen rukoushuonekunta liitettiin Pyhärannan maalaiskuntaan ja näin ollen Vehmaan kihlakuntaan.²⁷³ Maakunnan sisällä on tapahtunut kuntamuutoksia ja -liitoksia, mutta niillä ei ollut merkitystä maakunnan rajoihin. Maakunnan alueen määrittäminen oli välttämätöntä kattavan listan kokoamiseksi toiminnassa olleista työväenurheiluseuroista.

Ajallisesti tutkimus rajattiin vuosiin 1903–1923 niin, että rajavuodet olivat kokonaisuudessaan mukana. Tutkittava jakso alkoi vuodesta jolloin SDP hyväksyi sosialistisen ohjelman Forssan puoluekokouksessa. Kyseinen ohjelma oli voimassa aina vuoteen 1952 asti. Jakso päättyi vuoteen 1923, jolloin ns. Kallion leikkauksessa SSTP (silloin toimien nimellä Suomen Työväenpuolue (STP)) ja Suomen Sosialidemokraattinen Nuorisoliitto lopetettiin, ja satoja edellä mainittujen toimihenkilöitä tuomittiin eripituisiin vankeusrangaistuksiin. Molemmat kuitenkin jatkoivat toimintaansa nimiään muutettuaan: STP nimellä Sosialistinen Työväen ja Pienviljelijöiden Vaalijärjestö ja Nuorisoliitto nimellä Sosialistinen nuorisoliitto (SNL). Vuonna 1924 perustettu STPV oli puolueenkaltainen organisaatio, joka toimi eduskunnassa nimellä Sosialistinen työväen ja pienviljelijöiden eduskuntaryhmä.²⁷⁴ Se lakkautettiin vuonna 1930 kommunistilakien perusteella. SNL lakkautettiin jo vuonna 1925 ns. marraskuun leikkauksessa, jonka jälkeen nuorisoliitolle ei enää perustettu toiminnanjatkajaa.²⁷⁵ Tarkastelujakso oli luonteva päättää vuoteen 1923 myös siksi, että Kallion leikkauksen jälkeen Suomen Ammattijärjestö oli ainoa julkinen järjestö, jonka kautta Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) pystyi vaikuttamaan joukkoihin.²⁷⁶

Koska tutkimus alkaa vuodesta 1903, jolloin työväenurheiluseuroilla ei ollut omaa etujärjestöä, oli työväenurheiluseurojen luotettavan paikantamisen ja tunnistamisen varmistamiseksi niille luotava tarkat määreet. TUL:n aikana kyseistä ongelmaa ei ollut; pidän kaikkia TUL:oon kuuluneita seuroja työväenurheiluseuroina, eikä TUL:n ulkopuolelle jäänyt Varsinais-Suomen alueelta kuin yksi tunnettu työväenurheiluseura, Maarian Pyrkivä, ja sekin vain vuodeksi.²⁷⁷ Työväenurheiluseuroiksi määrittelen tässä tutkimuksessa seurat, jotka täyttivät yhden tai useamman seuraavista vaatimuksista:

²⁷¹ Ks. esim. Palmunen 2009, 144–147, 62–67.

²⁷² Castrén et al. 1919, 691.

²⁷³ Westerlund 2001, 23–28.

²⁷⁴ Haataja et al. 1976, 162.

²⁷⁵ Parkkari 1970, 133–136.

²⁷⁶ Haataja et al. 1976, 162.

²⁷⁷ Honkasalo & Laaksonen 1956, 58–64.

- a. Urheiluseura oli läheisessä yhteistyössä paikallisen työväenliikkeen organisaatioiden kanssa.
- b. Urheiluseura tunnusti yksityisesti tai julkisesti kannattavansa työväenliikkeen ajamaa politiikkaa.
- c. Urheiluseura liittyi myöhemmin, kuitenkin 1920-luvun aikana, TUL:oon. (V)

Näiden vaatimusten lisäksi seuran oli oltava virallinen, toisin sanoen rekisteröity. Mukaan ei siis otettu epävirallisia urheiluseuroja, urheilevia poikajoukkoja eikä urheilua harrastavia muun alan yhdistyksiä. Näin määriteltynä Varsinais-Suomen alueella vaikutti vuosien 1903 ja 1923 välillä 69 työväenurheiluseuraa. Monesti seurojen poliittisista yhteyksistä sai ennakkokäsityksen jo nimen²⁷⁸ perusteella, mutta lopullinen varmuus saavutettiin vasta seurahistoriikeista, paikallishistorioista ja seura-arkistoista.

3.3 Tutkimusprosessi

Hahmotellessani pro graduni viitoittamaa väitöskirjatutkimusta kesällä 2007 tutkimuskohteeksi valikoituivat nopeasti työväenurheiluseurat ja niissä tehty aatteellinen työ. Se, että urheiluseuroissa tapahtunutta aatteellisuuden levittämistä voisi tutkia poliittisena sosialisatona, selvisi syksyn aikana, ja samalla aloin lukea lähinnä artikkelimuodossa olevia poliittisen sosialisatoin tutkimuksia. Vaikkakin olivat tutkimustuloksiltaan vanhentuneita, tärkeimmiksi teoksiksi osoittautuivat tässä vaiheessa Edward Greenbergin toimittama *Political Socialization*²⁷⁹ ja samanniminen teos Richard Dawsonilta ja Kenneth Prewitt'ltä.²⁸⁰ Ne auttoivat suuntaamaan katseeni kohti sitä monipuolista ja usein tiedostamatonta prosessia, jonka myötä urheiluseurojen jäsenet tulivat omaksumaan seuran tärkeinä pitämiä poliittisia arvoja. Samalla selvisivät tutkimusaiheeni ongelmakohdat: tutkittavan ilmiön laajuus ja näkymättömyys sekä ilmiön todentamisen vaikeus. Graduni pohjalta olin jo päättänyt rajata tutkimukseni ajallisesti 1900-luvun alkuun, joten haastateltavien henkilöiden määrä tuli luonnollisesti jäämään erittäin pieneksi.

Tutkimuskirjallisuuden lukemisen ohella aloin kerätä alkuperäisaineistoa työväenurheiluseuroista: kokouspöytäkirjoja, vuosikertomuksia, julkaisuja ja niin edelleen. Myös urheiluseurahistoriikkien lukeminen osoittautui tänä aikana sopivaksi

²⁷⁸ Varsinais-Suomen alueella tunnettuja työväenurheiluseurojen nimiä olivat "Toverit" eri muodoissaan, sekä "Pyrintö" ja "Pyrkivä". Myös seuraavat nimet oli helppo tulkita työväenurheiluseuroille kuuluviksi: "Työ", "Sorrion Veikot", "Taisto" ja "Punainen Kaarti". Monilla oli myös nimessään tarkennus "työväen" tai "työväenyhdistyksen". Muun muassa työväenurheiluseurojen nimiä on tutkinut pro gradu -työssään Hatakka 1994, 143–147.

²⁷⁹ Greenberg 1970.

²⁸⁰ Dawson & Prewitt 1969.

tavaksi lähestyä aihetta, ja samalla keräsin aineistoa siitä, miten poliittisen alan kasvatus ja opetus esitetään – jos mitenkään – historiikeissa. Urheiluseurojen tuottaman aineiston kerääminen järjestelmällistyi syksyn 2008 aikana, kun tutkimustani seurannut Erkki Vasara suositteli rajaamaan tutkimuksen Varsinais-Suomeen. Samoihin aikoihin päätin aikarajauksesta työväenliikkeen historiaa tutkittuani. Vielä saman syksyn aikana aloitin muistitiedon ja TUL:n tuottamien aineistojen keruun. Niistä sain tarpeeksi lähdeaineistoa ensimmäisenä valmistuneeseen artikkeliini *Teoreettinen tarkastelu agitaation vastaanotosta työväenseuroissa*.²⁸¹ Etsin muistitietoa ensin Työväen Arkistosta, josta sitä pieniä määriä löytyikin, mutta pian siirryin Suomen Urheiluarkistoon Liikuntatieteen suurkeräyksen ja TUL:n Perinnekeruukilpailun pariin. Ne osoittautuivatkin hedelmällisiksi tutkittaessa oppimisen todentamista ja urheiluseurojen omaleimaisia sosiaalistamiskäytäntöjä.

Edellä mainitun artikkelin jälkeen päätin kirjoittaa väitöskirjani artikkelimuotoon monografian sijaan. Päätökseen epäilemättä vaikutti lähinnä artikkelimuodossa lukemani tutkimuskirjallisuus, mutta samalla tiedostin, että artikkeleissa voi lähestyä yhtä ydinasiaa – tässä tapauksessa poliittista socialisaatiota – hyvinkin erilaisista näkökulmista ja erilaisin metodein. Tutkimuskohteeni moniulotteisuus vaati mielestäni erilaisia lähestymistapoja, ja halusin tämän näkyvän myös väitöskirjani rakenteessa. Päätökseeni vaikutti myös halu julkaista kansainväliselle lukijakunnalle.

Koska tutkimuskohde sekä sen ajalliset ja maantieteelliset rajaukset olivat selvillä vuoden 2008 loppuun mennessä, saatoin aloittaa seuraavan vuoden alussa täysipainoisen aineistonkeruun ja ensimmäisten väitöskirja-artikkeleiden suunnittelun. Vuoden aikana tutkin puoluearkistoja sekä työväenluokalle suunnattuja sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleita. Keväällä lähestyin edelleen toiminnassa olevia varsinaissuomalaisia työväenurheiluseuroja tutustuakseni näiden arkistoihin. Kesällä ja syksyllä suoritin varsinaisen aineistonkeruun. Syksyn aikana toteutin sähköisen kyselyn SDP:n ja Vasemmistoliiton varsinaissuomalaisille paikallisosastoille selvittääkseni, oliko heidän osastojensa yhteydessä toiminut työväenurheiluseuroja vuosina 1903–1923. Tästä lisää Muistitieto-luvussa.

Vuoden 2009 aikana julkaistiin kaksi artikkeliani; Turun Veikkoja käsittelevä artikkelini julkaistiin *Työväentutkimus*-vuosikirjassa²⁸² ja ensimmäinen väitöskirja-artikkelini (II) Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa²⁸³. Kyseisen vuoden aikana valmistuivat vielä väitöskirja-artikkelini julkaisuihin *Kasvatus & Aika*²⁸⁴ (III) ja *The International Journal of the History of Sport*²⁸⁵ (V). Edeltävä julkaistiin vuonna 2010 ja jälkimmäinen vasta vuonna 2011. Kun kirjoitin samanaikaisesti useita artikkeleita

²⁸¹ Keskinen 2009a.

²⁸² Keskinen 2009b.

²⁸³ Keskinen 2009c.

²⁸⁴ Keskinen 2010.

²⁸⁵ Keskinen 2011a.

vuonna 2009, vahvistui minulle käsitys siitä, minkälainen kokonaisuus niistä tulee muodostaa. Olin jo käsitellyt tutkimukseni tarjoamia eri lähestymismahdollisuuksia (II) ja kasvatustieteellistä näkökulmaa (III) sekä kirjoittanut vahvasti empiriaan pohjautuvan potentiaalisia oppimistilanteita käsittelevän artikkelin (V), mutta koin kansallisesti vaikuttaneen työväenurheiluaatteen vaativan vielä itsenäisen artikkelinsa. Samaten katsoin, että hyödyntämäni kulttuurihistoriallinen metodologia tulee käsitellä yhdessä artikkelissa. Näiden artikkeleiden työstäminen alkoi vuonna 2010.

Aktiivinen aineistonkeruu kaikkien aineistojen osalta, poislukien kertaluonteiset sähköinen kysely ja haastattelut, päättyi vuoden 2010 aikana. Urheiluseura-arkistoja olin kerännyt lähes koko tutkimusprosessin ajan, mutta lähestyttäessä aineistonkeruun päättymistä, suuntautui pääasiallinen huomioni yhä enemmän valtakunnallisiin puolue- ja järjestöarkistoihin sekä sanomalehtiaineistoon. Niiden pohjalta syntyi työväenurheilua ja sen poliittisia kytkentöjä käsittelevä artikkeli (I), joka julkaistiin vuonna 2011 julkaisussa *Liikunta & Tiede*.²⁸⁶ Artikkelin taustoittavan luonteen vuoksi päätin sijoittaa sen väitöskirjassani ensimmäiseksi. Samanaikaisesti kyseisen artikkelin kanssa luonnostelin käsikirjoitusta, joka kytkisi kasvatuksen sosiaalisen kontrollin ja itsekontrollin käsitteisiin. Halusin samalla yhdistää kasvatuksen tutkimuksen perinteiseen kulttuurihistorialliseen tutkimukseen. Roger Säljön sosiokulttuurinen oppimiskäsitys ja Norbert Eliasin sivilisoitumista käsittelevät tutkimukset yhdistyivät artikkelissa *The Study of Social Control in the Context of Cultural History: An Interdisciplinary Approach* (IV), joka julkaistaan vuoden 2012 alussa lehdessä *Cultural History*.

3.4 Kulttuurihistoria ja mahdollisen tutkiminen

Kulttuurihistoria tutkii kokonaisvaltaisesti ihmisen ympäristölleen, toiminnalleen ja hengentuotteilleen antamia merkityksiä ja arvoja ja pyrkii usein selvittämään yleisen ilmenemistä yksityisessä. Kulttuurihistorian emeritusprofessori Kari Immonen toteaa, että ”kiinnostavaa ei ole pelkästään se, mikä kulttuurissa oli konkreettista ja yksityistä, vaan myös se, mikä siinä oli yleistä, meidän aikaamme ja sen ylikin ulottuvaa.”²⁸⁷

Näistä lähtökohdista lähestyn työväenurheilukulttuuria, niitä merkityksiä, jotka työväenliike liitti urheiluun. Tarkastelen esimerkiksi kulttuuriin sisältyneitä symboleita, tulevaisuudenkuvaa, ideologiaa ja poliittisia suhteita. Kuitenkin tärkeämpää kuin kulttuurin sisältöjen selvittäminen, on tälle tutkimukselle merkitysten välittämisen ja välittymisen tarkastelu työväenurheiluseurojen sisällä. Toisin sanoen: tutkin opettamista ja oppimista. Jo Cicero kuvasi kulttuuria hengen viljelynä, *cultura animi*, joten kulttuurin käsite liittyy vanhastaan kasvatukseen ja oppimisen ajatukseen. Oppimisen tarkastelu on

²⁸⁶ Keskinen 2011b.

²⁸⁷ Immonen 2001, 24.

kuitenkin haasteellista siinä mielessä, että useinkaan oppimistilanne ei ole tallentunut lähdeaineistoon tai jos on, itse oppimistapahtuma jää tavoittamatta. Oppiminen on ilmiönä niin monipuolinen sekä vaikeasti kuvattava ja mitattava, että sen tarkastelu on hankalaa siihen erikoistuneidenkin tieteenalojen, lähinnä kasvatustieteen ja psykologian, keinoin – puhumattakaan siitä, kun asiaa tarkastellaan historian tutkijan näkökulmasta pitkän ajan jälkeen. Arkipäiväisessä ajattelussa oppiminen samaistetaan lähinnä siihen, että yksilö osoittaa – vaikka koetilanteessa – oppineisuutensa toistamalla kysytyjä tietoja. Tällöin ei kuitenkaan saada tietoa siitä, milloin oppiminen tapahtui, mikä sen onnistumiseen/epäonnistumiseen vaikutti, minkälainen tilanne oli kyseessä ja niin edelleen.

Jotkin menneen ajan lähteet kertovat siis siitä, mitä tuli opittua, mutta yksikään ei tarjoa tietoa oppimisen tarkasta ajasta, paikasta tai olosuhteista. Oppimisen mahdollistava tilanne voidaan ehkä paikantaa, muttei välttämättä sitä, mitä on opittu ja miten, sillä oppimisen tulokset voivat paljastua vasta pitkän ajanjakson kuluessa. Tilanteessa, jossa ilmiötä suoraan kuvaavaa lähdeaineistoa ei ole saatavilla, voidaan hyödyntää kulttuurihistorian professori Hannu Salmen artikkelissaan esittelemää mahdollisen tutkimusta.²⁸⁸ Kyseessä ei ole varsinainen metodi, vaan pikemminkin teoreettinen esitys tutkimusmahdollisuuksista alueelta, jota perinteinen historian tutkimus ei tavoita tai on päättänyt olla tavoittelematta. Mahdollisen tutkiminen on tutkimusta siitä, mikä oli menneisyyden ihmiselle mahdollista. Kaikesta menneisyyden ihmisen ajattelusta ja toiminnasta ei ole säilynyt jälkeä lähteissä, mutta epäsuoran aineiston perusteella on pääteltävissä, millaiset asiointilat olivat tietyllä menneisyyden hetkellä mahdollisia.²⁸⁹ Tällaisessa mahdollisen tutkimuksessa historioitsija keskittyy siihen, minkälaisena menneisyyden ihmisen toimintahorisontti avautui, millä tavoin hän merkityksellisesti toimintaansa ja ympäristöään sekä minkälaisena ihminen koki paikkansa ajassa. Jos lähteitä ei ole, on tarkastelu kohdistettava ilmiön välittömään lähiympäristöön ja edustaviin, samankaltaisiin esimerkkeihin. Salmi käyttää esimerkkinään avaruuden mustia aukkoja, joista ei voi saada suoraa evidenssiä, mutta joiden olemassaolo on todettu epäsuorasti niiden lähiympäristöä tarkkailemalla. Salmi toteaaakin: ”Jos mustan aukon tutkijoiden täytyy vertailla ympäröivästä kosmoksesta saatavia tietoja, historioitsijan on käytettävä laajaa aineistoa, vertailtava tietoja keskenään ja lopulta kokonaisvaltaisen tulkinnan avulla tehtävä päätelmiä kohteesta.”²⁹⁰ Tätä ajatusta seuraten voidaan tulkita, että myös menneisyyden oppimistilanteet ja -tapahtumat olivat niin ikään ”aukkoja”, joista ei useinkaan ole säilynyt suoraa jälkeä. Tällaisessa tilanteessa voi perustellusti hyödyntää muiden tieteenalojen tarjoamia ratkaisuja siitä, miten oppimistilanteita voi tutkia. Vaikka väitöskirjani empiria on 1900-luvun alusta, ei voi lähtökohtaisesti ajatella, etteivät esimerkiksi kasvatustieteen ja sosiologian tutkimustulokset ja oppimisteoriat voisi antaa vihjeitä siitä, miten oppiminen tapahtui tutkittavalla ajanjaksolla. Näillä

²⁸⁸ Salmi 2010, 338–359.

²⁸⁹ Davis 2001.

²⁹⁰ Salmi 2010, 342.

metodologisilla apuvälineillä saadaan rakennettua kuva siitä, minkälaista oppiminen ja opettaminen olivat 1900-luvun alun työväenurheiluseuroissa. Tutkin siis sitä, minkälaiseen oppimiseen ja opettamiseen liittyneet kokemukset ja menetelmät olivat mahdollisia. Nykypäivän teorioiden soveltaminen menneisyyden kohteeseen ei ole ongelmaton, mutta kun lähteet vaivenevat, on perusteltua etsiä tulkinnan välineitä myös muiden tieteenalojen piiristä.

Vuonna 1923 Sosialisti-lehdessä (nro. 56) ilmestyi painin merkitystä käsittelevä artikkeli, jossa todettiin mm. näin: ”Mutta on todistettu seikka, että ei missään ruumiin kehittämislajissa ole sielullinen, eli fyysillinen, momentti niin suuri kuin juuri painiskelussa. Painiskelijän hermoston tulee olla mitä rautaisin ja herkin samalla kertaa, järjenjuoksun salaman nopean ja kristallinkirkkaan.” Painin tärkeyttä korostettiin mm. viittaamalla ”muinaiskreikkalaisiin” perinteisiin. Painikilpailujen osanottajia Turun VPK:n talossa vuonna 1912. Turun Jyryn kokoelmat.

Tutkimuskohteeni on hyvin samanlainen kuin kulttuurihistorian dosentti Jari Ehrnroothilla hänen väitöskirjassaan *Sanan vallassa, vihan voimalla*.²⁹¹ Siinä missä Ehrnrooth tutkii sosialistisen aatteen muuttumista toiminnaksi, itse tutkin aatteen si-

²⁹¹ Ehrnrooth 1992.

säistämistä ja sen mahdollisuuksia muokata niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin merkitysjärjestelmiä. Ehrnrooth rekonstruoi agitaatiotilaisuuksia eli puhetilaisuuksia ja tarkastelee sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti niiden vaikutuksia toimintaan, tässä tapauksessa äänestyskäyttäytymiseen. Oppimisen sijaan hän kirjoittaa reseptiosta ja puhetilaisuuden sisäisestä vaikutuksesta kuulijoissa. Hän ei kuitenkaan syvenny kyseiseen aiheeseen, sillä reseptio on vain yksi välivaihe siinä miten sana muuttuu toiminnaksi.²⁹² Omalle väitöskirjalleni reseptio/sisäinen vaikutus – tässä tutkimuksessa oppiminen – on sen sijaan yksi tärkeimmistä tutkimuskohteista. Nostin Ehrnroothin työn esille paitsi sen suuren vaikutuksen takia, joka sillä oli tämän tutkimuksen kohteen hahmottamisessa ja valinnassa, myös väitöskirjojemme yhteneväisen lähdeproblematiikan takia. Samalla tavoin kuin hahmottelen potentiaalisia oppimiskokemuksia, Ehrnrooth pyrkii rekonstruoimaan puhetilaisuuksia. Hän toteaaakin, että tarkasti ottaen agitaattoreiden puheet sellaisena kuin yleisö ne 1900-luvun alussa kuuli, ovat ikiajoiksi kadonneet.²⁹³ Omat lähdeongelmani eivät liity pelkästään tilanteen kuvaamiseen, vaan myös sen tuottaman yksilöllisen oppimisen hahmottamiseen. Ehrnroothin tavoin ratkaisin opettamistilanteeseen liittyvän lähdeongelman laajentamalla lähdepohjaa, mutta koska kyseinen keino ei toimi vaikeasti hahmotettavaa oppimista tutkittaessa, päädyin rajaamaan oppimisen mahdollisuuksia oppimisteorioiden avulla.

Mahdollisen tutkimus vaatii aina laajan lähdepohjan, ja siihen myös tämä väitöskirja on pyrkinyt. Osaltaan laajuus perustuu siihen, että koska ei voida tutkia ilmiötä suoraan, ei voida myöskään ennalta tietää, minkälaisista lähteistä on mahdollista tehdä hedelmällisiä päätelmiä. On tunnettava aikakauden kulttuurista tilannetta laajasti, jotta päätelmien tekeminen onnistuisi. Väitöskirjani lähdeoteoreettinen pohja onkin Clifford Geertzin tiheässä kuvauksessa, joka myös korostaa laaja-alaista tulkintaa:

*Tiheän kuvauksen periaattein tehty tulkinnallinen analyysi on merkitysten arvailua, arvauksen vahvistamista ja selittävien ratkaisujen piirtelyä parhaimmista arvauksista. Tiheän kuvauksen harjoittaminen on siten tulkintojen tekemistä. Tulkinnoille antavat perustaa kokemuksetäisiä käsitteitä – kohteesta aiemmin tehdyt tutkimukset ja siitä laaditut teorialat. Niiden suuntaamana tutkija yrittää päästä selville tutkimuskohteessaan tuotetuista merkityksistä eli kokemusläheisistä käsitteistä.*²⁹⁴

Tiheällä kuvauksella on selkeät yhtymäkohtansa hermeneuttiseen kehään; molemmissa tarkastelu etenee esiyymmärryksen kautta hypoteeseihin ja niiden testaamiseen sekä niistä edelleen valistuneempaan ymmärrykseen ja sen mahdollistamiin hypoteeseihin.

²⁹² Ehrnrooth 1992, 54–58.

²⁹³ Ehrnrooth 1992, 272.

²⁹⁴ Linnatsalo 2002, elektroninen dokumentti. Kursivointi alkuperäisestä dokumentista.

Tiheän kuvauksen vaatimuksella on esimerkiksi perusteltavissa hyödyntämäni 1970- ja 1980-luvuille sijoittuvat poliittisen sosialisaaion tutkimukset, jotka valottavat sitä mekaniikkaa, jolla merkittävät poliittiset tapahtumat ja ilmiöt vaikuttivat yksilöihin. Poliittisen sosialisaaion tutkimus oli omiaan tarkentamaan niitä kysymyksiä, joita alkupe-räisaineistolle esitin. Kasvatustieteen oppimisteorioilla puolestaan oli mahdollista tul-kita keräämäni aineistoa ja tekemiäni havaintoja.

Laajan lähdeaineiston käytön puolesta on puhunut myös kulttuurihistorian professori Keijo Virtanen: ”[k]ulttuurihistorian kokonaisvaltaisuus ja synteisiin pyrki-minen aiheuttavat lähdeaineistoon suhtautumiselle tarvetta ennakkoluulottomuu-teen”.²⁹⁵ Historian emeritusprofessori Matti Klinge puolestaan totesi vuonna 1986, ettei erilaisten tutkijalaatujen, erilaisten lähtökohtien ja erilaisten kysymysten asettelujen tietä ole syytä tukkia vaan kannustaa uudenlaisiin yrityksiin vakiintuneiden ”histo-riantutkimussääntöjen” ulkopuolelle.²⁹⁶ Virtanen jatkaa kulttuurihistoriallisen metodin kuvaamista toteamalla, että siinä ”eri alojen tutkimuskirjallisuus nousee merkittäväksi päättely- ja selittämisvälineeksi, aineistoksi muun aineiston joukkoon.”²⁹⁷ Hän korostaa vielä, että kulttuurihistorioitsijan on kyettävä käyttämään ”uudenlaisia” metodeja, joita ei perinteisesti kulttuurihistorioitsijan välineiksi ole mielletty.²⁹⁸ Saman – tosin ei kulttuurihistoriaa koskien, vaikka tuleekin sitä lainauksessa kuvanneeksi – on todennut Hannu Itkonen:

Uudet näkökulmat heittävät tutkijalle myös metodologisen haasteen. Menetelmiä kehitellen on tavoitettava niitä kulttuurisia merkityksiä ja sitä toiminnan mieltä, joilla ihmiset lataavat niin liikuntaa ja urheilua kuin myös ajatteluaan ja toimiaan. Tällöin ”suuriin kertomuksiin ja tulkintoihin” kiinnittyy myös paikallisempaa ja yksityisempää.²⁹⁹

Psykohistorioitsija Juha Siltala on tunnetusti puhunut voimakkaasti sen puo-lesta, että historiatieteissä suhtauduttaisiin aiempaa avomielisemmin vieraiden tieteen-alojen tutkimustulosten ja teorioiden hyödyntämiseen. Väitöskirjani kulkeekin teorian hyödyntämisen osalta vahvasti Siltalan hengessä. Erityisen helppoa on allekirjoittaa Siltalan seuraava kommentti:

Käsitys teorioiden ”päälleliimaamisesta” johtuu siitä, että systemaattista ajattelua on niin pitkään pidetty arkistokäsi-tutkijoiden alaan kuulumattomana. On kuviteltu, että käyt-

²⁹⁵ Virtanen 1987, 93.

²⁹⁶ Klinge 1986, 62.

²⁹⁷ Virtanen 1987, 95.

²⁹⁸ Virtanen 1987, 96.

²⁹⁹ Itkonen 1996, 12–13.

täytymistä koskevat teoriat tuodaan valmiissa paketissa jostain ulkoa paikkaamaan tutkimuksen puutteita. Ei ajatella, että niitä voitaisiin käyttää itse tai jopa muokata oman työn kautta. [...] Historian identiteetistä huolestuneet ovat kehittäneet teorian, jonka mukaan ajassa taaksepäin mentäessä nykyaikaisten tieteiden teoriat lakkaavat pätemästä ja ilmiöt voidaan nähdä ikään kuin puhtaina kuvauksina erillään teoriapitoisista käsitelinsseistä.³⁰⁰

Siltalan artikkeli julkaistiin vuonna 2001, ja hänen näkemyksensä teorioiden käytöstä tuntuvat edelleen tuoreilta, jopa aikaansa edellä olevilta. Kuten edellä mainitsin, Klinge ja Virtanen esittivät kuitenkin samansuuntaisia ajatuksia jo 1980-luvun puolivälissä.³⁰¹ Ei liene yllätys, että Siltalan ohjauksessa valmistunut Tuomas Teporan tuore väitöskirja *Lippu, uhri, kansakunta – Ryhmäkokemukset ja -rajat Suomessa 1917–1945* käsittelee teorian yhdistämistä historiantutkimukseen seuraavasti:

Lähdeaineistoa ei voi pakottaa teoreettiseen muottiin, sillä siihen se monimuotoisuudessaan hyvin harvoin taipuu. Toisaalta aineistosta nousevia teemoja ei ole tarpeen kohdella aina historiallisina yksittäistapauksina, vaan inhimillisen toiminnan muotoina, jotka kertovat merkityksellisiä asioita yhteiskunnasta ja kulttuurista myös yleensä. Ilman ajatuksia avaavia työkaluja lähteet pysyvät mykkinä.³⁰²

Siltalan sanat kaikuivat Teporan tekstissä, mutta lainaus oli silti tuotava tässä esille, sillä se viittaa Siltalan omaa artikkelia paremmin myös kulttuurihistorialliseen tutkimusotteeseen. Tepora tarkastelee työssään kulttuuri- ja sosiaaliantropologian, sosiologian sekä psykoanalyysin keinoin kotimaisen lippukulttuurin symbolismia ja emotionaalisuutta.³⁰³

Olen Teporan kanssa yhtä mieltä siitä, ettei lähdeaineistoa voi pakottaa teoreettiseen muottiin. Lähdeaineiston *tulkintaa* sen sijaan on huomattavasti helpompi hyödyntää teoreettisessa tarkastelussa. Esimerkiksi kirjalliseen muotoon tallentunut propagandapuhe jää osin avautumatta henkilölle, jota kiinnostaisi opettamisen ja oppimisen tutkimus, mutta joka ei tunne esimerkiksi retoriikan, tunteiden, viestin ymmärrettävyyden ja motivaation vaikutuksia opetustilanteen onnistumiseen. Näistä perilläoleva henkilö ei näe puhetta ainoastaan sanojen, toteamuksien ja poliittisten iskulauseiden joukkona, vaan hän tulkitsee puheen sisältöä johtolankoina teorialietämyk-

³⁰⁰ Siltala 2001, 138.

³⁰¹ Klinge 1986, 62; Virtanen 1987, 95.

³⁰² Tepora 2011, 17.

³⁰³ Tepora 2011, 11–20.

sensä pohjalta. Koska teorit auttavat tunnistamaan lainalaisuuksia ja sitä mikä on yleistä, kertovat ne samalla siitä, mikä oli propagandapuheessa poikkeuksellista ja siltä osin merkityksellistä.

4 Tutkimusaineistot ja artikkelien kuvaus

Useimmissa tutkimuksissa käytetyt aineistot vaikuttavat tutkimuskysymyksiin, ja toisaalta tutkimuskysymyksillä määritellään, minkälaista aineistoa on järkevää käyttää. Tämä kävi ilmi erityisen selkeästi tässä tutkimuksessa, jossa kullakin artikkelilla on itsenäiset tutkimuskysymyksensä – tietysti osana tutkimuksen laajempaa aihetta – ja aineistonsa. Selkeyden vuoksi päädyin kuitenkin esittelemään aineistot ja artikkelit erillään. Ainoastaan taulukoissa 3 ja 4 on päällekkäisyyttä ja täten mahdollisuus kokonaiskuvan saamiseen yhdellä silmäyksellä. Seuraavassa taulukossa on esitetty kootusti tärkeimmät tutkimuksessa käytetyt aineistot:

TAULUKKO 3. TÄRKEIMMÄT TUTKIMUKSENTEOSSA KÄYTETYT AINEISTOT JA NIIDEN YHTEYS ARTIKKELEIHIN.

Aineisto	Luomisaika	Keräämisaika	Artikkelit, joissa aineistoa pääasiallisesti hyödynnetään
1. Seura-arkistot (mukaan lukien seurojen julkaisemattomat käsikirjoitukset)	1903–1926	2007–2010	II, III, IV, V
2. Järjestöarkistot (mukaan lukien julkaisemattomat käsikirjoitukset)	1919–1948	2008–2010	I
3. Puoluearkistot	1919–1923	2009–2010	I
4. Muistitieto			
a. Liikuntaperinteen suurkeräys	1985–1995	2008–2010	II, III, V
b. TUL:n perinnekeruukilpailu	1982–1983	2008–2010	II, III
c. Haastattelut	2009	2009	III
d. Kysely	2009	2009	
5. Julkaisut			
a. Urheiluseurahistoriikit	1956–2005	2007–2010	
b. Sanoma- ja aikakauslehtiarikkelit	1903–1923	2009–2010	I, III, V

4.1 Seura-, järjestö- ja puoluearkistot

Kattavan seuralistan kokoaminen koko tutkittavalle ajalle oli aikaavievä ja useita työvaiheita vaatinut prosessi. Työtä ei kuitenkaan voinut välttää, sillä seuralista oli koottava tarkasti myöhemmän aineistonkeruun onnistumiseksi. Listan kokoaminen osoittautui vaikeaksi, koska kaikki Suomen viralliset yhdistykset kattava Patentti- ja Rekisterihallituksen Yhdistysrekisteri perustettiin vasta vuonna 1919. Näin ollen se kattoi vain viisi viimeistä vuotta tutkimastani ajanjaksosta. Samat vuodet kattoi myös TUL ja sen pitämät seuraluettelot. Luetteloita lukiessa oli huomioitava, ettei TUL pitänyt listaa kuin omista seuroistaan – näin ollen luetteloiden ulkopuolelle jäi seuroja, joilla saattoi olla pitkäkin tausta työväenurheilussa, mutta jotka eivät pitäneet TUL:oon liittymistä kiireellisenä.³⁰⁴ Vuosien 1903–1918 osalta, Yhdistysrekisterin ja TUL:n kattaessa loppuajan, seuralista koottiin järjestöhistorioiden, seurahistoriikkien, tutkijoiden kokoamien seuralistojen, paikallishistoriikkien ja sanomalehtien avulla. Järjestöhistorioista käyttökelpoisimmiksi osoittautuivat Jouni Kallioniemen TUL:n Varsinais-Suomen piiriä käsittelevä tutkimus sekä Raimo Peltosen samanaikainen pro gradu.³⁰⁵ Seuralistauksen ja siten tämän tutkimuksen onnistumisen kannalta olennaisiksi osoittautuivat Juho Halmeen ja Aimo Halilan kokoamat listat 1900-luvun alun seuroista.³⁰⁶ Paikallishistorioissa oli usein kyseisen alueen yhdistystoimintaa käsittelevä osio, joka toisinaan tarjosi tietoa seuroista, joista muut lähteet eivät tienneet.³⁰⁷ Paikallishistorioiden tarjoamaa kuvaa en kuitenkaan pitänyt täydellisenä, vaan pikemminkin muuta aineistoa täydentävänä. Sanomalehdistä *Sosialisti* osoittautui hyödylliseksi, sillä SVUL:n Turun piiri julkaisi siinä vuosittain listan piiriin kuuluvista seuroista.³⁰⁸ Muiden lähteiden, esimerkiksi edellä mainittujen paikallishistorioiden ja tutkimusten avulla erottelin seuralistasta työväenurheiluseurat.

Löydettyjen seurojen suuri määrä selittyy muutamallakin seikalla. Ensimmäkin mukana on seuroja, jotka olivat toiminnassa vain muutaman vuoden tai joista on tiedossa vain rekisteröinti Yhdistysrekisteriin. Toiseksi listassa, mutta ei mukana

³⁰⁴ Yksi urheiluseuroista oli Hirvensalon Sorron Veikot, vuonna 1906 perustettu työväenyhdistyksen alaosasto. TUL:n Turun piirin piirihallinto käsittelee 7.3.1920 seuran ilmoitusta siitä, etteivät he aio liittyä Liittoon, seuraavasti: “Kun kuitenkin mainittu seura [Sorron Veikot] toimii Työväen talolla ja on työväenyhdistyksen alaosasta, ei asiaa katsottu voitavan jättää tähän, vaan päätettiin lähettää uusi kirjelmä jossa kehoitetaan heitä kutsumaan koolle seuran yleinen kokous, jossa keskustellaan ja päätetään yllä mainitusta asiasta.” TUL:n Turun piirihallinnon ptk. 7.3.1920. TUL. SUA; Matilainen 2010, elektroninen dokumentti.

³⁰⁵ Kallioniemi 1994; Peltonen 1991.

³⁰⁶ Halme 1917; Halila 1959.

³⁰⁷ Yksi näistä seuroista, vaikkei työväenurheiluseura ollutkaan, oli vuonna 1905 perustettu Loukonkulman Kipinä, joka toimi Pöytyällä. Seura oli rekisteröimätön, eikä siitä löytynyt tietoa muista lähteistä. Holm & Manninen 2003, 317.

³⁰⁸ Ks. esim. *Sosialisti* nro. 9/1914, nro. 13/1915, nro. 12/1916, nro. 11/1917.

varsinaisessa tutkimuksessa, on myös seuroja, jotka olivat luotettavien lähteiden perusteella sosialistisia, mutta joista ei löytynyt mitään muuta tietoa kuin maininta sanomalehdessä tai paikallishistoriikeissa. Näiden poistaminen seuralistasta olisi ollut lyhytnäköistä, sillä tavoitteena oli kerätä listaan kaikki kyseisellä alueella ja kyseisenä aikana toimineet työväenurheiluseurat. Kolmanneksi mukana on myös seuroja, jotka kulkevat vain nimellä ”Urheiluseura”, ”Urheilijat” tai ”Voimisteluseura”. Näiden vaiheita oli vaikea selvittää, ja onkin mahdollista, että seurat kulkivat kyseisellä nimellään vain hetken, jonka jälkeen ne ottivat itselleen toisen, myöskin listasta löytyvän nimen.

Toiminnassa olleiden seurojen suuri määrä ei välittynyt toivotulla tavalla tutkittavien seurojen suureksi määräksi. Seuroista, jotka olivat edelleen toiminnassa ja joihin täten sai helposti yhteyden arkistoihin tutustumista varten, muutamat olivat tietoisesti tuhonneet vanhimpia arkistojaan, toiset olivat epähuomiossa hävittäneet niitä niinkin myöhään kuin 1980-luvulla ja vielä eräiden arkistot oli tuhonnut tulipalo. Se, että seuralistauksessa oli mukana useita seuroja, joista oli tiedossa vain niiden nimi ja toimintapaikka ja jotka olivat oletettavasti toimineet vain muutamia vuosia, näkyi myös niiden arkistojen etsittäessä; usein kävi niin, että paikkakunnan 1900-luvun alkupuolen urheiluelämää tuntevat henkilöt ja kotiseutuharrastajat eivät olleet koskaan kuulleetkaan kyseisistä seuroista. Vain tutkittavan ajan puitteissa toimineiden seurojen jälkeensä jääneitä papereita ei myöskään löytynyt ymmärrettävistä syistä Urheiluarkistosta, joka perustettiin vuonna 1985, yli 60 vuotta tutkimani ajanjakson jälkeen.

Tutkimuksen kannalta käyttökelpoista aineistoa eli kokouspöytäkirjoja, seurajulkaisuja, vuosikertomuksia ja ylipäätään seuran tuottamaa alkuperäisaineistoa löytyi 17 työväenurheiluseurasta. Aineiston laatu ja määrä vaihteli suuresti. Eniten aineistoa löytyi Maarian Pyrkivältä: kaikki seuran sisäinen päätöksenteko oli tallennettu pariinkymmeneen käsikirjoitettuun vihkoon, ja se kattoi vuodet 1906–1923. Seuralta löytyi myös kaikki vuosikertomukset ja muutamia kokoavia seurahistoriikkeja, jotka oli kirjoitettu ennen vuotta 1923. Toisessa ääripäässä oli useita seuroja, kuten vuonna 1922 perustetut Piikkiön Kehitys, joilta löytyi aineistoa vain muutamalta vuodelta – päätyihän tutkittava ajanjakso vuoteen 1923. Artikkelissa V, jossa käsittelen kokoavasti tämän tutkimuksen olennaisimpia tutkimuskysymyksiä ja jonka aineistona oli mahdollisimman paljon primääriaineistoa, hyödynsin kokouspöytäkirja-aineistoa 12 urheiluseurasta. Tätä kokoelmaa onkin pidettävä tutkimuksen tärkeimpänä primääriaineistona.

TUL:n aineistot sijaitsevat kattavasti Suomen Urheiluarkistossa. Tähän tutkimukseen niistä on hyödynnetty erityisesti Turun piirihallinnon aineistoa (kokouspöytäkirjoja ja vuosikertomuksia) sekä kokouspöytäkirjoja liittoneuvostosta ja liittokokouksesta. Liittoneuvosto, joka koostui piirikuntien edustajista, kokoontui vuosittain vuodesta 1921 lähtien. Liittokokous, johon jokainen jäsenseura sai lähettää

edustajansa, kokoontui vuodesta 1919 lähtien kolmen vuoden välein.³⁰⁹ Hyödynsin sekä piiri- että liittohallinnon aineistoja kaikissa artikkeleissa taustoittavana aineistona sekä primääriaineistona artikkelissa I. Ne tarjosivat ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella päätöksentekoa, käytyjä poliittissävytteisiä keskusteluja ja lopputuloksena muotoiltuja julkilausumia suomalaisen työväenurheilun aatteellisuudesta. Lisäksi liittoneuvosto laati toimintaohjeet valistukselle eli toiminnalle, jonka tavoitteena oli uusien työväenurheiluseurojen perustaminen ja väestön informoiminen työväenurheilun tavoitteista:

Järjestäjän tarkoituksena on ruumiillista kulttuuria käsittelevillä puheilla herättää työväen keskuudessa harrastusta voimisteluun ja urheiluun. Puheissa painostetaan ruumiillisen kulttuurin ja terveydenhoidon tärkeyttä työväestölle sekä voimistelun ja urheilun merkitystä nuorison kasvattamisessa ja johdattamisessa luokkatietoisten työläisten piireihin.³¹⁰

Juuri tämänkaltaiset ”herätyskampanjat” olivat syynä siihen, että Varsinais-Suomen alueella perustettiin useita työväenurheiluseuroja 1920-luvun alussa.³¹¹

Minkään muun joukkojärjestön arkistoja en hyödyntänyt, sillä vaikka esimerkiksi Suomen Sos.dem. Nuorisoliitolla oli työväenurheilutoimintaa, TUL:n katsottiin olevan Suomessa oman alansa merkittävin toimija.

Kotimaisten vasemmistopuolueiden, SDP:n, SSTP:n ja SKP:n, tuottamia aineistoja, sekä julkaisuja että kokouspöytäkirjoja, hyödynsin lähinnä artikkelissa I johtuen sen koko maata koskevasta ja puoluepolitiikkaankin liittyvästä tutkimuskohteesta. Kyseisiä aineistoja en hyödyntänyt laajemmin johtuen siitä yksinkertaisesta syystä, etteivät puolueet juurikaan käsitelleet urheilun aatteellis-poliittista puolta. Selkeimmät urheilupoliittiset kannanottonsa teki SDP sanomalehdissä ja SSTP ja SKP vasta 1920-luvun alussa suljettujen ovien takana. SSTP:n ja SKP:n kiinnostus työväenurheiluun ja TUL:n toimintaan johtui yksinomaan halusta saattaa seurat ja TUL kommunistien hallintaan. Tätä työtä perustellessaan ne – tai oikeammin SKP, joka saneli ohjeet SSTP:lle – tulivat määritelleksi oman suhteensa urheiluun. Hyödynnän sitä tässä tutkimuksessa samalla tavalla kuin edellä mainittua TUL:n johdon urheiluaatetta. Sosialidemokraatit mainitsivat työväenurheilun ensimmäistä kertaa eduskunnassa vuonna 1912, kun kansanedustajat Edvard Valpas-

³⁰⁹ Hentilä 1982, 84-85.

³¹⁰ TUL:n liittoneuvoston kokousten esityslistat 1921-1941 s. 8. TUL. SUA.

³¹¹ Ks. esim. Pöytäkirjoja 1919-1926, 2.9. & 4.12.1919. TUL:n Varsinais-Suomen piiri. TUL. SUA.

Hänninen ja Oskari Lylykorpi anoivat määrärahaa työläisseuroille. Määräraha lisättiin budjettiin vasta vuonna 1917.³¹²

4.1.1 Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset

Urheiluseurojen tuottamilla aineistoilla oli omat lähdekritiikkiin liittyvät ongelmansa, joista olin tietoinen koko tutkimuksen teon ajan. Esimerkiksi hyödyntämäni juhlapuheet ja vuosikertomukset kärsivät nimenomaan siitä juhlapuheenomaisesta muodosta, johon ne olivat kirjoitettu. Monet olivat keskenään samankaltaisia eli niissä toistui ”päämäärän” tavoittelu, terve sielu terveessä ruumissa -ajattelu ja ylipäättään vasemmiston omaksuma urheiluideologia tavalla, joka viittasi puheen sisällön kopioimiseen muilta ja itsenäisen ajattelun puutteellisuuteen. Toisaalta ajatusten ja oppien toistamista ei pidä väheksyä, sillä toistoa voidaan pitää merkinä ajatusmaailman samankaltaisuudesta ja ideologian hyväksymisestä osaksi omaa arvomaailmaa. Jälkimmäiseen tulkintaan viittaa se, että oletettavasti puhuja aina tunsu yleisönsä ja näin ollen halusi tarjota sille positiivisen reaktion aikaansaavaa sisältöä. Juhlapuheita onkin pidettävä kompromissina, johon vaikuttavat puhujan omat mielipiteet, yleisön ennaltakuviteltu reagointi sekä puheen ajallinen ja paikallinen konteksti. Jo tutkimuksen alkuvaiheessa otin lähtökohdakseni sen, että samalla tavalla kuin puolueohjelmia pidetään koko puolueen ideologian kuvastimena, on juhlapuheita voitava pitää seuran jäsenistön mielialoja kuvastavina.

Kokouspöytäkirjat osoittautuivat jo tutkimuksen alussa hedelmälliseksi lähdeyhmäksi. Ne antavat hyvän yleiskuvan kokouksissa käsitellyistä aiheista, mutta samalla on kuitenkin tiedostettava, kuinka puutteellisia ne olivat yksittäisiä puheenvuoroja sekä kokonaisia keskusteluja kuvatessaan. Kokouksen sihteerin ei ollut tarkoituksaan litteroida käytettyjä puheenvuoroja. Toisaalta pöytäkirjojen luotettavuudesta kokouksien kuvailussa puhui se, että niitä ei kirjoitettu julkisiksi asiakirjoiksi, vaan seuran sisäiseen toimintaan tarkoitetuiksi. Näin ollen pöytäkirjoissa ei esiinny korulauseita, ideologisia latteuksia saatikka kirjoittajien mielipiteitä. Asiat esitettiin täsmällisesti, yksityiskohtaisesti ja asiayhteydet julkituoden. Toisaalta syyt, jotka kasvattivat pöytäkirjojen luotettavuutta, olivat osaltaan laskemassa niiden käyttöarvoa lähteinä. Kirjoittajan eli sihteerin oman äänen eliminoiminen tekstistä aiheutti sen, että pöytäkirjoista oli vaikea päätellä mikä oli merkittävä ja mikä vähemmän merkittävä asia. Kun valtaosa asioista esitettiin samalla tavalla eli neutraalisti, hävisi tekstistä arvot ja arvottaminen, jotka olisivat valaisseet kirjoittajan mielipiteiden lisäksi myös yleistä ajattelutapaa. Epäselväksi jäi esimerkiksi se, suhtauduttiinko loikkareihin vihalla, säällillä tai kenties jollain muulla tavalla.

³¹² Kolehmainen 1972, 81.

Käytin TUL:n arkistoja tarkastellessani yleisiä aatteellisia linjauksia, työväenurheilun keskusteluperinnettä, erilaisia poliittisia ryhmittymiä, piirin seurojen suhteita ja suhteita porvarilliseen urheiluliikkeeseen. Se, että TUL:n arkistoja ei nostettu huomattavampaan asemaan tutkimuksessa, on perusteltavissa sekä tutkimuksen kohteella, joka on siis seurojen sisäinen toiminta poliittisen socialisaation saralla, että TUL:n vaikutusajan suhteellisella lyhyydellä. Tarkastelujakson aikana TUL ehti olla toiminnassa viisi vuotta eli perustamisestaan vuonna 1919 vuoteen 1923. TUL:n arkistoaineistoa merkittävämmässä roolissa olivat urheiluaatetta sekä varsinaissuomalaisia seuroja käsittelevät artikkelit TUL:n äänenkannattajassa, vuonna 1917 perustetussa *Työväen Urheilulehdessä*.

TUL:n valistuskampanjoiden sisällön tarkastelu osoittautui hedelmälliseksi keinoksi tarkastella sitä poliittista ajattelutapaa, jonka TUL:n ylin johto halusi levittää rivijäsenilleen. Valistustyö, jonka sisällön luonnollisesti tuli vastata TUL:n oppeja, oli sanomalehtiartikkeleiden ohella yksi välittömimmistä kasvatuksellisen sisällön siirtoreiteistä TUL:n johdolta seuroille ja jäsenille. Seuroissa tehdyn kasvatustyön tuntemisen avulla pystyin tekemään suoran vertailun sen ja TUL:n näkemyksen välillä. Kyseisen sisällön vertaaminen seuroissa tehtyyn kasvatukseen salli vertailun teorian ja käytännön sekä TUL:n toiveiden ja seurojen jäsenaineksen oppimisen välillä. Suhtauduin lähdekritiikin kannalta samalla tavalla niin TUL:n kuin urheiluseurojenkin tuottamiin aineistoihin eli pääasiassa kokouspöytäkirjoihin.

4.2 Muistitieto

Tärkeimmän muistitietoaineiston muodostavat Suomen Urheilumuseon vuonna 1985 aloittaman Liikuntaperinteen suurkeräyksen vastaukset. Vastauksia on satoja, joista viimeiset sijoittuvat 1990-luvun puoliväliin. Keräykseen saapui sekä muistelijoiden itsensä kirjoittamia tekstejä että kunnan palveluksessa olleiden liikuntavastaavien tekemiä haastatteluja. Yhdeksää turkulaista urheilijaa koskevat haastattelut tehtiin vuonna 1985. Ne sijaitsivat sekä Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistossa TYKL-kokoelmassa³¹³ että Suomen Urheiluarkistossa³¹⁴. Asetin haastattelujen hyödyntämiselle seuraavat vähimmäisvaatimukset: ensinnäkin vastausten oli sijoitettava vuosien 1903–1923 välille ja toiseksi vastauksissa kuvatun toiminnan oli sijoitettava silloisen Varsinais-Suomen alueelle. Käyttämäni muistitietoaineisto koostui pääosin turkulaista urheilua koskevista haastatteluista. Samalla kaavalla tehdyissä haastatteluissa haastattelija kartoitti ensimmäiseksi vastaajan henkilötiedot, urheilu-uran ja elämänvaiheet, toiseksi urheilu- ja liikuntaharrastuksen alun, kolmanneksi lajit, välineet ja harjoituspaikat, neljänneksi urheiluseuran toimintaa ja viidenneksi muuta

³¹³ Liikuntaperinteen suurkeräys. Kk/1595. TYKL.

³¹⁴ Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

urheilutoimintaa.³¹⁵ Tärkein anti löytyi kahtaalta, ensimmäisen ja neljännen aiheen vastauksista. Edeltävät olivat tutkimuksen kannalta olennaisia, koska niissä vastaaja usein kertoi syyn, miksi hän liittyi tiettyyn seuraan. Toisinaan yksilö teki päätöksen yksinomaan urheilullisin perustein, mutta usein valinnassa vaikutti myös seuran edustama politiikka. Tämän kauaskantoisen päätöksen merkityksellisyyttä käsittelemän myöhemmin Tulokset-luvussa. Neljännen kysymyksen vastaukset puretuivat seuran arkipäiväiseen toimintaan, ja vastaajilta selvästi kysyttiin, kuinka aatteellisuus näkyi seuran toiminnassa. Näissä vastauksissa kuvattiin toisinaan myös oppimista, mutta sitäkin useammin tilanteita, jotka *mahdollistivat* poliittisen oppimisen. Vuonna 1903 syntynyt informantti esimerkiksi toteaa näin:

Jyry oli aiemmin työväenyhdistyksen alainen. Työväenaate eli myöhemminkin seurassa, ja sitä yritettiin vaaliakin. Urheiluseuran jäsenille teroitettiin, että heidän kannattaa kuulua ammattiyhdistykseen, ja toivottiin myös poliittisiin puolueisiin kuulumista – pakollista se ei tietenkään ollut.³¹⁶

Suurkeräyksen vastauksista neljä kappaletta oli sellaisia, jotka täyttivät vastauksille asetetut vähimmäisvaatimukset ja joita oli mahdollista hyödyntää tämän tutkimuksen yhteydessä. Yksi niistä käsittelee työväenurheiluseuratoimintaa Maariassa, yksi Nummenmäellä, yksi Turussa ja yksi Karinaisissa.³¹⁷ Urheiluarkistosta hyödynsin myös Maarian Kisa-Tovereita käsittelevää muistelua TUL:n perinnekeruukilpailusta vuosilta 1982–83.³¹⁸ Lisäksi kaksi muistelua, yksi koskien Pertteliä ja toinen Nummenmäkeä, löytyi Työväenarkiston muistitietoaineistosta.³¹⁹

Keräsin muistitietoa myös kyselyllä, jonka osa vastaajista sai sähköpostiinsa sähköisen kyselyn muodossa ja osa tavallisena postina. Kysely kartoitti SDP:n ja Vasemmistoliiton paikallisosastojen yhteysenkilöiden tietoutta siitä, oliko heidän osastonsa yhteydessä toiminut urheiluseura vuosina 1903–1923. Lisäksi vastaajilta kysyttiin lähteistä ja keinoista, joilla nykypäivänä ja tutkimanani ajankohtana politiikasta kiinnostuneet saavat tietonsa SDP:stä ja Vasemmistoliitosta. Kyselyn varsinaisena tavoitteena oli kuitenkin varmistaa, ettei tekemästani seuralistauksesta puutu työväenurheiluseuroja. Tässä mielessä kysely epäonnistui, sillä vastauksia saapui vain pieni osa toivotusta määrästä, 19 %. Positiivisena seikkana on kuitenkin todettava, että osa vastauksista oli aihetta laajasti ja monipuolisesti käsitteleviä, ja ne poikivat kaksi haastattelua.

³¹⁵ Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

³¹⁶ Informantti s. 1903. KK/1595. TYKL.

³¹⁷ Informantti s. 1910, informantti s. 1903, informantti s. 1905. Kk/1595. TYKL; Liikuntaperinteen suurkeräys. Vuosi 1990. Kansio 1-36. SUA.

³¹⁸ Nummelin. TUL:n perinnekeruukilpailu 1982-1983. TUL. SUA.

³¹⁹ Muistitieto. 100/1, 622/1. Kansio 55. TMT. TA.

Kaksi kyselyyn vastanneista osoitti kiinnostuksensa henkilökohtaiseen haastatteluun. Tein haastattelut syksyllä 2009. Haastateltavat ovat vuonna 1937 syntynyt Aila Lagerström ja vuonna 1927 syntynyt Ensio Laine. Molemmat ovat lapsuudestaan lähtien kuuluneet työväenurheiluseuraan, Lagerström ensin Turun Veikkoihin ja sitten Turun Tovereihin ja Laine Turun Kisa-Veikkoihin.³²⁰ Esimerkkinä aineistosta ja sen hyödyntämisestä tässä tutkimuksessa toimikoon ote Laineen haastattelusta. Kysyessäni työväenaatteesta ja siihen liittyvästä tärkeimmästä kasvatuksesta Kisa-Veikoissa, Laine vastasi näin:

Mä sanoisin, että aina se [tärkein kasvattaja] ei ollut se urheiluseura, vaan ylipäätään se porukka, jossa urheiltiin ja työtä tehtiin. Ne ihmiset kertoivat asioita työpaikoiltaan, ja jokainen näki, miten Kärämäessä naapurin elämä oli. Se tuli tästä kokemuksesta ja keskustelusta, ei niinkään oppituntien ja luentojen kautta. Ei niitä kukaan olisi jaksanut pitkään. Esim. tietokilpailu, jos sitä osataan tässä mielessä järjestää, on eräs keino aatteellisen kasvatuksen välineenä. Kyllä sitä jossain määrin osattiinkin käyttää. Muistan... meidän jalkapallovalmentajana oli Reino Laine, ei sukua. Hän siellä pukuhuoneessa oltaessa saattoi jonkun sellaisen asian kertoa tai muistuttaa, jolla oli ihan tällanen aatteellinen tarkoitus. Mutta oli hänellä muutakin... Myös huumoria oli paljon.³²¹

4.2.1 Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset

Outi Fingerroos ja Riina Haanpää lainaavat Taina Ukkosta todetessaan muistitiedon voivan olla ”tutkimuksessa yhtä hyvin [1] lähde ja [2] kohde kuin [3] tutkimusaineiston muodostamisen apuväline tai [4] yksi tutkimuksen sivujuonne”.³²² Tämän jaottelun mukaan hyödynnän muistitietoa tässä tutkimuksessa ensimmäisellä kolmella tavalla. Käsittelin aineistoa kohteena, kun etsin siitä oppimiskokemuksia ja mieleen jääneitä tilanteita, joissa politiikka ja urheilu tehtiin tavallista voimakkaammin esille. Tutkimusaineistona muistitieto on ollut alusta lähtien mukana, sillä sen etuna on inhimillisen kokemuksen esilletuominen muuta aineistoa paremmin. Aivan alkuperäisissä suunnitelmissa annoin muistitiedolle pääroolin lähteiden saralla, mutta pian selvisi, ettei aineistoa ollut likimainkaan riittävästi, eikä muistitieto

³²⁰ Molemmissa haastatteluissa hyödynnetty haastattelupohja on liitteenä. Ks. Liite 2. Haastattelut ovat tekijän hallussa.

³²¹ Ensio Laineen haastattelu. Tehty syksyllä 2009. Tekijän hallussa.

³²² Fingerroos & Haanpää 2006, 28. Hakasulkeet tekijän lisämiä.

parhaimmassakaan tapauksessa olisi vastannut kuin murto-osaa sille esitetyistä kysymyksistä. Kun tutkimuskohteena ovat muun muassa (henkilökohtaiset) oppimiskokemukset, tarvitaan sekä oppimistilannetta että sen lopputulosta kuvaavia lähteitä. Lopputuloksen puolestaan näkee parhaiten vasta subjektin reflektoidessa jo päättynyttä kokemusta. Lopputuloksella tarkoitetaan tässä muisteluista ilmennyttyä tietoa siitä, että subjekti on oppinut jotain, toisin sanoen hänen mielipiteensä tai tietonsa ovat olennaisesti muuttuneet tavalla, joka on hänen itsensä tai tulkitsijan havaittavissa. Näin ollen muistitiedon päärooliksi tuli kuin luonnostaan oppimistulosten lähteenä toimiminen. En odottanut muistelijoiden ja haastattelujen reflektoivan oppimiskokemuksiaan, pikemminkin odotin heidän kertovan merkityksellisistä poliittisyytteisistä kokemuksistaan samalla tavalla kuin mistä tahansa muusta urheiluseuratoiminnan osa-alueesta. Tähän ei tietenkään voinut vaikuttaa niiden haastattelujen osalta, jotka oli jo tehty, mutta itse tekemissäni haastatteluissa pidin huolta, etten johdattele haastateltavaa korostamaan em. kokemuksia ja niiden merkitystä.

Muistitietotutkimuksen pioneeria Paul Thompsonia mukailien päädyin hyödyntämään muistitietoa muun muassa siksi, koska koin sillä tavoin antavani äänen ihmisjoukkoille – työläisurheilijoille – jota ei aiemmin oltu kuultu ja joka tuotti niukasti kirjallista aineistoa.³²³ Työväenurheiluseurat tuottivat toki kirjallista aineistoa, mutta eivät yksittäiset rivijäsenet, eivätkä ainakaan urheiluseuran arkea koskien. Urheiluseurat osoittautuivatkin ennen kaikkea puhuviksi yhteisöiksi, jolloin metodologisesti järkeväksi vaihtoehdoksi muodostui urheiluseurojen jäsenten kuunteleminen muistitiedon välityksellä.

Muistitiedon hyödyntäminen oppimista tarkasteltaessa liittyy olennaisesti oppimisen luonteeseen. Oppiminen on epäilemättä tapahtunut, kun henkilö osaa kysyttäessä toistaa opitun sisällön ja vielä muodossa, joka on vastaanottajankin ymmärrettävissä. Tämänkaltaisia vastauksia löytyi useita käytetystä aineistosta. Valitettavasti kysymykseen ”Minkälainen tilanne tai mikä yksittäinen tilanne oli oppimisen kannalta tehokkain?” en saanut muistitiedosta vastausta, sillä a) sitä ei ennalta tehdyissä haastatteluissa kysytty ja b) oppimista on hyvin vaikea sijoittaa johonkin tiettyyn tilanteeseen, etenkin kun tapahtuneesta saattoi olla haastatteluhetkellä jo yli 60 vuotta. Jos kyseisiä vastauksia olisi löytynyt, olisin niiden avulla voinut kuvata poliittisen sisällön leviämiskeinoja ja -keinoja TUL:n teoreetikoilta yksittäisille jäsenille. Aineisto antoi kuitenkin hyvin vastauksia siihen, minkälaisia kokemuksia jäsenet pitivät ylipäätään merkityksellisinä, vaikkei varsinaista oppimista olisikaan tapahtunut.

Mitä tahansa muistitietoaineistoa tulkittaessa on syytä pitää mielessä muistitiedon monitahoinen luonne. Aineiston kerroksellisuus on tutkimuksen teolle eittämättä rikkaus mutta samalla seikka, joka on jatkuvasti tiedostettava. Ulla-Maija

³²³ Thomson 2006, 52 lainaa Thompson 2000, 8–12.

Peltonen kuvaa muistitiedon kerrostuneisuutta kansalaisotaa käsittelevässä väitöskirjassaan niin, että muistitiedossa on samanaikaisesti läsnä historiallinen kokemus eli tunnemuisto ja historiallinen tietoisuus eli harkittu muisto. Historiallinen kokemus identifioiduu yksilöllisiin ja yksityisiin muistoihin, kun taas historiallinen tietoisuus identifioiduu kollektiivisiin muistoihin.³²⁴ Historiallinen kokemus on mainio subjektiivisen näkemyksen ja yksityiskohtien lähde, ja kokemukset tekevätkin usein näkyväksi sen, mikä virallisessa historiankirjoituksessa on sivuutettu. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi katson antavani muisteluaineistojen avulla äänen työväenurheiluseurojen tavallisille liikuntaharrastajille, jotka edustivat valtaosaa seurojen jäsenistä. Muistin politiikkaan kiinnittyvä historiallinen tietoisuus taas paljastaa kollektiivisen ja rakennetun ”virallisen historian”, joka korostaa yksitä muistoja ja painaa taka-alalle toisia. Eräs historiallisen tietoisuuden piirteistä ilmeni aineistostani, kun muistelijat kertoivat työväenurheiluseuran perustamista seuranneista tapahtumista. Useat korostivat seuran ympäristöä rauhoittavaa ja huliganismia vähentävää vaikutusta³²⁵, kuten tehtiin myös julkisesti sanomalehdissä³²⁶ ja seurahistoriikeissa³²⁷.

Oppiminen on mitä ilmeisimmin subjektiivinen kokemus, ja sellaisena se kuuluu selkeästi historiallisen kokemuksen piiriin. Olin tutkimukseni kanssa siinä mielessä onnellisessa tilanteessa, että ainakaan muisteluiden perusteella työväenurheiluseurojen piirissä ei juuri mainittu oppimista tai opettamista (kasvattamista kylläkin), eikä näin ollen päässyt muodostumaan merkittävää historiallista tietoisuutta asiasta. Toisin sanoen: muistelijoiden kertomukset pysyivät vahvasti subjektiivisen piirissä, eikä niissä ilmennyt (oppimista koskevaa) kollektiivista historiaa. Tämä lisäsi muisteluiden arvoa oppimistilanteiden ja opittujen sisältöjen kuvauksina. Tässä tutkimuksessa, kuten missä tahansa muussakin historia-alan tutkimuksessa, muisteluiden suurin epävarmuustekijä johtui tutkittavan ilmiön ja muisteluaineiston synnyn välisestä ajallisesta etäisyydestä. Oppimista tutkittaessa ei voinut olla varma, oliko oppiminen tapahtunut muistelijan sanomalla hetkellä vai kenties myöhemmin, vai oliko se ylipäätään tapahtunut työväen urheiluseuratoiminnan piirissä. Samaa logiikkaa hyödyntäen on todettava, että muistetun ja esilletuodun sisällön lisäksi työväenurheiluseuroissa opittiin varmasti lukuisia taitoja ja mielipiteitä, jotka myöhemmin unohtuivat tai joita muistelija ei myöhemmin onnistunut liittämään urheiluseuraan.

³²⁴ Peltonen 2003, 20.

³²⁵ Esim. Muistitieto. 622/1. Kansio 55. TMT. TA; Purola 1926, tekijän hallussa; Anon. 1946, 26–27.

³²⁶ Esim. Sosialisti nro. 85/1911.

³²⁷ Esim. Honkasalo & Laaksonen 1956, 14.

4.3 Julkaisut

Hyödynsin tässä tutkimuksessa seurahistoriikkeja pääasiassa alustavaan tiedonkeruuseen sekä myöhemmässä vaiheessa, kun historiikkien joukosta oli valikoitunut antoisimmat, yksityiskohtaisten tietojen kuten vuosilukujen, jäsenmäärien ja jäsenten henkilöllisyyksien tarkistamiseen. Näistä tärkeimmät olivat Ilkka Järvisen asianmukaisella viiteapparaatilla varustettu *Vuosisadan työvoitto* sekä kaksi Salon Vilpasta käsittelevää vakuuttavaa historiikka.³²⁸ Yksityiskohtaisia tietoja esimerkiksi jäsenten henkilöllisyydestä käytin myöhemmin Etsivän Keskuspoliisin arkistossa henkilömappeja etsiessäni.

Urheiluseurat tuottivat myös julkaistua primääriaineistoa, tosin pienissä määrissä. Tutkittavana ollut ajanjakso oli epäedullinen julkaistun aineiston kannalta, sillä monet seuroista alkoivat julkaista omia lehtiään vasta myöhemmin. Tähän vaikutti muun muassa se, että tutkittavana ajanjaksona monet seuroista olivat lyhytikäisiä, eikä niille täten ehtinyt muodostua tarpeeksi suurta jäsenmäärää (lukijakuntaa) tai yhteistä historiaa. Monet maalaisseuroista olivat ylipäättään niin pieniä, että vaikka ne olisivatkin muodostuneet pitkäikäisiksi, ei niiden 50–80 hengen jäsenistö kannustanut julkaisemaan. Varsinaissuomalaisista työväenurheiluseuroista suurin, Turun Veikot, jolla oli yli 500 jäsentä, oli alueen ainoa julkaiseva seura. Se julkaisi vuonna 1919 kansalaissodassa kaatuneita jäseniään kunnioittavan muistojulkaisun yhdessä Turun Sos.Dem. Nuoriso-osaston kanssa sekä lehden *Kymmenen vuotta, 1912–1922*.³²⁹ Seurojen omaehtoisen julkaisutoiminnan tarkastelu on tälle tutkimusaiheelle olennaista muutamallakin eri tavalla. Siksi on erityisen valitettavaa, etteivät muut seurat julkaisseet. Veikkojen tapauksessa julkaisuilla oli selkeä tavoite ja poliittinen agenda: kansalaissodan muistaminen ja siitä muistuttaminen, oman poliittisuuden ylpeilevä esilletuonti vain muutamia vuosia sodan jälkeen sekä seuran jäsenten muistuttaminen heidän velvollisuuksistaan seuraa kohtaan ja luokkataistelussa. Selkeä sanoma muodostui myös siitä, että *Muistojulkaisu vuoden 1918 uhreista* julkaistiin yhdessä Nuoriso-osaston kanssa, joka 1920-luvun alussa tuli kääntymään vasemmistososialistiseen suuntaan.

Sanomalehdet ovat tärkeässä roolissa tässä tutkimuksessa. Niitä hyödynnän erityisesti artikkeleissa I, III ja V. Ensinnäkin sanomalehdet tarjosivat vertaansa vailla olevan lähteen työväenurheiluseurojen listaamiseen; *Sosialisti* mainitsi tunnollisesti myös pienten maalaisseurojenkin nimiä, joita ei muista lähteistä löytynyt. Nimiä mainittiin esimerkiksi SVUL:n ja TUL:n vuosikokouksista kertoneissa selonteoissa, joissa usein lueteltiin järjestöihin liittyneet uudet seurat ja niiden jäsenmäärät. Eritoten TUL käytti varsinaissuomalaista *Sosialistia* ymmärrettävistä syistä – olihan se alueen luetuin työväenlehti – tiedonantajensa julkaisemiseen. Lehti onkin syytä nähdä yhtenä

³²⁸ Järvinen 1999; Järvinen 1968; Sulonen 2008.

³²⁹ Muistojulkaisu vuoden 1918 uhreista, *Kymmenen vuotta, 1912–1922*. I U. VUV. TMA.

kanavista, joiden kautta TUL:n johto ulotti vaikutuksensa seurojensa jäseniin ja samalla tietysti myös muihin lehden lukijoihin. Myös seurat ilmoittelivat lehdessä ahkerasti. Ne ilmoittivat juhlistaan, julkaisivat vuosikertomuksiaan ja kannanottojaan sekä kävivät keskenään dialogia. Lisäksi toimittajat tekivät reportaaseja seurojen järjestämistä illanvietoista. Veikot onnistui myös saamaan kahdessa vuosijuhlassaan pidetyt vasemmistososialistiset puheensa julkaistuksi. Tutkin lehden kirjoittelua vuosilta 1903–1923. Vuonna 1899 *Länsi-Suomen Työmies* -nimellä perustettu lehti muutti nimensä *Sosialistiksi* vuonna 1906. Vuonna 1919 se käytti nimeä *Demokraatti*, mutta luopui siitä lukijoiden vaatimuksesta, ja alkoi vuoden 1920 alusta käyttää entistä nimeään.

Sosialisti on tutkimuksen tärkein sanomalehtilähde ja ainoa, joka ilmestyi yksinomaan Varsinais-Suomessa. Käytin myös muita työväenlehtiä työväenurheilun piirissä käydyn valtakunnallisen keskustelun tarkastelemiseksi. Ne voidaan jakaa aiheensa ja tutkimuksessa niille annetun roolin perusteella kahteen joukkoon, työväenliikettä ylipäättään käsitteleviin ja yksinomaan työväenurheilua käsitteleviin. Ensimmäiseen joukkoon kuuluivat *Sosialisti*, *Nuori Työläinen*, *Sosialistinen Aikakauslehti* ja *Suomen Työmies*. *Sosialistia* ja *Sosialistista Aikakauslehteä* lukuun ottamatta tarkastelin niitä vuosien 1920–23 osalta.³³⁰ *Aikakauslehteä* tarkastelin vuosien 1919–1923 osalta, eli vuosina joina sitä julkaisi SSN. Jälkimmäiseen joukkoon kuuluivat *Työläisnaisten Urheilulehti* ja *Työväen Urheilulehti*. Ensimmäistä hyödynsin vuosien 1921–23 osalta ja jälkimmäistä vuosien 1917–1923 osalta.³³¹ Valitsin mainitut lehdet sillä perusteella, että ne edustivat sosialidemokraattista ja kommunistista näkemystä. Tällä jaottelulla ensimmäiseen ryhmään kuuluivat *Sosialisti*, *Työläisnaisten Urheilulehti* ja *Työväen Urheilulehti*. Jälkimmäiseen taas Suomen Sosialidemokraattisen Nuorisoliiton julkaisemat *Sosialistinen Aikakauslehti*, *Nuori Työläinen* ja *Suomen Työmies*.

4.3.1 Aineiston hyödyntäminen ja rajoitukset

Urheiluseurahistoriikit ovat suotta saaneet huonon – tai tarkemmin ottaen epäluotettavan ja ei-tieteellisen – maineen tieteellisen historiantutkimuksen parissa. Jo pelkkä nimi ”historiikki” kertoo asenteellisesta suhtautumisesta useimmiten maallikkohistorioitsijoiden kirjoittamiin teoksiin. Seurahistoriikkien suurimpina synteinä on nähty kronikkamainen historiallisten tapahtumien luettelointi, laajemman ajallisen kontekstin huomiotta jättäminen sekä viite- ja lähdetietojen puuttuminen. Toisinaan kronikkamaisuus tarkoittaa myös tylsää lukukokemusta, mutta tästä ei aina

³³⁰ Nuori Työläinen -lehti perustettiin vuonna 1920, ja sitä julkaisi SSN. Samana vuonna perustettiin SSTEP:n äänenkannattaja Suomen Työmies. Kummankin tarkastelu päätettiin vuoteen 1923, jolloin lehdet lakkautettiin viranomaisten päätöksellä. Parkkari 1970, 127; Saarela 1996, 503.

³³¹ Molempien tarkastelu aloitettiin niiden perustamisesta.

ole kyse. Onkin syytä huomata, että seurahistoriikit on kirjoitettu tiettyyn tarkoitukseen, joka usein eroaa huomattavasti siitä, joka ohjaa akateemista historiantutkimusta. Usein historiikit kuvaavat tasavuotia täyttävää urheiluseuraa, joka haluaa juhlistaa tapahtumaa kokoamalla yksiin kansiin seuran aiemmat vaiheet. Menneiden vaiheiden kriittinen tarkastelu ei ole pääasia, kun esiin tuodaan merkittäviä urheiluvoittoja tai seuratalon harjannostajaisia – sitä ei myöskään vaadi teoksen lukijakunta, seuran historian pääpiirteissään tunteva jäsenistö. Kyseenalaisesta maineestaan huolimatta seurahistoriikit tulisi kohottaa tasaveroiseen asemaan minkä tahansa muun lähderyhmän kanssa. Tähän viittaa esimerkiksi Jorma Kalela perinteisen lähdekritiikin laajennusehdotuksellaan. Hänen mukaansa tulisi siirtyä ”varman” tiedon tavoittelusta ”hedelmälliseen” tietoon eli lähdekritiikistä lähteen lukemiseen.³³² Näin luettuna seurahistoriikit voivat vastata tätä tutkimusta koskeviin kysymyksiin kuten: Minkälaisia poliittisia symboleja seuralla oli käytössään? Mitkä tapahtumat seuran historiasta nähdään merkittävinä?

Aikalaisten julkaisutoiminnalla seurat säätelivät sitä kuvaa, joka siitä vallitsi sekä oman jäsenistön että muun yhteisön joukossa. Silti on syytä muistaa, että vaikka ulkopuolisten seurasta saama kuva on se, joka yleensä jää elämään perinnetietoon, voi tämä kuva erota huomattavasti seuran arkitodellisuudesta. Julkaisut olivatkin ennen kaikkea julkilausumia ja ihanteellisen seuratoiminnan esittelyä, eivät välttämättä kuvauksia seuran todellisuudesta. Ne on syytä nähdä representaatioina siitä poliittisesta aatteesta, jota seura halusi edistää, ja siitä seuratoiminnasta, jonka seura näki ihanteellisena. Käsite ”seura” on tässä yhteydessä vaikeasti määriteltävissä. Julkaisujen katsotaan tietysti edustavan seuran virallista kantaa, mutta toisaalta yksittäisille kirjoittajille annettiin todennäköisesti vapaus valita kirjoitustyyliänsä ja sanomansa itse. Koska luotettavaa vastausta tähän ei ole mahdollista saada, on pitäydyttävä perinteisessä käsityksessä, jonka mukaan kaikki seuran viralliset julkaisut kuvaavat seuran kantaa, ja koska urheiluseuroissa ylintä valtaa käytti jäsenistö seuran hallituksen kautta, ovat julkaisut myös jäsenistön enemmistön mieleen.

Hyödynsin sanomalehtiä yhtäältä seurojen keskinäisen diskurssin kuvaamiseksi ja toisaalta selvittääkseni, minkälaisia poliittisia viestejä ja urheiluaatetta TUL seuroilleen välitti. Valtakunnallisia työväenluokalle suunnattuja sanomalehtiä käytin kotimaisen työväenurheiluaatteen tutkimiseen. Artikkelia I varten kehitin jaottelumallin, jolla 73 työväenurheilua käsittelevää artikkelia on mahdollista jakaa neljään ryhmään sen perusteella, minkälainen arvopohja niillä oli. Harvoin kukaan kirjoittaa vain yhdestä näkökulmasta, joten yhdessä artikkelissa saattoi esiintyä useitakin arvopohjia. Ne olivat lyhyine kuvauksineen seuraavanlaisia:

1. Vallankumous: Tavoitteena väkivaltainen tai rauhanomainen vallankumous, joka johtaa vallitsevan järjestelmän korvaamiseen

³³² Kalela 1993, 45.

kommunistisella tai proletaarisella ja samalla työväenluokan aseman parantumiseen.

2. Luokkataistelu: Välineenä ja tavoitteena jatkuva ja kaikkialle yhteiskuntaan ulottuva luokkien välinen taistelu hegemoniasta. Tunnuspiirteenä pessimistinen suhtautuminen luokkien väliseen yhteistoimintaan, vaikka tavoitteena oli myös luokkaerojen pienentäminen.
3. Sosialidemokratia: Sama tavoite kuin edellisessä eli luokkaerojen pienentäminen/poistaminen, mutta tähän voitiin pyrkiä myös (etenkin vuoden 1918 jälkeen) luokkien välisellä yhteistyöllä. Välineenä oli ennen kaikkea parlamentaarinen politiikka.
4. Työväenkulttuuri: Joukon ainoa ei-puoluepoliittinen ideologia, jolle tärkeää oli työväen aseman parantaminen, tasa-arvon edistäminen ja työväenkulttuurin jatkuvuuden takaaminen. (I)

Näitä arvopohjia tuotiin artikkeleissa esille yhteensä 110 kertaa eli keskimäärin 1,5 kertaa artikkelissa. Varsinaisia tuloksia käyn läpi tarkemmin luvussa Tulokset.

4.4 Artikkelien kuvaus

Väitöskirja koostuu viidestä artikkelista, jotka julkaistiin tai saivat julkaisuluvan vuosina 2009–2011. Ne ovat kaikki referee-arvioinnin läpikäyneitä. Artikkeleissa käytetyt aineistot esitellään tarkemmin luvussa Tutkimusaineistot ja artikkelien kuvaus sekä kootusti asiasanojen kera taulukoissa 3 ja 4. Taulukot on tarkoitettu käytettäväksi yhdessä. Artikkeleiden tutkimustulokset esitellään luvussa Tulokset. Seuraavassa taulukossa on esitetty kootusti artikkelit asiasanoineen, aineistoineen ja julkaisuajankohtineen.

TAULUKKO 4. VÄITÖSKIRJAAN SISÄLTYVÄT ARTIKKELIT, NIISSÄ KÄYTETTY AINEISTO SEKÄ NIIDEN JULKAISUAJANKOHTA.

Artikkeli	Asiasanat	Pääasiallisesti hyödynnetty aineisto (vrt. taulukko 3.)	Julkaisuajankohta
I	Sosialismi, kommunismi, urheiluaate, sanomalehtitutkimus	2, 3, 5b	2011
II	Poliittinen sosialisatio, symbolit, muistitieto	1, 4a, 4b	2009
III	Poliittinen sosialisatio, oppiminen, urheiluseuratoiminta	1, 4a, 4b, 4c	2010
IV	Sosiaalinen kontrolli, itsekontrolli, kasvatustiede, tutkimusteoria	1	2012*
V	Oppimistilanne, oppimisteoria, sosialismi, kommunismi, empiria	1, 4a, 5b	2011

* Artikkelin julkaistaan oletettavasti vuonna 2012.

Ensimmäinen artikkeli käsittelee suomalaisen työväenliikkeen suhdetta urheiluun vuosina 1903–1923. Artikkelin keskiössä on liikkeen aatteellisesti-politiittisiin tehtäviin ja päämääriin, joita urheilulle uskottiin poliittisella spektrillä reformistisista sosialidemokraateista aina ultravasemmistolaisiin kommunisteihin saakka. Samalla se kuvaa sitä kehityskaarta, joka alkoi 1800-luvun lopun sekaseuroista, kulki kulttuurillisen työväenurheiluliikkeen vaiheen läpi 1910-luvulla ja lopulta kulminoitui

vuonna 1919 Työväen Urheiluliiton perustamiseen ja sitä seuranneeseen urheilumaailman kahtiajakoon vasemmistolaiseen ja oikeistolaiseen leiriin. Erityistä huomiota annetaan niille vaikutteille, joita työväenurheilu sai sekä ulkomaisilta vertaisjärjestöiltään että kotimaisesta politiikasta. Urheilu osoittautuikin kyseisessä artikkelissa, kuten lukuisissa tutkimuksissa sitä ennen, muusta yhteiskunnasta erottamattomaksi osaksi. Artikkelin tärkeimpänä lähdeaineistona ovat aikanaan laajalti luetut työväenlehdet, joista keräsin urheilua koskevia artikkeleita kattamaan koko tutkittavan ajanjakson. Alkuperäisaineisto koostuu 73 sanoma- ja aikakauslehtiartikkelista sekä SSTP:n (Suomen Sosialistinen Työväenpuolue), SKP:n (Suomen Kommunistinen Puolue) ja TUL:n urheiluaatetta käsittelevästä aineistosta. Tutkittavana olleista artikkeleista kävi ilmi, minkälaiselta arvopohjalta niiden kirjoittajat urheiluelämää lähestyivät ja minä historiallisena ajankohtana artikkelit kirjoitettiin. Erilaisia arvopohjia oli mahdollista erottaa neljä (vallankumous, luokkataistelu, sosialidemokratia ja työväenkulttuuri) sen perusteella, minkälaisia asioita artikkeleissa käsiteltiin ja minkälaiseen poliittiseen retoriikkaan kirjoittajat turvautuivat. (I)

Toinen, teoreettisen lähestymistavan tarjoava artikkeli (II) julkaistiin Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjassa 2009. Siinä pohditaan erilaisia lähestymistapoja työväenurheiluseuroissa tapahtuneen sosialisoinnin tarkasteluun sekä annetaan yleiskuva niistä keinoista, joilla urheiluseurat loivat sekä sisään- että ulospäin suuntautuneen poliittisen maineensa. Artikkelissa tarkastellaan seuratoiminnan symboleja kuten urheilupukuja, lippuja ja työväentaloja, sillä niihin oli sisäänrakennettuna työväenkulttuurin niille antamat merkitykset, jotka täten kertoivat seuran ajamasta politiikasta. Merkityksellistäminen sai aikaan sen, että työväenurheiluseura näyttäytyi työväestön silmin seurana, johon oli mahdollista liittyä. Porvariston tulkitsessa samoja symboleja lopputulos oli päinvastainen; seura osoittautui tälle ryhmälle vihamieliseksi ja täten siihen liittyminen olisi ollut sekä hyvän tavan vastaista että ylipäätään oudoksuttavaa. Symbolien ja merkityksellistämisen tutkimusta jatkan artikkelissa IV, jota onkin syytä pitää artikkelin II jatkona. Neljännessä artikkelissa tosin lähestyn aihetta yhdistämällä perinteistä kulttuurihistoriaa sosiokulttuuriseen oppimiskäsitykseen sekä laajennan tutkimuskohdetta symboleista myös toimintaan. Artikkelin II käsittelee 1900-luvun alkupuolta ja sen lähteenä käytettiin niin muistitietoa kuin urheiluseurojen kokouspöytäkirjojakin. Artikkelin tärkeimmät lähteet ovat Työväen Arkiston muistitietokeruut, TUL:n vuosina 1982–83 toteuttama perinnekeruukilpailu ja Liikuntaperinteen suurkeräys turkulaisten seurajäsenten osalta. Aineistonkeruussa artikkeliin kelpuutettiin muistelukset, joissa tulee selkeästi esille yksilön aatteellisuus – ja ennen kaikkea aatteellisuuden tason muutos –, työväenurheiluseuran aatteellinen toiminta, politisoitunut urheilu tai aatteellinen dialogi seuran sisällä. (II)

Kolmas artikkeli julkaistiin kasvatustieteellisessä julkaisussa *Kasvatus & Aika*. Kaksi aiempaa artikkelia, jotka ilmestyivät urheilua käsittelevissä julkaisuissa,

käsittelevät urheiluseuratoimintaa ja sen mahdollistamia poliittisen oppimisen tilanteita urheiluhistoriallisen tutkimuksen näkökulmasta. Kolmannen artikkelin julkaisun ollessa kasvatukseen keskittyvä, oli sekä tarkastelutapa että -kohde muutettava oppimista ja opettamista käsittelevään. Julkaisu ei kuitenkaan sanellut käsittelytapaa, sillä väitöskirjaprojektin alusta lähtien oli tiedossa, että tulen julkaisemaan artikkeleita erilaisissa julkaisuissa, joissa voidaan tuoda esille hyvinkin erilaisia metodeja ja jopa tieteenaloja – kasvatustieteen ollessa yksi näistä. Artikkelissa esitellään sekä historiallisiin lähteisiin että 1990-luvulta peräisin oleviin vapaaehtoisissa organisaatioissa tapahtuvan oppimisen tutkimuksiin perustuva tutkimusviitekehys, joka jatkotutkimuksissa mahdollisti historiantutkijan katseen kohdistamisen oppimiseen, joka ei olisi tullut ilmi yksinomaan historiallisen aineiston perusteella. Samalla artikkelissa tarkastellaan nykytutkimuksen löytämiä seuratoimintaan sisältyviä oppisisältöjä ja niitä verrataan tapaustutkimuksen urheiluseuraan, Turun Veikkoihin, vuosina 1912–1923. Tutkimusviitekehyksellä on mahdollista tutkia oppimistilanteita sekä nykyisissä että historiallisissa urheiluseuroissa, joilla on Suomessa yleisen yhdistyslain mukainen organisaatorakenne. Toisaalta artikkelin myötä kävi ilmi, etteivät 1900-luvun alun työväenurheiluseurat tuottaneet lähdemateriaalia, joka sellaisenaan olisi mahdollistanut syvällisen oppimisen ja opettamisen tutkimuksen. *Potentiaalistien* oppimistilanteiden tarkastelu oppimisteorioiden avulla sen sijaan oli mahdollista. Aiempaa selvemmäksi kävikin kulttuurihistorian – ja muiden historiatieteiden – paikka tieteidenvälisellä kentällä; tutkimuskysymysten ollessa sellaisia, ettei niitä pysty tyydyttävästi ratkaisemaan olemassa olevilla alkuperäislähteillä, on historiantutkijan uskallettava tarttua muiden tieteenalojen luomiin metodologisiin apuvälineisiin ja aineistoon. (III)

Neljäs artikkeli jatkaa saman teeman käsittelyä kuin sitä edeltäväkin: se pyrkii osaltaan yhdistämään kasvatustieteellisen teorian kulttuurihistorialliseen tutkimukseen, mutta toisaalta siinä vertaillaan mainittujen tieteenalojen eriäviä käsityksiä oppimisesta. Artikkelin käsittelee ruotsalaisen kasvatustieteilijä Roger Säljön sosiokulttuurista oppimiskäsitystä verrattuna Norbert Eliaksen sivilisointiteoriaan. Siinä missä jälkimmäinen näki sivilisoinnin prosessina, jonka aikana yksilö *sisäisti* ulkoisia normeja, koskivat ne sitten pöytätapoja tai työväenkulttuuria urheiluseurassa, näki edellinen oppimisen taitona käyttää *jaettuja* älyllisiä ja fyysisiä välineitä. Älyllisiä välineitä ovat esimerkiksi päässä laskutaito, kielitaito ja kartanlukutaito, fyysisiä välineitä ovat esimerkiksi laskin, viivoitin ja kartta. Esimerkkinä sosiaalisesta kontrollista työväenurheiluseura saattoi vaatia jäseniltään siveyttä. Eliaksen mukaan siveys oli siis normi ja Säljön mukaan älyllinen väline, kyky esiintyä siveellisesti määrätyissä tilanteissa. Säljön mukaan välineiden käytön oppimisessa on olennaista se, miten ja missä yhteydessä niitä käyttää. Esimerkiksi siveysvaatimus voidaan nähdä vain työväenurheiluseuran kontekstiin liittyvänä ja täten vain siellä pätevänä. Näin ollen seuran jäsenet saattoivat kotonaan, suljettujen ovien takana noudattaa juuri sellaisia tapoja kuin halusivat. Työväenurheiluseurat esittivät jäsenilleen lukuisia muitakin

vaatimuksia, joista jotkut koskivat vain seuran piiriä ja jotkut ulottivat vaikutuksensa myös jäsenten laajempaan elämänpiiriin ja arvomaailmaan. Kolmas ja neljäs artikkeli muodostavat yhdessä väitöskirjan kasvatustieteellisesti painottuneen osion. Niillä perustellaan ratkaisu käyttää nykyajan oppimisteorioita 1900-luvun alun Suomea tarkasteltaessa. Yleisemmällä tasolla ne puolustavat teorian yhdistämistä kulttuurihistorialliseen tutkimukseen. Samalla myös toisella ja neljännellä artikkelilla on, kuten edellä mainittiin, yhteinen tutkimuskohde: työväenurheiluseuran sisäisen ja toisaalta muiden seurojen kanssa jaetun merkitysjärjestelmän (symbolit, toiminta, diskurssit) rooli jäsentensä sosiaalistamisessa. Neljäs artikkeli on ennen kaikkea sosiaalisen kontrollin käsitteellistämistä ja yleisesti metodologiaa käsittelevä, joten alkuperäisaineiston käyttö siinä oli vähäistä. Pääasiallisesti käytetty aineisto, kokouspöytäkirjat ja vuosikertomukset, olivat seurojen arkistoista. (IV)

Viides ja viimeinen artikkeli on artikkeleista laajin ja ainakin empiirisen aineiston käsittelyn osalta väitöskirjatutkimuksen kulminaatio. Artikkeli tarjoaa kokonaiskuvan varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosina 1903–1923 tapahtuneesta poliittisesta sosialisaatiosta. Erityisen tarkastelun alla siinä ovat yksittäiset potentiaaliset oppimistilanteet kahdestatoista työväenurheiluseurasta. Seuroista löytyi yhteensä 72 oppimistilannetta, jotka täyttivät artikkelin alussa oppimistilanteelle määritellyt vaatimukset. Ne kvantifioitiin ja syntyneistä tuloksista voitiin päätellä, että oppimistilanteiden määrä korreloi seuran poliittisen maineen kanssa. Lisäksi artikkelissa esitellään olennaisia kvalitatiivisia aineistoja, jotka kertovat syntyneistä oppimistuloksista. Näin pyrin kuvaamaan oppimisen koko kaarta alkaen opettamistilanteesta ja päättyen muistelijoiden esittämiin arvioihin omasta oppimisesta. Valitettavasti lähteet eivät mahdollistaneet tutkimusta, jossa samat henkilöt olisivat kertoneet sekä oppimistilanteesta että -tuloksista. Oppimistilanteita käsittelevän aineiston keräsin seurojen kokouspöytäkirjoista ja oppimistuloksia käsittelevän aineiston sanomalehtiartikkeleista ja muistitietoaineistosta. Kyseinen artikkeli muodostaa ensimmäisen artikkelin kanssa kokonaisuuden, joka kuvaa työväenurheiluliikkeen teoreetikojen muodostamaa urheiluaatetta, sen esiintymismuotoja seuroissa, sen opettamistapoja ja lopulta yksittäisten henkilöiden oppimiskokemuksia. Tarkastelussa liikutaan ylhäältä, teoriatasolta, kohti ruohonjuuritasoa ja käytäntöä. Artikkelista käy hyvin ilmi kuinka kaukana toisistaan nämä ääripäät olivat. (V)

5 Tulokset

5.1 Opetus- ja oppimistoimintaa laajalla skaalalla

Koska sosialisatio on aina pitkäkestoinen prosessi ja näin ollen kokonaisuudessaan vaikeasti tutkittavissa, etenkin sen parhaillaan tapahtuessa, käsittelen sitä yksittäisten oppimiskokemusten jatkumona.³³³ Näin urheiluseuratoiminnasta saadaan eroteltua merkittävät oppimistilanteet politiikan saralla tavalla, joka mahdollistaa tilanteiden kvantifioinnin. Terminä poliittinen sosialisatio viittaa poliittisen sisällön omaksumiseen niin kulttuurillisella kuin yksilönkin tasolla – tämä luku alkaa jälkimmäisen tarkastelulla. Samalla yksittäiset tilanteet kertovat opettamisen keinoista. Vaikka tässä käytetäänkin lukijaystävällisyyden vuoksi sanaa ”oppimiskokemus/oppimistilanne” tavalla, joka viittaa oppimisen ehdottomuuteen, ovat tutkimuskohteena potentiaaliset oppimistilanteet; potentiaaliset, koska mikään tilanne ei takuvarmasti tuota oppimista, ainakaan jokaisessa yksilössä. Potentiaaliset oppimistilanteet olivat hetkiä ajassa, jolloin olosuhteet, opetukselliset metodit ja yleisön ja ”opettajan” motivaatio nostivat merkittäväällä tavalla oppimisen mahdollisuutta. Muisteluista, haastatteluista ja muista henkilökohtaisista lähteistä taasen voidaan osoittaa varmuudella tapahtunut oppiminen, vaikkei oppimisen paikkaa tai aikaa voidakaan varmuudella määrittää. Määrittelen oppimiskokemukset seuraavasti (artikkeli V):

Poliittinen oppimiskokemus on tilanne, jossa poliittista sisältöä tuodaan esille ja tällöin henkilö joko assimiloit tai akkomodoi tiedon osaksi jo olemassa olevia tietojan samasta aiheesta tavalla, joka joko muuttaa tai vahvistaa henkilön mielipidettä asiasta. Käsite ”poliittinen” on tässä yhteydessä lainattu poliittisen sosialisatian tutkimuksesta ja se viittaa poliittiseen faktatietoon, mutta ennen kaikkea poliittisiin arvoihin ja käyttäytymiseen. Poliittiset arvot nähdään tässä artikkelissa koostuvaksi suuresta ryhmästä erillisiä mielipiteitä, jotka koetaan merkittäviksi tietyille poliittiselle liikkeelle ja jotka samalla erottavat sen kilpailevasta liikkeestä.

³³³ Esittämäni näkemys on perua poliittisen sosialisatian tutkimuksesta. Nimittäin samalla tavoin kuin poliittista sosialisatiota voidaan tutkia kansalaiskasvatuksen – tai miksei poliittisen indoktrinaationkin – yksittäisten ilmentymien joukkona, sosialisatiota voidaan tutkia oppimiskokemusten joukkona. Sears 1990, 69; Bar-Tal & Saxe 1990.

Tämän määrittelyn avulla keräsin varsinaissuomalaisista työväenurheiluseuroista, lähinnä kokouspöytäkirjoista mutta myös muista alkuperäislähteistä oppimistilanteita tavalla, joka mahdollisti niiden kvantifioinnin. Vaikka seuroja oli toiminnassa tarkasteltuna aikana, vuosina 1903–1923, 69 kappaletta, löytyi yhtenevää ja vertailukelpoista lähteistöä vain kahdestatoista seurasta. Lähes kaikki oppimistilanteet oli mahdollista sijoittaa tiettyyn aikaan ja paikkaan kokouspöytäkirjojen perusteella, mutta muutamia poikkeuksiakin oli. Jos seura oli työväenyhdistyksen alaosasto tai vakituisesti tekemisissä muiden vasemmistolaisten toimijoiden kanssa ja näin ollen tiiviissä yhteydessä selkeästi poliittiseen organisaatioon, katsoin tästä syntyvän tilanteen olevan poliittista oppimista tuottava ”kokemus”. Samoin tulkitsin sen, jos merkittävä osa urheiluseuran jäsenistä osallistui kansalaissotaan. Oppimistilanteen määrittely tarkentuu vielä jatkossa.

Valokuvan takana on teksti ”Merkaamassa latua tulevia hiihtokilpailuja varten”, ja kuva on päivätty jouluksi 1917. Kuvassa vasemmalta Kustaa Koskinen, Jussi Helenius, Jussi Viita, Vallu Aalto, Eemil Suominen, Erkki Andersson, Kosti Alkio, Jussi Johansson, Jussi Saaristo ja Yrjö Roine. Seuraavan vuoden tammikuussa samat miehet muodostivat Raunistulan punakaartin esikunnan. Lähde: Suomen Urheiluarkisto.

Potentiaalinen oppimistilanne saattoi esiintyä missä muodossa tahansa, mutta ainakin siltä osin kuin tulkitaan kokouspöytäkirjoja, voidaan joidenkin oppimistilanteiden todeta olevan toisia yleisempiä. Esimerkiksi tilanne, jossa julkisesti käsiteltiin seuran jäsenen erottamista sillä perusteella, että hän oli ollut yhteydessä porvarilliseen

urheiluliikkeeseen, esiintyi useissa seuroissa. Seurasta riippumatta kuulijat oppivat ainakin kunnioittamaan TUL:n sääntöjä, tunnistamaan paikkansa poliittisessa työväenliikkeessä, karttamaan vääränä pidettyä toimintaa eli yhteyksiä ”vastapuoleen”, ja ylipäänsä hahmottamaan tarkemmin sitä, mikä oli oikein ja mikä väärin työväenurheiluseuran kontekstissa. Asiaa käsiteltiin seuraavasti Salon Vilppaassa:

Luettiin metalli-ammattiosastolta tullut pöytäkirjanote, joka koskee E. Halmeen kuulumista suojeluskuntaan ja hänen erottamistaan osastosta. Kokouksen puheenvuoroista kävi selville, että hän on myöskin eroitettava Vilppaasta, sääntöjen mukaan jätettiin asia johtokunnan päätettäväksi. [...] E.Väteri päätettiin myöskin erottaa seurasta, syystä että hän on ottanut osaa porvarillisiin nuorisoseurojen välisiin hiihtokilpailuihin [...] ³³⁴

Oppimiskokemuksella oli myös tunteellinen puolensa, sillä erotetun henkilön voidaan olettaa kokeneen häpeää ja mahdollisesti katkeruutta seuran johtoa kohtaan. Tunteet saattoivat jopa muuttua epätoivoksi, sillä erotetuksi tullessaan henkilö joutui luopumaan tutusta viiteryhmästään. Työväenurheiluseurat vaikuttavatkin tietoisesti vedonneen ihmisten tunteisiin siinä, että erottamispäätökset julkaistiin valtakunnallisessa lehdessä. ³³⁵ Tällöin ilmoitukset häpäisivät erotetun ja toisaalta esimerkiksi opastivat muita jäseniä oikeaoppiseen toimintaan.

Toinen yleinen oppimistilanne sijoittui kokoukseen, jossa työväenurheiluseuran todettiin olevan liitossa tai yhteydessä jonkin poliittisen tahon, esimerkiksi työväenyhdistyksen kanssa. Esimerkiksi Maarian Kisa-Toverit olivat perustamisestaan lähtien Työväenyhdistys Tarmon alaosasto. Jäsenien oli kuuluttava Tarmoon, ”jotta ei seura puoluseurana menettäisi merkitystään ja todellista velvollisuuttaan Sos-dem puoluetta kohtaan [...]” ³³⁶ Usein jo kokouksen aihe oli riittävä ehto oppimiselle, mutta lisäksi oppimisen todennäköisyyttä voitiin kasvattaa tunteisiin vetoamalla. Korkea propaganda-arvo oli nähtävillä esimerkiksi edellisen lainauksen sanaparissa ”todellista velvollisuuttaan”. Toisaalta myöskään seuraavassa lainauksessa, jossa kerrotaan Turun Veikkojen toiminnasta vuonna 1917, ei peitellä kirjoittajan poliittista agendaa:

³³⁴ Salon Vilppaan yleinen kokous 15.2.1922, tekijän hallussa.

³³⁵ Kokouspöytäkirja 5.5.1922. II C. I Ca. VUV. TMA. Hannu Itkonen tarjoaa väitöskirjassaan vastaavanlaisen esimerkin, jossa työväenurheiluseura Varkauden Tarmon painijat osallistuivat porvariseuran harjoituksiin. Johtokunta päätti julkaista rikkeen johdosta paheksuvan julkilausuman painihuoneensa seinällä. Ilmeisesti jäseniä ei kuitenkaan erotettu seurasta. Itkonen 1996, 366 lainaa Varkauden Tarmon johtokunta 14.10.1936.

³³⁶ Sosialisti 67, 1916.

Wasta maaliskuussa puhjennut vallankumous loi jonkun verran vapaammat toimintamahdollisuudet. Seuran toimihenkilöitä tämä koko lailla innostutti [...]. Samoin innostutti se koko seuran jäsenmäärää, joka oli huomattavissa etenkin siinä, että kaikki heti olivat paljon tarmokkaampia ottamaan osaa erilaisiin toimiin ja tehtäviin.³³⁷

Samassa vuosikertomuksessa tuodaan esille myös seuran konkreettinen työ työväenliikkeen avustamiseksi:

Turun Sos. dem. piiritoimikunnalle on myönnetty varoja 100 markkaa piirissä harjoitettavaa valistustyötä varten. Kun poliittinen liike etenkin loppupuolella vuotta vielä tuli erikoisen vilkkaaksi, myönsi seura Työväen Järjestökaartin käyttövaroiksi 1000 markkaa.³³⁸

Lainaukset yhdessä sekä huomioon ottaen se seikka, että kyseinen toimintakertomus luettiin ääneen seuran yleisessä kokouksessa ja julkaistiin lehdessä, ovat riittävä ehto sille, että voidaan puhua (potentiaalisesti) oppimistilanteesta.

Edellä esitellyt lainaukset ovat esimerkkejä kvantifioimistani oppimistilanteista, joita hyödynnän artikkelissa V. Samassa artikkelissa käytän myös kvalitatiivista aineistoa, josta voitiin todeta oppimisen varmuudella tapahtuneen. Muistitietoaineisto osoitti tässä yhteydessä hyödyllisyytensä, sillä muisteluista kävi nopeasti ilmi, minkälainen tieto tai tilanne jätti yksilölle pitkäaikaisen muistijäljen. Muistitietoa hyödynnettäessä on huomioitava, että se on aina sekä ajan myötä värittyä että yksilön elämäkokemuksen muokkaamaa. Kuten edellä totesin, oppimista ei voida kuitenkaan varmuudella sijoittaa juuri työväenurheiluseurojen piiriin tai tutkittavaan ajankohtaan. Näin kertoo miespuolinen muistelija työväenurheiluseura Karinaisten Kipinän toiminnasta 1920-luvun alussa:

SKP:n perustamisen jälkeen seurasi hajaannus työväenyhdistyksessä. Näin tietysti tapahtui myöskin Kyrössä. Kipinä oli alunperinkin vähemmisläisten [sic] hallinnassa ja niinpä seuran toimeliaat henkilöt hankkivat tontin oman toimitalon ja sen lähelle urheilukentän rakentamista varten. Nämä molemmat tavoitteet toteutettiin nopeastikin ja kokonaan talkoovoimin. Me pikkupojatkin olimme mukana ja siellä opin kääntämään päreet katon tekijöille niin, että he saivat

³³⁷ Vuosikertomus 1917. II C. I Ca. VUV. TMA.

³³⁸ Vuosikertomus 1917. II C. I Ca. VUV. TMA.

käteensä oikein päin. Nämä talkoot olen muistanut elämäni ajan suurenmoisena tapahtumana. Tuo henki työmaalla oli pysyvän vaikutuksen jättämää. Luulen, että elämäni ensimmäisen poliittisin perustein tapahtui kova yhteenotto isäni kanssa juuri noista päreenkääntämistalkoista. Isäni oli elämänsä ajan demari ja vaikka oli töissä osuuskauppaliikkeessä, ei edes tasapuolisuuden nimissä tinkinyt poliittisesta kannastaan.³³⁹

Vaikka muistelijan kertomuksen voi katsoa viittaavan poliittiseen heräämiseen, voi sitä jopa suuremmalla todennäköisyydellä pitää kertomuksena poliittisuuden ja aatteellisuuden ensikokemuksista. Tällöin muisteluksen pikkupoika tulee huomanneeksi, miten politiikka – vaikkakin vain vasemmiston sisällä – voi aiheuttaa eripuraa perheessä. Voimakkaan poliittisuuden lisäksi muistelija on joko jo nuorena poikana tai myöhemmin elämässään yhdistänyt talkootoiminnan vasemmistolaisuuteen. Sama muistelija muutti myöhemmin Turkuun, jossa hän liittyi sosialidemokraattiseen Turun Toverit -seuraan. Hän muistelee siellä viettämänsä aikaa näin:

Nuoruuteni parhaat urheiluseurakokemukseni ovatkin Tovereista. [...] Tovereiden tavoite kasvattaa jäsenjoukkonsa myöskin työväenluokkahenkeen oli arvokasta. Esimerkkinä mainitsen keskustelukerhot. Niihin saatiin joukkoa kerralla kokoon monikymmenpäisenä. Aiheena oli mahdollisimman mielenkiintoinen aihe: Mitä on sosialidemokratia/miksi olen työläisurheilija/mitä on työväestön taloudellinen yhteistoominta/miksi SAJ/mitä mieltä suojeluskunnasta yms. Alustajana joku nuori jäsen, etukäteen sovittu vastaväittelijä, joka esitti alustajan mielipiteistä poikkeavia mielipiteitä ja niiden jälkeen vapaa keskustelu. Epäilen, että osa nykypäivien puhripulia sairastavista saattaa olla juuri Toverien koulussa kasvatuksensa ja oppinsa saanut.³⁴⁰

Muistelija pitää erityisen merkittävänä kokemuksena keskustelukerhoja, ja epäilemättä yksittäiset keskustelut, anekdootit ja aiheet, tai vaikkapa keskustelukerhotoiminta ylipäätään, tuottivat poliittisen oppimisen kokemuksia.

Määrittelin potentiaaliset oppimistilanteet, jotka sijoittuivat lähes pelkästään johtokunnan kokouksiin ja yleisiin kokouksiin, ja jotka näin ollen sisälsivät keskustelua ja yhteistä ongelmanratkaisua, oppimista tuottaviksi seuraavien syiden perusteella:

³³⁹ Ahola. Kansio 1-36. Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

³⁴⁰ Ahola. Kansio 1-36. Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

ajatustenvaihto ja kollektiivinen ongelmanratkaisu edistävät oppimista;³⁴¹ ryhmäkoheesio, oppimista edesauttava tekijä, kasvoi, koska osallistujat olivat samasta sosiaaliluokasta ja heillä oli yhteinen kokemusperinne;³⁴² tuttuihin aiheisiin oli helppo ottaa kantaa ja se tuotti motivaatiota, ja koska tapaamispaikkana oli useimmiten työväentalo, kokoustilanne nähtiin virallisena ja vaikutusvaltaisena.³⁴³ Oppimisen toteutumismahdollisuutta vastaavasti laski se, että kokouksia ei ollut tarkoitettu opetustilanteiksi, joten kukaan ei ottanut opetuksellista vastuuta. Tämä taas lisäsi seuraavien, oppimista vaikeuttavien seikkojen määrää: aidon mielipiteidenvaihdon sijaan keskustelu koostui monologeista; osallistujia ei kannustettu mielipiteidensä ilmaisuun; kokoukset koettiin tylsiksi; keskustellut asiat eivät olleet osallistujille tuttuja.³⁴⁴

Oppimistilanteita löytyi kaiken kaikkiaan 72 kappaletta kokouspöytäkirjoista, jotka kattoivat yhteensä 91 vuotta. Eniten oppimistilanteita oli voimakkaasta vasemmistolaisuudesta tunnetulla ja myöhemmin kommunistisena lakkautetulla Turun Veikot -seuralla, josta löytyi 30 oppimistilannetta 12 vuoden ajalta. Vuositasolla oppimistilanteita oli 2,5. Vähiten eli 0 oppimistilannetta oli Turun Raittiusseuran alaisella Turun Taimi -seuralla, jolta tarkasteltiin kymmentä toimintavuotta. Nolla oppimistilannetta löytyi myös ruukin yhteydessä toimineelta Kirjakkalan Alulta, mutta siltä löytyikin kokouspöytäkirjoja vain vuoden ajalta. Kaikkien seurojen vuosittaisten oppimistilanteiden keskiarvo oli 0,89. Oppimistilanteiden pieni määrä on selitettävissä käytetyllä aineistolla eli kirjallisilla lähteillä. Todellinen määrä, josta ei voida esittää edes valistunutta arvioita, on huomattavasti suurempi, eikä se taivu subjektiivisen luonteensa takia numeeriseen muotoon. Kuten edellä totesin, työväenurheiluseurat olivat pikemminkin puhuvia kuin kirjoittavia yhteisöjä. Tämä korostui erityisesti oppimista,

³⁴¹ Bransford, Brown and Cocking 1999, 25; Capon & Kuhn 2004, 61–79.

³⁴² Edmondson 1999, 350 – 383. Ryhmäkoheesioyhteydessä on syytä esitellä myös Janis Irvingin kehittämä termi ”groupthink”. Termi viittaa ryhmän päätöksentekotilanteissa esiintyvään ajattelutapaan, joka antaa yksimieliselle päätöksenteolle suuremman arvon kuin vaihtoehtoisten ratkaisujen realistiselle esittelylle ja arvioinnille. Groupthink-ilmion on muun muassa nähty vaikuttaneen Yhdysvaltojen sotajohtoon toisen maailmansodan aikana, kun japanilaisten hyökkäystä Pearl Harbouriin ei pidetty realistisena ja täten todellisena uhkana. Korkean koheesioyhteydessä on suurempi mahdollisuus groupthink-ilmion esiintymiselle kuin matalan koheesioyhteydessä. Irving 1982, 9; Whyte 1989, 41. Ryhmäkoheesioyhteydessä on syytä mainita myös lukuisissa tutkimuksissa todettu seuraavanlainen ilmiö: halutessaan keskustella mielipiteistään, ihmiset pyrkivät tekemään sen henkilöiden seurassa, joiden he tietävät ajattelevan asioista samoin. Klandermans 1997, 20 lainaa Hewstone, Stroebe and Stephenson 1996. Tätä ei voi suoraan soveltaa kokoustilanteisiin, joissa keskustelukumppaneita ei voinut vapaasti valita, mutta epävirallisten keskusteluiden yhteydessä se on käyttökelpoinen. Ilmiö antaa ymmärtää, että politiikasta kiinnostuneet ja samoin ajattelevat henkilöt ”klikkiytyivät” myös työväenurheiluseuroissa.

³⁴³ Bransford, Brown and Cocking 1999, 25, 61, 133–136, 144–149.

³⁴⁴ London Deanery 2010, Small group teaching, sivu 2; Craig et al. 2004, 247.

siis hyvin subjektiivista toimintaa tutkittaessa. Oppimistilanteiden lukumäärän selvittämisen arvo piilee siinä, että saaduilla tuloksilla voidaan tehdä vertailuja seurojen välillä. Tämä on mahdollista, koska kaikista seuroista hyödynnettiin samanlaisia aineistoja.

Oppimistilanteiden määrä korreloi seuran poliittisen maineen³⁴⁵ kanssa: seuraan, joka oli tunnettu vasemmistososialistisena, sijoittui enemmän oppimistilanteita kuin seuraan, joka oli sosialidemokraattinen. Kolmesta seurasta, joilla oli vähiten oppimistilanteita, kaksi oli ruukin yhteydessä toimivia ja yksi raittiusseuran alaisuudessa toimiva seura. Ruukinseurat olivat tiiviissä yhteydessä ruukin johtoon, jolta muun muassa pyydettiin tarvittavat tilat seuratoiminnan aloittamiseen.³⁴⁶ Kummankin ruukinseuran, Kirjakkalan Alun ja Taalintehtaan Jäntevän työväenlaulu- ja kulttuuriseuran, wrightiläiseltä, sosialismia torjuvalta, eikä kummassakaan seurassa esiintynyt halua kääntyä työnantajaa vastaan esimerkiksi työtaisteluissa tai kansalais sodan aikana. Oppimistilanteiden määrä liittyi siis poliittisuuden laadun, vasemmistolaisuuden, lisäksi myös poliittisuuden määrään. Tällä saralla työväenurheiluseurat näyttävät huomattavasti monipuolisempina joukkona kuin on aiemmissa tutkimuksissa tuotu esille. (V)

Artikkelissa II totean oppimistoiminnan liittyvän viralliseen ja epäviralliseen puheeseen, toimintaperinteiden kunnioittamiseen ja välillisesti seuran käyttämiin symboleihin. Virallisia puhetilanteita olivat esimerkiksi kokoustilanteet ja juhlatilaisuuksien puheet. Kokouksissa käsitellyistä aiheista saa kattavan kuvan pöytäkirjoista, mutta samaa ei voi sanoa juhlapuheista, joita on säilynyt tutkitulta alueelta vain muutama. Voimakkaimmin sosialismia edistettiin Turun Veikkojen puheissa, joita käsitelen kattavasti artikkelissa III.³⁴⁷ Juhlapuheissa tuotiin esille urheilun historiaa luokkataistelun kannalta, sosialistisen urheilun tarkoitusta ja tulevaisuutta sekä sosialistista ruumiinkulttuuria, jonka tuli erota porvarillisesta vastineestaan. Varsinaisissa kokoustilanteissa kiisteltiin muun muassa siitä, tuleeko seuran lipun väriksi punainen vai valkoinen³⁴⁸, pidettiin asevelvollisuusarmeijaa vastustava puhe³⁴⁹, päätettiin tukea lakkolaisia³⁵⁰ ja ylipäätään määriteltiin seuran

³⁴⁵ Poliittisen maineen, tässä tapauksessa siis vasemmistolaisuuden, yleisenä mittarina voidaan käyttää sitä, lakkautettiinko seura kommunistisena 1930-luvun alussa. Kahdentoista tarkastellun seuran joukossa on kolme, jotka lakkautettiin – ne ovat viiden seuran, joissa oli eniten oppimistilanteita, joukossa. Turun Veikot, joka on sijalla 1, lakkautettiin vuonna 1931. Nummenmäen Jyry eli Kaarinan Jyry, joka on sijalla kolme, lakkautettiin vuonna 1932. Viidennellä sijalla oleva Maarian Kisa-Tovereiden Kärämäen osasta eli Maarian Kilpaveikot lakkautettiin vuonna 1931. Kallioniemi 1994, 34; ks. myös liite 6.

³⁴⁶ Innamaa and Lindström 1986, 230–231.

³⁴⁷ Ks. myös urheiluseura Iskussa pidetty juhlapuhe, jota ei ole artikkeleissa käsitelty. Sosialisti 5, 1921.

³⁴⁸ Kokouspöytäkirja 1.4.1917. II C. I Ca. VUV. TMA.

³⁴⁹ Kokouspöytäkirja 20.1.1918. II C. I Ca. VUV. TMA.

poliittinen suunta ja sen ilmenemismuodot. Toimintakertomuksissa, joita luettiin yleiseen kokoukseen kerääntyneelle jäsenistölle ja julkaistiin myös lehdissä, esiintyi usein seurojen rikkainta kieltä ja voimakkaimpia poliittisia kannanottoja. Niissä seurat uskalsivat tunnustaa, Veikkojen tapaan, toimintansa päämäärän:

Toimintamme tähtää siihen, että kaikki työläiset saataisiin käsittämään se suurin hyöty mitä voimistelu ja urheilu harjoitettuna tarjoaa ihmiselle. Aloittaessamme seuraavaa toimintavuotta toivokaamme että Turun työläiset suurin joukoin liittyvät seuraamme, ja siten kasvakoon kaikkialla maassamme terve, voimakas ja päämäärästään tietoinen työväenluokka.³⁵¹

Toimintakertomukset oli selkeästi kirjoitettu puhemuotoon. Niissä kerrottiin sekä menneistä urheilusuorituksista että yleisestä toiminnasta, ja lähes aina ne päättyivät kaunopuheiseen työväenurheilun ylistykseen tai epämääräisemmän ”päämäärän” tavoittelun korostamiseen, kuten tehtiin Maarian Pyrkivän lähes jokaisessa toimintakertomuksessa vuosina 1906–1923.³⁵² Toimintakertomukset olivat julistus seuran aatteellisuudesta niin seuran jäsenistölle kuin laajemmallekin yleisölle, joka tavoitettiin sanomalehtien kautta.

Kokouksissa määriteltiin myös seuran toimintasäännöt eli yleisemmin sosiaalisen kontrollin muodot. Hannu Itkonen on tutkinut artikkelissaan työväenurheiluseurojen toimintaa juuri sosiaalisen kontrollin käsitteen avulla. Itkosen mukaan eräs kontrollin tavoitteista oli muokata sosiaalista todellisuutta: ”Säädetyin normistoin ja vallitsevin toimintakäytännöin on asetettu vaatimuksia yhteisöllisestä toimeliaisuudesta kurin ja toverivelvoitteiden hengessä.”³⁵³ Seuran jäseniltä odotettiin muun muassa raittiutta, hyvää käytöstä ja siveellisyyttä. Poliittiseen toimintaan liittyvä sosiaalinen kontrolli ilmeni selkeimmin tapauksissa, joissa seuran jäsentä syytettiin porvarilliseen urheilutoimintaan tai suojeluskuntatoimintaan osallistumisesta. Kuopion liittokokouksessa vuonna 1921 TUL teki periaatepäätöksen, jonka mukaan liiton jäsenet eivät saaneet kilpailla koti- tai ulkomaisten porvariurheilijoiden kanssa. Tätä edelsi vuoden 1919 päätös, jonka mukaan kaikesta yhteistyöstä porvarillisten urheilujärjestöjen kanssa oli luovuttava.³⁵⁴ Päätösten toteutumista valvottiin työväenurheiluseuroissa tarkasti, sillä sen lisäksi että päätös oli virallinen ja TUL:n yleisen linjan mukainen, oli sillä myös ”kentän” tuki. Porvariseuroihin suuntautuneiden urheiluyhteyksien lisäksi jäsenen erottamiseksi työväenurheiluseurasta

³⁵⁰ Kokouspöytäkirja 3.9.1919. II C. I Ca. VUV. TMA.

³⁵¹ Vuosikertomus 1919. II C. I Ca. VUV. TMA.

³⁵² Keskinen 2005a, 40.

³⁵³ Itkonen 1997, 205. Ks. myös Itkonen 1996, 99–180, 380–389.

³⁵⁴ Hentilä 1982, 101.

riitti aiempi toiminta suojeluskunnassa. Esimerkiksi vuonna 1922 Veikoista erotettiin kaksi jäsentä – joista toista kutsuttiin ”toveripetturiksi” – johtuen heidän yhteyksistään porvarilliseen urheilujärjestöön. Asiasta päätettiin ilmoittaa myös *Työväen Urheilulehdessä* ja paikallisissa työväenlehdissä.³⁵⁵ (III)

Epävirallisia puhetilanteita taas olivat ne, jotka syntyivät spontaanisti, ja joissa aihevalintoja ja esitystapoja eivät säännelleet ennalta sovitut, joustamattomat säännöt. Niitä oli lähes mahdotonta tavoittaa alkuperäislähteistä, sillä tilanteen luonteeseen kuului se, ettei puheita kirjoitettu ylös. Ainoa ensikäden kuva näistä tilanteista saadaan haastatteluista ja muisteluista. Esimerkiksi näin muisteli 1920-luvun alussa työväenurheiluseura Karinaisten Kipinässä jäsenenä ollut mies:

Seuran toiminnassa politiikka oli näkyvästi esillä ja sitä vahvisti kai erään johtohenkilön hokema: ”On hyvä että on työläisurheilija, mutta parempi, jos on myös sosialisti.”³⁵⁶

Lainaus osoittaa hyvin, kuinka voimakkaan muiston tietyt puheet saattoivat synnyttää. Asiaa auttoi, jos sanomaa oli höystetty huumorilla tai se oli jollakin tavalla poikkeuksellista tai tilanteeseen soveltumatonta. Lainauksesta ei voida päätellä liittyikö kyseiseen muistoon oppimista vai ei, mutta se voidaan todeta, että poliittiset diskurssit olivat osa työväenurheiluseurojen arkipäivää, ja näin ollen ne mahdollistivat oppimisen. Sama henkilö totesi seuraavasti Turun Tovereista ja sen eräästä jäsenestä:

Oletan, että Toverien monivuotinen ”kaikki kaikessa” Vilski Leinonen on tuttu vanhoille tullilaisille. Hän kirjoitti Foul-nimimerkillä TUL-lehteen vuosikymmeniä sekä myöskin paikalliseen puoluelehteen. Sanavalmiina ihmisenä hän osasi sanoa asian juuri niin, että tarkoituksen tajusi vaikkei ole ylioppilas. Lisäksi hänen persoonallinen ulosantinsa, puhetapansa oli mukaansatempaavaa. Olen tavannut sen aikaisia nuoria vuosikymmeniä myöhemmin ja pannut merkille Vilskin antamia oppeja heissä myös.³⁵⁷

Tässä muistelija korostaa viestin välittämistävän merkitystä sen sisäistämiseen; värikkään ulosannin takia lainauksessa mainitun henkilön puheita kuunteli mielellään ja niiden sisältö oli helposti painettavissa mieleen. Viestin sisällön arvoa kasvatti myös se, että se tuli luotetulta henkilöltä.

Epävirallisen ja virallisen puheen väliin sijoittui opintorengastoiminta, jota Varsinais-Suomesta tavattiin vain Mynämäen Toverit -seurasta. Kokoukset olivat

³⁵⁵ Vuosikertomus 1922. II C. I Ca. VUV. TMA.

³⁵⁶ Ahola, Ahti. Vuosi 1991. Kansio 1-32. Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

³⁵⁷ Ahola, Ahti. Vuosi 1991. Kansio 1-32. Liikuntaperinteen suurkeräys. SUA.

johdettuja ja ennalta suunniteltuja, mutta kokouspöytäkirjoista käy ilmi, että keskustelu oli varsin vapaata. Johdettu mielipiteidenvaihto onkin yksi tehokkaimmista opetuksen muodoista: tällöin tilanteen vetäjä saattoi ohjata keskustelua ja pitää sen aiheessa sekä pyytää keskustelijoita perustelemaan kantansa tarkasti.³⁵⁸ Keskustelut aloitettiin muun muassa seuraavista aiheista: ”kumpi on parempi naida, tehtaan tyttö vaiko talon tyttö?”; ”mitä olisi tehtävä että opintorenkkaan kokouksiin saataisiin suurempi osanotto?”; ”mitä hyötyä on itse opinnoilla työväen keskuudessa?”³⁵⁹ Lisäksi opintorenkassa pidettiin pilapuheita, laulettiin työväen laulukirjasta, lausuttiin runoja ja suunniteltiin ”akitatsionia”. (V)

Maarian Pyrkivä perustettiin vuonna 1906 Työväenyhdistys Tarmon alaosastoksi. Itsenäistyminen tapahtui vuonna 1912, ja samalla urheilupuvun vyön väri vaihdettiin punaisesta, joka oli ”puoluetunnus”, vihreäksi. Kuvassa Pyrkivän sauvaliikejoukkue punaisissa voissään ennen vuotta 1912. Lähde: Turun Pyrkivän kokoelmat.

³⁵⁸ Opintorengastyön kasvatuksellisia ominaisuuksia eriteltiin myös Demokraatti-lehdessä vuonna 1919: ”Sen kokemuksen perusteella, joka tähän asti on saatu luku- ja opintorengastyöstä, voidaan todeta se seikka, että juuri tällä opiskelumudolla parhaiten voidaan kohottaa siihen osaottavien henkilöitten valistustasoa. Välttämättömien pohjatietojen hankkiminen ja niiden kartuttaminen on ominaista juuri luku- ja opintorengaskille ja se vuorovaikutus, jonka alaisena opintorengastyössä työskentelevät joutuvat keskenään olemaan, aiheuttaa sen, että itsekasvatustyö niissä muodostuu paljon monipuolisemmaksi ja siten välttyy se haitta, että hankitut tiedot olisivat liian yksipuolisia, kuten monelle itseopiskelijalle tähän asti on käynyt.” Demokraatti nro. 185/1919.

³⁵⁹ Mynämäen Toverien opintorenkkaan kokous 5.4.1922; 2.1.1922.; 7.12.1921. Tekijän hallussa.

Työväenurheiluseurojen toimintaan liittyneet symbolit tuottivat välillisesti oppimista, sillä niiden arvo oli aina määritelty työväenkulttuurissa. Ne olivat samalla ilmaisu työväenaatteen kannattamisesta, ja mikä tärkeintä, porvarillisen kulttuurin vastustamisesta. Symboleja olivat muun muassa liput³⁶⁰, työväentalo, musiikki, työväenlehdet, voimistelupuvut ja itse urheilulajit – perinteisiä työläislajeja olivat esimerkiksi paini ja nyrkkeily. Urheiluseuran puvuista tunnistettiin nopeasti mihin seuraan ja samalla mihin poliittiseen liikkeeseen sen kantaja kuului. Samalla puvun kantaja tunnistettiin ”atleetiksi” ja näin ollen nuhteettomaksi.³⁶¹ Koska vaate paljasti kantajansa aatteen, suhtauduttiin erityisesti pukujen värimaailmaan vakavasti. Vuonna 1906 perustetussa työväenyhdistyksen alaosastona toimineessa urheiluseura Maarian Pyrkivässä tämä johti siihen, että puvussa oli leveä punainen vyö. Muuten puku oli valkoinen. Kun seura itsenäistyi työväenyhdistyksestä vuonna 1912, vyön väri vaihdettiin vihreäksi.³⁶²

Samaisella seuralla syntyi vuodesta 1916 lähtien kannauksia toisen paikallisen työväenurheiluseuran, Maarian Kisa-Toverien kanssa. Pyrkivää kutsuttiin ”hienostoksi” ja myöhemmin jopa syytettiin suojeluskuntalaisten hyväksymisestä jäseniksi.³⁶³ Nimittely ja mustamaalaaminen johtuivat siitä, että vaikka seura toimi perinteisesti työläisvaltaisella alueella ja sen jäsenet kuuluivat työväestöön, ilmoitti se olevansa puolueeton. Selkeimmin seuran aate näkyi vuonna 1919, kun seura erosi SVUL:sta – sitä ei siis erotettu niin kuin monet muut työväenurheiluseurat – eikä vuoteen liittynyt TUL:oon. Sen suhteet muihin työväenurheiluseuroihin normalisoituivat, kun se liittyi TUL:oon vuoden 1920 alussa. Se oli joutunut muiden samankaltaisten seurojen vihan kohteeksi esiintymällä puolueettomana, vaikka sen olisi muiden seurojen silmissä pitänyt tuoda esille työväenliikkeelle sovinnaisella tavalla aatteellisuutta ja solidaarisuutta muita seuroja kohtaan. Sanomalehtikirjoituksillaan Kisa-Toverit pyrki valistamaan lukijoita siitä, kuinka varoittava esimerkki Pyrkivä oli: ”puolueettomuus”, etenkin kansalaissodan lähestyessä, oli sana jolla vain porvarilliset seurat kuvailivat toimintaansa.³⁶⁴ (II)

Artikkelissa II totean poliittisen opetuksen koostuneen virallisesta ja epävirallisesta opetuksesta, seuran toimintaperinteiden jatkamisesta tavalla, joka vaati toteutuakseen jäsenten valistamista sekä erilaisista arvoilla latautuneista symboleista ja niiden funktioista. Samalla päädyn lopputulokseen: työväenurheiluseura oli kompleksinen organisaatio, joka muokkasi jäseniään huomioiden niin seuran sisäiset kuin ulkoisetkin olosuhteet. Jäsenten opetustoimintaan vaikutti esimerkiksi seuran suhtautuminen paikalliseen poliittiseen tilanteeseen tai jopa valtakunnalliseen

³⁶⁰ Lippujen symboliikasta on kirjoittanut Pirjo Kaihovaara teoksessaan *Juurella lipun punaisen*. Kaihovaara 1986.

³⁶¹ Perälä 1951, 154.

³⁶² Keskinen 2005a, 74.

³⁶³ Sosialisti, 6.7.1916; Demokraatti nro. 241/1919.

³⁶⁴ Puolueettomuudesta varoiltiin esimerkiksi Sosialisti, 2.11.1916, nro. 63/1918

politiikkaan kuten kansalaissotaan. Alati muuttuvan sosialistamistoiminnan keskellä työväenurheiluseura edusti julkituomiaan aatteita, jotka joko vetivät henkilöitä seuraan tai työnsivät heitä pois päin kohti erilaista seuraa. Voidaan olettaa, että erityisesti kärjistyneiden poliittisten kiistojen ja selkeiden rintamalinjojen muodostumisen aikana seurat saivat jäsenikseen henkilöitä, jotka entisestään vahvistivat seuran aatteellista linjaa, eivät heikentäneet sitä. Tämä vahvisti oppimistoiminnan onnistumisen todennäköisyyttä. Artikkelissa II mainittavien opetusmuotojen lisäksi artikkelissa V osoitan sosiaalisen kontrollin ja sen äärimuodon, kurinpitotoimien, vaikuttaneen vahvasti seurojen jäseniin, myös pelkällä esimerkin voimalla. Artikkelissa III puolestaan oppiminen näyttäytyy toimintana, joka syntyi yksilön kohdatessa urheiluseuran kulttuurin ja totutut toimintatavat. Jokaiseen kulttuuriin onkin sisäänrakennettu ne toimintatavat, jotka ovat sen puitteissa hyväksytyjä ja toivottuja.³⁶⁵ Kunnioittamalla ennalta määrättyjä toimintatapoja yksilöt, urheiluseuran jäsenet, nousivat tasa-arvoiseen asemaan muiden työväenurheiluseuran jäsenten kanssa.

Kaarinan Jyryn punainen lippu Ty. Taiston talon portailla ennen 1930-lukua. Tästä lipusta muokattiin Turun Jyryn lippu vuonna 1945. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

³⁶⁵ Keskinen 1997, 45–49.

Artikkelissa IV käsittelen edellä tarkasteltua yksilön opettamista ja oppimista Roger Säljön sosiokulttuurisen oppimiskäsityksen avulla. Sosiokulttuurisen oppimiskäsityksen mukaan kaikki tieto on sosiokulttuurisesti tuotettua ja näin ollen yksilön ulkopuolista. Yksilö ei myöskään omaksu varsinaista tietoa, vaan hän oppii *käyttämään* hänen ulkopuolellaan – yksilöiden välillä – sijaitsevaa tietoa, tai Säljön sanoin, ”älyllisiä/diskursiivisia ja fyysisiä välineitä”.³⁶⁶ Kertolaskutaito on hyvä esimerkki näistä välineistä. Opittuaan käyttämään tätä välinettä, yksilö suoriutuu kertolaskutehtävistä. Alkeellisimmalla tasolla tämän välineen hyödyntäminen on koulussa, jossa kertolaskutaidot yleensä myös opetetaan. Siellä perustaidot omaava oppilas osaa laskea yksinkertaisia kertolaskuja koulun ja matematiikan tunnin kontekstissa, mutta todelliseksi välineen hallinnaksi katsotaan tilanne, jossa yksilö osaa soveltaa kertolaskumenetelmää johonkin hänelle uuteen tilanteeseen.³⁶⁷ Jos kertolaskutaidon juuri oppinut oppilas menee vaikka kauppaan ostamaan useita samanhintaisia tuotteita, ei hän luultavasti tajua käyttää yhteishinnan laskemiseksi kertolaskua, vaan yrittää pärjätä paremmin hallitsemallaan yhteenlaskulla. Aikuiselle kertolasku-välineen käyttö tässä yhteydessä olisi luonnollista. Säljön mukaan kaikki tiedot ja taidot, eivät vain institutionaalisessa koulutuksessa hankitut, on nähtävä älyllisinä välineinä. Muun muassa sosiaalisissa tilanteissa toimiminen vaatii aina jonkin välineen käyttöä ja tietysti myös taitoa tunnistaa mikä tilanne on kyseessä. Tältä osin Säljön oppimiskäsitys liittyy edellä käsiteltyyn sosiaaliseen kontrolliin. Sosiaalinen kontrolli on toimintaa, jossa vallassaolevat henkilöt liittävät tekoihin ja fyysisiin kohteisiin arvoja ja sisäänrakennettuja toimintatapoja, täten muuttaen ne symboleiksi geertziläisessä mielessä.³⁶⁸

Esimerkkinä symbolisoituneesta teosta toimikoon juopottelu työväenurheiluseuran yhteydessä. Kun jäsen juopotteli tai esiintyi juopuneena työväenurheiluseuran järjestämässä tilaisuudessa, sai hän moitteita ja useimmiten joutui jälkikäteen esittämään virallisen anteeksipyyntön seuran johdolle. Äärimmäisissä tapauksissa jäsen saatettiin erottaa seurasta. Vaikka työväenliike kauttaaltaan suhtautui tuomitsevasti alkoholin käyttöön, oli samalle työväenurheiluseuran jäsenelle mahdollista juopua kotona, jossa häntä eivät olleet tuomitsemassa työväenurheiluseuran kontekstiin liittyneet ankarat säännöt eli sosiaalisen kontrollin muodot. Työväenurheiluseura oli siis muokannut juopottelusta paheksuttavan symbolin, joka ilmensi alkoholin turmiollista vaikutusta työläiseen ja valtaa hänen ylitseen. Työväenliikkeen fyysiseen maailmaan liittyneistä symboleista tunnetuimmat lienevät punaliput ja työväentalot. Tuntuu itsestään selvältä, että punaliput liittyvät vasemmistolaisuuteen, mutta punalippukin on vain sopimuksenvarainen symboli ja olennaisesti yhteydessä

³⁶⁶ Säljö 2004, 232. Ks. myös Säljö 1999, 144-161

³⁶⁷ Säljö 2004, 137

³⁶⁸ Tähän näkemykseen on vaikuttanut Clifford Geertz ja hänen määrittelynsä termille ”symboli”. Ks. esim. Biernacki 2000, 289-310. Vallan osalta tämä näkemys on saanut vaikutteita myös Pierre Bourdieulta. Bourdieu 1989.

kontekstiin, jossa se esitetään. Esimerkiksi härkätaistelijan punainen viitta ei viittaa vasemmistolaisuuteen. Yhtä yksiselitteistä on se, että vappumarssien punaliput eivät luonnollisestikaan liity härkätaisteluun vaan vasemmistolaisuuteen. Esimerkki on karkea yksinkertaistus, mutta se osoittaa symbolin ja kontekstin olennaisen yhteyden – ja erityisesti sen, kuinka tärkeää tämän yhteyden oppiminen oli yksilön sosiaalistumisprosessille. Työväentalo taas näyttäytyi työläisille ikään kuin toisena kotina, suojapaikkana, jonne esimerkiksi suojeluskuntalaisilla ei ollut asiaa. Se oli konteksti, jossa pätivät työväenliikkeen sosiaalisen kontrollin muodot, ja koska paikka oli luonteeltaan julkinen, tiesivät sinne tulevat olevansa muiden tarkastelun alla.

Sekä Säljön että Geertzin mukaan yhteiskunnassa ja yhteisössä toimiminen vaatii symboleihin liittyvien merkitysten jatkuvaa tulkintaa, tietenkin edellyttäen että yksilö on sosiaalistettu tunnistamaan merkit. Tunnistettuaan merkin ja siihen liittyvän odotusarvoisen toimintamallin, yksilön on toimittava tämän mukaan, ellei hän halua näyttäytyä sivistymättömänä tai sosiaalisesti kömpelönä. Sivilisoitumisprosessia käsitellyt Norbert Elias jakaa tämän näkemyksen ja toteaa: Kun yksilö ei jostain syystä kykene toimimaan tilanteen edellyttämän etiketin mukaisesti, hän kokee häpeää, koska uskoo muiden tarkkailevan häntä. Tässä vaiheessa ulkoiset sosiaalisen kontrollin muodot ovat sisäistyneet ja muuttuneet itsekontrolliksi.³⁶⁹ Eliasin ja Säljön näkemykset oppimisesta eroavat olennaisesti siltä osin, että siinä missä Elias puhuu ”sisäistämisestä”, näkee Säljö sosiokulttuurisesti muodostuneiden välineiden sijaitsevan ihmisten välillä – ihmiset ainoastaan oppivat käyttämään näitä välineitä, välineet eivät siirry heidän sisälleen. Kulttuurit, kuten työväenkulttuuri, koostuvat suuresta joukosta edellä mainittuja välineitä. Esimerkiksi 1900-luvun alun kotimainen työväenkulttuuri koostui ainakin seuraavista säljöläisistä välineistä: työväenkulttuuri on porvarillisen kulttuurin vastakulttuuri, alkoholista luopuminen auttaa työväestöä nousemaan sorretusta asemastaan, työväestön asema johtuu kapitalismista ja niin edelleen. (IV) Yksi näiden välineiden levittämistavoista oli työväenurheilu; työväenurheiluseuroissa opetettiin mikä oli työväestölle soveliaasta ja mikä sopimatonta. Samalla seuroissa opetettiin minkälaista oli työväenurheilu sekä kuinka se vertautui vastakulttuuriinsa, porvarilliseen urheiluun. Seuraavassa alaluvussa käsittelen tarkemmin niitä välineitä, jotka määrittivät kotimaista työväenurheilua.

³⁶⁹ Smith 1999; Elias 2000(1939); Foucault 1998. Itsekontrolli-käsitteessään Elias tukeutuu vahvasti George Herbert Meadin kirjoituksiin itsen tiedostamisesta sosiaalisissa tilanteissa. Meadin mukaan sosiaalisissa tilanteissa yksilöt tulkitsevat omaa käytöstään sen perusteella, mitä he uskovat muiden heistä ajattelevan – näin yksilö objektifoi itsensä. Elias ja Mead jakavat näkemyksen myös siitä, mikä saa yksilöt tuntemaan häpeää tai ylipäättään käyttäytymään soveliaaksi katsotulla tavalla sosiaalisissa tilanteissa. Meadin mukaan yksilöt käyttäytyvät tavalla, jonka he uskovat ”yleistettyjen toisten” hyväksyvän. Yleistetty toinen on ”järjestelmällinen ja yleistetty” suhtautumistapa. Mead 1967(1934), 195, 225.

5.2 Työväenurheilun poliittista sosialisaatiota määrittävät piirteet

Minkälainen oli sisällöltään se urheiluaate, jota kotimaiset työväenurheiluseurat edustivat? Oikeammin kysymys olisi esitettävä monikossa, sillä kilpailevia aatteita oli kaksi: se, jota teoreetikot, julkilausumat ja lehtikirjoitukset edustivat sekä se, jota arkipäiväisen toiminnan ohessa levitettiin vaikkapa maalaisseuroissa kuten Piikkiön Kehitys, Korvensuun Keihäs tai Mietoisten Kuula. Vastaus muodostuu erilaisia diskursseja tarkastelemalla – sitä, mikä oli kunakin aikana kiistelemisen arvoista. Kuten urheiluseurataan eivät olleet saaria, myöskään näitä diskursseja ei käyty vailla kosketuspintaa muuhun yhteiskuntaan, politiikkaan tai kilpailevaan urheiluliikkeeseen. Työväenurheiluaatteen merkittävin määrittäjä onkin se, kuinka se vertautuu kunakin aikana porvarilliseen urheiluun, sillä edeltävä perustettiin jälkimmäisen vaihtoehdoksi ja vastakulttuuriksi. Työväenurheiluaatetta määrittivät vuosina 1903–1923 seuraavat laaja-alaiset diskurssit: kilpaurheilu vastaan liikunta; sosialistinen ruumiinkuva ja tulevaisuus; sosialidemokraattinen vastaan kommunistinen urheiluaate. Ensimmäiseen sisältyi koko tutkimusaikana käyty keskustelu siitä, voiko urheilu olla puolueetonta ja onko työväenurheilu sitä. Tämän yhteydessä määriteltiin myös henkisen ja ruumiillisen kasvatuksen mahdollisia yhtymäkohtia. Toinen diskurssi kattoi kaiken sen, mitä sosialistisella ruumiinkulttuurilla – tai kapitalistisen ruumiinkulttuurin tuhoamisella – uskottiin voitavan saavuttaa. Viimeinen ja vasta 1920-luvun alussa käynnistynyt diskurssi käytiin pääasiassa työväenliikkeen sisällä, mutta silti se määrittäi koko työväenurheilun rintamalinjoja porvarilliseen urheiluliikkeeseen päin. Erillistä porvaristo vastaan työväestö -keskustelua ei käyty, sillä näiden kahden välistä suhdetta tarkasteltiin kaikissa edellä mainituissa kiistakysymyksissä.

5.2.1 Kilpaurheilu vastaan liikunta

Miksi työväestö omaksui nopeassa tahdissa ulkomailta tulleen, brittiläistä alkuperää olleen kilpaurheilukulttuurin, eikä jatkanut Heikelin ja Dammin tarjoamaa perinteistä kotimaista liikuntakulttuuria? Damm oli kehittänyt työväenurheiluaatetta Helsingin Ponnistuksen piirissä vuodesta 1887 lähtien opeille, jotka korostivat voimistelua, sen tervehdyttävää vaikutusta ja ohjattuja harjoituksia. Samoin kuin työväestö sanoi ”ei” wrightiläiselle työväenliikkeelle, totesi se niin myös yksipuoliselle voimistelulle. Suhtautuminen työväenliikkeen teoreetikkojen parissa oli kuitenkin hyvin erilainen; kansainvälisessä työväenliikkeessä urheilu nähtiin kapitalistisen järjestelmän luomuksena, herrojen turhamaisuutena sekä ajanvietteenä, joka vei työväestön

huomion pois oikeasti tärkeistä asioista.³⁷⁰ Esimerkiksi *Sosialistissa* todettiin vuonna 1911, että vaikka urheilu onkin poistanut huliganismin, on nyt syttynyt ”urheiluhulluus”, ja ”nykyajan työläisnuorison mielestä on taistelu jonkun pokaalin voittamisesta paljo tärkeämpi kuin 8 tunnin työpäivän puolesta kamppaileminen.”³⁷¹ Kotimaisen työväenliikkeen johto oli 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla tilanteessa, jossa työväestö osoitti sen mielestä tarpeettoman suurta kiinnostusta kilpaurheiluun, ainakin verratessa kansainväliseen työväenliikkeeseen. Toisaalta tilanne kiristyi jatkuvasti työväestön ja porvariston välillä, jonka takia työväenliikkeen oli muotoiltava oma kulttuurinsa porvarillisen vastakohtaksi. Samaten työväenurheiluliikkeen oli luotava oma maailmankuvansa ja urheiluaatteensa nopeasti, jos se mieli muodostaa vastakulttuurin pidemmät perinteet omaavalle porvarilliselle urheilukulttuurille, joka oli 1910-luvun alussa muotoutumassa aatteiltaan sellaiseksi, ettei työväenliike enää niitä voinut allekirjoittaa – ei edes urheilun näennäiseen puolueettomuuteen vedoten. Työväenurheiluaate muodostuikin yhdistelmäkulttuuriksi, joka koostui vanhasta, kasvatuksellista liikuntaa korostavasta dammilaisesta perinteestä ja uudesta, teoreetikkojen mielestä kapitalistiseen järjestelmään liittyneestä kilpaurheilusta.

Koska työväenkulttuuri niin sanottuna uutena kulttuurina, vasta 1880-luvulla Suomeen saapuneena tulokkaana, oli radikalisoitunut sosialistisen ohjelman hyväksymisen ja suurlakon jälkeen, tuli sen nopeassa tahdissa tarjota seuraajilleen uusi, työväenkulttuurin arvojen mukainen maailmankuva. Sosiaalistamiseen ryhdyttiin muutamastakin syystä: ensinnäkin eduskuntalaitoksen synnyn myötä SDP:n oli kasvatettava äänestäjäkuntaansa; toiseksi työväenliike pyrki rakentamaan vastinetta porvarilliselle, pitkään vallitsevana nähdylle kulttuurille, sillä nämä toimivat täysin eri lähtökohdista, toinen kapitalistisesta ja toinen proletaarisesta; kolmanneksi työväenliike pyrki kautskyläisittäin kokoamaan mahdollisimman suuret joukot liikkeensä alaisuuteen. Työväenliikkeen uuden näkemyksen mukaan sivistyneistö ei enää wrightiläisen kauden tapaan ajanut työväestön etuja, vaan sen oli tehtävä se itse.

Työväenurheiluseuroille, etenkin niille, jotka olivat omaksuneet kilpaurheilun eetoksen, uusi maailmankuva aiheutti tilanteen, jossa ne huomasivat kannattavansa samanlaista palkintoja, yksilösuoritusta ja voittamista ylimpinä arvoinaan pitävää kilpailujärjestelmää kuin porvaristo. Seurojen tasolla tilannetta ei nähty ongelmallisena, sillä urheilua pidettiin politiikasta vapaana harmittomana ajanvietteenä. Vuodesta 1912 ja Tukholman olympialaisista lähtien, kun porvarilliset piirit yhä kasvavassa määrin liittivät kisavoittoihin yltyöisänmaallisia arvoja, työväenurheiluliike sanoutui irti porvarillisista arvoista ja totesi edistävänsä omaa urheiluaatettaan. Sen mukaan

³⁷⁰ Ks. esim. Riordan 1999, 106. Ruumiinkulttuurin korostaminen urheilun sijaan näkyi myös siinä, että ensimmäinen kansainvälinen työväenurheiluliitto perustettiin Gentissä vuonna 1913 nimellä Association Internationale Socialiste d'Education Physique (Kansainvälinen sosialistinen ruumiillisen kasvatuksen liitto). Nygrén 1969, 11.

³⁷¹ Sosialisti nro. 85/1911.

kilpaurheilulla oli arvonsa nuorten houkuttelemisessa mukaan (poliittiseenkin) toimintaan, mutta se ei saanut kohota arvoksi sinänsä. *Sosialistissa* todettiin vuonna 1913, että työväenurheilulle oli olennaista että se tekee pesäeron porvarillisiin ja puolueettomiin järjestöihin, eikä enää kannusta harrastamaan urheilua urheilun tähden.³⁷² Esimerkiksi 1910-luvun alussa Suomeen saapunut partioliike nähtiin porvariston juonena, jota tuli vastustaa kaikin keinoin.³⁷³ (I)

Työväenliikkeen poliittiset kannanotot olivat nähtävissä myös urheiluaiheisessa lehtikirjoittelussa. Artikkelissa I käyn läpi työväen sanoma- ja aikakauslehtiin kirjoitettuja urheiluaiheisia artikkeleita selvittääkseni minkälaisista aatteellisista lähtökohdista urheilua lähestyttiin. Vaikka aineisto oli suhteellisen pieni (73 artikkelia), osoittaa se siitä huolimatta hyvin, minkälaiset diskurssit ja mielialat kunakin aikana vallitsivat. Artikkeleissa otettiin kantaa työväenliikettä laajemminkin puhuttaneisiin ongelmiin, ja ne heijastivat aikansa yleistä poliittista tilannetta. Erityisen tarkasti kirjoittajat seurasivat työväestön ja porvariston välistä luokkataistelusetelmaa ja siitä johtuneita yhteiskunnallisia ongelmia. Se, minkälaisista näkökulmista aihetta ennen kansalaissotaa lähestyttiin, kuvasi hyvin silloista dialogia. Tässä yhteydessä hyödyntämäni aineisto kattaa vuodet 1908–1917 eli 20 artikkelia (Katso Taulukko 4 seuraavalla sivulla).

Yli puolet (52 %) artikkeleiden aatteellisista kannanotoista edusti arvopohjaa 4, joka korosti urheilun merkitystä työväenkulttuurille. Tärkeäksi katsottiin myös tasa-arvon edistäminen ja työväen aseman parantaminen. Omaehtoisen työväenkulttuurin korostaminen ja puoluepoliittisten kannanottojen välttäminen kertoivat yhtäältä tavasta, jolla urheilu nähtiin politiikasta vapaana alueena ja toisaalta työväestön ja porvariston välisten suhteiden rauhanomaisuudesta. Onkin syytä huomata, että luokkien välinen yhteistoiminta liikunnan ja urheilun saralla jatkui vuoden 1912 aikana kärjistyneistä ongelmista huolimatta. Sovittelevaa näkökulmaa edusti myös arvopohja 3, jonka mukaan luokkaeroja tuli pienentää parlamentaarisen politiikan ja luokkien välisen yhteistoiminnan avulla. Tämä näkökulma edusti 13 %:a kaikista kannanotoista. (I)

Arvopohja 2 oli rauhanomainen vasemmistososialistinen näkökulma, joka näki luokkien välisen yhteistoiminnan negatiivisessa valossa ja kannusti kaikkialle yhteiskuntaan ulottuvaan luokkataisteluun. Äärimmäisintä mielipidettä edusti arvopohja 1, joka kannusti rauhanomaiseen tai väkivaltaiseen sosialistiseen vallankumoukseen. Ideologisessa mielessä arvopohjat olivat siis toisilleen läheisiä mutta niiden keinot erilaisia. Yhteensä arvopohjat 1 ja 2 edustivat 35 %:a kaikista kannanotoista. Arvopohjan 2 osuus oli 30 % ja arvopohjan 1 oli 5 %.

³⁷² Sosialisti nro. 28/1913.

³⁷³ Lahti 1948, 189. Julkaisematon käsikirjoitus. TUL. SUA.

TAULUKKO 4. URHEILUAIHEISISSA ARTIKKELEISSA ESIINTYNEET ARVOPOHJAT VUOSINA 1906–1917.

Arvopohja/Vuosi	1906–1917
	Prosenttiosuus (%) / kpl
1. Vallankumous: Tavoitteena väkivaltainen tai rauhanomainen vallankumous, joka johtaa vallitsevan järjestelmän korvaamiseen kommunistisella tai proletaarisella ja samalla työväenluokan aseman parantumiseen.	5 % / 1
2. Luokkataistelu: Välineenä ja tavoitteena jatkuva ja kaikkialle yhteiskuntaan ulottuva luokkien välinen taistelu hegemoniasta. Tunnuspiirteenä pessimistinen suhtautuminen luokkien väliseen yhteistoimintaan, vaikka tavoitteena oli myös luokkaerojen pienentäminen.	30 % / 7
3. Sosialidemokratia: Sama tavoite kuin edellisessä eli luokkaerojen pienentäminen/poistaminen, mutta tähän voitiin pyrkiä myös (etenkin vuoden 1918 jälkeen) luokkien välisellä yhteistyöllä. Välineenä oli ennen kaikkea parlamentaarinen politiikka.	13 % / 3
4. Työväenkulttuuri: Joukon ainoa ei-puoluepoliittinen ideologia, jolle tärkeää oli työväen aseman parantaminen, tasa-arvon edistäminen ja työväenkulttuurin jatkuvuuden takaaminen.	52 % / 12
Yhteensä:	100 % / 23 kpl

Vallankumouksellisuuden esilletuominen urheilukirjoittelussa ennen kansalaissotaa oli siis todella harvinaista. Se mainitaan tutkimuksessa aineistossa vain yhden kerran, vuonna 1907. Luokkataistelu sen sijaan tuotiin toistamiseen esille varteenotettavana vaihtoehtona kestävämmäksi koettuun tilanteeseen. Ensimmäisen kerran vuonna 1907 mutta jatkuvasti ja määrien kasvaessa vuodesta 1913 lähtien. Luokkataisteluun kannustaminen vaikuttaa siis liittyneen urheilumaailmaakin vaivanneisiin työväenluokan ja porvariston näkemyseroihin. (I)

Kansalaissodan jälkeen vanha urheiluhenki oli lopullisesti murskattu. Sillä viitattiin 1910-luvun alkuun asti harrastettuun urheiluun, jonka molemmat osapuolet olivat nähneet puolueettomana ja politiikasta vapaana. Edellä mainituista Tukholman olympialaisista lähtien työväenliike oli katsonut, että SVUL edustaa puolueettomuutta enää valheellisesti; se antaa poliittisten ambitioiden vaikuttaa urheilumaailmassa ja se

liittää urheiluun arvoja kuten nationalismi ja militarismi. Juuri ennen kansalaissotaa puolueettomuudesta oli tullut työväenliikkeen parissa haukkumasana, jolla kuvailtiin kaikkia porvarillisia ja etenkin sen peittelemiseen pyrkiviä tahoja. Kansalaissodan jälkeen, kun työväenurheilulla oli oman lehden lisäksi oma liitto, oli työväenurheilun viimeistään muotoiltava omista lähtökohdistaan urheiluaatteensa, joka perustuisi yksinomaan sosialismiin eikä porvarillisen yhteiskunnan arvoihin. Keskustelu kilpaurheilusta alkoikin uudelleen.

Muun muassa Kaarinan Jyryä edustanut Antti Raita oli yksi Suomen menestyneimmistä kilpapyöräilijöistä. Tukholman olympialaisissa 1912 Raita sijoittui henkilökohtaisessa 320 kilometrin maantiepyöräilyssä kuudenneksi. Ammatiltaan Raita oli kirvesmies ja työmies. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

Vaikka eurooppalainen työväenurheiluliike katsoi kilpaurheilua ensimmäisen maailmansodan jälkeen yhä suopeammin – pitkälti ruohonjuuritason toiveesta³⁷⁴ – kotimaiset teoreetikot suuntasivat katseensa esimerkiksi Tšekkoslovakiaan, joka oli tunnettu joukkourheilustaan ja valtavista voimistelunäytöksistään. Joukkourheilun, massojen liikuttamisen, nähtiin olevan todellista sosialistista urheilukulttuuria, joka ei kumarrellut yksilösuorituksille, ennätyksille tai palkinnoille. Don Anthony kutsuu tätä kilpa- ja joukkourheilun yhdistelmää termillä, jota käytettiin yleisesti slaavilaisissa

³⁷⁴ Wheeler 1978, 197.

maissa: fyysinen kulttuuri. Anthony jatkaa: ”Fyysisessä kulttuurissa kilpa- ja joukkourheilu nähdään tasa-arvoisina osina samaa liikuntakulttuuria”³⁷⁵

TUL:n perustavasta kokouksesta kertovassa artikkelissa varoiteltiin yksipuolisen ennätysurheilun vaaroista ja ”suositeltiin yhteiskunnallis-sivistyksellisen ja kasvatuksellisen puolen huomioonottamista”.³⁷⁶ Vuoteen 1923 mennessä keskustelu kilpaurheilusta ei ollut laantunut. Hentilän mukaan se oli jopa olennaisempi kuin vasemmiston suuntakiistoja koskenut diskurssi.³⁷⁷ Siitä oltiin yksimielisiä, että urheilu ei ollut puolueetonta, sillä kapitalismi oli turmellut sen korostamalla kilpailuja, palkintoja ja ennätyksiä. Uskottiin kuitenkin olevan mahdollista, että työväenurheiluliike voi pelastaa kilpaurheilun, sillä silloin sitä ohjailisi ”yhteiskunnallinen ryhmä, joka omistaa itselleen tasapuolisuuden perustuvan yhteiskuntajärjestelmän saavuttamisen päämäärän”.³⁷⁸ Lähes yksimielisiä oltiin siitakin, että kilpaurheilu ei ollut yksinomaan moitittavaa ja sosialististen näkemysten vastaista toimintaa, vaan se myös houkutteli uusia jäseniä poliittiseen toimintaan. Tällöin siihen oli kuitenkin liitettävä myös kasvatuksellinen anti – seikka, jota työväenurheiluliikkeessä oli vaalittu sitten Dammin aikojen, kun voimistelun nähtiin koulivan niin ruumista kuin sieluaakin: kilpaurheilu oli alistettava joukkoliikkeen päämäärille. *Suomen Työmies* -lehdessä todettiin urheilun kasvatuksellisista tavoitteista seuraavasti vuonna 1922:

Työväen vapaustaistelu vaatii meiltä sekä tervettä ja voimakasta vartta että myöskin ajan vaatimaa selvää tietoisuutta niistä velvollisuuksista ja tehtävistä, joita työväenluokan vapautumista ajava puolue kunakin hetkenä jäsenilleen ja koko työväestölle asettaa.³⁷⁹

Kilpaurheilu-diskurssin tarkastelu on siinä mielessä olennaista, että se paljastaa näkemyseron ennen kaikkea kansainvälisen sosialistisen teorian ja suomalaisen seuratason toiminnan välillä. Varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa ei käsitelty lainkaan urheiluaatetta tai kilpaurheilukysymystä, oletettavasti koska itse urheilu fyysisistä suorituksista koostuvana toimintana nähtiin harmittomana. Kilpaurheilun nopea leviäminen erityisesti työväestön parissa näyttäytyy automatisoituneena ja omalla painollaan etenevänä toimintana, kun taas poliittisten sisältöjen levittäminen oli ainakin virallisessa muodossaan päämäärähakuista ja suunniteltua. Tältä osin työväenurheilukulttuuri ja sen edustama aate muotoutuivat kahdessa eri tasossa liikkuvasta kulttuurin muodosta. Tässä vertailussa poliittisten sisältöjen tietoinen

³⁷⁵ Anthony 1978, 9.

³⁷⁶ Työväen Urheilulehti 28.2.1919

³⁷⁷ Hentilä 1982, 160.

³⁷⁸ Työväen Urheilulehti nro. 2/1923. Ks. myös Työväen Urheilulehti nro. 19/1917.

³⁷⁹ Suomen Työmies nro. 142/1922.

levittäminen vaikutti kankealta ja hitaalta, mutta on muistettava, että sen ohessa vaikutti jäsenaineiksesta itsestään kumpuava tiedostamaton sosialisatio oman luokan etuja ajavaan liikkeeseen. On mielenkiintoista huomata, kuinka kotimaiset työväenurheilupiirit sivuuttivat lähes täysin kansainvälisen joukkourheiluun kannustavan työväenaatteen. Seuraavaksi tarkastelen muita työväenurheiluliikkeen tekemiä valintoja, jotka vaikuttivat sen aatesisällön kokonaisuuteen.

5.2.2 Sosialistinen ruumis ja urheilulla saavutettava tulevaisuus

Sosialistisen maailmankuvan kannalta periaatteellisimmalla tasolla urheilua tarkasteltiin diskurssissa koskien sosialistista ruumista ja urheilun roolia tulevan sosialistisen yhteiskunnan saavuttamisessa. Hedelmällinen lähtökohta tähän työväenurheiluliikkeen piirissä käytyyn keskusteluun on Jari Ehrnroothin näkemys saavuttamattoman dialektiikasta. Ehrnroothin mukaan saavuttamaton tavoite määrittää jopa kaikkein suurimpia sosiaalisia liikkeitä kuten uskontoja: juutalaiset tavoittelevat messiaanista aikaa, kristityt ikuista valoa ja niin edelleen.³⁸⁰ Myös suomalaisen työväenurheilun voidaan katsoa ilmentävän saavuttamattoman dialektiikkaa: sen tärkein ideologinen päämäärä oli luoda sosialistinen urheilukulttuuri, jonka kuitenkin katsottiin toteutuvan vasta sosialistisessa järjestelmässä. Konkreettisempi tavoite oli tarjota palauttavaa liikuntaa vastapainoksi kapitalistisen työpaikan aiheuttamille fyysisille ja henkisille vaikeuksille sekä kerätä joukkoja työväenkulttuurin pariin. (IV)

Kun nämä tavoitteet, toinen ideologisesti-teoreettinen ja toinen konkreettinen, välittyivät seuroille, otettiin ne hyvin vastaan, koska ne olivat linjassa muun työväenkulttuurin kanssa. Ideologinen tavoite konkretisoitui sosialistisen ruumiin muokkaamiseksi. Tämä kehitystyö nähtiin välttämättömänä edellytyksenä sosialistisen yhteiskunnan saavuttamiselle. Siinä piili sen ristiriitaisuus: toisaalta työväenurheilu korosti joukkourheilua, yhteisen kulttuurin kehittämistä ja joukkovoiman mahdollistamia poliittisia ponnisteluja, mutta samalla se korosti kuinka tärkeää yksilön on kehittää sieluaan ja ruumistaan. Esimerkiksi Turun Veikoissa pidetyn puheen punaisena lankana oli se, kuinka työväestön oli alettava luoda ihanneihmistä, sillä vain hän tuli olemaan tulevaisuuden yhteiskunnan arvoinen.³⁸¹ Tämä ”täydellistäminen”, joka oli itsessään saavuttamaton tavoite, oli tuttu jo Heikelin ja Dammin ajoilta. Henning Eichbergin mukaan ruumiinkuva on aina tietyn kulttuurin muokkaama ja sellaisena kertoo kyseisen kulttuurin arvoista myös laajemmin.³⁸² Työväen ruumiinkulttuuri ja tulevaisuudenusko näyttäytyivät seuraavanlaisina edellä mainitussa puheessa:

³⁸⁰ Ehrnrooth 2001, 376.

³⁸¹ Sosialisti nro. 78, 1923.

³⁸² Eichberg 1989, 49

Sillä vasta silloin, kun pyrimme luomaan sielumme ja ruumiimme niin täydellisiksi kuin luonto ja olosuhteet antavat tilaisuuden, vasta silloin me kunnialla täytämme paikkamme sekä yksilöllisinä että yhteiskunnallisina olioina. Ja vasta silloin me täydellä oikeutuksella voimme sanoa olevamme, *luomakunnan kruunuja*.³⁸³

Työläisnaisten urheilulehdessä taas tulevaisuus nähtiin aikana, jolloin ”[r]iidat katoavat, kaikki tahtovat työväenluokan parasta, oma kunnianhimo häviää, tilalle jää yhteiset, joukkotoiminta.”³⁸⁴ Ellei tulevaisuuteen, niin ainakin tulevaan viitataan myös työväenkirjailija Konrad Lehtimäen kaunokirjallisessa teoksessa *Jännittäviä hetkiä*. Työväenurheilua kuvaavan teoksen eräessä tarinassa kuvataan ”Antin” ja ”Rajalan” tiukkaa kaksinkamppailua 5-ottelussa. Kun ”Antti” on voittanut ja samalla nolannut vastustajansa, selviää hänelle miten kilpailutilanteeseen ja vastustajaan olisi pitänyt suhtautua.

Mutta samassa muisti Antti äskeiset ajatuksensa ja huomasi hämmästyen, ettei itsekään vielä ollut oikea työläisurheilija, jolla puhtaan urheiluhengen ja toverillisen yhteenkuuluvaisuuden tunteen tulee olla korkeimpana toimintaohjeena.³⁸⁵

Sosialistisen ruumiin muokkaamiseen ei käytetty ainoastaan urheilua, vaan myös tupakointikieltoa, raittiusaatetta, siveyskasvatusta ja jopa kortinpeluun kieltämistä. On muistettava, että sosialistista ihmistä kasvatettaessa työväenurheilulle lankesi luonnollisesti ruumiillisesta kunnosta huolehtiminen, kun taas työväenyhdistykset hoitivat poliittisen kasvatuksen, Työväen Sivistysliitto sivistyksen, teatteri- ja musiikkiperinne niille kuuluvat kulttuurialat ja niin edelleen.

Etäällä tulevaisuudessa sijaitsevan sosialistisen yhteiskunnan tavoittelu sai työväenurheiluseuroissa hyvin erilaisia muotoja, koska seurat suhtautuivat eri tavoin työväen poliittis-ideologisiin tavoitteisiin. Tämä kävi ilmi oppimistilanteiden määrää tarkasteltaessa. Seurat määrittivät harvoin ideologiansa eksplisiittisesti, usein tyydyttiin toteamaan, että seuran päämääränä on ”Terve sielu terveessä ruumiissa”. Kun varsinaissuomalaiset työväenurheiluseurat määrittivät päämääränsä, käyttivät ne yhtä, useampaa tai kaikkia seuraavista ponsista:

1. Työväenurheiluseura työskentelee kohti päämääränsä;

³⁸³ Sosialisti nro. 78, 1923. Kursivointi on alkuperäisen kirjoittajan tekemä.

³⁸⁴ Työläisnaisten urheilulehti nro. 12/1922

³⁸⁵ Lehtimäki 1925, 65.

2. Yksi työväenurheiluseurojen tavoitteista on houkutella työläisnuorisoa mukaan toimintaan ja samalla pitää heidät poissa porvarillisesta urheiluliikkeestä;
3. Seurat edustavat työväenkulttuuria, mutta ne myös muovaavat uusia perinteitä;
4. Seurojen edustama kulttuuri poikkeaa olennaisesti porvarillisten seurojen vastaavasta, eikä näiden kahden toimijan välillä pitäisi olla kontaktia;
5. Seurat edistävät urheilun avulla terveellistä ruumiinkulttuuria.

Päämäärän epämääräistä sisältöä olennaisemmalta vaikuttaakin se, minkälaisia toimia saavuttamattoman dialektiikalla saatettiin perustella. Vaikka sosialistinen yhteiskunta ja vallankumous väikkyivätkin kaukana tulevaisuudessa, niillä voitiin perustella yhteisen todellisuuden rakentaminen. Kehitystä oli tapahduttava, sillä muussa tapauksessa työväestö jäisi auttamatta kapitalistisen järjestelmän jalkoihin. Kiinnostavasti työväenurheiluseurat saaticka lehtikirjoittelu eivät kannustaneet voimakkaamman ruumiin tavoitteluun urheilullisin perustein, vaikka työväestö oli omaksunut kilpaurheilun ja suomalaiset olivat menestyneet kansainvälisilläkin kilpa-areenoilla. Ruumiinkulttuuri näyttäytyi edelleen välineenä korkeampien henkisten ja poliittisten tavoitteiden saavuttamiselle.

Siinä missä työväenurheilu suuntautui epämääräiseen ja kaukaiseenkin tulevaisuuteen, porvarillinen urheilu ja sen ääriesimerkkinä suojeluskunnat, katsoi pitkälle menneisyyteen sekä selkeänä kuvastuvaan lähitulevaisuuteen. Lähimenneisyydessä sillä oli puolustettavanaan vastaisenäistynyt Suomen valtio sekä kansalaissodan lopputulos. Yltiöisänmaallisuudessaan ja nationalismissaan suojeluskunnat katsoivat pitkälle suomalaisen kansakunnan menneisyyteen ja sen sankarihahmoihin. Menneisyys, joka esiintyi ennen kaikkea ulkoista vihollista vastaan käytyinä taisteluna, oli se perintö, jota suojeluskunnat turvasivat. Lähitulevaisuudessaan suojeluskunnat näkivät varmuudella sotivansa Neuvostoliittoa vastaan. Tästä johtui sotilaskoulutuksen suuri merkitys suojeluskunnissa sekä urheiluideologia, joka erosi huomattavasti työväestön näkemyksistä. Suojeluskunnat näkivät yksilön velvollisuutena itsensä uhraamisen isänmaan puolustamiseksi, työväenaate taas korosti sitä, että työläisten tuli kehittää itseään ruumiillisesti ja sivistyksellisesti, jotta työväenluokka *kokonaisuudessaan* kohoaisi sorretusta asemastaan ja sosialistisen urheilukulttuurin saavuttaminen tulisi mahdolliseksi. Yksilöiden uhrautuvaisuutta ei katsottu tarpeelliseksi, sillä työväenliike varautui pitkään, lähinnä kulttuurillisella tasolla käytävään kamppailuun yhteiskunnan hallinnasta. Suojeluskunnat arvostivat lisäksi siveellisyyttä, kovaa kuria, eugeniikkaa, ruumiillista työtä, uskonnollisuutta ja raittiutta.³⁸⁶ Todettakoon vielä lyhyesti, että suojeluskuntien poliittinen kasvatus oli

³⁸⁶ Vasara 1997, 522–529, 688.

huomattavasti suunnitellumpaa ja päämäärähakuista, etenkin nuorten poikien osalta, kuin työväenurheiluseuroissa. (V)

5.2.3 Kommunistisen urheilukulttuurin esiinmarssi

Kansalaissodasta johtunut yhteiskunnallinen ja poliittinen kahtiajako sekä työväenliikkeen hajoaminen kävivät ilmi myös urheiluaiheisesta lehtikirjoittelusta. Siinä missä kansalaissotaa edeltänyt kirjoittelu korosti työväenkulttuurin omaehtoisuutta ja aktiivista esilletuontia, luokkataistelua luokkaerojen pienentämiseksi sekä parlamentaarista sosialidemokratiaa, sodan jälkeinen kirjoittelu suuntautui työväenkulttuurin lisäksi yhä voimakkaammin luokkataisteluun ja jopa vallankumouksellisuuteen. Kirjoittelun radikaalin sävyn mahdollistivat vasemmistososialistiset julkaisut kuten *Suomen Työmies*, *Sosialistinen Aikakauslehti* ja *Nuori Työläinen*, ja tekstiä tuotettiin muun muassa SSTP:n ja SKP:n kannattajille. Artikkelissa I tarkastelen neljän erilaisen arvopohjan ilmenemistä urheiluaiheisissa artikkeleissa, jotka julkaistiin työväestölle suunnatuissa lehdissä. Tässä yhteydessä tarkastelen vain osaa aineistosta eli vuosina 1918–1923 julkaistuja artikkeleita (53 kpl) (Katso Taulukko 5 seuraavalla sivulla). Koko ajanjaksolta eli vuosilta 1906–1923 hyödynsin 73 artikkelia. Kansalaissotaa edeltänyttä aikaa käsittelin luvussa Kilpaurheilu vastaan liikunta.

Läpi koko aineiston, kattaen siis vuodet 1906–1923, tuotiin neljättä eli työväenkulttuuria korostanutta arvopohjaa esille tasaisesti ja voimakkaasti. Tosin kansalaissodan jälkeen suhteellinen osuus hieman laski (52 % → 43 %). Myös arvopohja 3 eli sosialidemokraattien puoluepolitiikkaan liittyvä näkökulma esiintyi sotaa edeltänyttä aikaa harvemmin (13 % → 7 %). Nousussa puolestaan olivat SSTP:n politiikkaan ja luokkataisteluun liittyvä arvopohja 2 (30 % → 40 %) sekä SKP:n ideologian mukainen ja vallankumoukseen kannustanut arvopohja 1 (5 % → 10 %). Ilmiselvästi puoluekentän muuttuminen vaikutti myös työväenurheiluliikkeessä ja sen liepeillä tapahtuneessa urheilukirjoittelussa. Samalla kun kirjoitusten sävy on siirtynyt kohti poliittista vasenta laitaa, ovat ne myös radikalisoituneet. Poliittisen vaikuttamisen keinot liukuivat parlamentaarista kohti ulkoparlamentaarista ja vallankumouksellista. (I)

TAULUKKO 5. URHEILUAIHEISSA ARTIKKELEISSA ESIINTYNEET ARVOPOHJAT VUOSINA 1906–1917 JA 1918–1923.

Arvopohja/Vuosi	1906–1917	1918–1923
	Prosenttiosuus (%) / kpl	
1. Vallankumous	5 % / 1	10 % / 9
2. Luokkataistelu	30 % / 7	40 % / 35
3. Sosialidemokratia	13 % / 3	7 % / 6
4. Työväenkulttuuri	52 % / 12	43 % / 37
Yhteensä:	100 % / 23 kpl	100 % / 87 kpl

Arvopohjatutkimus artikkeleiden perusteella tarjoaa näkökulman kahteen, toisilleen jopa vastakkaiseen ilmiöön eli siihen, minkälaisia poliittis-kulttuurisia näkökantoja kirjoittajat – ja oletettavasti myös osa lukijakunnasta – olivat jo omaksuneet, ja toisaalta siihen, mihin näkökantaan kirjoittajat pyrkivät lukijoitaan tutustuttamaan ja sosiaalistamaan. Arvopohjat ja artikkeleissa yksilöidyt aiheet kuvastavat siis sitä, mikä oli jo omaksuttu, mutta toisaalta myös sitä, mikä oli mahdollista omaksua lehtien sivuilta. Analogiana tälle tulkinneelle toimii sosialistinen vallankumousteoria: muiden teorioiden tapaan sosialistiset teoriat olivat vallitsevan kulttuurin ja historiallisen kehityksen tulosta, mutta samalla niissä koettiin tärkeäksi kuvailla tulevaa sosialistista yhteiskuntaa, siis tulevaisuuden kulttuuria, jonka oletettiin olevan olennaisesti erilainen kuin teorian luomishetkellä vallinnut kapitalistinen kulttuuri. Arvopohjien tutkimuksen anti piilee siis sekä kirjoitushetkellä vallinneen kulttuurin että senhetkisten tulevaisuudennäkymien tarkastelussa. Esimerkiksi kansalaissodan jälkeen aiempaa voimakkaammin esille tullut vasemmistososialismi voidaan nähdä yhtäältä hävittyyn sotaan liittyneenä epätoivona ja katkeruutena sekä toisaalta tulevaisuuteen sijoittuvaan sosialistiseen vallankumoukseen liittyvänä odotuksena ja ilona. Väitöskirjani aiheeseen eli poliittiseen sosialisatioon arvopohjat liittyvät siten, että ne kuvastavat julkisella ja kansallisella tasolla tehtyä työtä yhtäältä työväenurheilukulttuurin määrittelemiseksi, mutta toisaalta myös sen tulevaisuuden – ja täten päämäärien – luomiseksi.

TUL:n onnistui 1920-luvun alussa pysytellä tehokkaasti erossa puoluepolitiikasta ja täten myös suuntakiistoista, eikä kommunisteja koettu vakavaksi uhaksi. Mitä ilmeisimmin TUL:n johdossa ei tiedetty kotimaisten kommunistien, lähinnä SKP:n jäsenten SSTP:n välityksellä, pyrkivän saamaan jalansijaa niin

työväenurheiluseuroissa kuin itse TUL:ssakin. Samana kesänä, 1921, kun kommunistinen internationaali aloitti yhteisrintamataktiikan, jolla pyrittiin sosialidemokraattisten ja kommunististen joukkojen yhdistämiseen, SKP käsitteli urheilua ensimmäistä kertaa neljännessä puoluekokouksessaan. Syksyllä SSTP käsitteli samoja papereita, joihin oli kuitenkin vaihdettu muutamia olennaisia sanoja. Alkuperäinen, tarkasti SKP:n urheiluaatetta määrittävä ponsi kehui TUL:n siihenastista toimintaa, määritteli miten porvaristo käyttää urheilua luokkavaltansa vahvistamisessa ja kuinka urheilua tulee käyttää köyhälistön luokkavoiman ja -hengen kasvattamisessa, sekä lopuksi totesi, että ”urheilu kehittää päättäväisyyttä, tarmoa ja riipeyttä sekä toiminnallisuutta ja yleensä niitä kykyjä, joita työväenluokan vallankumouksellinen toiminta vaatii.” SSTP hyväksyi alkuperäisen julkilausuman muuttaen siitä vain kahta virkettä. Konkreettisia tavoitteita kuvaavasta otteesta

Mutta kun sosialipetturit ovat yrittäneet kaapata senkin [TUL:n] haltuunsa, on luokkatietoisella työväellä edessään suuri tehtävä, Suomen työväen urheiluliikkeen liittäminen punaisten urheiluliittojen kansainväliseen yhtymään. Kommunistien on työläisurheilijain joukossa tehtävä tarmokasta työtä niin, että tämä työkin valmistaisi vallankumoukselle hyviä kannattaja- ja taistelujoukkoja [...]³⁸⁷

muutettiin sanat ”socialipetturit” ja ”kommunistien” muotoon ”sos.-dem. johtajapetturit” ja ”puolueemme jäsenten”. Julkilausuma aiheutti vilkasta keskustelua SSTP:n sisällä. Yhteisenä huolenaiheena vaikuttaa olleen se, ettei TUL:ssa olevia SSTP:n jäseniä oltu lainkaan informoitu puolueen tavoitteista koskien punaista urheiluinternationaalia. Keskustelu päätettiinkin toiveeseen, että TUL saadaan ”vallankumousta puoltavaksi liikkeeksi.”³⁸⁸ Tämän jälkeen SSTP tai SKP eivät enää käsitelleet urheilua tutkimanani ajanjaksona. (I)

Sisäasiainministeriön toimesta kommunistisen työväenurheilun jäljille usutettiin Etsivä Keskuspoliisi. Se keräsi kansiota nimeltä ”Kommunismi työväen urheiluliikkeessä”, johon oli kerätty lähinnä julkista sanomalehti- ja kokouspöytäkirja-aineistoa TUL:n toiminnasta. Kansiossa lainatut tekstit kehottivat luokkataisteluun, osoittivat avointa vihamielisyyttä suojeluskuntia ja porvaristoa kohtaan sekä neuvoivat unohtamaan urheilun valheellisen puolueettomuuden. Väkivaltaiseen vallankumoukseen kannustavaa tekstiä ei löytynyt. Raskauttavin todiste työväenurheiluliikkeen kommunistisuudesta oli jäljennös SKP:n lähettämistä toimintaohjeista, jotka löydettiin SSTP:n puheenjohtaja Niilo Vällärin hallusta vuonna

³⁸⁷ SKP:n IV puoluekokous 1921, s. 46. SKP:n päätöksiä I. SKP. KansA.

³⁸⁸ Pöytäkirja SSTP:n puolueuuevoston kokouksesta 6.-8.1922. SKP:n päätöksiä I. SKP. KansA; Hentilä 1982, 155

1923. Ohjeet totesivat urheilun yhteiskunnallisesta luonteesta seuraavasti: ensinnäkin, kuten kaikki sivistystyö kapitalistisessa yhteiskunnassa, urheilukin on sen maailmankatsomuksen mukaista, ja toiseksi, edellisestä johtuen työväenurheilu ei saa ”verhoutua puolueettomuuden taakse”. Porvarillisen urheilun suurimmiksi ongelmakohdiksi nähtiin kilpaurheilu, kaupankäynti urheilijoista ja näitä urheilijoita kannustavan yleisön taantuminen ”yksilön etuja ja kunniaa tavoittelevaksi”. Lopuksi ohjeissa annettiin neuvoja toiminnasta urheiluseuroissa. Jokaiseen urheiluseuraan oli perustettava 3-7 hengen soluja, jotka toteuttaisivat SKP:n Urheilujaoston antamia tehtäviä ja ryhtyvät itsenäisesti ”sellaisiin toimenpiteisiin, jotka ryhmä katsoo edistävän kommunistisen katsomuksen ja käsitysten leviämistä”.³⁸⁹ (I)

Kaarinan Jyry perustettiin vuonna 1906 Työväenyhdistys Taiston alaosastoksi. Taiston talo, joka sijaitsi osoitteessa Kirkkotie 13, oli Jyryn ensimmäinen toimipaikka. Koska Taistoa syytettiin poliittisen toiminnan harjoittamisesta, ja näin ollen myös Jyryn toiminta vaikeutui, päätti Jyry irtautua Taistosta vuonna 1923. Kaarinan Jyryn toiminta puolestaan lakkautettiin kommunistilakien nojalla vuonna 1930. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

Kyseisten ohjeiden leviämisestä tai vaikutuksesta ei ole tutkimustietoa, mutta voitaneen olettaa, ettei niillä ollut ainakaan merkittävää vaikutusta. Tämän voi perustella muun muassa kommunistisen puolueen maanalaisen toiminnan

³⁸⁹ Kommunismi työväen urheiluliikkeessä -kansio. 2659. AMP. EK-Valpo I. KA.

vaatimattomalla vaikutuksella.³⁹⁰ Myöskään varsinaissuomalaisista työväenurheiluseuroista ei ollut löydettävissä kommunistien yhtäkkistä vaikutusvallan kasvua. Jos vaikutus oli olemassa, pysyi se henkilöiden välisenä ja näkymättömissä. Kommunismiin viittaavia kannanottoja toki esiintyi joissain seuroissa, ja eräät seurat olivat maineeltaan kommunistisia, mutta näiden seurojen poliittinen ideologia oli tiedossa jo ennen kansalaissotaa. Luonnollisesti kansalaissota kärjisti mielipiteitä ja vapautti kirjoitustavat, joilla käsitellä ”herroja”, ”porvareita”, ”lahtareita”, ”ohraa” ja niin edelleen – tämä näkyi sekä seurojen julkaisuissa että sanomalehdissä. Jos kommunismin määritelmänä pidetään sitä, että se kannustaa välittömään vallankumoukseen ja kapitalistisen järjestelmän kumoamiseen, ei yksikään varsinaissuomalaisista työväenurheiluseuroista täyttänyt tätä ehtoa. Kyseisenlainen laiton toiminta olisi nopeasti herättänyt Etsivän Keskuspoliisin huomion. Luokkataisteluun kannustettiin, urheilun uskottiin vapautuvan vasta sosialistisessa järjestelmässä ja porvariston toimia paheksuttiin, mutta ainakaan kokouspöytäkirjoihin, jotka olivat viranomaisille julkista materiaalia, ei vallankumoukseen kannustaminen kantautunut. Toisin oli esimerkiksi Saksassa, jossa tunnetusti kommunistisen työväenurheiluseura Turnverein Fichten puheenjohtaja totesi vuonna 1921 seuraavasti:

Haluamme olla osa sosialistista, vallankumouksellista työväenliikettä. Voimme saavuttaa sen vain päämäärätietoisten, vallankumouksellisten toverien alaisuudessa. Kaikki sosialistit toimivat Karl Marxin Kommunistisen manifestin oppien mukaan, joten seuraava tavoitteemme tulee olla proletariaatin diktatuuri.³⁹¹

Edellä on kerrottu kommunistisen PUI:n perustamisesta vuonna 1921. Valtaosa sen jäsenistä ja vaikutusvallasta oli Neuvosto-Venäjällä ja myöhemmin Neuvostoliitossa, mutta se onnistui saamaan tutkimanani ajanjaksona jalansijan myös Tšekkoslovakiassa vuonna 1921³⁹² ja Ranskassa vuonna 1923.³⁹³ Vahvasti keskusjohtoisena liikkeenä kommunistiset urheilujärjestöt kaikkialla toimivat samojen, Moskovan määräämien toimintaohjeiden mukaan:

Elimellistä PUI:n hyväksi tapahtuvalla kommunistiselle työlle työväenurheilujärjestöissä oli demokraattisesti toimivien solujen perustaminen. Näiden tuli taivutella enemmistö järjestön jäsenistä liittymään PUI:hin. Jopa ei-kommunistiset työläiset olivat tervetulleita PUI:hin, sillä sen

³⁹⁰ Saarela 1996.

³⁹¹ Tekijän käännös; Steinberg 1978, 238.

³⁹² Kostka 1978, 59; Steinberg 1978, 241.

³⁹³ Murray 1996, 31. Steinberg 1978, 241.

tavoite oli ”herättää henkiin” luokkataistelun periaatteet työväenurheiluliikkeessä [...]”³⁹⁴

Kyseessä olivat samat solujen perustamiseen tähtäävät ohjeet, jotka löydettiin Välläriltä vuonna 1923. Se, että kommunistisen urheilun odotettiin toimivan kaikissa maissa samojen periaatteiden pohjalta, on mahdollinen syy liikkeen epäonnistumiselle. Kuten edellä on todettu, työväenurheilussa taas oli suuriakin eroja maiden välillä, eikä sitä pyrittykään kahlehtimaan niin kokonaisvaltaisesti kuin kommunistista urheilua.

Varsinais-Suomessa maineeltaan kommunistisina tunnettiin seurat Turun Veikot ja Maarian Kisa-Toverit, vaikka oikeammin niiden ideologia viittasi vasemmistososialismiin. Esimerkiksi Turun Veikkojen maine syntyi osaltaan sen läheisistä yhteyksistä kommunistiseen Turun Sos.dem. Nuoriso-osastoon – organisaatioilla oli myös useita yhteisiä jäseniä. Veikkojen jäsenillä oli muitakin poliittisia yhteyksiä; Veikkojen ja Vähä-Heikkilän Iskun jäsen Laura Numminen toimi aktiivisesti SSTP:n piiritasolla.³⁹⁵ Toisaalta siellä toimi myös kirjailija Kaarlo Valli, jota Etsivä Keskuspoliisi kuvasi kommunistiksi, mutta joka oli sosialidemokraattisen Maarian Pyrkivän jäsen.³⁹⁶ Seurojen yksittäisten jäsenten poliittista toimintaa ei voidakaan pitää koko seuran toimintaa kuvaavana, sillä oletettavasti seuran valintaan vaikutti esimerkiksi maantieteellinen läheisyys, eikä pelkästään seuran edustama aatteellinen suuntaus. Seurojen sijoittumisesta vasemmistoaatteiden skaalalla kertovat aiemmin esitellyt oppimistilanteiden määrät, joiden todettiin korreloivan seuran poliittisen maineen kanssa. Kyseisen listan mukaan kärkikolmikko on Turun Veikot, Mynämäen Toverit ja Nummenmäen Jyry.³⁹⁷ Olisi väärin todeta näiden kaikkien olleen kommunistisia, sillä oppimistilanteiden suuri määrä kertoo äärivasemmalle sijoittuneen ideologian lisäksi siitä innosta, jolla poliittisia sisältöjä levitettiin. Poliittisesti aktiivinen toiminta on mahdollisesti näyttäytynyt urheiluseuran toimintaa seuranneille henkilöille kommunistisena. Kuten suomalaisessa yhteiskunnassa ylipäätään, urheilumaailmassakin oli vaikea osoittaa eroja sosialistisen ja kommunistisen aatemaailman välillä pelkästään julkilausumien ja toiminnan perusteella.

³⁹⁴ Tekijän käännös; Steinberg 1978, 239.

³⁹⁵ Turun läänin etel. vaalipiirin sosialistisen piirikokouksen pöytäkirja. Hga Turun eteläisen vaalipiirin aineisto. SSTP. KansA.

³⁹⁶ Henkilömappi 1335. HMP. EK-Valpo I. KA.

³⁹⁷ Huom! Tässä listassa ei ole esimerkiksi edellä mainittua Maarian Kisa-Toverit -seuraa, sillä siltä ei ollut säilynyt tarvittavia lähteitä.

5.3 Johtopäätökset

Määrittelin tutkimukseni kohteeksi ne keinot, joilla työväenurheiluseurojen johto levitti poliittisen agendan jäsenistöön. Keinoja, niin virallisia ja päämäärähakuisia kuin epävirallisia ja suunnittelemattomiakin, löytyi useita. Tärkeimmäksi tiedonsiirtotavaksi osoittautui puhe, sillä seurojen sisäisiä julkaisuja ei tutkittavana ajanjaksona ollut. Oletettavasti puhuttu sana olisi joka tapauksessa ollut kirjoitettua sanaa tehokkaampi vaikutusmuoto. Puheessa, joka sisällön puolesta oli usein itseään vuodesta toiseen toistavaa ja epämääräiseen tulevaisuuteen viittaavaa, määriteltiin työväenurheiluseuran yhteistä todellisuutta osana laajempaa työväenliikettä. ”Päämäärän” tavoittelulla perusteltiin sosiaalinen kontrolli, jonka periaatteellisena tarkoituksena oli työväestön kohottaminen ala-arvoisena nähdystä tilastaan. Kontrollin keinot olivat ankarat; ne perustuivat julkiseen häpäisemiseen, rangaistuksiin ja äärimmäisessä tapauksessa yhteisöstä poissulkemiseen. Niihin oli kuitenkin sopeuduttava, sillä vaikka ne olikin välitetty TUL:n ja sitä ennen järjestäytymättömän työväenurheiluliikkeen johdolta seuroille, oli ne myös hyväksytyt demokraattisesti seuroissa. Tiiviin yhteisön, jota entisestään yhdisti demokraattinen päätöksenteko sekä juhlat ja arki, jäsenet saivat myös apua hädän hetkellä. Seurat tukivat lakkolaisia, keräsivät kolehtia hetkellisesti työkyvyttömille, työllistivät heitä ja ylipäättään tarjosivat palveluita, joihin yksittäisillä ihmisillä ei olisi ollut varaa.

Puhetilanteissa seurat loivat omaa todellisuuttaan, kontekstia, joka salli yhden asian ja kielsi toisen. Oppiminen nähtiin tässä tutkimuksessa mieleenpainuvana ja käytöstä muuttavana toimintana, joka syntyi henkilön kohdatessa työväenurheiluseuran kontekstin. Osittain seurojen omista ja osittain teoreetikkojen määrittämistä lähtökohdista rakentunut seurakulttuuri koostui säljöläisittäin fyysisistä, älyllisistä ja sosiaalisista välineistä, joita jäsenistö hyödynsi seuran kontekstissa toimiessaan sekä kuljetti mukanaan myös seuran ulkopuolelle. Näin seuran maine levisi lähiympäristöön houkutellessa toisia liittymään ja toisia pysyttelemään erossa. Tässä mielessä työväenurheiluseurojen nähtiin olevan jatkuvassa muutoksen tilassa, vaikka seuran poliittinen asennoituminen olikin hitaasti muuttuva.

Kasvatuksen kannalta työväenurheiluseuran tärkein tehtävä oli kulttuurin uusintaminen. Tätä se tietämättään toteutti laaja-alaisesti sosiaalistamalla sekä pienemmässä määrin tietoisesti opetuksen keinoin. Poliitiikan saralla arvoja opittiin lähinnä niihin sosiaalistamalla, kun taas tiedollinen ja teoreettinen puoli tuli selkeämmin esiin tietoisessa valitustoiminnassa. Valitettavasti lähdeaineisto ei valottanut niitä (varmasti) lukuisia tilanteita jäsenten välillä, joissa mielipiteitä vaihdettiin, kiisteltiin ja perusteltiin aiheista kuten työ, palkka, lakot, elintarviketilanne, ”herrat”, puolueet ja niin edelleen. Ilmiselvää on, etteivät nämä olleet ainoita aiheita, mutta esimerkiksi työväentaloille spontaanisti syntyneissä juttutuovissa saattoi keskustelu nopeasti kääntyä politiikkaan. Vaikka seuroissa edistettiin omaa asiaa, ei aatteiden pakkosyöttöä tapahtunut – yksilö vaikuttaa olleen vapaa valitsemaan ajanviettopaansa.

Naispuolisia urheilijoita ohjeistettiin seuraavasti Työläisnaisten urheilulehdessä vuonna 1922 (joulujulkaisu): ”Urheilija on siis sellainenkin Liittomme jäsen, joka ei kilpaile, mutta harjoittaa henkisiä ja ruumiillisia voimiaan. Tähän juuri tulisikin urheiluelämämme pyrkiä: ei päämääränä kilpailu – niissäkin saa käydä, jos terveys ja voima sen sallii – vaan henkinen voima yhtä korkealle, kuin ruumiillinenkin. Kun me tähän pääsemme, ymmärrämme me paremmin toisiamme. Riidat katoavat, kaikki tahtovat työväenluokan parasta, oma kunnianhimo häviää, tilalle jää yhteisetu, joukkotoiminta.” Kaarinan Jyryn naisvoimistelijoita vuodelta 1926. Lähde: Turun Jyryn kokoelmat.

Näin ei Wheelerin mukaan ollut Manner-Euroopassa. Hän totesi vuonna 1978, että työväenurheiluseurat olivat liian poliittisia ollakseen siinä tuotteliaita. Esimerkiksi pakolliset luennot ja poliittiset keskustelut karkottivat erityisesti nuorison. Ironista kyllä, ammattiliitot ja poliittiset organisaatiot pitivät työväenurheilun poliittisuutta liian vähäisenä.

Niillä [ammattiliitoilla ja poliittisilla organisaatioilla] ei ollut mitään sitä vastaan, että työväestö nautiskeli urheiluharrastuksestaan, mutta koska ne rahoittivat urheilutoimintaa, halusivat ne nähdä todisteita muistakin kuin ”peleistä ja leikeistä”. Tästä seurasi, että työväenurheiluliike jäi käytännössä lapsipuolen asemaan. [...] Se jäi huomioimatta, että urheilujärjestö saattaisi olla

poliittisuudessaan tehokkaampi olemalla vähemmän räikeästi poliittinen.³⁹⁸

Suomalaisissa työväenurheiluseuroissa ei vastaavanlaista ongelmaa ollut, sillä työväenliike oli eriyttänyt kasvatuksellisen vastuun tehokkaasti. Poliittisen kasvatuksen tärkeimpiä toteuttajia olivat työväenyhdistykset ja nuorisoliitto, urheiluseurojen odotettiin toteuttavan ruumiinkulttuuria – tietysti linjassa muun työväenliikkeen ideologian kanssa.

Varsinaissuomalaiset työväenurheiluseurat osoittautuivat poliittiselta valistukseltaan monimuotoisiksi, eikä niiden voidakaan sanoa edustaneen yhtä ainoata työväenurheilukulttuuria. Yhdelle urheilukulttuuri oli silkkaa fyysistä toimintaan, toiselle se näyttäytyi toisistaan erottamattomista ruumiinkulttuurista ja sosialismista. Osaltaan tämä heijasteli niitä erilaisia kasvatuksellisia tavoitteita, joita urheilulle annettiin 1900-luvun alun aikana. Dammilainen käsitys ruumiin ja sielun koulumisesta säilyi voimakkaana juonteena, eritoten teoreetikkojen mielissä, vaikka ruohonjuuritaso vaatikin lisää kilpailuja ja vähemmän ohjattua voimistelua. Kotimainen työväenurheiluaste onnistuttiin muovaamaan 1910- ja 1920-lukujen aikana ilman vakavia yhteenottoja koskien kilpaurheilua ja kasvatuksellista liikuntaa. Edellinen edusti uutta tuontikulttuuria, joka levisi kulovalkean tavoin myös laajempaan yleisöön, joka ei urheilua harrastanut. Syntyivät yhteiseksi koetut urheilusankarit, tunnetuimpana Hannes Kolehmainen, urheilun seuraamisen kulttuuri, urheilujournalismi ja niin edelleen. Kasvatuksellinen liikunta puolestaan edusti suomalaiseksi nähtyä vanhaa perinnettä, vaikka sekin oli perua lähinnä saksalaisesta ja ruotsalaisesta voimisteluliikkeestä. Samalla tavoin kuin kilpaurheiluinnostus levisi Suomeen, levisi myös työväenliikkeen kulttuuri ja yhteisöllisyys. Voimistelukulttuuri taas jäi teoreetikkojen lempilapseksi, ja tietoutta siitä oli levitettävä samoin kuin tietoa sosialismin teoriasta, taloudellisista järjestelmistä ja tulevaisuuden sosialistisesta yhteiskunnasta – tietoisien valistustyön avulla. Tämä kuvaa hyvin sitä, kuinka erilaisia liikkeitä levitetään riippuen niihin kohdistuneesta kiinnostuksesta ja niiden takana olevista vallankäyttäjistä. Työväenurheilukulttuurin leviämiseen ja levittämiseen vaikutti lisäksi sen edustama aikakäsitys ja sen tulokasluonne.

Uskonnollisuuteen kielteisesti suhtautunut työväenkulttuuri oli itse lähellä uskonnollista liikettä siinä mielessä, että se uskoi omaan paratiisiinsa, sosialistiseen yhteiskuntaan, tai vähintäänkin olojen huimaan parantumiseen. Tavoittamattoman dialektiikka määritteli liikettä, jolle tulevaisuus oli hämärän peitossa, mutta joka silti vaati yksilöiltä itsekasvatusta ja kuria. Menneisyys taas oli merkityksetön, sillä se oli kapitalistisen järjestelmän turmelemaa aikaa. Vahvalla ideologiallaan, päämäärätietoisuudella ja etenkin liikkeen uutuudesta johtuvalla innolla työväenyhdistykset levittivät tietoa liikkeen ideologiasta ja sisäisestä kulttuurista.

³⁹⁸ Tekijän käännös; Wheeler 1978, 205.

Rivakoita otteita kaivattiin myös siksi, etteivät porvarilliset kulttuurijärjestöt enää ulottaisi vaikutustaan työläisiin. Tähän nopeasti leviävän työväenliikkeen yhteyteen perustettiin urheiluliike, jonka perusyksikköinä toimivat urheiluseurat. Niissä teoreettiset julkilausumat purettiin muotoon, joka soveltui seuran arkipäivään. Toimivaa kompromissia oli vaikea löytää, ja tästä johtuikin poliittisen opetuksen vähäinen määrä joissain seuroissa. Samalla tavoin kuin Vesa Kurkela erotti toisistaan työväenjohtajien ja työväenliikkeen kulttuurin, on mahdollista erottaa työväenurheiluseuroille tarjottu teoreettis-poliittinen tieto ja seurojen vakiintuneet toimintatavat.³⁹⁹ Poliittisen opetuksen saralla aktiivisimmin näyttivät toimivan seurat, joista löytyi luontaista kiinnostusta poliittisiin kysymyksiin sekä omakohtaista kokemusta siitä, mitä tapahtuu työväenliikkeen ja porvarillisen yhteiskunnan törmätessä – tapahtui se sitten urheilukentällä tai eduskunnassa.

Siinä mielessä, että työväenurheiluseurat keräsivät jäsenikseen henkilöitä, joiden tausta ja sosiaalinen identiteetti olivat hyvin samanlaisia, onnistuivat seurat luomaan ympäristön, joka mahdollisti voimakkaan samaistumisen niin työväenurheiluliikkeen ideologiaan kuin arkipäivän työväenaatteeseen ja -kulttuuriinkin. Vaikutus muodostui poliittisen sosialisoinnin keinoin. Seurat onnistuivat myös tavoitteessaan, jonka ne jakoivat muiden työväenkulttuuriliikkeiden kanssa; ne keräsivät ahkerasti jäseniä riveihinsä, sillä jo Erfurtin ohjelmassa – joka Suomessakin omaksuttiin vuonna 1903 – korostettiin, että sitomalla laajat joukot työväenliikkeeseen kasvaa liikkeen parlamentaarinen ja yhteiskunnallis-kulttuurinen vaikutusvalta. Vuonna 1921 TUL oli jäsenmäärältään jopa SVUL:a suurempi.⁴⁰⁰ Tavoite saavutettiin jäsenkeräys- ja seurojenperustamiskampanjoiden avulla, ja tuloksia esiteltiin suurilla urheilujuhilla ja urheilijoiden juhlamarsseilla. Kuitenkin työväenurheiluliike oli pohjimmiltaan protestiliike, sillä vastustihan se muun työväenliikkeen osana kapitalistista talousjärjestelmää ja tämän piirissä syntynyttä urheiluideologiaa. Liikkeellä ja sen johdossa olleella TUL:lla ei ollut kuitenkaan selkeää operatiivista ohjelmaa, jolla pyrkiä vastustamiensa seikkojen korjaamiseen. Vahvimmin TUL toi esille halunsa tarjota urheilua laajoille joukoille. Toinen tavoite, jota tuotiin esille enimmäkseen liikkeen julkaisuissa, oli se, että kovalla työllä tuli tavoitella sosialistista urheilujärjestelmää, ja tavoitteen edistämiseksi seurojen oli huolehdittava jäsentensä ruumiillisesta ja henkisestä hyvinvoinnista sekä samalla valistettava näitä työväenliikkeen poliittisista tavoitteista. Utopistisia suunnitelmia oli vaikea ottaa seuroissa toiminnan johtotähdeksi, joten seurat tyytyivät urheilumahdollisuuksien tarjoamiseen. Koska selkeitä tavoitteita ei ollut, eivät seurat voineet osallistua ulkoparlamentaariseen toimintaan, joka olisi ajanut vain niiden asiaa, ei työväenliikkeen yleisemmin. Toisin toimivat esimerkiksi ammattiyhdistykset, jotka saattoivat tavoitteidensa edistämiseksi ryhtyä lakkoon. Koska työväenurheiluseuroilla ei

³⁹⁹ Stenvall & Holmalampi 1987, 23–24 lainaa Kurkela 1986, 12–14, 46.

⁴⁰⁰ Koski 1987, 190.

ollut yhteisiä tavoitteita, oli selvää, ettei jäseniä voitu niihin sosiaalistaa, eikä näin ollen myöskään syntynyt jaettua näkemystä siitä, mitä työväenurheilu todellisuudessa oli ja halusi saavuttaa.

Jatkotutkimukset olisi hedelmällistä kohdistaa muualle Suomeen vertailukelpoisen aineiston saamiseksi. Samalla selviäisi, vaihteliko työväenurheiluseuroihin sijoittunut poliittinen sosialisatio muillakin maantieteellisillä alueilla urheiluseurojen poliittisen ideologian myötä. Mitä ilmeisimmin jatkotutkimuksissa tulisi esille myös paikallisia tapoja ja perinteitä, jotka vaikuttivat poliittisen aatteen levittämiseen. Tutkimusaiheita riittäisi myös seuraavan aiheen parissa: Minkälainen oli työväenurheiluseurojen rooli niiden oman julkisuuskuvan tuottamisessa ja ylläpidossa? Tätä kysymystä pohtiva tutkija tulee samalla vastanneeksi siihen, miten työväenurheiluseurat hahmottivat roolinsa ja tehtävänsä ympäröivässä yhteiskunnassa ja toisaalta sosialistisen aatteen puolestapuhujina. Sosialisatioon liittyvän metodologian kannalta jatkotutkimukset olisi kiinnostava kohdistaa myös ”porvarilliseen” urheiluun, esimerkiksi suojeluskuntaurheiluun. Tällöin tutkimus tuottaisi aineistoa, joka mahdollistaa opetus- ja oppimistoiminnan vertailun vasemmistolaisien ja oikeistolaisien instituutioiden välillä.

Jatkotutkimuksen tarve piilee myös sukupuolen käsittelyssä työväenurheiluseurojen kontekstissa. Vaikuttiko työväenurheiluseurojen miesvaltaisuus esimerkiksi kokouksissa käsitelyihin asioihin ja täten poliittisen sosialisatian sisältöön? Aihe on kuitenkin äärimmäisen vaikea tutkia, sillä urheiluseurojen omissa aineistoissa sukupuoli tuotiin esille hyvin harvoin, ja naispuoliset seura-aktiivitkin olivat harvassa. Poliittinen sosialisatio vaikkapa naisvoimisteluliikkeen puolella olisi kuitenkin mahdollinen ja ehdottoman kiinnostava tutkimuskohde. Sen tarkastelu valaisisi vähäntutkittua aihetta eli sitä, miltä osin työväenaate oli sisällöltään sukupuolisidonnainen.

6 Lähteet

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto (KA)

Oikeusministeriön ja yhdistysrekisteritoimiston arkisto

Aa:1-5, Yhdistysrekisteridiaarit 1919–1923

EK-Valpo I

AMP/2659 Kommunismi työväen urheiluliikkeessä -kansio

HMP/1335

Kansan Arkisto (KansA)

Suomen Kommunistinen Puolue 1918–1944, SKP

SKP:n päätöksiä I. Pöytäkirja SSTP:n puolueuuevoston kokouksesta 6.-8.1922

SKP:n päätöksiä I. SKP:n IV puoluekokous 1921.

Suomen Sosialistinen Työväenpuolue, SSTP 1919–1930

Hga Turun eteläisen vaalipiirin aineisto. Turun läänin etel. vaalipiirin sosialistisen piirikokouksen pöytäkirja

Kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot, TYKL-kokoelma, Turun yliopisto (TYKL)

Liikuntaperinteen suurkeräys 2.4.–15.11.1985, kerääjä Juhani Ruohonen

Kk/1595: Informantti s. 1905. Informantti s. 1910. Informantti s. 1903.

Suomen Urheiluarkisto (SUA)

Suomen Työväen Urheiluliitto (TUL)

TUL:n Varsinais-Suomen piiri

Pöytäkirjoja 1919–1926, 2.9. & 4.12.1919

TUL:n Turun piirihallinnon ptk. 7.3.1920

TUL:n liittoneuvoston kokousten esityslistat 1921–1941

TUL:n perinnekeruukilpailu 1982–1983

Nummelin

Lahti, Pentti: Suomen Työväen urheiluliikkeen historia I. Julkaisematon käsikirjoitus. 1948.

[Nimetön, päiväämätön ja julkaisematon käsikirjoitus.] ”Käsikirjoitus: Työväen urheiluliiton perustaminen.”

Suomen Urheilumuseon liikuntaperinteen keräyskilpailut

Liikuntaperinteen suurkeräys 1985–1995. Vuosi 1991. Kansio 1-32

Liikuntaperinteen suurkeräys 1985–1995. Vuosi 1990. Kansio 1-36

Turun Maakunta-arkisto (TMA)

Turun poliisilaitoksen vanha yhteisarkisto

B 2 i:1 Luettelo Turun kaupungissa löytyvistä järjestöistä ja seuroista 1913–1917

B 2 i:2 Luettelo Turun kaupungissa löytyvistä järjestöistä ja seuroista 1915-17

B 2 i:4 Rekisteröityjä yhdistyksiä Turussa. Luettelo. 1920–27

Turun Weikot ry:n arkisto (VUV)

I U Julkaisut. ”Kymmenen vuotta, 1912–1922” -lehti

II C Pöytäkirjat. I Ca Kokouspöytäkirja 3.9.1919

Työväen Arkisto (TA)

Työväen Muistitietotoimikunnan kokoelmat (TMT). Kansio 55. 100/1, 622/1
Tekijän hallussa:

Mynämäen Toverien aineistoja.

Mynämäen Toverien opintorenkain kokous 5.4.1922

Mynämäen Toverien opintorenkain kokous 2.1.1922

Mynämäen Toverien opintorenkain kokous 7.12.1921

Purola, E.: Vähän historiikkaa v- ja u-seura ”Jyryn” 20-vuotisesta toiminnasta.
[Ajoitettu vuodelle 1926.] Julkaisematon historiikki Kaarinan Jyryn arkistosta.

Salon Vilppaan aineistoja.

Salon Vilppaan yleinen kokous 15.2.1922

Sanoma- ja aikakauslehdet

Nuori Työläinen 1920–1923

Sosialisti (vuoteen 1906 asti Länsisuomen Työmies, vuonna 1919 Demokraatti)
1903–1923

Sosialistinen Aikakauslehti 1920–1923

Suomen Työmies 1920–1923

Työläisnaisten Urheilulehti 1921–1923

Työmies 1909

Työväen Urheilukalenteri IV

Työväen Urheilulehti 1917–1923

Elektroniset lähteet

Kautsky, Karl: *Erfurtin ohjelma*. Sosialismin kirjasto V. Alkuperäisteos 1907. Sosialismi.net,
Tampere 2010(1907). [<http://sosialismi.net/blog/category/kirjasto/>] Haettu
26.8.2010.

Linnatsalo, Saara: Kasvatuksellinen hyväksyntä ja torjunta kolmessa sukupolvessa.

[<http://herkules oulu.fi/isbn9514268660/html/x576.html>] Haettu 15.4.2011.

London Deanery: Small group teaching. [<http://www.faculty.londondeanery.ac.uk/e-learning/small-group-teaching>] Haettu 22.5.2010.

Matilainen, Urpo: Hirvensalon Heiton historia.
[<http://www.saaretverkossa.fi/index.php?ID=7569>] Haettu 24.4.2010.

Schugurensky, Daniel: The forms of informal learning: Towards a conceptualization of the
field.

[<http://www.oise.utoronto.ca/depts/sese/csew/nall/res/19formsinformal.htm>]

Haettu 19.5.2010.

Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry: TUL-esittely. [<http://www.tul.fi/fi/tul-esittely/>] Haettu
5.5.2010.

Syväoja, Hannu: ”Kun urheilusta tuli uskonto.” *Tieteessä tapahtuu*. 1/2002.
[<http://www.tieteessatapahuu.fi/021/syvaoja021.htm>] Haettu 24.10.2010.

Turun Rientävä Ry: Historia. V- & U-seura Turun Rientävä ry.
[<http://www.turunrientava.fi/html/mainpage/tr.php?sivu=historia&cav=avetu>]

Haettu 25.4.2010.

Aikalaiskirjallisuus

- Alfthan, Max: *Suomen kartasto 1910*. Suomen maantieteellinen seura, Helsinki 1911.
- Anon.: ”40 vuotta sitten ”kärpäsenä” osoittaa jo ulkoasullaan, että tässä on n.s. ”atleetti”” *Turun Pyrkivä juhlaulkaisu 1906–1946*. Toim. Pentti Honkasalo. Turun Pyrkivä, Turku 1946, 26–27.
- Castrén, Jalmar et al. (toim.): *Tietosanakirja. 10. osa. Työehtosopimus-Öölanti*. Tietosanakirja, Helsinki 1919.
- Halila, Aimo: *Suomen miesvoimistelu- ja urheiluseurat vuoteen 1915*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1959.
- Halme, Juhon: *Suomen urheiluseurat : luettelo Suomen toimivista voimistelu- ja urheiluseuroista*. Urheilijan kustannusoy, Hämeenlinna 1917.
- Lehtimäki, Konrad: *Jännittäviä hetkiä. Koruttomia urheilukuvauksia*. Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta, Helsinki 1925.
- Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä*. Sisäasiainministeriö, Helsinki 1934.
- Suomen Virallinen Tilasto, XXIX A, Vaalitulasto, Eduskuntavaalit 1907, 1922*. Tilastokeskus, Helsinki 1931.
- Witting, Rolf et al.: *Suomen kartasto 1925*. Suomen maantieteellinen seura, Helsinki 1928.

Tutkimuskirjallisuus

- Ahola-Riikonen, Ritva: *Tuhat juttua Kaksikerrasta : Muistoja vuosilta 1900-1967*. R.Ahola-Riikonen, Turku 2000.
- Alapuro, Risto: ”Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan.” *Suomalaiset : Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Tapani Valkonen et al. WSOY, Juva 1985, 36–100.
- Anthony, Don: ”Introduction”. *Sport under Communism: The U.S.S.R., Czechoslovakia, The G.D.R., China, Cuba*. Ed. James Riordan. McGill – Queen’s University Press, Montreal 1978, 3–11.
- Antikainen, Ari, Risto Rinne ja Leena Koski: *Kasvatussosiologia*. WSOY, Helsinki 2000.
- Bailey, Richard et al.: ”The educational benefits claimed for physical education and school sport: an academic review.” *Research Papers for Education*. Vol. 24, 1/2009, 1–27.
- Bar-Tal, Daniel & Leonard Saxe: ”Acquisition of Political Knowledge: A Social-Psychological Analysis.” *Political Socialization, Citizenship Education, and Democracy*. Ed. Orit Ichilov. Teachers College, New York 1990, 116–133.
- Biernacki, Richard: ”Language and the Shift from Signs to Practices in Cultural Inquiry.” *History and Theory*. Vol. 39, 3/2000, 289–310.
- Bourdieu, Pierre: ”Social Space and Symbolic Power.” *Sociological Theory*. Vol. 7, 1/1989, 14–25.
- Bransford, John. D., Ann L. Brown ja Rodney R. Cocking (toim.): *How People Learn: Brain, Mind, Experience and School*. National Academy Press, Washington 1999.
- Chudinov, I. D. (toim.): *Osnovnye postanovleniya, prikazy i instruksii po voprosam sovetskoi fizicheskoi kul'tury i sporta, 1917-1957*. Fizkul'tura i sport, Moskva 1959.

- Capon, Noelle ja Deanna Kuhn: "What's so good about problem-based learning?" *Cognition and Instruction*. Vol. 22, 1/2004, 61–79.
- Coatsworth, Douglas ja David Conroy: "Youth sport as a component of organized afterschool programs." *New directions for youth development*, Vol. 115, fall 2007, 57–74.
- Craig, Scotty et al.: "Affect and learning: an exploratory look into the role of affect in learning with AutoTutor." *Learning, Media and Technology*. Vol. 29, 3/2004, 241–250.
- Davis, Natalie Zemon: Martin Guerren paluu. Gaudeamus, Helsinki 2001.
- Dawson, Richard ja Kenneth Prewitt: *Political Socialization*. Little, Brown & Company, Boston 1969.
- Drewe, Sheryle Bergmann: "The logical connection between moral education and physical education." *Journal of Curriculum Studies*, Vol. 32, 4/2000, 561–573.
- Edmondson, Amy: "Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams." *Administrative Science Quarterly*. Vol. 44, 2/1999, 350–383.
- Eenilä, Jukka: "Suomalainen työväen kulttuurin tutkimus ja sen merkitys." *Työväenliike kulttuuritekiä*. Toim. Matti Hako. Kirjayhtymä, Helsinki 1969, 9–16.
- Ehrnrooth, Jari: *Sanan vallassa, vihan voimalla: sosialistiset vallankumousovit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1992.
- Eichberg, Henning: "Body Culture as Paradigm: The Danish Sociology of Sport." *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 24, 1/1989, 43–62.
- Elias, Norbert ja Eric Dunning: "Introduction." *Quest for excitement : Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Basil Blackwell, Oxford 1986, 19–62.
- Elias, Norbert: *The Civilizing Process. Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Blackwell, Oxford 2000 (1939).
- Elsdon, Konrad; John Reynolds & Susan Stewart: *Voluntary organisation. Citizenship, learning and change*. National Institute of Adult Continuing Education, Leicester 2003 [1995].
- Elsdon, Konrad: "Lifelong learning and voluntary organizations." *Lifelong Learning*. Ed. John Field. Taylor & Francis Incorporated, Florence 2000, 250–262.
- Engeström, Yrjö: *Oppimistoiminta ja opetustyö*. Tutkijaliiton julkaisusarja 24. Tutkijaliitto, Helsinki 1983.
- Fingerroos, Outi ja Riina Haanpää: "Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä." *Muistitietotutkimus : Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000, 25–48.
- Foucault, Michel: *Seksuaalisuuden historia : tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. Gaudeamus, Helsinki 1998.
- Giddens, Anthony: *Sociology*. 5th edition. Polity Press, Cambridge 2006.
- Gordon, C. Wayne ja Nicholas Babchuk: "A Typology of Voluntary Associations." *American Sociological Review*, Vol. 24, 1/1959, 22–29.
- Granbom-Herranen, Liisa: *Sananlaskut kasvatuspuheessa – perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota?* Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2008.
- Greenberg, Edward S.: *Political Socialization*. Atherton Press, New York 1970.

- Greendorfer, Susan; Elaine Blinde & Pellegrini, Ana Maria: "Gender Differences in Brazilian Children's Socialization into Sport." *International Review for the Sociology of Sport*, Vol. 21, 1/1986, 51–63.
- Guttman, Allen: *From ritual to record – The nature of modern sports*. Updated with a new afterword. Columbia University Press, New York 2004(1978).
- Haataja, Lauri et al. (toim.): *Suomen työväenliikkeen historia*. Kansan Voima, Helsinki 1976.
- Hanks, Michael: "Youth, Voluntary Associations and Political Socialization." *Social Forces*, Vol. 60, 1/1981, 211–223.
- Harva, Urpo: "Järjestäytyneen työväen sivistysharrastukset. Kulttuurisosiologinen tutkimus." *Työväen omaehtoinen sivistystyö*. Toim. Arvi Hautamäki et al. Helsinki, Työväen Sivistysliitto 1954, 279–382.
- Hatakka, Satu: *Suomalaisten urheiluseuranimien nimeämisperusteet*. Pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto, Suomen kieli 1994.
- Heikkinen, Antero: "Promenadeja ja terveyskylpyjä." *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992a, 43–61.
- Heikkinen, Antero: "Voimistelun läpimurto." *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992b, 61–79.
- Heinemann, Klaus ja Heinz-Dieter Horch: "Strukturbesonderheiten des Sportvereins." *Sport im Verein und im Verband*. Toim. Helmut Digel. Schorndorf, Hoffman 1988, 108–122.
- Heinilä, Kalevi: *Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Tutkimusviitekehys*. Tutkimuksia No 38. Liikuntasuunnittelun laitos, Jyväskylän yliopisto 1986.
- Heinilä, Kalevi: "The Sports Club as a Social Organization in Finland." *International Review for the Sociology of Sport*, Vol. 24, 3/1989, 225–248.
- Heinilä, Kalevi ja Pasi Koski (avustaja): *Suomalainen liikuntaseura*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 1991.
- Helanko, Rafael: "The Yard Group in the Socialization of Turku Girls." *Acta Sociologica*, Vol. 4, 1/1959, 38–55.
- Hentilä, Seppo: *Suomen työläisurheilun historia. Osa 1. Työväen urheiluliitto 1919–1944*. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna 1982.
- Hentilä, Seppo: *Suomen työläisurheilun historia. Osa 2. Työväen urheiluliitto 1944–1959*. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna 1984.
- Hentilä, Seppo: *Suomen työläisurheilun historia. Osa 3. Työväen urheiluliitto 1959–1979*. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna 1987a.
- Hentilä, Seppo: "Urheilu, kansakunta ja luokat." *Kansa liikkeessä*. Toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä Oy, Helsinki 1987b, 213–231.
- Hentilä, Seppo: "Poliittista urheilua ja urheilupolitiikkaa." *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992, 235–282.
- Hewstone, Miles, Wolfgang Stroebe and Geoffrey Stephenson: *Introduction to Social Psychology*. 2nd ed. Blackwell, Oxford 1996.

- Hietanen, Paavo: *TUL:n Uudenmaan piirin toimintaa vuoteen 1953*. Opinnäyte. Voimistelulaitos, Helsingin yliopisto 1955.
- Holm, Vesa ja Ari T. Manninen: *Vakaalla perustalla. Pöytyän historia 1860-luvulta nykyaikaan*. Toim. Ari T. Tamminen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003.
- Holt, Nicholas L.; Lisa N. Tink; James L. Mandigo; Kenneth R. Fox: "Do Youth Learn Life Skills through Their Involvement in High School Sport? A Case Study." *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*, Vol. 31, 2/2008, 281–304.
- Honkasalo, Pentti ja Esko Laaksonen: *Urheilleva nuoriso: Turun Pyrkiivä 1906–1956*. Turun Pyrkiivä ry., Turku 1956.
- Hurri, Olavi: "Työväen kulttuuri tänään." *Kotiseutu*, 1/1971, 195–198.
- Hyman, Herbert: *Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behavior*. The Free Press, New York 1959.
- Häyrinen, Reijo: *Suomi urheilun suurvaltana*. Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki 1989.
- Illeris, Knud: *How we learn: learning and non-learning in school and beyond*. Routledge, Oxon 2007.
- Illeris, Knud: "A comprehensive understanding of human learning." *Contemporary theories of learning. Learning theorists... in their own words*. Ed. Knud Illeris. Routledge, Oxon 2009.
- Immonen, Kari: "Uusi kulttuurihistoria." *Kulttuurihistoria – Jobdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen ja Maarit Leskelä-Kärki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Innamaa, Kerttu ja Olavi Lindström (toim.): *Perniön historia III*. Perniön kunta, Perniö 1986.
- Irving, Janis: *Groupthink: Psychological studies of policy decisions and fiascoes: A revised and enlarged edition of Victims of groupthink*. Houghton Mifflin, Boston 1982.
- Itkonen, Hannu: *Kenttien kutsu: tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus, Helsinki 1996.
- Itkonen, Hannu: "Tuskin etanaa elävämpi – urheilu sosiaalisena kontrollina." *Urheilu ja historia: Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi*. Vesa Vares (toim.). Turun yliopisto, Turku 1997, 203–222.
- Itkonen, Hannu (toim.): *Toimintaa, urheilua ja liikettä: TUL:n Karjalan piiri 1919–1999*. TUL:n Karjalan piiri, Joensuu 2000.
- Itkonen, Hannu ja Pentti Stranius: *Liikettä Venäjän Karjalassa – Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 137. Joensuun yliopisto, Joensuu 2002.
- Jalonen, Kimmo: "Paluu kohti yhteiskuntakelpoisuutta – Kansalaissodasta vuoteen 1929." *100 vuotta kansanvallan puolesta. Varsinais-Suomen Sosialidemokraattinen Piiri ry. 1906–2006*. Toim. Veikko Laakso ja Petja Raaska. Varsinais-Suomen Sosialidemokraattinen Piiri, Turku 2006, 58–75.
- Jarvie, Grant; Dong-Jhy Hwang; Mel Brennan: *Sport, revolution and the Beijing Olympics*. Berg, New York 2008.
- Jermo, Aake: *SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toiminnan pääpiirteet 1906–1956*. SVUL, Turku 1956.
- Jones, Stephen: *Sport, politics and the working class. Organised labour and sport in inter-war Britain*. Manchester University Press, Manchester 1988.

- Jones, Stephen: "The European Workers' Sport Movement and Organized Labour in Britain Between the Wars." *European History Quarterly*, Vol. 18, 3/1988a, 3–32.
- Jutikkala, Eino: *Turun kaupungin historia 1856–1917*. Ensimmäinen nide. Turun sanomalehti ja kirjapaino osakeyhtiö, Turku 1957.
- Järvinen, Ilkka: *Vuosisadan työvoitto. Työväen urheiluliikkeen synty ja kehitys Turussa*. Turun Weikot 1912–2000. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna 1999.
- Järvinen, Ilkka: *Salon Vilpas 1908–1968*. Salon Seudun Sanomalehti Oy:n Kirjapaino, Salo 1968.
- Kaihovaara, Pirjo: *Juurella lipun punaisen. Työväenjärjestön liput – osa työväenkulttuuria*. Yhteistyö Oy, Helsinki 1986.
- Kalela, Jorma: *Taistojen taipaleelta. Paperityöläiset ja heidän liittonsa*. Paperiliitto, Tampere 1981.
- Kalela, Jorma: *Aika, historia ja yleisö: kirjoituksia historian tutkimuksen lähtökohdista*. Gummerus, Turun yliopisto 1993.
- Kallioniemi, Jouni: *Urheilu ja aate - TUL:n Varsinais-Suomen piiri 1919-1994*. Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piiri ry, Turku 1994.
- Karvala, Samu: *Sisäradalta lukien sosialisti, porvarisherra ja ruotsikko... – Poliittiset kiistat sanomalehtien urheilukirjoittelussa 1906–1917*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Journalistiikka 1999.
- Katainen, Elina ja Pirkko Kotila: *Työväki ja tunteet*. Väki Voimakas 15. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Turku 2002.
- Kempas, Martti: "Sosialistinen liikuntakulttuuri – kansan liikuntakulttuuria." *Stadion*, Vol. 5–6, 1977, 182–187.
- Kemppinen, Lauri: "Väärä sankari? Sosiaalinen kontrolli ja moraalijärjestys Rauman seminaarissa 1930-luvulla." *Kasvatus & Aika*, Vol. 5, 2/2011, 7–34. [Vain elektroninen julkaisu! <www.kasvatus-ja-aika.fi>.]
- Keskinen, Esko: "Maailmankuvaa etsimässä eri kulttuureissa." *Maailmankuvaa etsimässä. Tieteen päivät 1997*. Toim. Jan Rydman. WSOY, Helsinki 1997, 42–57.
- Keskinen, Lauri: *Työväen ja porvariston kiristyvät suhteet ennen kansalaisuutta : Tutkimus urheiluseura Maarian Pyrkivän aatteellisuudesta vuosina 1906–1920*. Pro gradu -tutkielma. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto 2005a.
- Keskinen, Lauri: *Turun Pyrkivä 1906–2006 – Vätin pelloilta kansainvälisille kentille*. Turun Pyrkivä, Turku 2005b.
- Keskinen, Lauri: "Teoreettinen tarkastelu agitaation vastaanotosta työväenseuroissa." *Työväki ja kokemus*. Väki voimakas 22. Toim. Kati Launis ja Marko Tikka. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Vammala 2009a, 99–121.
- Keskinen, Lauri: "Urheiluseura Turun Veikkojen edistämät arvot vuosina 1912-1923 – Malli urheiluseuran poliittisen sosialisoinnin tutkimukselle." *Työväentutkimus, vuosikirja 2009*. Toim. Erkki Vasara. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2009b, 15–18.
- Keskinen, Lauri: "Seura tekee kaltaiseksi – Poliittinen sosialisointi urheiluseuroissa." *Selkäpuolelta*. Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2009. Toim. Heikki Roiko-Jokela, Heikki ja Esa Sironen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009c, 87–103.

- Keskinen, Lauri: "Urheiluseura Turun Veikot työväenlaajituksen levittäjänä – Malli urheiluseurassa tapahtuvan poliittisen sosialisoinnin tutkimukselle." *Kasvatus & Aika*, Vol. 4, 2/2010, 9–25. [Vain elektroninen julkaisu! <www.kasvatus-ja-aika.fi>.]
- Keskinen, Lauri: "Working-class Sports Clubs as Agents of Political Socialization in Finland, 1903–1923." *The International Journal of the History of Sport*, Vol. 28, 6/2011a, 853–875.
- Keskinen, Lauri: "Suomalaisten työväenlaajituksen suhde urheiluun vuosina 1903–1923." *Liikunta & Tiede*, Vol. 48, 1/2011b, 56–62.
- Keys, Barbara: "Soviet Sport and Transnational Mass Culture in the 1930s." *Journal of Contemporary History*. Vol. 38, 3/2003, 413–434.
- Kilgore, Deborah W.: "Understanding learning in social movements: a theory of collective learning." *International journal of lifelong education*. Vol. 18, 3/1999, 191–202.
- Klinge, Matti: *Kulttuurista: kansalaispuheenpuoroja*. Toim. Rainer Knapas et al. Gaudeamus, Helsinki 1986.
- Kolehmainen, Teuvo: *TUL:n Keski-Suomen piiri 1919–1939*. Pro gradu -työ. Historian laitos, Jyväskylän yliopisto 1969.
- Kolehmainen, Teuvo: *Työläisurheilu Suomessa: Tie Kotien talolle*. Otava, Helsinki 1972.
- Koski, Pasi: *Suomalainen liikuntaseura. Mitä seuroistamme tiedetään?* Tutkimuksia No 43. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto 1987.
- Koski, Pasi: *Liikuntaseura toimintaympäristössään*. Studies in sport, physical education and health. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1994.
- Kostka, Vladimir: "Czechoslovakia." *Sport under Communism: The U.S.S.R., Czechoslovakia, The G.D.R., China, Cuba*. Ed. James Riordan. McGill – Queen's University Press, Montreal 1978, 55–66.
- Krammer, Reinhard: "Austria: 'New Times Are With Us.'" *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger and James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996, 81–96.
- Krekola, Joni, Kirsti Salmi-Niklander ja Johanna Valenius: *Naurava työläinen, naurettava työläinen – Näkökulmia työväen huumoriin*. Väki Voimakas 13. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2000.
- Krüger, Arnd: "The German Way of Worker Sport." *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger and James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996, 1–26.
- Kurkela, Vesa: *Taistojen tiellä soitettiin – ja soiton tahdissa tanssittiin. Varkautelaiset työväenlaajitukset ja niiden musiikki työväen osakulttuurin kaudella*. Työväenmusiikki-instituutin julkaisuja 2. Gummerus, Jyväskylä 1983.
- Kurkela, Vesa: *Tanhtien valistukseen : musiikkivalistus ja perinnetyö Suomen demokraattisessa nuorisoliitossa*. Työväenmusiikki-instituutin julkaisuja. Työväenmusiikki-instituutti, Helsinki 1986.
- Kurkela, Vesa: *Musiikkifolklorismi ja järjestökulttuuri. Kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisoyhdistyksissä*. Gummerus, Jyväskylä 1989.
- Kärkkäinen, Pekka: "Urheilun kynnyksellä." *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992, 19–41.
- La Belle, Thomas: "Formal, nonformal and informal education: a holistic perspective on lifelong learning." *International Review of Education*. Vol. 46, 6/2000, 621–640.

- Laakso, Timo: *Kentät ja kadut, radat ja ladut – Työväen urheiluseuratoimintaa Vähä-Heikkilän esikaupungissa 1903–1936*. Pro gradu -työ. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto 2007.
- Laakso, Veikko: ”Eduskuntaudistus synnyttää piiriorganisaation.” *100 vuotta kansanvallan puolesta. Varsinais-Suomen Sosialidemokraattinen Piiri ry. 1906–2006*. Toim. Veikko Laakso ja Petja Raaska. Varsinais-Suomen Sosialidemokraattinen Piiri, Turku 2006, 23–38.
- Laine, Leena: *Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856–1917, osat I ja II*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu NO 93 A. Etelä-Saimaan Kustannus Oy, Lappeenranta 1984.
- Laine, Leena: ”Järjestöelämän oppivuodet.” *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992, 167–182.
- Laine, Leena: ”TUL: The Finnish Worker Sport Movement.” *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger and James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996, 67-80.
- Laine, Leena: *Työväen urheiluliikkeen naiset*. Otava, Helsinki 2000.
- Laine, Leena: ”Unfortunately She was the winner.” *Writing lives in sport. Biographies, life-histories and methods*. Acta Jutlandica LXXVIII: 3. Humanities Series 77. Aarhus University Press, Århus 2004, 115–131.
- Laine, Leena ja Pirjo Markkola: *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere 1989.
- Laulajainen, Pertti: *Sosialidemokraatti vai kommunisti: Vaaliekologinen tutkimus Suomen poliittisen työväenliikkeen jakautumisesta kansalaissodan jälkeen*. Itä-Suomen instituutti, Mikkeli 1979.
- Launis, Kati ja Marko Tikka (toim.): *Työväki ja kokemus*. Väki Voimakas 22. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2009.
- Laurila, Sakari: *Suomen liikunta- ja urheilukirjallisuus 1697-1944*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja 36. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 1974.
- Lehtinen, Eino, Paavo Aitio ja Lauri Verho (toim.): *Nummenmäen työläisurheilun 40-vuotisjuhlajulkaisu 1906–1946*. V.- ja U:seura Turun Jyry, Turku 1946.
- Le Menestrel, Suzanne ja Daniel Perkins: ”An overview of how sports, out-of-school time, and youth well-being can and do intersect.” *New directions for youth development*. Vol. 115, 2007, 13–25.
- Lenin, Vladimir I.: *Collected works. Volume 2, 1895–1897*. Progress Publishers, Moskova 1972.
- Luettelo niistä yhdistyksistä, joista ei ole ilmoitettu yhdistysrekisteriin 1.1.1960 jälkeen*. Oikeusministeriö, Helsinki 1990.
- Macionis, John J.: *Sociology*. Eleventh edition. Pearson Prentice Hall, New Jersey 2007.
- Macphail, Ann; Trish Gorely & David Kirk: ”Young People’s Socialisation into Sport: A Case Study of an Athletics Club.” *Sport, Education and Society*, Vol. 8, 2/2003, 251–267.
- Macphail, Ann & David Kirk: ”Young People’s Socialisation into Sport: Experiencing the Specialising Phase.” *Leisure Studies*, Vol. 25, 1/2006, 57–74.
- Marx, Karl: *The First International and after : political writings, Vol. 3*. Penguin Books, Harmondsworth 1974.
- Marx, Karl: *Capital: A Critique of Political Economy Vol. I – Part I, The Process of Capitalist Production*. Cosimo, New York 2007(1867).

- McDevitt, Michael ja Steven Chaffee: "From Top-Down to Trickle-Up Influence: Revisiting Assumptions About the Family in Political Socialization." *Political Communication*. Vol. 19, 3/2002, 281–301.
- McFarland, Daniel A. & Reuben Thomas J.: "Bowling Young: How Youth Voluntary Associations Influence Adult Political Participation." *American Sociological Review*, Vol. 71, 3/2006, 401–425.
- Mead, George Herbert: *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Works of George Herbert Mead; vol. 1. The University of Chicago Press, London 1967(1934).
- Meinander, Henrik: "Warpaille y-lös! Kyykkyyn a-las." *Suomi uskoi urheilun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. VAPK-kustannus, Helsinki 1992, 81–99.
- Mouton, Michelle: "Sports, song, and socialization. Women's memories of youthful activity and political indoctrination in the BDM." *Journal of Women's History*, Vol. 17, 2/2005, 63–86.
- Murray, William: "The Worker Sport Movement in France." *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger and James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996, 27–42.
- Mündel, Karsten & Daniel Schugurensky: "Community Based Learning and Civic Engagement: Informal Learning among Adult Volunteers in Community Organizations." *New Directions for Adult and Continuing Education*, Vol. 118, 2008, 49–60.
- Niemi, Richard ja Barbara Sobieszek: "Political Socialization." *Annual Review of Sociology*, Vol. 3, 1977, 209–233.
- Niemi, Richard ja Mary Hepburn: "The rebirth of political socialization." *Perspectives on Political Science*, Vol. 24, 1/1995, 7–17.
- Nousiainen, Jaakko: "Poliittisen järjestelmän hiljainen kehitys." *Suomi 2017*. Toim. Olavi Riihinen. Gummerus, Jyväskylä 1990.
- Nygrén, Helge: *Punainen olympia: TUL kansainvälisen työläisurheilun vaiheissa 1920–1930 - luvuilla*. Tammi, Helsinki 1969.
- Overwien, Bernd: "Informal learning and the role of social movements." *International Review of Education*. Vol. 46, 6/2000, 621–640.
- Parkkari, Nestori: *Nuoret taistelun tiellä : Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944*. Kansankulttuuri, Helsinki 1970.
- Palmgren, Raoul: "Proletaarinen kulttuuri – Työväenkulttuuri – Edistyksellinen kulttuuri." *40-luku: sosialistisen sivistyksen ja kulttuurisuomalaisuuden aikakauskirja*. 9/1945, 523–528.
- Palmunen, Lauri: *Varsinais-Suomen käsikirja*. Varsinais-Suomen liitto, Kaarina 2009.
- Peltonen, Raimo: *TUL:n Varsinais-Suomen piiri 1920-1930-luvuilla*. Pro gradu -tutkielma. Suomen historia, Turun yliopisto 1991.
- Peltonen, Ulla-Maija: *Muistin paikat: vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. SKS, Helsinki 2003.
- Perkins, Daniel ja Suzanne Le Menestrel: "Editor's Notes". *New directions for youth development*, Vol. 115, 2007a, 1–4.

- Perkins, Daniel F. & Suzanne Le Menestrel (eds.): "Sports-Based Youth Development: New Directions for Youth Development." *Theory, Research, Practice*, Vol. 115, fall 2007b.
- Perrow, Charles: "A Framework for the Comparative Analysis of Organisations." *American Sociological Review*. Vol. 32, 2/1967, 194–208.
- Perälä, Tauno: *Turun esikaupungit ja niiden aiheuttamat probleemmat ensimmäiseen maailmansotaan mennessä*. Uuden auran osakeyhtiön kirjapaino, Turku 1951.
- Pesonen, Pertti ja Risto Sankiaho: *Kansalaiset ja kansanvalta : Suomalaisen käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. WSOY, Juva 1979.
- Pohjalainen, Kirsi: *TUL:n taival Satakunnassa 1919–1989: 70 vuotta urheilun hyväksi*. TUL:n Satakunnan piiri, Pori 1989.
- Polanyi, Michael: *The Tacit Dimension*. Routledge & Kegan Paul, Lontoo 1966.
- Puolimatka, Tapio: *Kasvatus ja filosofia*. Kirjayhtymä, Helsinki 1995.
- Pyykkönen, Teijo (toim.): *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. VAPK-kustannus, Helsinki 1992.
- Pääkkönen-Laine, Leena: *Helsingin Jyry : 75 vuotta työläisurheilua*. Helsingin Jyry, Helsinki 1978.
- Rahikainen, Marjatta: "Mistä työväki tuli tutkimukseen ja missä se on nyt?" *Työväki lähtee – mihin suuntaan tutkimus?* Väki Voimakas 21. Toim. Matti Hannikainen ja Pia Lohikoski. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2008, 13–27.
- Railo, Raimo ja Paavo Saarinen: *Työväen urheiluliiton tarkoituksen tulkinta aatteellisessa kasvatus työssä*. Nuorisotyön tutkinnon tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatusoppi 1974.
- Rantanen, Viljam: *TUL: Satakunnan piiri 1919–1943*. TUL:n Satakunnan piiri, Pori 1944.
- Rinne, Antero: *Onko olemassa erityinen työläiskulttuuri? Kulttuurisosiologinen tarkastelu*. Tampere, [s.n.] 1945.
- Riordan, James: *Sport in Soviet Society. Development of Sport and Physical Education in Russia and the USSR*. Cambridge University Press, London 1977.
- Riordan, James (toim.): *Sport Under Communism. The U.S.S.R., Czechoslovakia, The G.D.R., China, Cuba*. McGill–Queen's University Press, Montreal 1978.
- Riordan, James: *Sport, politics, and communism*. Manchester University Press, Manchester 1991.
- Riordan, James: "Introduction." *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger & James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996, vii-x.
- Riordan, James: "Worker Sport Within a Worker State: The Soviet Union." *The Story of Worker Sport*. Ed. Arnd Krüger and James Riordan. Human Kinetics, Champaign 1996a, 43–65.
- Riordan, James: "The worker sports movement." *International Politics of Sport in the 20th Century*. Ed. James Riordan. Spon Press, London 1999, 105–117.
- Rucht, Dieter: "Oligarchy and organization." *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell Publishing, Oxford 2007, 3257–3262.
- Saarela, Tauno: *Suomalaisen kommunismin synty 1918-1923*. Tammer-Paino, Tampere 1996.
- Saaritsa, Sakari ja Kari Teräs (toim.): *Työväen verkostot*. Väki Voimakas 2003. Työväen historian ja perinteen seura, Turku 2003.

- Sage, George H.: "Parental Influence and Socialization Into Sport for Male and Female Intercollegiate Athletes." *Journal of Sport and Social Issues*, Vol. 4, 1/1980, 1–13.
- Salimäki, Harri: *Isänmaan ja urheilu-uskon mies – Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana*. Bibliotheca historica 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.
- Salmi, Hannu: "Kulttuurihistoria, mahdollinen ja runsauden periaate." *Kulttuurihistoriallinen katse*. Kulttuurihistoria 8. Toim. Heli Rantala ja Sakari Ollitervo. K&H, Turku 2010, 338–359.
- Sapiro, Virginia: "Not Your Parents' Political Socialization: Introduction for a New Generation." *Annual Review of Political Science*, Vol. 7, 1/2004, 1–23.
- Schugurensky, Daniel ja Karsten Mündel: "Volunteer Work and Learning: Hidden Dimensions of Labour Force Training." *International Handbook of Educational Policy*. Vol. 13, 2005, 997–1022.
- Sears, David. O.: "Whither Political Socialization Research? The Question of Persistence." *Political Socialization, Citizenship Education, and Democracy*. Ed. Orit Ichilov. Teachers College, New York 1990, 69–97.
- Seppänen, Paavo: "Sport Clubs and Parents as Socializing Agents in Sport." *International Review for the Sociology of Sport*, Vol. 17, 1982, 79–90.
- Sigel, Robert: "New directions for political socialization research." *Perspectives on Political Science*, Vol. 24, 1/1995, 17–23.
- Siltala, Juha: "Psykohistorian metodologisia kysymyksiä." *Kulttuurihistoria – Jobdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen ja Maarit Leskelä-Kärki. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2001, 107–193.
- Smith, David Horton: "Voluntary Action and Voluntary Groups." *Annual Review of Sociology*, Vol. 1, August/1975, 247–270.
- Smith, Dennis: "*The Civilizing Process* and *The History of Sexuality*: Comparing Norbert Elias and Michael Foucault." *Theory and Society*. Vol. 28, 1/1999, 79–100.
- Soikkanen, Hannu: *Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. WSOY, Helsinki 1961.
- Soikkanen, Hannu: *Kohiti kansan valtaa 1. 1899–1937*. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Helsinki 1975.
- Stark, Eija: "Köyhyyden kulttuuri. Yhteisö, luokat ja kulttuurinen tieto." *Työväki lähtee – mihin suuntaan tutkimus?* Väki Voimakas 21. Toim. Matti Hannikainen ja Pia Lohikoski. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2008, 34–43.
- Steinberg, David: "The Workers' Sport Internationals 1920–28." *Journal of Contemporary History*. Vol. 13, 2/1978, 233–251.
- Stenvall, Kirsti ja Timo Holmalahti: *Tutkimus ja työväenkulttuuri*. Väki voimakas 2. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Jaarli 1987.
- Sulonen, Harri: *Salon Vilpas 1908–2008*. Reioite, Salo 2008.
- Suojanen, Päivikki: "Suostutteleva puhe, puhutteleva suostuttelu." *Politiikka*, Vol. 27, 2/1985, 110–125.
- Syrjäläinen, Antti: Miksi siksi loikkaariksi? Huippu-urheilijoiden loikkaukset TUL:sta SVUL:oon 1919–1939. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 89. Joensuun yliopistopaino, Joensuu 2008.

- Säljö, Roger: *Oppimiskäytännöt : Sosiokulttuurinen näkökulma*. WSOY, Helsinki 2004.
- Säljö, Roger: "Learning as the use of tools : a sociocultural perspective on the human–technology link." *Learning with Computers: Analysing productive interaction*. Karen Littleton ja Paul Light (ed.) Routledge, Lontoo 1999, 144–161.
- Tala, Juhani: *Kodin osuus poliittisessa sosialisatiossa*. Pro gradu-tutkielma. Yleinen valtio-oppi, Turun yliopisto 1980.
- Tallavaara, Kari: *Rahvaanleikeistä järjestäytyneeseen työläisurheiluun. Tutkimus Tampereen työläisurheilusta 1920-luvun alkuun*. Pro gradu-tutkielma. Suomen historia, Tampereen yliopisto 1976.
- Talve, Ilmar: "Teollisuustyöväen työ- ja elämänoloista ennen I maailmansotaa." *Työväenliike kulttuuritekijä*. Toim. Matti Hako. Kirjayhtymä, Helsinki 1969, 17–41.
- Tepora, Tuomas: *Lippu, ubri, kansakunta – Ryhmäkokemukset ja -rajat Suomessa 1917–1945*. Yliopistopaino, Helsinki 2011.
- Thompson, Paul: *The voice of the past: oral history*. 3rd edition. Oxford University Press, Oxford 2000.
- Thomson, Alistair: "Four paradigm transformations in oral history." *The Oral History Review*, Vol. 34, 1/2006, 49–70.
- Uusitalo, Sinikka: *Turun kaupungin historia 1918–1970*. Toinen nide. Turun Sanomat, Turku 1982.
- Valentino, Nicholas ja David Sears: "Event-driven political communication and the preadult socialization of partisanship." *Political Behavior*, Vol. 20, 2/1998, 127–154.
- Vasara, Erkki: *Valkoisen Suomen urheilevat soturit: Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatus toiminta vuosina 1918–1939*. Bibliotheca historica 23. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1997.
- Vasara, Erkki: "Maintaining a military capability: the Finnish home guard, European fashion and sport for war". *International Journal of the History of Sport*, Vol. 14, 3/1997a, 157–172.
- Vasara, Erkki: "Työväentutkimuksen haasteista 2010-luvun kynnyksellä." *Työväki lähtee – mihin suuntaan tutkimus?* Väki Voimakas 21. Toim. Matti Hannikainen ja Pia Lohikoski. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2008, 220–226.
- Vasara, Erkki: "Työväenliike – kulttuuriliike." *Työväentutkimus – Vuosikirja 2009*. Toim. Erkki Vasara. Hämeenlinna, Kariston kirjapaino 2009a, 3–6.
- Vasara, Erkki: "Työväentutkimuksesta – ja työväentutkimuksesta." *Työväentutkimus – Vuosikirja 2009*. Toim. Erkki Vasara. Hämeenlinna, Kariston kirjapaino 2009b, 85–87.
- Westerlund, Lars: *Suomen portti. Poliittikka ja hallinto Varsinais-Suomessa vuosina 1809-1917*. Varsinais-Suomen liitto, Jyväskylä 2001.
- Westholm, Anders & Richard G. Niemi: "Political Institutions and Political Socialization: A Cross-National Study." *Comparative Politics*, Vol. 25, 1/1992, 25–41.
- Vettenniemi, Erkki: *Joutavan juoksun jäljillä. Kestävyysjuoksun varhaisvaiheet Suomessa*. Historiallisia Tutkimuksia 226. Tammer-Paino Oy, Tampere 2006.
- Wheeler, Robert: "Organized Sport and Organized Labour: The Workers' Sports Movement." *Journal of Contemporary History*, Vol. 13, 2/1978, 191–210.

- Whyte, Glen: "Groupthink reconsidered." *The Academy of Management Review*, Vol. 14, 1/1989, 40–56.
- Virtanen, Keijo: *Kulttuurihistoria – Tie kokonaisvaltaiseen historiaan*. Turun yliopisto, Turku 1987.
- Väätäinen, Elina: *Työväenkulttuuri osakulttuurina. Teollisuustyöväestön yhdistys- ja yhteistoiminnasta sekä vuorovaikutustilanteista Kymen Tiutisessa vuoteen 1943 asti*. Etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto 1978.
- Yamaguchi, Yasuo: "A Comparative Study of Adolescent Socialization into Sport: The Case of Japan and Canada." *International Review for the Sociology of Sport*, Vol. 19, 1/1984, 63–82.
- Öhman, Holger: *Pohjanmaan työläisurheilun historiaa*. Pohjanmaan piiri, Vaasa 1979.

7 Liitteet

LIITE 1.

VUOSIEN 1903–1923 AIKANA TOIMINEET VARSINAISUOMALAISET
TYÖVÄENURHEILUSEURAT

Urheiluseura ⁴⁰¹	Perustamisvuosi
1. Auran V. ja U.seura Työ	1922
2. Hirvensalon Sorron Veikot	1906
3. Kaarinan Kaiku	1909
4. Kaarinan Tempaus	1910-luvulla ⁴⁰²
5. Kaarinan Ty. Taiston v. ja u.-seura Taisto ⁴⁰³	1918 ⁴⁰⁴
6. Kaarinan Yritys	1905
7. Kaksikerran Kakstuumaiset ⁴⁰⁵	1913
8. Kaksikerran Ykstuumaiset ⁴⁰⁶	
9. Killinkosken Myrsky	1917
10. Kirjakkalan Alku	1920
11. Kosken Pyrintö ⁴⁰⁷	1905
12. Kuusiston V. ja U.seura Haka	

⁴⁰¹ Urheiluseurojen nimet on kirjoitettu niiden alkuperäisessä, ja aina kun oli mahdollista, virallisista dokumenteista tai rekisteristä löytyvässä muodossa. Siksi joissain nimissä käytetään lyhenteitä ”v. ja u.” ja toisissa ”V. ja U.”.

⁴⁰² Innamaa 1957, 168.

⁴⁰³ Tämännimistä seuraa ei mainita missään Nummenmäen alueen – jossa siis myös Ty. Taiston talo sijaitsi – urheilua käsittelevässä teoksessa. Ei esimerkiksi kattavasti aihetta käsittelevässä lehdessä *Nummenmäen työläisurheilun 40-vuotisjuhla-julkaisu 1906–1946*. Lehtinen, Aitio & Verho 1946. Ei myöskään urheiluseura Kaarinan Jyryn eli Taiston alaosaston toimintaa käsittelevässä julkaisemattomassa historiikissa *Vähän historiikkia v- ja u-seura ”Jyryn” 20-vuotisesta toiminnasta*. Purola 1926. Onkin vahvasti syytä uskoa, että kyseisellä nimellä viitattiin Kaarinan Jyryyn.

⁴⁰⁴ Seuran perustamisvuotta ei tunneta, mutta se mainitaan *Sosialistissa* vuonna 1918. Sosialisti 17/1918. Toisaalta seuraa ei mainita TUL:n seuralistassa. Ks. esim. Kallioniemi 1994, 192.

⁴⁰⁵ Mahdollisesti epävirallinen seura, eikä sen poliittisesta suuntautumisesta ole varmaa tietoa. Kallioniemi kuitenkin mainitsee seuran olleen ”työväen urheiluseura”, ja että se perustettiin ”1900-luvun alussa”. Kallioniemi 1994, 8. Myös Ritva Ahola-Riikonen mainitsee Kakstuumaiset: ”Kaksikerran Kakstuumaiset oli urheiluseura, jonka vasemmistolainen järvenrannassa asuva Santanen perusti. Se ei oikein menestynyt, koska se oli täkäläisittäin poliittisesti arveluttava. Silti siihen aluksi kuuluivat kaikki paikkakunnan nuoret.” Ahola-Riikonen 2000, 189.

⁴⁰⁶ Mahdollisesti epävirallinen seura, eikä sen poliittisesta suuntautumisesta ole varmaa tietoa. Sitä ei myöskään mainita yllä mainitussa Ahola-Riikosen paikallishistoriassa.

⁴⁰⁷ Esimerkiksi Koskelaisseura ry.:n sihteeri Matti Heinonen ei ollut kuullutkaan tästä seurasta.

13. Kuusjoen Urheilijat	1919
14. Kyrön Karinaisten Työväen Voimistelu- ja Urheiluseura Kipinä	1923
15. Kähärinmäen Rientävä	1916 ⁴⁰⁸
16. Laitilan Myrsky	1920
17. Liedon työväen V. ja U.seura Puskuri	1907
18. Littoisten Rientävä	1920
19. Maarian Kisa-Tovereiden Kärsämäen osasto	1921
20. Maarian Paimalan v.- ja u.-seura	1920
21. Maarian Kisa-Toverit	1916
22. Maarian Pyrkivä	1906
23. Marttilan Urheilijat	1906
24. Marttilan Urheiluseura	
25. Marttilan voimisteluseura	1902
26. Mathildedalin Pyrintö	1910 ⁴⁰⁹
27. Mietoisten työväen voimistelu- ja urheiluseura Kuula	1920
28. Mynämäen Korvensuun työväen voimistelu- ja urheiluseura Keihäs	1921
29. Mynämäen Toverit	1920
30. Naantalin Toverit	1920
31. Nummenmäen Jyry	1906
32. Paattisten Toverit	1918 ⁴¹⁰
33. Paimion Yritys	1920
34. Paraisten Alku	
35. Paraisten Ryhti	1914
36. Perttelin Pyrintö	1922
37. Piikkiön työväen v- ja u-seura Kehitys ry	1922
38. Pöytyän Loukonkulman Kipinä	1905
39. Raision Työväenyhdistyksen v.- ja u.-seura Nousu	(Toiminnassa) 1917–1918
40. Raision v.- ja u.-seura Reipas	1917
41. Salon työväenyhdistyksen voimistelu ja urheiluseura Vilpas	1908
42. Salon Työväenyhdistyksen voimisteluseura Yritys	1906

⁴⁰⁸ Turun kaupungin historian mukaan seura perustettiin jo vuonna 1907. Uusitalo 1982, 485. Seura kuitenkin itse ilmoittaa perustamisvuodekseen vuoden 1916. Turun Rientävä Ry 2010, elektroninen dokumentti.

⁴⁰⁹ Perniön paikallishistorian mukaan seura perustettiin vuonna 1910. Innamaa 1986, 204. Halilan seuralistauksen mukaan se perustettiin vasta vuonna 1915. Halila 1959, 139.

⁴¹⁰ Seuran perustamisvuotta ei tunneta, mutta se mainitaan *Sosialistissa* vuonna 1918. *Sosialisti* 11/1918.

43. Salon Työväenyhdistyksen V- ja U-seura Alku	1910 ⁴¹¹
44. Taalintehtaan Jäntevä	1908
45. Torkkilan V. Ja U.-seura (Angelniemen kunnassa)	
46. Vähäheikkilän Vesa	
47. Turun Alku ⁴¹²	1920
48. Turun Leimu	1910 ⁴¹³
49. Turun Palloilijat ⁴¹⁴	1922
50. Turun polkupyöräseura	
51. Turun Sos.dem. Nuoriso-osaston Palloseura	1922 ⁴¹⁵
52. Turun Taimi	1914
53. Turun Ty:n osasto	1900
54. Turun Työväen Uimarit ry	1922
55. Turun Työväenyhdistyksen Pursiseura ry	1896
56. Turun Työväenyhdistyksen voimistelu- ja urheiluseura Visa	1906
57. Turun Veikot	1912
58. TY Valon V. Ja U.-seura Salama	(Toiminnassa) 1912–1914
59. Uudenkaupungin Roima	1904
60. Uudenkaupungin Valio-Veikot	
61. Uudenkirkon Turva	
62. V. ja U. seura Perniön Tarmo	
63. V. ja U.seura Tarmolan Tähti	
64. Vartsalan Kunto	1908
65. Vartsalan Punainen Kaarti	1906
66. Vartsalan v- ja u-seura Sauva	1920
67. Vaskion Pukki	1916
68. Vaskion/Hajalan Yritys	
69. Vähä-Heikkilän Isku	1903

⁴¹¹ Seuran perustamisvuotta ei tunneta, mutta se mainitaan *Sosialistissa* vuonna 1910. Seuran toiminnasta ei tullut pitkäikäistä, sillä sitä ei mainita myöhemmin TUL:n seuralistoissa. Ks. esim. Kallioniemi 1994, 192.

⁴¹² Mainitaan TUL:n seuralistauksessa vuosilta 1919-1940, mutta ei Turun kaupungin historiassa. Peltonen 1991, Liite 2 (ei sivunumeroa); Uusitalo 1982, 485.

⁴¹³ Seuran perustamisvuotta ei tunneta, mutta se mainitaan *Sosialistissa* vuonna 1910. *Sosialisti* 31/1910.

⁴¹⁴ Mainitaan TUL:n seuralistauksessa vuosilta 1919-1940, mutta ei Turun kaupungin historiassa. Peltonen 1991, Liite 2 (ei sivunumeroa); Uusitalo 1982, 485.

⁴¹⁵ Seuran perustamisvuotta ei tunneta, mutta se mainitaan *Sosialistissa* vuonna 1922. Lisäksi Kallioniemi kirjoittaa, että vuodesta 1923 lähtien seura kuului TUL:oon. Kallioniemi 1994, 192.

Lähteet: Aake Jermo (1956): *SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toiminnan pääpiirteet 1906–1956*; Jouni Kallioniemi (1994): *Urheilu ja aate - TUL:n Varsinais-Suomen piiri 1919–1994*; Raimo Peltonen (1991): *TUL:n Varsinais-Suomen piiri 1920–1930-luvuilla*; Juho Halme (1917): *Suomen urheiluseurat: luettelo Suomen toimivista voimistelu- ja urheiluseuroista*; Aimo Halila (1959): *Suomen miesvoimistelu- ja urheiluseurat vuoteen 1915*; TMA, Rekisteröityjä yhdistyksiä Turussa. Luettelo. 1920–27, Luettelo Turun kaupungissa löytyvistä järjestöistä ja seuroista 1915–17, Luettelo Turun kaupungissa löytyvistä järjestöistä ja seuroista 1913–1917; KA, Yhdistysrekisteridiaarit Aa:1-5; Sisäasiainministeriö (1934): *Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä*; Oikeusministeriö (1990): Luettelo niistä yhdistyksistä, joista ei ole ilmoitettu yhdistysrekisteriin 1.1.1960 jälkeen; *Sosialisti*, erityisesti numerot 9/1914, 13/1915, 12/1916, 11/1917; *Työväen Urheilukalenteri* IV.

LIITE 2.

HAASTATTELU

Esimerkkinä Aila Lagerströmin haastattelu:

Taustatietoja

Nimi:

Syntymäaika:

Ammatti:

Urheiluseuratoimintaan tai politiikkaan liittyvät vaiheet lyhyesti:

Vanhempiin liittyvää

- nimet ja syntymäajat
- ammatit
- (ja haastateltavan) asuinpaikat. Minkälaisia asuinpaikat olivat? Mitä niistä on jäänyt mieleen?
- yhteys urheiluseuratoimintaan (esim. harrastetut urheilulajit)
- yhteys politiikkaan (esim. työväenyhdistys)
- luottamustoimet urheiluseuroissa ja politiikassa
- miten ja miksi liittyivät urheiluseuraan
- Entä isovanhemmat, jos hekin kuuluivat urheiluseuroihin?

Miltä urheiluseuratoiminta näytti lapsen silmissä? Esim. olivatko vanhemmat paljon poissa, otettiin mukaan, kävivätkö kokouksissa tai iltamissa?

Mitä lehtiä teille tuli kotiin?

Käsiteltiinkö kotona urheiluseurassa tapahtuneita asioita? Missä sävyssä?

Juteltiin kotona politiikasta? Missä sävyssä?

Olitteko hyvin toimeentulevia vai oliko rahasta pulaa?

Minkälaisista perheistä parhaat ystäväsi olivat?

Urheiluseuratoiminta:

Koska liityit urheiluseuraan ensimmäisen kerran? Miksi?

Muistatko jotain siitä päivästä?

Miksi vaihdoit seuraa?

Minkälainen maine Turun Veikoilla oli siihen aikaan? Suhtauduttiin eri seuroihin kuuluviin lapsiin eri tavoin? Entä miten koulussa suhtauduttiin Veikkoihin kuulumiseesi?

1. Urheilutoiminta:

Mitä lajia aloit harrastaa? Kuinka usein oli harjoituksia? Kävitkö kilpailuissa tai itse kilpailemassa?

Minkälainen oli aikataulultaan tavallinen viikkosi, kun kävit koulua ja kävit urheiluseuran harjoituksissa?

Minkälaista ohjausta sait? Jutteliko valmentajasi mistään muusta kuin senhetkisistä harjoitteista ja urheilusta yleensä? Kannustiko valmentaja ottamaan osaa myös urheiluseuran muuhun toimintaan?

Kun nyt mietit nimenomaan urheiluharjoituksissa ja valmennuksessa vietettyä aikaa, niin yritettiinkö silloin teitä kasvattaa myös muissa asioissa kuin itse urheilusuorituksissa? Jos näin oli, niin minkälaista kasvattaminen oli ja missä tilanteessa se tapahtui? Entä kenen toimesta?

2. Seuran hallintokoneistoon osallistuminen

Saitko koskaan luottamustehtäviä, edes pieniä? Entä vanhempasi?

Käsiteltiinkö johtokunnan tai muiden luottamushenkilöiden toimia puheissa? Oliko johtokunnan toiminta näkyvää? Entä yleisesti tiedossa ketkä johtokunnassa istuivat? Olivatko johtokunnan paikat haluttuja?

Kävitkö koskaan yleisissä kokouksissa?

3. Seuratoiminnan vapaa-aika

Kävitkö koskaan iltamissa tai muissa ”vapaa-ajan riennoissa”? Miten niistä ilmoitettiin? Kenen oletettiin osallistuvan?

Entä olitko vierailevana esiintyjänä muissa seuroissa?

Osallistuitko koskaan varainkeruuseen? Jos osallistuit, niin miten tulit päätyneeksi hommaan?

Yleistä

Miten urheiluseuroissa vietetty aika on vaikuttanut esim. ammatinvalintaasi tai poliittiseen kantaasi?

Miten se vaikutti, että seurasi ovat olleet nimenomaan työväenurheiluseuroja?

Kun nyt katsot taaksepäin, niin olisitko voinut osallistua MUIDEN kuin työväenurheiluseurojen toimintaan? Miksi/miksi et?

Missä tilanteessa olisit nyt, jos olisit viettänyt lapsuutesi vaikka Turun Urheiluliitossa?

Mitä muistat ensimmäisestä äänestystilanteesta? Miten olit päättänyt äänestämään tiettyä puoluetta tai tiettyä henkilöä? Kuinka pitkään ennen äänestystä valintasi oli ollut selvä?

LIITE 3.

LEFTIST SPORTS CLUBS AND THE NUMBER OF THEIR ANNUAL LEARNING SITUATIONS.

Working class sports clubs	Learning situations per year												Average number of learning situations per
	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	
<i>Turun Veikot</i>	3(+6)*	0	0	2	3	3	2	3	0	1	6	1	2,5
<i>Mynämäen Toverit</i>	-**	-	-	-	-	-	-	-	3(+1)	2	1	0	1,75
<i>Nummenmäen Jyry</i>													
<i>Piikkiön Kehitys</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1(+2)	1	1	1	1,5
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2(+1)	0	1,5

* Numbers marked with "+" indicate learning situations where a specific date cannot be assigned. They are added to the first year of each club's sources.

** "-" indicates that no sources were found or that the sports club was not operational.

LIITE 4.

SOCIAL DEMOCRATIC SPORTS CLUBS AND THE NUMBER OF THEIR ANNUAL LEARNING SITUATIONS.

Working class sports clubs	Learning situations per year								Average number of learning situations per year
	Until the end of 1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	
<i>Maarian Kisa-Tovereiden Käsämäen osasto</i>	-**	-	-	-	-	0(+1)*	1	1	1
<i>Salon Vilpas</i>	1(+3) [Sources beginning in 1916.]	0	0	1	1	1	3	1	0,92
<i>Naantalın Toverit</i>	-	-	-	-	1(+1)	0	1	0	0,75
<i>TTPS</i>	0(+1) [Sources beginning in 1916.]	0	0	0	1	0	0	2	0,5
<i>Maarian Pyrkivä</i>	0(+1) [Sources beginning in 1912.]	1	0	1	0	0	0	1	0,22
<i>Turun Taimi</i>	0 [Sources beginning in 1914.]	0	0	0	0	0	0	0	0

* Numbers marked with "+" indicate learning situations that cannot be assigned a specific date. They are added to the first year of each club's sources.

** "-" indicates that no sources were found or that the sports club was not operational

LIITE 5.

IRONWORKS SPORTS CLUBS AND THE NUMBER OF THEIR ANNUAL LEARNING SITUATIONS.

Working class sports clubs	Learning situations per year								Average number of learning situations per year
	Until the end of 1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	
<i>Taalintehtaan Jäntevä</i> (Wiry of Taalintehtas)	0(+1)* [Sources beginning in 1909.]	0	0	-**	-	0	0	0	0,08
<i>Kirjakkalan Alku</i> (Beginning of Kirjakkala)	-	-	-	-	-	-	-	0	0

* Numbers marked with "+" indicate learning situations that cannot be assigned a specific date. They are added to the first year of each club's sources.

** "-" indicates that no sources were found or that the sports club was not operational.

LIITE 6.

ALL WORKING CLASS SPORTS CLUBS AND THE NUMBER OF THEIR LEARNING SITUATIONS.

Working class sports clubs	Number of learning situations	Number of years covered by the source material	Average number of learning situations per year
<i>Turun Veikot</i>	30	12	2,5
<i>Mynämäen Toverit</i>	7	4	1,75
<i>Nummenmäen Jyry</i>	6	4	1,5
<i>Piikkiön Kehitys</i>	3	2	1,5
<i>Maarian Kisa-Tovereiden Kärsämäen osasto</i>	3	3	1
<i>Salon Vilpas</i>	11	12	0,92
<i>Naantalın Toverit</i>	3	4	0,75
<i>TTPS</i>	4	8	0,5
<i>Maarian Pyrkivä</i>	4	18	0,22
<i>Taalintehtaan Jäntevä</i>	1	13	0,08
<i>Turun Taimi</i>	0	10	0
<i>Kirjakkalan Alku</i>	0	1	0
	Total: 72	Total: 91	Combined average: 0,89

8 Osajulkaisut